ตำนานสุสานหลวง วัดเทพศิรินทราวาส

ตำนานอักษรไทย

ตำราเกร็ด

ทำเนียบพระอารามหลวง

THE LIBRARY
THE COLLEGE OF EDUCATION
BANGKOK THAILAND

สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สขมวิท 23 พระโขนง กรุงเทพฯ 11 โทร. 2584002–3

080
ว

ตำนานสุสานหลวง วัดเทพศิรินทราวาส

กับตำนานมโหรี่

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ ทรงพระนิพนธ์

THE LIBRARY
THE COLLEGE OF EDUCATION
BANGKOK THAILAND

พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

เจ้าจอมเอื้อน รัชกาลที่ ๕ ทจว, รัตน จปร ๒, รัตน วปร ๓,

ม ษ

เมื่อปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๗๐

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

ห้องศาสตราจารย์ ขจร สุขพานิช

สำนักหอสมุดกลาง
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

เจ้าจอมเอื้อน รัชกาลที่ ๕ ท จ ว, รัตน จ ป ร ๒, ว ป ร ๓.

ธิดาเจ้าพระยาสุรพันธ์พิสุทธิ (เทศ บุนนาค)

พ.ศ. ๒๔๓๐—๒๔๗๐

คำนำ

เจ้าภาพงานศพเจ้าจอมเอื้อนพระสนมเอกในรัชกาลที่ ๕ แจ้งความมายังราชบัณฑิตยสภา ขอให้เลือกเรื่องและจัดการพิมพ์หนังสือสำหรับแจกในงานพระราชทานเพลิงศพเจ้าจอมเอื้อนในเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๐ ข้าพเจ้าเป็นผู้เลือกเรื่องหนังสือ คิดเห็นว่าหนังสืองานนี้คงจะแจกแพร่หลายทางฝ่ายในโดยมาก จึงได้เลือกเรื่องตำนานมโหรี ซึ่งข้าพเจ้าแต่งอธิบายเครื่องดนตรีประสมวงซึ่งเรียกว่ามโหรี กับทั้งได้รวบรวมบทสำหรับขับร้องลำนำมโหรี อันกวีได้แต่งขึ้นไว้แต่โบราณเป็นอันดับมาจนถึงบทมโหรีซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงได้ทรงพระราชนิพนธ์ให้พิมพ์แจกในงานศพเจ้าจอมเอื้อน

อนึ่งศพเจ้าจอมเอื้อนจะได้พระราชทานเพลิงที่สุสานหลวงณวัดเทพศิรินทราวาส แลที่สุสานหลวงนี้แต่ก่อนมาการบำรุงรักษาอยู่ในหน้าที่ของกรมนคราทร พึ่งโปรดฯ ให้โอนไปรวมอยู่ด้วยกันกับการบำรุงรักษาวัดเทพศิรินทราวาส หน้าที่การบำรุงรักษาสุสานจึงมาตกเป็นภาระของเจ้าคุณพระสาสนโสภณ เจ้าอาวาสวัดเทพศิรินทราวาส ท่านได้แสดงปรารภแก่ข้าพเจ้าถึงความประสงค์ที่จะบำรุงรักษาสุสานหลวงต่อไปภายหน้า ข้าพเจ้าเห็นชอบและอนุโมทนาต่อเจตนาอันดีของท่าน จึงได้รับธุระแต่งเรื่องตำนานสุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาสพิมพ์ไว้ในต้นสมุดเล่มนี้ด้วย เพื่อจะได้ทราบกันแพร่หลาย

ราชบัณฑิตยสภาขออนุโมทนากุศลบุญราศีทักษิณานุปทาน ซึ่งเจ้าภาพงานศพเจ้าของเรื่องได้บำเพ็ญเป็นปัตติทานมัย สงเคราะห์เข้าในญาติสังคหธรรม ด้วยกุศลเจตนา ขอผลแห่งการกุศลนั้นจงสำเร็จแก่ผู้มรณะโดยสมควรแก่คติอุปบัตินั้น ๆ เทอญ

นายกราชบัณฑิตยสภา

วันที่ ๓ ธันวาคม พระพุทธศักราช ๒๔๗๐

สารบาร์

ตำนานสุสานหลวงวัดเทพศิรินทร์ หน้า (๑)

ว่าด้วยประเพณีทำศพในอินเดีย ,, (๑)

ว่าด้วยความต่างแห่งศพหิบแลศพโกษฐ ,, (๑)

ว่าด้วยประเพณีปลงพระศพในกรุงรัตนโกสินทร ,, (๓)

ว่าด้วยการทำเมรุแลโรงธิม ,, (๓)

ว่าด้วยการทำเมรุแลโรงธิมครั้งรัชกาลที่ ๑
แลรัชกาลที่ ๓ ,, (๔)

ว่าด้วยการทำเมรุแลโรงธิมครั้งรัชกาลที่ ๔
แลรัชกาลที่ ๕ ,, (๕)

ว่าด้วยพระราชดำริห์ที่ทรงสร้างสุสานหลวง
วัดเทพศิรินทร ,, (๖)

ว่าด้วยการขอพระบรมราชานุญาตปลงศพที่สุสานหลวง
วัดเทพศิรินทร์ ,, (๗)

ว่าด้วยอนุสาวริย์ที่มีผู้สร้างถวายในสุสานหลวง
วัดเทพศิรินทร์ ,, (๗)

ว่าด้วยการดูแลรักษาสุสานหลวงวัดเทพศิรินทร์ ,, (๙)

ว่าด้วยพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้โอนสุสาน
หลวงอยู่ในการดูแลของวัด ,, (๑๐)

อธิบายเรื่องมโหรี ๑

เพลงยาวตำรามโหรี ,, ๑๗

เพลงยาวไหว้ครูมโหรี ,, ๒๑

บทมโหรีเรื่อง

บทมโหรีเรื่องพระรถเสน หน้า ๒๓

บทมโหรีเรื่องกากี ,, ๒๗

บทมโหรีเรื่องอิเหนา ,, ๓๙

บทมโหรีเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนางลอย ,, ๕๘

บทมโหรีเรื่องรามเกียรติ์ ตอนอินทรชิตแผลงศรนาคบาศ ,, ๕๓

บทมโหรีเรื่องรามเกียรติ์ ตอนอินทรชิตแผลงศรพรหมาสตร ,, ๖๓

บทมโหรีเกร็ด

บทมโหรีโบราณ

บทมโหรีพระนิพนธ์สมเด็จเจ้าฟ้า

กรมพระยาบำราบปรปักษ์ ,, ๗๖

บทมโหรีพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๕ ,, ๗๗

บทสรรเสริญพระบารมี ,, ๙๒

ตำนานสุสานหลวง

สสานหลวงที่วัดเทพศิรินทราวาส เปนของพระยาทสมเด็จพระบรมโกศ ขุดขอมเกลาเจ้าอยู่หัวทรงสถาปนาขึ้น ด้วยทรงพระราชดำริห์จะแก้ไขความลำบากในการปลงศพผู้มียันดาศักดิ์ต่างกัน ก่อนพรรณนากระแสพระราชดำริห์ ควรจะกล่าวถึงประเพณีการปลงศพในประเทศสยามนี้ให้ทราบเสียก่อน วิธีการปลงศพที่ไทยเราทำกัน ดูเหมือนจะทำตามแบบแผนซึ่งชาวอินเดียนำมาสอนแต่โบราณ แต่พึงสังเกตเห็นได้ว่ามีเปน ๒ คติต่างกัน คือเปนคติทางพระพุทธสาสนาใช้หีบใส่ศพแลเมื่อเผาแล้วเอาอัฐิธาตุฝังไว้ในสถูปสถานอย่าง ๑ คติทางสาสนาพราหมณ์ใช้โกยฐูใส่ศพ แลเมื่อเผาแล้วเอาอัฐิธาตุลอยทิ้งน้ำอย่าง ๑ ชั้นเดิมเห็นจะใช้คติทางพระพุทธสาสนาด้วยกันหมด ภายหลังจึงได้คติทางสาสนาพราหมณ์เข้ามาจากเมืองขอม แต่ใช้ฉะเพาะพระศพพระเจ้าแผ่นดินหรือเจ้านายชั้นสูงเท่านั้น ด้วยคติของพวกพราหมณ์ถือว่า พระเจ้าแผ่นดินเปนพระอิศวรหรือพระนารายณ์แบ่งภาคลงมาบำรุงโลก เจ้านายซึ่งเปนพระราชบุตรแลพระราชธิดาก็เปนเทพบุตรแลเทพธิดา เมื่อสิ้นชาติในโลกนี้แล้ว ย่อมกลับคืนไปอยู่ในสวรรคเทวโลกอย่างเดิม เพราะเหตุนี้ ถือว่าพระเจ้าแผ่นดินแลเจ้านายกลับเปนเทวดาตั้งแต่เวลาสิ้นพระชนมชีพ จึงแต่งพระศพเปนเทวดา

ประเพณีที่ใส่โกษฐตั้งบนฐานแว่นฟ้า(๑) แลเรียกที่ถวายเพลิงพระศพว่า “เมรุ” ก็น่าจะเนื่องมาแต่คติที่ถือว่าเปนเทวดานั้นเอง ที่เมืองขอมยังมีวิธีต่อออกไปอีกชั้นหนึ่ง ไทยเราไม่ได้เอามาใช้ คือ เมื่อถวายเพลิงพระศพแล้ว ถ้าเปนพระศพพระเจ้าแผ่นดินสร้างปรางค์ปราสาทศิลาถวายทำนองสำหรับเปนที่ประทับเวลาเสด็จลงมาเยี่ยมมนุษย์โลก ดังเช่นพระนครวัดเปนต้น แล้วทำรูปพระเจ้าแผ่นดินพระองค์นั้น เปนพระอิศวรหรือพระนารายณ์ ตั้งเปนประธานถวายพระนามพระเจ้าแผ่นดินพระองค์นั้นให้เนื่องด้วยพระเปนเจ้า แล้วเรียกเทวรูปนั้นต่อมา ยกเปนตัวอย่างดังเช่นที่พระนครวัดซึ่งสร้างถวายพระเจ้าสุริยวรรมันที่ ๒ ทำเปนรูปพระนารายณ์ ถวายพระนามว่าสมเด็จบรมพิษณุโลก ตั้งเปนประธานในปรางค์กลาง(๒) ดังนี้ ประเพณีการทำศพตามคติพราหมณ์จึงมิได้สำหรับทำศพบุคคลชั้นต่ำ แลในประเทศสยามมาแก้ไขประสานกับวิธีทางพระพุทธสาสนาซึ่งใช้เปนประเพณีบ้านเมืองมาก่อนด้วย ข้อนี้พึงสังเกตได้ ดังเช่นเมื่อถวายเพลิงพระศพพระเจ้าแผ่นดินหรือเจ้านายแล้ว แต่ก่อนมา

---

(๑) มีเทวสถานศิลาอยู่นอกเมืองนครธมทางด้านใต้แห่ง ๑ เรียกว่า “ปักษีจำกรง” รูปสัณฐานเหมือนโกษฐตั้งบนฐานแว่นฟ้าไม่มีผิด ข้าพเจ้าได้ถ่ายรูปพิมพ์ไว้ในหนังสือนิราสนครวัด

(๒) รูปนั้นสูญไปเสียแล้ว ด้วยภายหลังมาแปลงพระนครวัดเปนวัดในพระพุทธสาสนา แต่ฝรั่งเศสได้ขุดชัณสูตรพบฐานที่ตั้งรูปสมเด็จบรมพิษณุโลกยังอยู่ในปรางค์กลาง

พระอัฐิธาตุบรรจุไว้ในสถูปสถาน ส่วนพระอังคารเอาไปลอยน้ำดังนี้ และโบราณศพที่ใส่โกษฐุจึงมีเพียงเจ้านายซึ่งเปนพระราชโอรสแลพระราชธิดา ด้วยถือว่าเปนเทพยตรแลเทพธิดาแย่งภาคมาดังกล่าวมาแล้ว(๑) ที่ศพผู้มีบันดาศักดิ์ชั้นรองจากพระราชบุตรพระราชธิดาได้ใส่โกษฐุ ดังเช่นศพเสนาบดีเปนต้น เปนของเกิดขึ้นด้วยพระราชทานเปนเกียรติยศพิเศษมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเปนราชธานี เพราะเรื่องตำนานเปนดังกล่าวมา ประเพณีการปลงศพในประเทศสยามจึงต่างกันเปน ๒ อย่าง เรียกแต่โบราณว่า “พระศพ(๒)” คือศพเจ้าซึ่งใส่โกษฐุแลสร้างเมรุพระราชทานเพลิงเปนการหลวงอย่าง ๑ ต่ำกว่านั้นลงมาเรียกแต่ว่า “ศพ” เจ้าภาพต้องสร้างโรงธูปที่เผาแลจัดการเอง มูลเหตุแห่งการปลงศพผู้มีบันดาศักดิ์ สันนิษฐานว่าจะเปนดังกล่าวมา

ประเพณีการปลงพระศพเจ้านายในกรุงรัตนโกสินทร์นี้ ยังต่างกันเปนหลายชั้น เห็นจะมีแบบมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาแล้ว คือถ้าเปนเจ้านายชั้นสูงสุดเช่นสมเด็จเจ้าฟ้า สร้างพระเมรุที่กลางเมือง ถ้าเปนเจ้านายสูงชั้นรองลงมาเช่นเปนแต่ต่างกรมผู้ใหญ่ สร้างพระเมรุ

---

(๑) ได้ยินว่าในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นี้ ก่อนรัชกาลที่ ๔ พระศพพระองค์เจ้าวังหน้าก็ยังใส่หีบ ได้พระราชทานโกษฐแต่ที่เปนต่างกรม

(๒) ข้อนี้มีปรากฏในหนังสือพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาเล่ม ๒ หน้า ๒๔๐ ในรัชกาลพระเจ้าบรมโกษฐว่า เมื่อเจ้าพระยาชำนาญบริรักษ์ถึงอสัญกรรม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เรียกว่า “พระศพ” ก็หมายความว่าให้เปนอย่างศพเจ้านั้นเอง

ที่วัดแต่ตัวเมรุทำฝาแผงไม้อย่างพระเมรุกลางเมือง ถ้าเปนเจ้านาย ชั้นสามัญ สร้างพระเมรุที่วัดตัวพระเมรุเปนแต่หุ้มผ้าขาว ส่วนศพขุนนางนั้นโรงธิมที่เผาต้องสร้างที่วัดแลทำได้แต่หุ้มผ้าขาว แต่จะทำขนาดใหญ่หรือเล็กแล้วแต่ยันดาศักดิ์หรือกำลังของเจ้าภาพ(๑) แต่ก็การปลงศพผู้มียันดาศักดิ์นั้น นอกจากเมรุหรือโรงธิมที่เผา ยังต้องมีเครื่องประกอบซึ่งต้องสร้างอีกหลายอย่าง เปนต้นว่าโรงธรรม โรงทาน โรงครัว แลศาลาที่พักของเจ้าภาพ ตลอดจนโรงเครื่องมโหรศพ แลร้านดอกไม้ ไฟ ล้วนต้องสร้างขึ้นสำหรับใช้เพียงคราวเดียวแล้วรื้อ จึงเปนการเปลืองแลลำยากในเรื่องงานปลงอยู่เปนอันมาก ทั้งที่เปนงานหลวงแลงานที่ผู้อื่นเปนเจ้าภาพ ปรากฏว่าในรัชกาลที่ ๑ เมื่อพระยาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงสร้างวัดสุวรรณารามที่คลองบางกอกน้อย ทรงพระราชดำริห์กับสมเด็จพระอนุชาธิราช กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท จะแก้ไขความลำยากแลที่สิ้นเปลืองในการปลงศพผู้มียันดาศักดิ์ กรมพระราชวังบวร ฯ จึงทรงรับสร้างสถานที่สำหรับปลงศพให้เปนของถาวร (ซึ่งมักเรียกกันเปนสามัญว่าเมรุปูน) ขึ้นที่วัดสุวรรณาราม เปนของถวายช่วยในการที่ทรงสร้างพระอารามนั้น มีทั้งเมรุแลเครื่องประกอบทุกอย่างล้วนก่ออิฐถือปูน(๒) เปนของถาวรทั้งสิ้น สันนิษฐานว่าเมื่อแรกสร้างเมรุปูนขึ้นนั้น พระศพเจ้านาย

---

(๑) ที่เผาศพมาเรียกกันเปนสามัญตามรูปมียอดแหลมเรียกว่าเมรุ มีแต่หลังคาเปนจอมเรียกว่าโรงธิม หลังคาแบนเรียกว่าปะรำ

(๒) เมรุปูนที่วัดสุวรรณารามชำรุดทรุดโทรมทั้งร้างมาช้านานเดี๋ยวนี้รื้อเสียหมดแล้ว

ถ้าไม่สูงศักดิ์ถึงสร้างพระเมรุกลางเมือง ก็เห็นจะพระราชทานเพลิงในเมรุปูนโดยมาก ส่วนศพขุนนางก็คงจะเผาในเมรุปูนได้แต่ที่ได้รับพระราชทานพระราชานุญาตพิเศษ ต่อมาถึงรัชกาลที่ ๓ พระยาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรด ฯ ให้สร้างเมรปูนมีเครื่องประกอบพร้อมดังกล่าวมาขึ้นที่วัดอรุณราชวรารามกับที่วัดสระเกศอีก ๒ แห่ง เมรุปูนที่วัดสระเกศนั้น สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติเมื่อยังเป็นที่พระยาศรีพิพัฒน์เป็นนายงาน มีสิ่งซึ่งก่อสร้างบริบูรณ์ยิ่งกว่าแห่งอื่น มีทั้งเมรุใหญ่สำหรับปลงศพผู้มียันดาศักดิ์สูง และโรงธรรมสำหรับปลงศพบุคคลชั้นคฤหบดี ผู้มือทำก็ประณีตยิ่งกว่าเมรุปูนที่วัดอรุณ ฯ และวัดสวรรณาราม แต่เมรปูนทั้ง ๓ แห่งซึ่งกล่าวมา มิได้จัดการบำรุงรักษาต่อมาตามสมควร และศพซึ่งปลงในเมรุปูนก็ต่ำศักดิ์ลงเป็นอันดับมา จนมิต้องขอพระราชทานพระราชานุญาตเป็นพิเศษ ครั้นจำเนียรกาลนานมาการปลงศพในเมรุปูนก็เกิดเป็นที่รังเกียจของเจ้าภาพชั้นบันดาศักดิ์สูง จึงมักปลูกเมรุหรือโรงธรรมขึ้นปลงศพที่หน้าเมรุปูน คงใช้แต่เครื่องประกอบอย่างอื่นซึ่งสร้างไว้เป็นของถาวร ครั้นเมื่อเมรุปูนชำรุดซุดโทรมหนักลง ถึงรัชกาลที่ ๔ พระยาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมักโปรด ฯ ให้สร้างพระเมรุปลงพระศพเจ้านายที่วัดบวรนิเวศโดยมาก มาถึงรัชกาลที่ ๕ ชั้นแรกยังสร้างพระเมรุหน้าเมรุปูนปลงพระศพเจ้านายที่วัดอรุณ ฯ แลที่วัดสระเกศ หรือถ้าเป็นพระศพฝ่ายวังหน้าก็ไปปลงที่วัดสุวรรณารามตามแบบเก่าบ้าง สร้าง

พระเมรุที่วัดบวรนิเวศอย่างครั้งรัชกาลที่ ๔ บ้าง บางพระศพมีพระราชประสงค์จะให้คล้ายกับงานพระเมรุกลางเมืองแต่ก่อน โปรด ฯ ให้สร้างพระเมรในวัดมหาธาต ใช้ท้องสนามหลวงเปนที่มีการมหรศพบ้างบางคราวก็ย้ายไปสร้างพระเมรุที่วัดราชบพิธก็มีบ้าง

จนมาถึงสมัยเมื่อเลิกการกะเกณฑ์สิ่งของและแรงคนทำการหลวง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปรารภถึงความสิ้นเปลืองในเรื่องปลงพระศพเจ้านาย กับทั้งความลำบากต่าง ๆ อันเกิดแต่รังเกียจเมรุปูนซึ่งได้สร้างไว้แต่ก่อน จึงทรงพระราชดำริห์สถาปนาสุสานหลวงขึ้นที่วัดเทพศิรินทราวาสเมื่อราว พ.ศ. ๒๔๓๖ ด้วยวัดเทพศิรินทราวาสเปนที่ไปได้สดวกทั้งทางบกและทางน้ำ และมีที่อยู่ทางหลังวัดเปนส่วนหนึ่งต่างหาก กระแสพระราชดำริห์ที่จะสร้างสุสานนั้น คือจะให้มีที่อันตกแต่งรักษาไว้ให้สอาดอยู่เสมอ และมีสถานอันเปนเครื่องประกอบการเมรุซึ่งจำเปนจะต้องใช้ให้ครบครัน เมื่อจะทำการปลงศพอย่าให้ต้องสร้างอันใดใหม่ เว้นไว้แต่ตัวเมรุหรือโรงธูปอย่างเดียวที่จะต้องสร้างใหม่เปนของทำชั่วคราว ให้ปลูกสร้างได้ตามสมควรแก่ชั้นยศศักดิ์หรือความพอใจของเจ้าภาพ ไม่ให้มีข้อรังเกียจเหมือนกับเมรุปูน ด้วยมีพระราชประสงค์จะให้ปลงศพที่สุสานนี้ได้ทุกชั้นบันดาศักดิ์ สุดแต่ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตพิเศษเปนสำคัญ ที่สุสานหลวงนี้ได้โปรด ฯ ให้ทำการปลงพระศพพระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าอิศริยาภรณ์เมื่อ ร.ศ. ๑๑๓ (พ.ศ. ๒๔๓๗) เปนปฐม แลครั้งนั้นทรงสร้างที่ตั้ง

พระศพเปนพลับพลาของถาวร พระราชทานนามว่า “พลับพลาอิศริยาภรณ์” สำหรับจะได้ใช้เปนที่ประทับเมื่อเสด็จไปพระราชทานเพลิงศพงานอื่นต่อไป ต่อมาถึง ร.ศ. ๑๑๔ (พ.ศ. ๒๔๓๘) พระราชทานเพลิงพระศพพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิงวิมลนาคนพิสุทธิ์ครั้ง ๑ แต่นั้นมาการปลงศพอันเปนงานหลวง เช่นพระศพเจ้านายซึ่งมิได้ทำพระเมรุท้องสนามหลวงหรือทำที่อื่นเทียบด้วยท้องสนามหลวง ก็มักทำที่สุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาสโดยมาก

ส่วนงานศพซึ่งผู้อื่นเปนเจ้าภาพนั้น ถ้ากรายบังคมทูลขออนุญาตแลทรงพระราชดำริห์เห็นสมควร ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตพิเศษให้ปลงที่สุสานหลวงได้ ไม่เลือกด้วยชั้นบันดาศักดิ์ มีตั้งแต่ศพเจ้าพระยาลงมาจนศพคฤหบดี จะยกเปนตัวอย่างในที่นี้แต่บางราย ซึ่งเจ้าภาพได้สร้างสิ่งถาวรถวายไว้ในที่สุสานหลวง คือ :—

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๘ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ข้าพเจ้าปลงศพหม่อมเจ้าชายอิทธิดำรงผู้เปนบุตร ได้สร้างศาลาเปนที่มีเทศนาแลทำบุญถวายหลัง ๑ พระราชทานนามว่า “ศาลาดำรงธรรม”

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๘ ปลงศพเจ้าพระยามหินทรศักดิธำรง เจ้าภาพได้สร้างศาลาเปนที่ตั้งเครื่องไทยธรรมถวายเปนคู่กับศาลาดำรงธรรมหลัง ๑ พระราชทานนามว่า “ศาลาบำเพ็ญทาน”

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๒ งานพระศพพระเจ้าราชวรวงศเธอ พระองค์เจ้านิเวศ เข้าภาพสร้างศาลาที่พักฝ่ายหน้าถวายหลัง ๑ พระราชทานนามว่า “ศาลาอุทิศนิเวศ”

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๒ งานศพเข้าของมารดาบัวรัชกาลที่ ๔ เข้าภาพสร้างศาลาที่พักฝ่ายในถวายเปนคู่กับศาลาอุทิศนิเวศหลัง ๑ พระราชทานนามว่า “ศาลาอุเทศปทุม”

ต่อมาเมื่องานศพพระยาอิศรานุภาพ (เอี่ยม บุนนาค) เข้าภาพสร้างสามสร้างถวายตอน ๑ เมื่องานศพพระยาราชสงคราม (ทัต หงสกุล) เข้าภาพสร้างสามสร้างถวายอิกตอน ๑ ต่อกัน แล้วโปรด ฯ ให้สร้างหอพระสวดพระอภิธรรมขึ้นหลัง ๑ ด้วยใช้เงินอุทิศทำบุญในงานพระศพพระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าอรไทยเทพกัญญาแลพระองค์เจ้าประพาฬรัศมี

ส่วนประตูแลรั้วเหล็กรอบบริเวณกับทั้งถนนหนทาง แลแต่งลานที่ในสุสานหลวงเปนของหลวงทรงสร้างทั้งสิ้น เรื่องตำนานของสิ่งซึ่งสร้างไว้ในสุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาสมีดังแสดงมานี้

นอกจากสร้างเครื่องประกอบที่กล่าวมา โดยฉะเพาะในเวลาต่อมาเมื่อมีเครื่องประกอบบริบูรณ์แล้ว เข้าภาพงานศพอินทันดาซึ่งได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ปลงที่สุสานหลวงได้ถวายเปนตัวเงินช่วยในการบำรุงรักษาสุสานหลวง เปนจำนวนมากบ้างน้อยบ้างทุกรายที่จะเว้นหามีไม่

สุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาสดีกว่าที่ปลงศพแห่งอื่น ด้วยเปนที่ใกล้ไปมาได้สดวกทั้งทางบกแลทางน้ำอย่าง ๑ เปนที่อันบุคคลทุกชั้นขันดาศักดิ์ไปช่วยงานได้ไม่ขัดข้องอย่าง ๑ เปนที่สอาดสอ้านปราศจากข้อควรรังเกียจความปฏิกูลในฐานที่อย่าง ๑ แม้ปลงศพได้ทุกชั้นขันดาศักดิ์ก็ดี การที่ต้องได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตพิเศษก่อนทุกรายนั้น ย่อมเปนข้อจำกัดให้อยู่แต่ในการศพสาธุชนอันสมควรจะทำในสถานที่แห่งเดียวกันได้อย่าง ๑ ด้วยเหตุเหล่านี้ที่สุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาสจึงเปนที่ทำการศพของหลวงโดยมาก แลเปนที่ยินดีของเจ้าภาพงานศพซึ่งได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ปลงศพณที่สุสานหลวงนี้ การดูแลรักษาที่สุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาส เดิมเปนพนักงานของกระทรวงโยธาธิการ เพราะสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงได้มีพระราชดำรัสสั่งสมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ เมื่อยังเสด็จดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงนั้นเปนผู้รับสั่งสถาปนาที่สุสานหลวงข้อซึ่งโปรด ฯ ให้เรียกว่า “สุสาน” นั้น เพราะทรงพระราชดำริห์ว่าจะเรียกอย่างอื่น เช่นเรียกว่าที่เมรุหรือที่อันใดอื่นซึ่งใช้กันอยู่ ไม่ตรงกับพระราชดำริห์ในการสร้าง จึงโปรด ฯ ให้เอาคำบาลีว่า “สุสาน” อันแปลความว่าที่ปลงศพมาเรียก ได้จัดการสุสานหลวงตามกระแสพระราชดำริห์มาตลอดรัชกาลที่ ๕ ครั้นถึงรัชกาลที่ ๖ หน้าที่การบำรุงรักษาสุสานหลวงย้ายไปอยู่ในกรมนครบาล ที่สุสานหลวงก็เปนแต่ทำการศพหลวงเปนพื้น ศพซึ่งผู้อื่นเปนเจ้าภาพนาน ๆ จะมีสักครั้ง๑ ทุน

ที่สำหรับบำรุงรักษาก็ร่อยหรอหมดไป มาถึงรัชกาลปัจจุบันนี้ทรงพระราชดำริห์เห็นว่า ที่สุสานหลวงก็เปนส่วนหนึ่งในวัดเทพศิรินทราวาส ถ้าโอนการบำรุงรักษาสุสานหลวงไปไว้กับการบำรุงรักษาพระอารามด้วยกันจะเรียบร้อยดีกว่าอย่างแต่ก่อน จึงโปรด ฯ ให้โอนไปแต่เมื่อณวันที่ ๑๐ เดือนกุมภาพันธ พ.ศ. ๒๔๖๙ หน้าที่การบำรุงรักษาสุสานหลวงเดี๋ยวนี้จึงเปนพนักงานของเจ้าคุณพระสาสนโสภณเจ้าอาวาสวัดเทพศิรินทราวาส ท่านปรารภว่าการซึ่งสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงได้ทรงพระราชดำริห์สถาปนาที่สุสานหลวงขึ้นไว้ดังได้กล่าวมาเปนการสมควรยิ่งนักที่จะจัดบำรุงรักษาสุสานหลวงต่อไป จะเปนอย่างอื่นก็ไม่ดีเท่าให้คงอยู่ตามกระแสพระราชดำริห์ของสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ท่านได้แจ้งความดำริห์แลปรารภถึงถาวรสถานต่าง ๆ ที่ในสุสานซึ่งชำรุดซุดโทรมอยู่มากบ้างน้อยบ้างแก่ผู้ซึ่งได้สร้างถวายไว้แต่เดิม ต่างก็ยินดีอนุโมทนารับจะปฏิสังขรณ์ให้คืนดีแทบทุกรายแล้ว ท่านจึงปรารภความอีกข้อ ๑ ว่าควรจะตั้งกองทุนขึ้นไว้สำหรับบำรุงรักษาสุสานหลวงคล้ายกับบุญนิธิอย่าง ๑ แล้วแต่ผู้ใดจะศรัทธาบริจาคทรัพย์ช่วยอุดหนุนการนั้น จะเปนเจ้าภาพงานศพซึ่งทำที่สุสานหลวงก็ดี หรือผู้ซึ่งประสงค์จะช่วยงานศพซึ่งทำที่สุสานหลวงก็ดี หรือแม้เปนผู้อื่นแลมีเจตนาด้วยประการอย่างอื่นก็ดี ให้มีโอกาศบริจาคทรัพย์เพิ่มในกองทุนนั้นได้มากแลน้อยตามศรัทธา การบำรุงรักษาที่สุสานหลวงก็จะเปนประโยชน์ไพบูลย์ สมดังพระราช

ประสงค์ของสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงมั่นคงถาวรสืบไป ข้าพเจ้าเห็น
ชอบด้วยตามความดำริห์ของเจ้าคุณพระสาสนโสภณ จึงได้รับแต่ง
ตำนานเรื่องสุสานหลวงพิมพ์ไว้ ให้ทรายกันแพร่หลาย แลหวังใจว่า
เจ้าคุณพระสาสนโสภณจะได้ รับความช่วยเหลืออุดหนุนสมประสงค์ทุก
ประการ

๑๙.

อธิบายตำนานมโหรี

มโหรีเปนดนตรีประสมวง ซึ่งผู้หญิงเล่นมาแต่โบราณ ทราบว่าเดิมมโหรีวงหนึ่งมีแต่คนเสียงสำหรับขับร้องลำนำแลตีกลับพวงให้จังหวะคน ๑ คนสีซอสามสายคน ๑ คนดีดกระจับปี่คน ๑ แลคนตีโทนคน ๑ รวมเปน ๔ คนด้วยกัน.

ต้นเดิมของมโหรีจะมาแต่ไหน มีเค้าเงื่อนปรากฏอยู่ในคำไหว้ครูที่บูชาเบญจศีรแลคนธรรพ ข้อนี้ส่อให้เห็นว่าต้นตำรามาจากอินเดีย แต่ลักษณที่ประสมวงมโหรีเปน ๔ คนดังกล่าวนั้น ดูเหมือนจะเอาวิธีขับร้องของเดิม ๒ อย่างมาปรุงประสมกัน คือขับไม้อย่าง ๑ บรรเลงพิณอย่าง ๑ ขับไม้เปนดนตรีประสมวงผู้ชายเล่น (ยังเล่นในงานสมโภชชั้นสูง เช่นในพระราชพิธีฉัตรมงคลเปนต้น อยู่จนบัดนี้) มีคนขับร้องลำนำคน ๑ คนสีซอสามสายคน ๑ คนไกวบัณเฑาะว์ให้จังหวะคน ๑ รวมเปน ๓ คน การบรรเลงพิณนั้นปรากฏแต่ในหนังสือเก่า เช่นเรื่องกากี ที่คนธรรพดีดพิณเย้ยพระยาครุฑนั้นเปนต้น เปนดนตรีเล่นคนเดียว ดีดพิณด้วยขับร้องบรรเลงไปด้วย เพราะมโหรีมีเครื่องขับไม้ครบหมด เปนแต่เปลี่ยนบัณเฑาะว์เปนโทน แลมีกระจับปี่อันมาแต่พิณ จึงเห็นว่าเดิมคงเอาการเล่นดนตรี ๒ อย่างนั้นประสมกันจึงเกิดเปนมโหรี แต่คำที่เรียกว่า “มโหรี” จะมาแต่ภาษาใด แลมูลศัพท์จะหมายความว่ากระไร ได้มีผู้ค้นหากันมาแต่ก่อนยังหาได้ความไม่.

รูปภาพพวกมโหรีมีเขียนไว้แต่โบราณยังปรากฏอยู่หลายแห่ง มักมีในลายทองเขียนตู้หนังสือเปนต้น สังเกตดูที่เขียนชั้นตอนปลายสมัยเมื่อกรุงศรีอยุธยาเปนราชธานี มโหรีมีคนเบ่าขลุ่ยแลคนตีรำมนาเพิ่มขึ้นอีก ๒ คน แลมีคำผู้เถ้าเล่าว่า ราวเมื่อในรัชกาลที่ ๑ กรุงรัตนโกสินทร์ เพิ่มระนาดไม้กับระนาดแก้ว(๑) ขึ้นอีก ๒ สิ่ง มโหรีวงหนึ่งจึงเปน ๙ คนด้วยกัน ต่อมาเห็นจะเปนในรัชกาลที่ ๒ เพิ่มจะเข้เข้าในเครื่องมโหรีอีกอย่าง ๑ แลเริ่มใช้ฆ้องวงแทนระนาดแก้ว จะเข้แลฆ้องวง ๒ สิ่งนี้ เดิมเปนเครื่องดนตรีของมอญ เล่ากันว่าเมื่อแรกเอาฆ้องวงมาใช้ในเครื่องมโหรีเกิดลำบาก ด้วยเรือนฆ้องวงมอญงอนสูงขึ้นไปทั้ง ๒ ข้าง ผู้หญิงไทยห่มผ้าสไบเฉียง จะยกแขนตีฆ้องให้ถึงลูกสูงผ้าห่มมิดไม่มิดชิด จึงได้แก้เรือนฆ้องลงให้ราบอย่างทุกวันนี้ ฉิ่งแลฉาบ ๒ สิ่งนี้ ว่าเดิมเปนเครื่องบัพาทย์ พึ่งเอามาใช้ในเครื่องมโหรีชั้นหลังต่อมาอีก เครื่องอย่างอื่นนอกจากที่ได้กล่าวมา เช่นระนาดทุ้ม ระนาดทอง ระนาดเหล็กก็ดี ฆ้องวงเล็กก็ดี เปนของคิดขึ้นใหม่ในกรุงเทพ ฯ สำหรับบัพาทย์ ซอด้วงแลซออู้ก็เปนของสำหรับเล่นดนตรีอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งจะกล่าวต่อไปข้างหน้า แล้วจึงเลยเอามาใช้ในเครื่องมโหรีราวเมื่อในรัชกาลที่ ๔ แต่ก่อนนั้นหาได้ใช้ไม่

บทที่แต่งสำหรับขับร้องมโหรีนั้น กำหนดเปน ๒ อย่าง เปนบทเกร็ดสำหรับให้ขับร้องเข้าเพลงมโหรี เช่นร้องเพลงตับเปนต้น คือแต่ง

---

(๑) มีผู้ชำนาญดนตรีบางคน คิดเห็นว่าระนาดแก้วนั้น ชรอยเดิมจะเปนแต่คำเรียกระนาดไม้อย่างเล็กที่มโหรีเล่น มีผู้เอาชื่อมาคิดทำระนาดด้วยแก้วจริง ๆ ขนในชั้นหลัง ระนาดแก้วจึงมิได้เปนของใช้กันเปนสามัญ ด้วยเสียงไม่เพราะ

เอาเพลงเปนหลักของบทอย่าง ๑ อิกอย่าง ๑ เปนบทเรื่องสำหรับให้ขับร้องเปนเรื่องติดต่อกันไป (ทำนองอย่างเล่นละคร) เลือกเพลงต่าง ๆ มาร้องให้เข้ากับบท คือเอาบทเปนหลักของเพลงกลับกันกับอย่างก่อน บทมโหรีชั้นเก่ามักแต่งเปนกาพย์ มาชั้นหลังราวตอนปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาจึงได้แต่งเปนกลอนแปด ที่ยังแต่งเปนกาพย์ให้เข้ากับเพลงร้องก็มี แต่มีน้อยไม่เปนสามัญเหมือนกลอนแปด.

เพลงมโหรีที่แต่งไว้แต่ก่อนมีมากกว่ามาก แต่ที่มีชื่อปรากฏอยู่ในตำราฉบับในหอพระสมุดฯ (๑) ก็เกือบถึง ๒๐๐ เพลง แลเพลงมโหรีนั้นเปน ๒ อย่าง อย่าง ๑ เรียกว่า “เพลงตับ” คือเอาเพลงหลาย ๆ เพลงต่อกันไว้เปนตับ แล้วเรียกชื่อเปนเรื่องต่าง ๆ เช่นตับหนึ่งเรียกว่า “เรื่องพระนคร” มีเพลงต่าง ๆ ๓ เพลง แลอิกตับหนึ่งมี ๕ เพลง เรียกชื่อว่า “นางไห้” ฉะนี้เปนต้น มักเอาชื่อเพลงต้นตับเรียกเปนชื่อเรื่อง อิกอย่างหนึ่งเรียกว่า “เพลงเกร็ด” คือบรรดาเพลงที่มิได้เอาเข้าตับ นับเปนเพลงเกร็ดนอกเรื่อง เพลงตับสำหรับทำมโหรีที่เวลายาว มิให้ต้องทำเพลงเดียวซ้ำซากหลายเที่ยว พอยอกว่าทำเรื่องนั้น ก็รู้ได้ว่าจะทำเพลงใด ๆ ไปจนตลอดเรื่อง เพลงเกร็ดนั้นสำหรับทำเวลาสั้น คือทำเมื่อจะพ้นแต่ละเพาะเพลงฤๅละเพาะบทร้องผิดกันดังนี้ แต่เพลงต่าง ๆ ที่อยู่ในตับ จะถอนเอาไปร้องเปนเพลงเกร็ดก็ได้ ไม่ขัดข้องอันใด

---

(๑) ตำรานี้ต้นฉบับที่หอพระสมุดฯ ได้มา เปนลายมือเขียนครั้งรัชกาลที่ ๓

ชื่อเพลงมโหรีของเก่ามีอยู่ในตำรามาก ถ้าไม่พิมพ์รักษาไว้ก็จะสูญเสีย จึงได้คัดมาพิมพ์ไว้ต่อไปนี้ ถ้าท่านผู้ใดไม่พอใจจะอ่านก็ขอให้พลิกข้ามไปเสีย

ตำราเพลงมโหรี

เพลงตับสำหรับไหว้ครูข้างเย็น

๑ เนียรปาติ

๒ ชมพูนุท

๓ ทองเก้าน้ำ

๔ ทองย่อย

๕ ทองพราย

๖ ทองสระ

๗ ทองสรม

เพลงตับสำหรับไหว้ครูข้างเช้า

๑ โฉลกแรก

๒ ลอยชายเข้าวัง

๓ อักษรโฉลก

๔ วิศาลโฉลก

๕ มหาวิศาลโฉลก

๕

๖ พราหมณ์เข้าโยสถ์

๗ โยคีโยนแก้ว

เพลงตับเรื่องพระนคร

๑ พระนคร

๒ ลำไย

๓ ถอยหลังเข้าคลอง

เพลงตับเรื่องนางไห้

๑ นางไห้

๒ ชมทเล

๓ ลมพัดชายเขา

๔ คำหวาน

๕ เข้าหลุด

เพลงตับเรื่องนางกราย

๑ นางกราย

๒ นางเยื้อง

๓ สร้อยต่าน

๔ นาคเกี้ยวพระสุเมรุ

๕ พระรามตามกวาง

๖ พระราม (คืน) นคร

๗ พระรามเดินดง

เพลงตับเรื่องอรุ่ม

๑ อรุ่ม

๒ สร้อยสน

๓ มลากาน้ำทอง (อีกตำราหนึ่งเรียกเล่าซอ)

๔ ตลุ่มโปง

๕ อาถรรพ

๖ คู่อาถรรพ (อีกตำราหนึ่งเรียก อาถรรพ์คู่)
(อีกตำราหนึ่งมีเพลงที่ ๗ เรียกว่าอาถรรพแปด)

เพลงตับเรื่องอรชร

๑ อรชร

๒ คู่อรชร (อีกตำราหนึ่งไม่มี)

๓ สายสมร

๔ ปะตงโอด

๕ ปะตงพัน

๖ ปะตงเรือย (อีกตำราหนึ่งไม่มี)

๗ ปะตงละคร (อีกตำราหนึ่งไม่มี)

๘ ปะตงหวน

เพลงตับเรื่องพระทอง

๑ พระทอง

๒ ค่พระทอง

๓ ตัดต่

๔ คู่ตัดต่

๕ นกร่อน (แต่ ๕ จน ๙ อิกตำราหนึ่งไม่มี)

๖ ลิลากะทุ่ม

๗ ค่ลิลากะทุ่ม

๘ โล้

๙ ระบำเทศ

เพลงตับเรื่องทำขวัญ

๑ มอญแปลง

๒ สรรเสริญพระจันทร์

๓ มหาไชย

๔ มโนห์ราโอด

๕ ราโค

๖ เหรา

๗ หงส์ไซ้ดอกบัว

เพลงตับเรื่องเขนง

๑ เขนง
๒ ซัดน้ำ
๓ ซัดกระแจะ
๔ โตเล่นแก้ว
๕ หนุ่มน้อย
๖ ระวังระไว

(เพลงตับนี้อีกตำราหนึ่งว่า

๑ เขนง
๒ กระทงเขียว
๓ ขอมแปลง
๔ มอญเล็ก)

เพลงตับเรื่องสระบุหร่ง

๑ สระบุหร่ง
๒ กะระนะ
๓ นางบุหร่ง
๔ มลากาเสี่ยเมือง
๕ มลายูหวน
๖ คู่มลายูหวน
๗ แสนพิลาปน้อย
๘ แสนพิลาปใหญ่
๙ สมิงทองไทย
๑๐ สมิงทองแขก
๑๑ สมิงทองมอญ
๑๒ เพื่อนนอนน้อย

๑๓ เพ่อนนอนใหญ่

๑๔ นกกระจอกต้องกระเบ้อง

๑๕ ดอกไม้ไทร

๑๖ ดอกไม้ตานี

๑๗ น้ำค้างตวันตก

๑๘ น้ำค้างตวันออก

เพลงตับเร่องดอกไม้

๑ ดอกไม้

๒ ดอกไม้โอด

๓ ดอกไม้พัน

๔ สุวรรณหงส์

เพลงตับเร่องเกสรมาลา

๑ เกสรมาลา (อิกตำราหนึ่งว่า สุวรรณมาลา)

๒ ก้านต่อดอก

๓ สะสรม

๔ นางนาคใหญ่

เพลงตับเรื่องบังใบ

๑ บังใบ

๒ แฝงใบโอด

๓ แฝงใบพัน (อีกตำราหนึ่งไม่มี)

เรื่องถอนสมอ

(อีกตำราหนึ่งรวมตับนี้ไว้ในเรื่องบังใบ)

๑ ฝรั่งถอนสมอ

๒ ค่ถอนสมอ

๓ บ้าบ่น

๔ คู่บ้าบ่น

๕ แขกสวน

๖ แขกกินเข้า

๗ ยาเมาเล

๘ สังข์น้อย

๙ สังข์ใหญ่

เพลงตับเรื่องพัดชา

(อีกตำราหนึ่งตับนี้ไม่มี)

๑ พัดชา

๒ คู่พัดชา

เพลงตับเรื่องนางนาค

๑ นางนาคน้อย

๒ ค่นางนาค

๓ นกร่อน

เพลงตับเรื่องม้าย่อง

(อีกตำราหนึ่งรวมตับนี้ไว้ในตับนางนาค)

๑ ม้าย่อง

๒ ม้ารำ

๓ พิไสน้ำทอง (อีกตำราหนึ่งว่าอรชรส์)

เพลงตับเรื่องพระนเรศวร

๑ นเรศวรชนช้าง

๒ อุปราชขาดคอช้าง

๓ พุดทรากะแทก

๔ เชิงตะกอน

๕ นางร่ำ

๖ พระรามเข้าสังข์

เพลงต่อไปนี้ ๒ ตับมีแต่ในอิกตำราหนึ่ง

เพลงตับเรื่องยิกิน

๑ ยิกินใหญ่

๒ ยิกินเล็ก

๓ ยิกินหน้าศพ

๔ ยิกินยาก

เพลงตับเรื่องจันดิน

๑ จันดิน

๒ ค่จันดิน

๓ บ้าระบุ่น

เพลงเกร็ดนอกเรื่อง

๑ ศรีประเสริฐ

๒ ระสำระสาย

๓ ค่ระสำระสาย

๔ บังคารสิบท

๕ นางตานิร้องไห้

๖ ย่านเถร (อิกตำราหนึ่งเรียก โยคี)

๗ ล่องเรือละคร

๗ มดน้อย

๙ ยิกินแปดบท

๑๐ เนือมโหริ

๑๑ โฉลกไทยใหญ่

๑๒ ข้าระบุ่นเทศ

๑๓ ขันดิน

๑๔ นางบุหร่ง

๑๕ ยบุน

๑๖ จำปาทองเทศ

๑๗ เนระคันโยค

๑๘ คูเนระคันโยค

๑๙ พระนครเขิน

เพลงมอญ ๔๘ นอกเรื่องเพลง

๑ กะเรียนร้องตัวผู้

๒ กะเรียนร้องตัวเมีย

๓ แมลงภู่กลาย

๔ ค่าไอยรา

๕ โสน

๖ จอมศรี

๗ จอมทอง

๘ ตุ้งติ้ง

๙ หงส์ร่อน

๑๐ หงส์ยิน

๑๑ หงส์ลลา

๑๒ หงส์พ่อน

๑๓ หงส์คายแก้ว

๑๔ รัศมีพระจันทร์

๑๕ พระจันทร์ลับเหลี่ยม

๑๖ นกเอี้ยงตัวผู้

๑๗ นกเอี้ยงตัวเมีย

๑๘ แมลงเม่าทองตัวผู้

๑๙ แมลงเม่าทองตัวเมีย

๒๐ เพลงทิพ

๒๑ ทนานทอง

๒๒ ลมบน

๒๓ น้ำไหลซอกเขา

๒๔ มือลม

๒๕ มุโล่ง

๒๖ มุใน

๒๗ มลิเลอย

๒๘ ดาวดวงหนึ่ง

๒๙ กลิ่อง

๓๐ สามภาษา

๓๑ สาวน้อย

๓๒ แม่หม้ายสามคน

๓๓ เต่าทองตัวผู้

๓๔ เต่าทองตัวเมีย

๓๕ เต่าฟักไข่

๓๖ ลูกติดแม่

๓๗ การะเวกตัวผู้

๓๘ การะเวกตัวเมีย

๓๙ เหราเล่นน้ำ

๔๐ เทพธิดา

๔๑ แมลงมุมดำ

๔๒ จำปาเด็ดกลีบ

๔๓ งูรัดเขียด

๔๔ แมลงปอสยัดปีก

๔๕ เรไรร้อง

๔๖ กระต่ายชมจันทร์

๔๗ อินทรีคาบช้าง

๔๘ หนุมานลองเล็บ

เพลงจีน

๑ จีนเก็บดอกไม้
๒ กรองดอกไม้
๓ ร้อยดอกไม้
๔ จีนหลวง
๕ นางกลับเข้าที่
๖ นางลุกจากที่

รวมเพลงมโหรีในตำรา ๑๙๗ เพลง

เพลงที่ปรากฏชื่อในตำรานี้ ได้ถามพวกครูมโหรีซึ่งแจงว่าทุกวันนี้สูญไปเสียมากแล้ว เพลงที่ไม่เคยได้ยินชื่อทีเดียวก็มี เพราะตำรานี้เปนของโบราณ เห็นจะเปนเพลงครั้งกรุงเก่าโดยมาก

การเล่นมโหรีเมื่อครั้งกรุงเก่าคงเล่นกันชุม จึงได้มีผู้คิดผูกเพลงมโหรีขึ้นมากมายดังปรากฏในตำรา เพราะเหตุที่ในสมัยนั้นยังมีพระราชบัญญัติห้ามมิให้ใครมีละครผู้หญิงนอกจากของหลวง ผู้มียันดาศักดิ์ซึ่งมีสตรีเปนบริวารจึงหัดแต่มโหรีไว้เปนเครื่องบำเรอที่บ้านเรือน แลพาไปเล่นดอกสร้อยสักรวาในเวลางานนักขัตฤกษ์ มาถึงชั้นกรุงรัตนโกสินทร์ตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ มาจนรัชกาลที่ ๓ เจ้านายแลข้าราชการผู้ใหญ่ก็มีมโหรีกันโดยมาก ในเพลงยาวเก่า(๑) บท ๑ กล่าวถึงมโหรีที่บ้านเจ้าพระยาพระคลัง หน พอเห็นลักษณการเล่นมโหรีสมัยนั้นได้ จึงคัดมาพิมพ์ไว้พอให้เห็นเปนอุทาหรณ์

---

(๑) คือเพลงยาวเรื่องว่าความแต่งในรัชกาลที่ ๑ หอพระสมุด ฯ พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘

เจรจาพลางทางชวนขึ้นหอนั่ง เรานั่งฟังเสียงทับกระจับปี่ ทั้งซอรับขับขานประสานดี เรื่องนี้นางไห้พระนคร ครั้นพระกรุณาจะใกล้หลับ มักให้ขับนางกรายสายสมร แล้วไปเรื่องมลายูคู่เพื่อนนอน ถ้าขวนตื่นแล้วจึงย้อนมาทางใน มโหรีน้อยน้อยนั่งหัดแต่สันทัดเรื่องรู้เหมือนผู้ใหญ่ (แล้วก็สั่งเสมียนรองทั้งสองไป ยอกพระไวยว่าทำเลยมาแล้วเอย)

เข้าใจว่าการเล่นมโหรีมาจับเสื่อมซาลงตั้งแต่รัชกาลที่ ๔ ด้วยพระราชทานอนุญาตให้ใครๆ มีละครผู้หญิงได้ตามชอบใจไม่ห้ามปรามดังแต่ก่อน ผู้ที่มีสัตรีเปนบริวารไปหัดเปนละครผู้หญิงเสียโดยมาก เมื่อมีละครผู้หญิงขึ้นแทนละครผู้ชาย การที่ผิดหัดผู้ชายเปนโขนละครอย่างแต่ก่อนก็เปลี่ยนไปเปนปี่พาทย์ เกิดการนิยมเล่นปี่พาทย์เครื่องใหญ่รับเสภา[๑] กันขึ้นแทนมโหรี มโหรีผู้หญิงก็เสื่อมทรามด้วยเหตุทั้ง ๒ ประการที่กล่าวมา

---

(๑) ปรากฏในหมายรับสั่งครั้งรัชกาลที่ ๔ ว่าเมื่อปีมโรง พ.ศ. ๒๓๘๘ มีการบวงสรวงฉลองพระที่นั่งอาภรณ์พิโมกข์ปราสาทเมื่อเดือน ๕ ขึ้นค่ำ ๑ โปรด ฯ ให้ขอแรงปี่พาทย์เครื่องใหญ่ของเจ้านายแลข้าราชการเข้าไปทำบวงสรวง มีรายชื่อพิณพาทย์ในเกณฑ์ครั้งนั้น คือของพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัววง ๑ กรมหลวงเทเวศรวัชรินทร์วง ๑ กรมหลวงสรรพศิลปปรีชาวง ๑ กรมหลวงวงศาธิราชสนิทวง ๑ สมเด็จเจ้าพ้ามหามาลาวง ๑ กรมหมื่นมเหศวรศิววิลาศวง ๑ หม่อมเจ้าประเสริฐศักดิ์วง ๑ สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิไชยญาติวง ๑ เจ้าพระยายมราชวง ๑ พระยามนตรีสุริยวงศ์วง ๑ พระยาเสนาภูเบศร์วง ๑ พระยาสุรินทรราชเสนีวง ๑ เจ้าหมื่นสรรพเพธภักดีวง ๑ รวมทั้งสิ้น ๑๓ วงด้วยกัน ปี่พาทย์สำหรับเล่นละครในสมัยนั้นเห็นจะยังเปนเครื่อง ๕ จึงไม่ปรากฏว่าปี่พาทย์เจ้าของละครเช่นกรมพระพิทักษ์เทเวศร์ ต้องเกณฑ์ในงานนี้

แต่มิมโหรีอีกอย่างหนึ่งเปนของผู้ชายเล่น เกิดขึ้นแทนมโหรีผู้หญิง คือที่เรียกว่า “มโหรีเครื่องสาย” กล่าวกันว่าเริ่มมีขึ้นแต่ในรัชกาลที่ ๓ เดิมเปนแต่มีผู้เอาเครื่องดนตรีแปลก ๆ เช่นซอสองสายอย่างจีน มาเล่นดนตรีไทย ต่อมาจึงคิดเล่นประสมวงกันมีซอด้วงซออู้ จะเข้ ขลุ่ย ทำเข้ากับกลองแขกเรียกว่า “กลองแขกเครื่องใหญ่” ครั้นมีคนชอบจึงแปลงมาเปนมโหรี โดยเอาเครื่องมโหรีเดิมมาประสม ใช้โทนรำมนาขลุ่ยแทนกลองแขกแลขลุ่ย บางทีก็มีระนาดแลฆ้องวงเพิ่มเข้าด้วย จึงเรียกกันว่ามโหรีเครื่องสาย ซึ่งเล่นอยู่เปนพื้นในทุกวันนี้ กระบวรร้องของมโหรีเครื่องสายไปเอาอย่างปี่พาทย์เครื่องใหญ่ใช้ส่งลำนำอย่างเสภาเสียเปนพื้น บทแลกระบวรขับร้องอย่างมโหรีเดิมก็เสื่อมสูญไปทุกที กรรมการหอพระสมุด ฯ จึงพยายามรวบรวมบทมโหรีของเก่าพิมพ์รักษาไว้ในสมุดเล่มนี้ เพื่อจะมิให้สายสูญไปเสียทีเดียว แสดงเรื่องตำนานมโหรีสั้นเนื้อความเพียงนี้

เพลงยาวตำรามโหรี่

๏ ข้าไหว้ครูซอขอคำนับ ขับบรรสานสายสุหร่ายเรื่อง มโหรีแรกเริ่มเฉลิมเมือง ยอกเยืองฉบับบุราณนาน แต่บรรดาเพลงใหญ่ให้รู้ชื่อ คือโฉลกแรกเรื่อยเฉื่อยฉาน อักษรโฉลกบรรเลงลานวิศาลโฉลกนั้นเปนหลั่นลด มหาโฉลก, ลอยชายเข้าวัง พราหมณ์เดินเข้ายังอุโบสถ โยคีโยนมณีโชติชด เจ็ดบทยอกต้นดนตรี ฯ

๒ ◎ เพลงซอที่สองรองรับ นับอิกเจ็ดบทกำหนดสี่ มีนามว่า เนรปาตี กับศริสุวรรณ, ชมพูนุท ทองเก้าน้ำนอง, ทองย้อย ทอง พรายแพร้วพร้อยแสงสุด ทองสระ, ทองสรมสมุต กุลบุตรทรงทำ ลานาน ฯ

๓ ◎ นางกรายแล้วย้าย, นางเย้อง เรียงเรื่องเรียบร้อย สร้อยต่าน นาคเกี่ยวพระสุเมรุพาดพาน พระอวตารติดตามกวางทอง ราเมศออกเดินดงดอน พระรามค้นนครควรสนอง เจ็ดเพลงบรรเลงล้ำ ทำนอง ที่สามต่อสองประสานกัน ฯ

๔ ◎ ขึ้นมอญแปลงใหญ่ในบทสี่ สรรเสริญจันทริสรวงสวรรค์ มหาไชยในเรื่องรำพรรณ มโนห์ราโอดอั้นครั่นครวญ ราโคเคียงเรียง, เหรา หงส์ไซ้ปทุมา, สร้อยสงวน ยิ่งพิ้งยิ่งเพราะเสนาะนวล ในขบวร บรรเลงเพลงพอ ฯ

๕ ◎ บังใบ, แฝงใบโอดอ้อน ฝรั่งร่ายร้องถอนสายสมอ คู่ฝรั่ง, บ้าย่นบทซอ คู่บ้าย่นต่อลำดับไป แขกสวด, แล้วแขกกินเหล้า อิกยาเมาเล, สังข์ใหญ่ สังข์น้อยร้อยเรียบระเบียบใน สิบเจ็ดบท ยอกไว้ให้เจนจำ

๖ ◎ สระบุหร่งรับขับอ้าง กะระนะ, นางบุหรงเรื่อยร่ำ มลากา เสี่ยเมืองลำนำ มลายูหวนซ้ำสี่ยไป แล้วคู่มลายูหวน เสนาะนวล เพลงเพื่อนนอนใหญ่ เพื่อนนอนน้อย, ดอกไม้ไทร เปนลำดับดอกไม้ ตานี แสนพิลาปใหญ่, พิลาปน้อย น้ำค้างย้อยตวันตกเรื่อยรี่ น้ำค้าง ตวันออกโดยมี นกกระจอกต้องที่กะเบื้องร้อน สมิงทองไทย, รามัญ,

แขก สิบแปดเพลงแขงแขกจำสอน ประสานเสียงเพียงซอสวรรค์วอน ที่หกขบกลอนไม่ยืดยัง ฯ

๗ เพลงเจ็ดนั้นตั้งอรชร สายสมร, ปะโตงโอดโดยหวัง ปะโตงหวน, ปะโตงพันพิงพัง เปนห้าเพลงไม่พลั้งเพลินชม ฯ

๘ เพลงแปดนั้นสุวรรณมาลา มาก้านต่อดอก, สระสรม ทั้งนางนาคใหญ่ชื่นชม บรรสมเปนเพลงแปดปอง ฯ

๙ พระทอง, คู่พระทอง, ตัดตู่ คู่ตัดต่องรู้เรื่องสนอง สิบท เพราะล้ำทำนอง เริ่ยกร้องเพลงเก้ากล่าวกลอน ฯ

๑๐ เพลงสิบนั้นเรียกดอกไม้ ดอกไม้พันประไพเกสร อิกดอก ไม้ โอดเอ้อนชอ้อน สวรรณหงส์ร่อนคัคณานต์ ฯ

๑๑ นางไห้, ลมพัดชายเขา เบ้าหลุด, ชมทเล , คำหวานห้าบท กำหนดในการ ประมาณที่สิบเอ็ดเพลงมี ฯ

๑๒ อรุ่ม, สร้อยสนระคนกัน อาถัน, ตลุ้มโปง, อาถันสี่ อาถัน แปด, เล่าซอต่อคดี เพลงที่สิบสองมีเจ็ดครบ ฯ

๑๓ ยิกินใหญ่, ล่องเรือนคร แซกซ้อนยิกินหน้าศพ ยิกินยาก ซ้ำคำรบ เพลงสิบสามจบเจนใจ ฯ

๑๔ สิบสี่นั้นคือพระนคร เรื่อยร่อนสำเนียงเสียงใส อิกทั้ง ลำนำลำไป ถอยหลังเข้าในคลองขร ฯ

๑๕ เพลงสิบห้านั้นมานางนาคน้อย คู่นางนาคพลอย, นกร่อน น้ายอง, น้ารำ, อรชร สี่สอนตามเรื่องเนื่องกัน เขนง, กะทงเขียวแสง

THE LIBRARY
THE COLLEGE OF EDUCATION
BANGKOK. THAILAND

ขอมแปลง, มอญเล็กสลับคั่น แยกออกเพลงละเด็ดทงสำคัญ เพลงสิบห้ารำพรรณขบลง ฯ

๏ สิบหกยกบทกำหนดชื่อ คือว่าขันดินอย่าลืมหลง อีกคู่ขันดินโดยจง บทบ้าระบุนคงครบกระบวร จบเพลงเรื่องใหญ่แม้นใครเรียน อุส่าห์เพียรให้ดีถี่ถ้วน เพลงพลัดท่านขัดไว้ตามควร สิบสวนโดยระเบียบเรียบร้อย ฯ

๏ ศรีประเสริฐระส่ำระสาย เรียงรายวงแหวนรอยก้อย[๑] อังคาร, เนระคันโยค, โยคี, มดน้อย นางตานีไห้ละห้อยโศกา พระนครเขินขัยบรรเลง ร้อยสามสิบเด็ดเพลงพิงศึกษา มโหรีมีเรื่องยราณมา แต่กรุงศรีอยุธยาใหญ่เอย ฯ

(เพลงยาวบทนี้สงสัยว่าเจ้าพระยาพระคลังหนแต่งครั้งรัชกาลที่ ๑)

เพลงยาวไหว้ครูมโหรี

๏ ยอกรกึงเกล้ายงกชเกศ ไหว้ไทเทเวศร์เปนใหญ่ อันเรืองรัครูครอบพิณไชย สถิตในฉ้อชั้นกามา ทรงนามชื่อบัญจศิขร ได้สั่งสอนสานุศิษย์ในแหล่งหล้า เปนตำหรับรับร้องสืบมา ปรากฏเกียรติ์ใน

---

(๑) ในตำราอีกฉบับ ๑ หมวดนี้มีชื่อเพลง ล่องเรือละคร จำปาทองเทศ ยี่บุ้น เกินอยู่ ๓ เพลง แต่เพลงแหวนรอบถ้อยหามีไม่

4292

แผ่นดินดอน ข้าขอชลีกรรมคำนับ พระคนธรรพด้วยใจสโมสร จะดีดสี ขับร้องทำนองกลอน จงศรีสถาพรทุกประการ ฯ

◎ อนึ่งข้าขอประนตบทรัช พระจลจอมจักรพรรดิมหาศาล คือ องค์พระทรงครุฑไชยชาญ อวตารจากเกษียรสมุทมา หวังจะทรงดับเข็ญให้เย็นยุค ทำนุกพระพุทธิสาสนา จะบำรุงผดุงแหล่งโลกา ให้โอฬาร์ล้ำชั้นคุษดี สารพัดไพบูลย์พูนภพ เลิศลบกษัตริย์ทุกกรุงศรี มิทั้งพระเศวตกิรินี ศรีสุภลักษณ์เลิศอำนวยพงศ์ ย่อมฦาฤทธิกฤษฎาไปทุกทิศ พระทรงอิศรภาพสูงส่ง สิทธิศักดิ์ดังพระจกราวงศ์ ดำรงทวาราราชธานี ขอพระเดชเดชานุภาวนาถ พระยาทปกเกล้าเกศี ข้าผู้จำเรียงเรื่องมโหรี ซอกรับกระยับรำมนา โทนขลุ่ยฉิ่งฉาบระนาดฆ้อง ประลองเพลงขับกล่อมพร้อมหน้า ขอเจริญศรีสวัสดิ์ทุกเวลา ให้ปรีชาชาญเชี่ยวในเชิงพิณ ฯ ๑๙ คำ ฯ

เพลงยาวไหว้ครูบทนี้ มีเค้าเงื่อนว่าแต่งครั้งกรุงเก่าในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าบรมโกษฐ ฤามิฉนั้นก็เห็นจะ (เปนของเจ้าพระยาพระคลัง หน) แต่งครั้งรัชกาลที่ ๑ กรุงรตนโกสินทร์ ด้วยกล่าวความยอพระเกียรติแห่งหนึ่งว่ามีช้างเผือกพัง แผ่นดินสมเด็จพระเจ้าบรมโกษฐได้ช้างเผือกพังมาแต่กรุงกัมพูชาช้าง ๑ ขึ้นระวางเปนพระวิเชียรหัสดินทร์ ในรัชกาลที่ ๑ มีช้างเผือกพัง ๒ ช้าง ขึ้นระวางเปนพระเทพกุญชรช้าง ๑ พระอินทรไอยราช้าง ๑ เพลงยาวบทนี้คงแต่งใน ๒ รัชกาลนั้น แต่สงสัยว่าจะมีผู้แก้ภายหลังแห่งหนึ่ง ตรงที่กล่าวถึงเครื่องมโหรีว่ามีฆ้อง ได้สอบรูปเขียนครั้งรัชกาลที่ ๑ มโหรียังหามีฆ้องไม่

บทมโหรี่เรื่องพระรถเสน

◎ ขะกล่าวเรื่องเมรี่เมื่อนิราส วรนาฏโศกเศร้าแสนถวิล แสนทเวษเวทนายุพาพิน จนสุดสิ้นสูญชีพชนมาน เพราะหวังจิตต์พิศวงงง สวาทมุ่งมาดว่าจะเปนแก่นสาร ประดิพัทธสัตย์ซื่อจิรังกาล ไม่ระแวงภูบาลขะจากจร(๑)

◎ ฝ่ายนาฏเมรี่ศรีสวัสดิ์ บรรทมเหนือแท่นรัตน์บัจฉูรณ์ ดาวเดือนเลื่อนลับยุคันธร ขะใกล้แสงทินกรอโณทัย พันกายชายเนตรนฤมล มิได้ยลพระยอดพิสมัย แสนโศกปริเทวนาใน อรไทยท่มทอดสกลกาย ให้เดือดดาลอาดรกลเทวษ ชลเนตรคลอคลองลงนองสาย พลางปลุกนางรำขำเรี่ยงราย นางสนมทั้งหลายก็พ้นตน มิได้ทรายเรื่องความโดยคดี เสาวนี่จึงแจ้งแห่งอนุสนธิ์ ว่ายัดนี้พระยอดนฤมล สถิตยนแท่นแก้วแล้วหายไป เห็นเปนวิปริตผิดประหลาด ภูวนาถเยี่ยมยลไปหนไหน ฤๅขะว่าผ่านฟ้าเสด็จไป สถิตในโรงราชพาชี ประหลาดใจเมื่อขะใกล้เข้ายามสอง เสียงอาชาเริงร้องอยู่จึงมี เอ๊ะผิดแล้วพระแก้วกับพาชี ฤๅว่าหนีคืนหลังไปยังเมือง ฯ

◎ เร็วเฉิดสาวใช้ไปค้นหา แต่กิขานั้นอย่าให้พึงเพื่อง แม้ท้าวอยู่รู้แล้วขะขัดเคือง ขงยักเยื้องแยบคายชม้ายดู ถ้าแม้พระไปชมสนมใด อย่าทำให้ท้าวไทเธอออดสูู ขงเอาเหตุมาแจ้งแสดงตู คันดูยัดนี้อย่าวุ่นวาย ฯ

---

(๑) เข้าใจว่าบท ๔ คำข้างต้นนี้เปนของแต่งเชื่อมกับบทไหว้ครู บทต่อไปเปนบทเดิม

◎ ฝ่ายสนมนางในไดัสดับ เคารพรับพจมานคลานขยาย ออก
มาขัดสรรกันมากมาย ต่างแยกย้ายรายทั่วทุกเรือนจันทน์ บ้าง
ก็จุดประทีปเทียนเที่ยวเวียนส่อง ทุกชั้นช่องห้องปรางค์นางสวรรค์
ทั้งที่สรงที่เสวยเกยจันทน์ พวกสาวสรรค์สอดส่องทุกห้องมา ประเทียบ
ทั่วโรงรถคชเรศ เที่ยวประเวศแลลอดสอดหา สูญสิ้นพระนรินทร์
ทั้งอาชา กัลยาทั้งหลายก็ตกใจ ฯ

◎ ชวนกันวิ่งวางมาปรางค์รัตน์ ประนมหัตถ์ทูลแจ้งแถลงไข
ข้าค้นทั่ววังนอกตำหนักใน ก็มิได้พบองค์พระทรงฤทธิ์ ทั้งโรง
รถอัสดรกุญชรชาติ เคยประพาศแต่ก่อนจรสถิต อนึ่งซึ่งอาชา
ที่ชอบชิด ก็เห็นผิดหายไปไม่พบพาน แม่นแท้ท้าวแกล้งมาลวงโลม
ภิรมย์โฉมแล้วร้างห่างสมาน มาทอดทิ้งมิ่งแม่อัปมาน ข้าเห็น
การเที่ยงตรงอย่าสงกา ฯ

◎ นางสดับตรับฟังสนมทูล ยิ่งอาดูรโศกสร้อยละห้อยหา สอง
หัตถ์รันรุมทุ่มอุรา ว่าโอ้พระยอดฟ้ามิเห็นใจ อยู่หลัดหลัดซัดเสีย
ให้เมียโหย ร้อนโรยสิ้นแรงกรรแสงไห้ สุรเสียงพิลาปวังเวงใจ
สลบไปในราชเรือนจันทน์ ฯ

◎ ฝ่ายอนงค์นางท้าวทั้งสาวศรี ต่างกรรแสงโศกีไม่มีขวัญ
บ้างวิ่งหายานัตถุพลัวัน นวดพันพระสออรไทย บ้างเอาน้ำมาลามา
โสรจสรง จอมอนงค์หอมชื่นกลับฟื้นได้ ให้ละห้อยละเหี่ยเสียน้ำใจ
ยืมบรรไลยครวญครางทางรำพรรณ ฯ

◎ โอ้ไฉนพระยอดเสน่ห์น้อง มาปกครองกรุงไกรไอศวรรย เมียค่อยผาสุกทุกคืนวัน ประชากรกุมภัณฑ์ก็เปรมปราย ทั้งฝูงนักสนมอเนกแน่น ความแสนสุขล้ำเหลือหลาย ทุกหมื่นเมือง เลองชอฎากระจาย ยอมถวายอภิวาทวันทา ควรฤาพระมงมงกุฎเกศ มาทุเรศแรมร้างเสนหา หมายใจว่าพระจะเมตตา ไม่สงกาพาซื่อ จนเสียการ ฯ

◎ อนิจจาโอ้จอมกระหม่อมโลก มาซัดเสียให้เมียโศกไม่สงสาร แทบจะสุดสูญสิ้นชนมาน ฤดีดาลเดือดดินดังอัคคี ทั้งนี้เปนต้นด้วยอัสดร มันเสียมสอนทูลเสนอให้เธอหนี ให้ท้าวเหาะเหินคลาจากธานี ไม่ทันรุ่งราตรีวิวากาล ฯ

◎ อกเอ๋ยจะอยู่ไยให้เปนคน ประชาชนครหาจะว่าขาน สำหรับแต่จะอัปมานนาน เหมือนหญิงพาลรานผัวไปจากเมือง แม้รบือฎาข่าวถึงด้าวใด กิตติศัพท์ถึงไหนจะพุ่งเพื่อง ว่าหญิงชั่วผัวร้างไว้แรมเมือง เครื่องจะเคืองวิญญาเปนน่าอาย ร่ำพลางทางดูห่อโอสถกับกำพดดวงเนตรก็สูญหาย ประจักษ์ลว่าเปนกลอุบาย นางฟูมฟายชลนาจาบัลย์ ฯ

◎ ครั้นเคลือนคลายอาดรพนเทวษ อัคเรศตรัสใช้เหล่าสาวสรรค์ ให้ไปเรียกพหลพลกุมภัณฑ์ รีบเข้ามาให้ทันในวันนี้ ฯ

◎ (ฝ่ายสนมกรมในนางกำนัล) สาวสรรค์ประนตบทศรี ออกมาสั่งกุมภัณฑ์ทันที เสาวนีให้หาอย่าช้านาน ฯ

◎ ฝ่ายกุมภัณฑ์ได้ฟังนางสาวใช้ คลานเข้าไปคอยรับพระบรรหาร นางตรัสสั่งพหลพลมาร อย่าเนิ่นนานคลาไคลไปยับยั้งเข้าขงริบครรไลไปก่อน ยทจรตามองค์พระทรงศริ ถ้าพบท้าวกัมเกล้าคุษฎิ ขงเชื้อเชิญภูมิให้กลับมา อันซึ่งอัสดรตัวยง ท่านขงกินเล่นเปนภักษา ชั้นโลหิตอย่าให้ติดพสุธา อสุราคมคลัอัญชลิ ถอยออกมาจัดแขงกระบวนทัพ ตั้งคับล้วนอสูรยักษ์ ตัวนายให้โห่ขึ้นสามทิ ธรณิเลื่อนลั่นสนั่นดัง เปรี้ยงเปรี้ยงเสียงฤทธิแรงโรจน์ พลมารนับโกฏิสังขยัง เผ่นโผนโจนจ้าด้วยกำลัง ไม่รอรั้งริบเร่งตะเบงขร ฯ

ยทมโหริเรื่องพระรถเสนนี้ เปนยทแต่งครั้งกรุงเก่า ถ่ายมาจากกาพย์ห่อโคลงเรื่องพระรถเสนอันเปนยทขับไม้เปนแน่ แต่ก่อนเคยใช้เปนตำราหัดร้องต้นเพลงฉิ่ง ใช้ยทเพียง ๒ คำ คือ

◎ ฝ่ายนาฏเมริศริสวัสดิ์ ยรรทมเหนือแท่นรัตน์บัจฉูรณ์ ดาวเดือนเลื่อนลับยุคันธร จะใกล้แสงทินกรอโณทัย

ใช้ยทร้องกันเพียงเท่านี้ ยทต่อนั้นจึงเลยสูญไปเสียคราวหนึ่ง หนังสือก็ไม่มีหาผู้จำก็ไม่มีใครจำไว้ได้ หอพระสมุดฯ สืบสวนอยู่ช้านานจึงได้ความว่า นางชินอาว์ของขอมมารดากรมหมื่นกวีพจน์สุปริชา อายุได้ ๘๐ เศษ จำยทมโหริเรื่องพระรถเสนไว้ได้ตลอด ได้ให้ไปขอคัดมาพิมพ์ในสมุดเล่มนี้ แต่เพลงที่ร้องนอกจากต้นเพลงฉิ่งจะร้อง

เพลงใดอีกย้างนางชินหาทรายไม่ ได้ถามครูมโหรีก็ไม่มีผู้ใดได้เคย
เห็นบทเรื่องพระรถเสนนี้ นอกจาก๒คำที่เปนตำรารองต้นเพลงฉิ่ง อธิบาย
แต่ว่าเพลงตับที่เนื่องด้วยต้นเพลงฉิ่งนั้นมี ๔ เพลงด้วยกัน คือ ๑ ต้น
เพลงฉิ่ง ๒ เพลงจรเข้หางยาว ๓ เพลงตวงพระธาต ๔ เพลงนกขมิ้น
เหลืองอ่อน ได้ความเพียงเท่านี้จึงไม่สามารถจะลงเพลงร้องได้เหมือน
กับเรื่องอื่นที่พิมพ์ต่อไปข้างหน้า.

บทมโหรีเรื่องกากี

บทที่ ๑ ร้องนางนาค

◎ คนธรรพ์ครั้นเห็นกรงกษัตริย์ แจ้งรหัสให้เนตรดังบรรหาร
น้อมเศียรรับรสพจมาน ขับพิณคิดประสานสำเนียงนวล แกล้ง
ประดิษฐ์คิดขับเปนกาพย์กลอน กระแสเสียงลอยร่อนแล้วโหยหวน
โอ้พระพายชายกลิ่นมารัญจวน หอมหวนนาสาเหมือนกากี ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๒ ร้องพัดชา

◎ รินรินชิดติพิจำได้ เหมือนเมื่อไปร่วมภิรมย์สมศรี ในสถาน
พิมานฉิมพลี กลิ่นซายทรวงพี่ไม่เว้นวาย นิจาเอ๋ยจากเชยมาเจ็ดวัน
กลิ่นสุคันธรสรินก็เหือดหาย ฤๅว่าใครแนบน้องประคองกาย กลิ่นสาย
สวาทซาบอุรามา ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๓ ร้องลีลากะทุ่ม

◎ พระยาราชเวนไตยได้สดับ สำเนียงขยักล่าวกลิ่นขนิษฐา ประหลาดจิตต์พิศดูคนธัพพา จินตนาน่งนึกคนึงใน เออไฉนอ้ายนี่จึงกล่าวกลอน ถึงกลิ่นแก้วดังศรมาเสียบใส่ ฉนโกรธแล้วระงับดับไว้ จะพังไปให้รู้ในเรื่องความ ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๔ ร้องกราวรำมอญ

◎ นาฏกุเวนเจนแจ้งในที่โกรธ จึงเอ้อนโอษฐ์คำขับกระหยับหยาม โอ้ว่าแก้วกานดาพงางาม ยามน้เจ้าจะน่งอนาถองค์ พี่อยู่จะได้ชู ประคองชื่น สำราญรื่นร่วมจิตต์พิศวง เสียดายจากพรากเนื้อนวลผจง คิดจะใคร่คืนคงถิมพลี ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๕ ร้องพม่าน้อย

◎ ครุฑพ่ายิ่งคั่งฤทัยแค้น ดังแสนอัคนิรุทมาจุดจี้ เสแสร้งแกล้งกล่าววาที ว่าดูกรเสนีเสนาะพิณ เราได้ฟังกังวานประสานสาย บรรยายหลากจิตต์คิดถวิล ตัวนายก็เปนชายแต่เดินดิน ไฉนรู้เสร็จสิ้นถึงถิมพลี ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๖ ร้องตะนาว

◎ เราแจ้งว่าทางทุเรศเขตร์อรัญ สัตภัณฑ์คั่นสมุทรใสศรี แม้จะคว่างแวหางโมรี ก็ข้มลงถึงที่แผ่นดินดาล ด้วยน้ำนั้นสุขุมละเอียดอ่อน

ชื่อว่าสิทันดรอันไพศาล ประกอยหมู่มัจฉากุมภาพาล คชสารเงือกน้ำ แลนาคินทร์ ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๗ ร้องทวาย

◎ ผู้ใดข้ามนทีสิทันดร ก็ม้วยมรณ์เปนเหยื่อแก่สัตว์สัน ถึงว่าพระยาครุฑก็เต็มบิน จะล่วงสินธุถึงพิมานทอง แน่ะนายนี่ไปไฉนเล่า ฤๅโดยเดาว่าเล่นก็เห็นคล่อง ฤาว่าเหาะเหินได้ดังใจปอง จึงได้ไปเห็นห้องพิมานไชย ฤาประกอยกายสิทธิวิทเยศ วิเศษด้วยมนตราเปนไฉน เราก็หวังอยู่ยังไม่เคยไป คิดจะใคร่ศึกษาเปนอาจารย์ ฯ ๖ คำ ฯ

บทที่ ๘ ร้องมอญใหม่

◎ คนธรรพ์ครั้นพ่ายก็แย้มสรวล กล่าวสำนวนเยาะเย้ยเฉลยสาร อันเวทมนต์ฤทธิไกรไม่เชี่ยวชาญ แต่จิตต์หาญแทรกขนสุบรรณจร พระยาครุฑครองชู้เปนชายเฉา มาพาเราผู้ชู้ไปสู่สมร ราตรีย์กษีเข้าแนบนอน ทิวากรเราแนบประจำนาง ต่างชู้ต่างชื่นทุกคืนวัน แต่สุบรรณงมจิตต์ไม่คิดหมาง เปนสัจจังดั่งพร้องไม่อำพราง ข้าระคางกลัวเกลือกจะมิครรภ์ ฯ ๖ คำ ฯ

บทที่ ๙ ร้องทะยอย

◎ ว่าพลางขยับครวญกระบวนพิณ โอ้ว่ากลิ่นกากีพี่หมายมั่น เสียดายพักตร์รับพักตร์เมียงมัน เสียดายกรรณรับรสพจนา เสียดาย

ขนงก่งรับที่ยักยวน เสี่ยดายเนตรนำชวนเสนหา เสี่ยดายปรางช่างเบือน
กระบวนมา ให้นาสาสูบรสรัญจวนใจ ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๑๐ ร้องแรก

◎ เสี่ยดายโอษฐ์เอื้อนคำให้กำหนัด เสี่ยดายกรสอดรัดกระหวัดไหว เสี่ยดายเต้าเคล้าคลึงอุราใน เสี่ยดายใจน้ำใจทุกสิ่งอันอกเอ๋ยชวดเชยเพราะสองชู้ ถ้าคงคู่ก็ไม่ร้างภิรมย์ขวัญ เวทนาด้วยพระยาสุบรรณครัน ขัยแล้วอภิวันท์กษัตรา ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๑๑ ร้องตวงพระธาตุ

◎ พระยาครฑได้สดับที่ขับอ้าง จริงกระจ่างแจ้งข้อไม่กังขา สลดจิตต์คิดเสี่ยดายสายสุดา ดังศัสตราฟาดให้บรรไลยลาญ สะท้กสะท้อนถอนใจอยู่ในอก แสนวิตกตัดรักสมัคสมาน ดังจอมสุรารักษ์มัฆวาน เมื่อกรุงพาลลอยโลมสุจิตรา เสี่ยเดชเพราะทนงด้วยองอาจ เสี่ยสวาทเพราะห่างเสนหา เสี่ยมนต์เพราะกลอสุรา สุจิตราจึงพรากไปจากกัน ฯ ๖ คำ ฯ

บทที่ ๑๒ ร้องลาวพวน

◎ เราเสี่ยแก้วกากิศริสวาท เพราะประมาทจะถนอมเปนจอมขวัญ เสี่ยฤทธิ์เพราะไม่คิดจะป้องกัน คนธรรพ์มันจึงแทรกเข้าซ้อนกล ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๑๓ ร้องโอ้ลาว

◎ ครั้นเสียรักก็ได้รู้ เสียชู้ได้เชิงที่เฉาฉงน เปนชายหมื่นชายได้อ้ายคน จำจนจำพรากอาไลยลาญ คิดแล้วจึงว่าแก่คนธรรพ ท่านช่างขยันเฉื่อยฉ่ำเปนคำหวาน เสาวภาพกาพย์เกลี้ยงกลอนการชำนาญนักควรนับว่าเปนชาย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๑๔ ร้องเหาะ

◎ ว่าพลางทางลายรมนาถ ลีลาศจรจรัลผันผาย ถึงพระไทรสำนักก็แปลงกาย เปนสุบรรณยินว่ายโพยมมาล ลุถึงฉิมพลีก็ร่ายเวท เข็ดขยานทวาเรศมกดาหาร นั่งเหนือบัลลังก์รัตน์ชัชวาลย์ จึงกล่าวรสพจมานแก่กากี ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๑๕ ร้องพราหมณ์เก็บหัวแหวน

◎ ดูก่อนอรไทยวิไลยโฉม เราประโลมเข้าจากพาราณสี มาอยู่พิมานรัตน์สุวัสดี ได้สิบสี่ราตรีทิวาวาร จงแจ้งจริงคำอย่าอำไว้ มิใครมามั่งยังสถาน ว่าไปโดยสัจปฏิญาณ เยาวมาลย์อย่าทำอำพราง ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๑๖ ร้องมอญแปลง

◎ กากีพังคดีพระยานก สองกรข้อนอกเข้าผางผาง อนิจจาพระมาว่าให้ผิดทาง เหมือนจะล้างชีวิตให้วายชนม์ แต่พระพามาชม

สมบัติทิพย์ อันลอยลิบลิ่วฟ้าเวหาหน ข้าก็อยู่เดียวเปลี่ยวสกนธ์ ยังไม่ยลพักตร์ใครมาใกล้กราย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๑๗ ร้องเชิดใน

◎ พระยาครุฑพ่ำนุชสนองคำ พิโรธซ้ำดังฟ้าคนองสาย ดูดู่คบชู้มาพรางชาย จนชู้หน่ายใจชู้แล้วจ่ากร เสียแรงรักหักจิตต์ไม่คิดขาย นิยมหยาบฉกพามาสมสมร ทั้งเจ้าใจอยู่มิให้อนาทร ประคองนอนแนบข้างไม่ห่างกาย เราชู่ชื่นดังวิเชียรเจียรไน มิรู้ไฝฟองช้ำสล่ำสลาย ยังไม่รับเมื่อจับได้ชู้ชาย คือนายนาฏกุเวนที่เจนกัน ฯ ๖ คำ ฯ

บทที่ ๑๘ ร้องมอญร้องไห้

◎ กากีผันพักตร์สนองถ้อย เปนน่าน้อยใจเพียงชีวาสัญ อนิจจาว่าคบกับคนธรรพ์ คือใครเล่ายืนยันจำนรรจา จงนำมาสอยไล่ไต่สวน ถ้าเปนสัจแล้วก็ควรลงโทษา นี่กะไรไม่พิจารณา มาเสกแสร้งแกล้งว่าดั่งริงขัง ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๑๙ ร้องธรณีร้องไห้

◎ เออพิมานฉิมพลีสูงสุด มนุษย์ฤาจะมาได้ดังใจหวัง แล้วร่ายเวทผูกทวารยานยัง เหมือนดังข่ายเพชรสักเจ็ดชั้น อย่าว่าแต่มนุษย์ในใต้หล้า ถึงอสุราเทพไทยในสวรรค์ ก็ไม่หาญทำลายเวทเดชสุบรรณ ไหนคนธรรพ์จะมาได้ดังใจหวง ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๒๐ ร้องหงส์ร่อน

◎ หนึ่งคนธรรพก็เปนทาสยาทมูล ต่ำสกูลดังกาอันไกลหงส์ ถึงข้าพลัดภัศดามาเอองค์ ก็รักวงศ์เหมราชไม่แกมกา ซึ่งพระไม่กลัวเวรหวังสวาท พานิราศมาร่วมเสนหา ถนอมน้องมิให้หมองสักเวลา พระคุณล้ำดินฟ้าแลสาคร ไม่ทันไรฤาใจจะทุจริต พระพินิจตรองตริดำริห์ก่อน ธรรมดาว่ารักจะหักรอน เพราะหลงกลเขาซ้อนให้เสียการ ๆ ๖ คำ ๆ

บทที่ ๒๑ ร้องพราหมณ์ดีดน้ำเต้า

◎ พระยาครุฑพ่งสุดสารแสดง จิตต์แหนงดังมณีที่แตกฉาน จึงว่าดราสตริพาล อย่ากล่าวสารสอดแก้สำนวนกล เราทรายสิ้นระบิลมันขยับอ้าง จริงกระจ่างทุกข้ออนุสนธิ์ อัปยศมาตยาเสนาพล ดังจะดันดินม้วยด้วยคำพาล ๆ ๔ คำ ๆ

บทที่ ๒๒ ร้องแขกบรเทศ

◎ เพราะคบชู้ไม่รู้ให้รอบเชิง หลงละเลิงว่าเข้ารักสมัคสมาน คิดว่าหงส์จะจงแต่ชลธาร มิรู้พาลกลวเกลือกด้วยเบือกตม ตัวนางเปนไทยสิใจทาส ไม่รักชาติรสหวานไปพานขม ดังสกรฟอนผ่าแต่อาจม ห่อนนิยมรักรสสุคนธาร ๆ ๔ คำ ๆ

บทที่ ๒๓ ร้องสีนวน

◎ จิตต์นางเปรียบอย่างชลาไลย ไม่เลือกไหลห้วยหนองคลองละหาน เสียดายทรงแสนวิไลยแต่ใจพาล ประมาณเหมือนกับผลอุทุมพรสุกแดงดังแสงชั้นมราช ข้างในล้วนกิมิชาติเบียนบ่อน เรารู้ใจมิให้อนาทรจะพาคืนนครในราตรี ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๒๔ ร้องมอญทะแยพระสีนวนลา

◎ กากีประนมกรแล้ววอนว่า อนิจจาช่างไม่โปรดเกศี บริภาษข้าบาทไม่มีดี นี่เนื่อว่าเวรีมาราญรอน เพราะเชื่อเขาเยาความจึงเสียกลหลงฉงนแหนงหน่ายสโมสร แม้เขาว่าแก้วเกิดในอุทร ตกจะรอนรานอุราผาตาย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๒๕ ร้องล่องเรืออรนายรูปถา

◎ พระพี่งผ่ายเดียวมาเกรี้ยวโกรธ ทุเลาโทษขอพิศูจน์สัจถวายแม้พิรุธทุจริตก็ควรตาย ไม่เสียดายชีพน้องเท่ายองใย นี่หลัดหลัดฤาจะซัดไปส่งเสีย ไม่โปรดเมียงประหารให้ตักไยย อันภาราอย่าขืนให้คืนไป จะสู้ม้วยบรรไลยในฉิมพลี ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๒๖ ร้องพระจันทร์ครึ่งซีก

◎ พระยาครุฑได้สดับคดีนาง หมองหมางห่างรักสุดาศรี จึงว่าดูรานางกากี หญิงกาลีเล่นลิ้นพิรากล จะเลี้ยงเข้าเราแสนอัปยศ จะ

ฦๅหมดทั่วหล้าเวหาหน ว่าพลางอุ้มนางนฤมล ออกจากไพชยนต์ ในราตรี ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๒๗ รองแผละ

◎ เผ่นผงาดผาดผยองล่องฟ้า พริบตาก็ถึงซึ่งกรุงศรี วางองค์ลงหน้าพระลานคลี แล้วจึงมีพจนาดถ์ประภาษนาง ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๒๘ ร้องแม่ศรี

◎ เจ้าไปอยู่กับเราเปล่าเปลี่ยวนัก ที่นี่พรักพร้อมสวาทไม่ขาดข้าง เชิญเชยเสวยรมย์สมใจนาง ตั้งแต่ปางนี้ไปอย่าพยกัน จนสิ้นดินฟ้าสุเมรุมาศ แสนชาติอย่าได้ร่วมภิรมย์ขวัญ กว่าจะลุศิวโมกข์อมัตธรรม์ ว่าแล้วเหาะหันไปฉิมพลี ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๒๙ ร้องช้าปี่

◎ ฝ่ายบรมพรหมทัตบดินทร ทิพากรรุ่งรางสว่างศรี อ่าองค์สรงพักตร์แล้วจรลี เผยสีหบัญชรชำเลืองมา เห็นกากีศรีสมรบวรนาฏ ให้ร้อนราชฤทัยรุมดังสุมผา พระระงับดับเดือดด้วยปรีชา พจนาตรัสเย้ยยพินพลัน ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๓๐ ร้องฉุยฉาย

◎ ดูราสุดาดวงเนตร เจ้าประเวศไปสู่พิมานสวรรค์ พี่ตั้งหน้าท่านองทุกคืนวัน พึ่งเห็นขวัญตามาถึงธานี อยู่ไยในหน้าพระลานเล่า

ขอเชิญเข้าปรางค์มาศปราสาทศรี พี่ขอยใจในสวาทแสนทวี มิเสียทีบำรุง
ผดุงมา ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๓๑ ร้องดันแดก

◎ แต่ยังเยาว์คุ้มเท่าเปนเอกองค์ ยิ่งอนงค์นางในทั้งซ้ายขวา
คิดว่าจะไว้ชื่อให้ฦาชา มิรู้ร่าเริงรวยไปด้วยครุฑ ด้วยแรงราคจากรส
พาราณสี ไปลองเล่นฉิมพลีอันสูงสุด ครั้นเบื่อหน่ายย่ายเล่ห์เสน่ห์ครุฑ
กลับมายุดย้ายชมสมคนธรรพ์ หนึ่งแล้วสองมิหนำซ้ำสาม เจ้าทำงาม
พักตรานำรับขวัญ เมื่อเปนหญิงแพศยาอาธรรม์ จะให้เลี่ยงนางนั้น
ฉันใด ฯ ๖ คำ ฯ

บทที่ ๓๒ ร้องจุ๊บแจง

◎ กากิอภิวันท์ด้วยขัญจางค์ กำสรดพลางทางทูลสนองไข
ความสัจเกิดวิบัติจึงซัดไป ใช่ว่าใจจะร้างรสยทมาลย์ เมื่อมิดมนท์
อนธการในอากาศ ครุฑยังอาจพาพรากไปจากสถาน ข้ารำไห้เพียง
ทำลายวายปราณ แต่โหยหาภูบาลไม่เห็นตาม ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๓๓ ร้องจีนรำหยา

◎ ข้ารำพรรณเพิดภัยไม่ท้อครุฑ จะโจนลงในสมุทรไม่เข็ดขาม
จะหวังตายด้วยสัจจาพยายาม สุบรรณยนริบข้ามไปฉิมพลี แต่พูนเทวษ
เนตรนองเปนโลหิต ไม่มีจิตต์จงรักด้วยยักษี เขาเรืองฤทธิ์จนจิตต์
เปนสตรี ก็สุดที่ด้วยกรรมจึงจำเปน ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๓๔ ร้องเจ้าเซ็น

◎ ถึงกระนั้นจริงใจไม่ประดิพัทธ ความสัจว่าไปใครจะเห็น พร่ำบวงสรวงเทพเจ้าทุกเช้าเย็น ขอให้ครุฑเคลิ้มเคลื่อนมาส่งคืน เจ็ดวันคนธรรพ์ไปถึงสถาน แจ้งอาการภวไนยไม่มีชื่น ให้อัดอั้นตันจิตต์ดังพิษยิ่น สลบลงยังพื้นพิมานบน ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๓๕ ร้องแขกรำดาบ

◎ ซึ่งพี่เลี้ยงทำการทุจริต จริงจิตต์มิได้แจ้งในเหตุผล ดังร่างผีมิได้รู้สึกสกนธ์ เท็จจริงก็เปนจนประจานกาย เพราะกรรมนำเหตุให้หฤโหด ประมาณโทษก็ผิดอยู่เหลือหลาย แม้มิโปรดเช่นฆ่าก็ท่าตาย ขอไว้ลายสู้ม้วยด้วยสัจจา ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๓๖ ร้องจีนลั่นถัน

◎ นฤบาลฟังสารสำนวนกล่าว หทัยผ่าวเพียงเพลิงประไลยหล้า บริภาษด้วยราชบัญชา หญิงพาลาใจดำกลำภร กูเปนขี้นไกรกรุงผดุงเดช ใช่จะไร้อัคเรศสโมสร อย่าพักกล่าวกลว่าให้อาวรณ์ จะเลี้ยงไว้ในนครก็หนักดิน ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๓๗

◎ ทุกนิเวศน์เขตรขัณฑ์บุรีเรือง รู้เรื่องจะดำรินทิน ชอบใส่แพลอยไปในวาริน จึงจะหมดมลทินทันทา ตรัสพลางสั่งเสวกามาตย์

รับราชโองการอยู่พร้อมหน้า นำนางกากิลิลามา ถึงท่าใส่แพ
แล้วลอยไป ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๓๘ ร้องฉิ่งกลาง

◎ ฝ่ายอนงค์กากิศริสมร เมื่อแพจรจากท่าชลาไหล สงัดเหงา เปล่าเนตรสังเวชใจ กรรแสงให้ฟูมฟายเพียงวายปราณ ผันพักตร์ทัศนาดูปราสาท พิมานมาศใหญ่โตระโหฐาน แสงสุวรรณเนาวรัตน์ชัชวาลย์ แลตระการโชติช่วงดวงมณี มนเทียรทองที่นั่งบัลลังก์แก้ว ล้วนเพริศแพรวพำรัสรัศมี บรรจงจูรณ์ประดิ่นกลิ่นมาลี วิสูตรศรีไสยาสน์สอาดตา อนิจจาพำร้างปรางค์ปราสาท แรมนิราศทั้งสมบัติวัดถา ค่อยอยู่เฉิดมิกรรมต้องจำลา แต่นี้ไหนจะได้มาไพชยนต์ ฯ ๘ คำ ฯ

บทที่ ๓๙ ร้องโอ้ร่าย

◎ ครั้นสิ้นแสงสุริยาภานุมาต ดาวดายเดือนสว่างกลางเวหน แพน้อยลอยออกทเลวน นฤมลครวญคร่ำรำพรรณ นิจจาเอ๋ยคิดปางอยู่ปรางค์มาศ เปนจอมนาฏนางในไอศวรรย์ แสนสุรางค์นางสนมบังคมคัล ดังดาวห้อมล้อมจันทร์ในราตรี พเอิญกรรมนำไปให้พบครุฑเขาฉกฉุดพาพรากจากกรุงศรี ไปสถานพิมานฉิมพลี ก็เลี้ยงดูดีดีให้คลายใจ พอเจ็ดวันคนธรรพ์ก็ไปถึง เผ้าเคล้าคลึงจะสนิทพิสมัย ไปเสียตัวชั่วช้าระยำไป จะโทษใครเพราะตัวนี้ชั่วเอง ฯ ๘ คำ ฯ

บทที่ ๔๐ ร้องโล้

◎ เพลาค่ำน้ำค้างลงพร่างพร้อย แพน้อยลอยซัดมาเท้งเต้ง ลมกระพือพัดคลื่นเสียงครืนเครง ยิ่งวังเวงเปลี่ยวเปล่าเศร้าอุรา เหลียวหลังผู่งฝาก็ห่างหาย เห็นแต่ฝงปลาว่ายทั้งซ้ายขวา ฉนากฉลามกระโห้โลมา ทั้งเหราปลาวาฬขึ้นพ่นน้ำ กระเบนบินอินทรีสีกุน ปลาพยุนเงือกงูดูคลาคล่ำ สิ้นกุศลผลบุญหนุนนำ วิบากกรรมพาไปในนที ฯ๖คำฯ

บทมโหรีเรื่องกากี เจ้าพระยาพระคลัง หน แต่ง แต่สงสัยว่าจะมีผู้อื่นแก้ไขภายหลังบ้าง พิเคราะห์ดูทางสำนวนมีสำนวนใหม่แทรกแซงอยู่หลายแห่ง ด้วยบทเรื่องกากีเล่ากันมาว่า แต่ก่อนชอบใช้ร้องมโหรีกันแพร่หลาย ฉบับมีในหอพระสมุด ฯ หลายฉบับถ้อยคำก็มักแตกต่าง ตรงกันแต่ตอนข้างต้น เมื่อชำระฉบับจะพิมพ์คราวนี้ ตอนข้างท้ายตั้งแต่บทลอยแพนางกากีไป ต้องแก้ไขถ้อยคำบ้างแต่คงตามความเดิมมิได้เปลี่ยนแปลง.

บทมโหรีเรื่องอิเหนา

บทที่ ๑ ร้องช้าปี่

◎ เมื่อนั้น พระสุริวงศ์เทวัญอสัญหยา สถิตยังสุวรรณพลับพลากับพี่เลี้ยงเสนาทั้งนั้น พระแสนรฤกตรึกคนึง ถวิลถึงบุษบาสาวสวรรค์ให้เร่าร้อนอุราขาดบัลย์ ดังเพลิงกัลป์ลามลนสกลกาย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๒ ร้องบี้นตลิ่ง มีลูกคู่

◎ จะใคร่ไปสถานศาลเทวา ให้พาใจเศร้าบันเทาหาย จึงเสแสร้งแกล้งชวนพระน้องชาย กับพี่เลี้ยงสี่นายผู้ร่วมใจ พร้อมหมู่แสนสุรเสนี จากที่พลับพลาอาไศรย ไม่เสด็จโดยทางที่คลาไคล ภวไนยตั้นตัดลัดมา ฯ ๔ คำ ฯ ลูกหมดไทย

บทที่ ๓ ร้องอะแซวุ่นกี้ มีลูกคู่

◎ เมื่อนั้น พระสุริวงศ์เทวัญอสัญหยา ฯเห็นกำนัลผ่อนกันออกมา ข้างดูมาลาที่ให้ไป อันระเด่นบุษบาโฉมยง จะทรงเลือกบุหงาก็หาไม่ ดูบุหรงอันลงจับไม้ พระจะใคร่ให้นางเห็นกาย ฯ ๔ คำ ฯ ลูกหมดมอญเมาะตาเลม

บทที่ ๔ ร้องกบเต้น

◎ แสงกฤชแววววาบปลาบมา ดังสายฟ้าต้องเนตรมารศรี นางร้องสุดเสียงเทวี สลบลงกับที่ทันใด แล้วพระยุกซัฏลัดป่า หนีมาตามเชิงเขาใหญ่ ไปยังพหลพลไกร เข้าในวัดเชิงเขานั้น ฯ ๔ คำ ฯ ลูกหมดฝรั่งควง

บทที่ ๕ ร้องบำเรอบรมบาท

◎ เจ้าสายสุดที่รักพี่ แม้ได้เหมือนฉะนี้นะน้องเอ๋ย จะถนอมเนื้อนวลไว้ชวนเชย เมื่อไรเลยจะร้างแรมรัก ของพี่มีแล้วมาหายไป

เจ็บใจพี่เพียงอกหัก มาพบโฉมฉายลม้ายนัก พี่รักเจ้าดังดวงตาเอย ฯ ๔ คำ ฯ ลูกหมดตลุง

บทที่ ๖ ร้องสมิงทองมอญ

◎ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเฉิดฉาย เห็นชอบระบอบบรรยาย พระค่อยเคลื่อนคลายโสกี จึงว่าเจ้าว่านี่ชอบนัก พี่คิดว่าจะลักนางโฉมศรี เจ้าจงอาสาพี่คราวนี้ ไปดูที่เถื่อนถ้ำทุกตำบล ฯ ๔ คำ ฯ ลูกหมดมอญ

บทที่ ๗ ร้องชาตรีตลุง

◎ เมื่อนั้นพระสริวงศ์เทวาอัชฌาไสย จึงขับโยธาเสนาใน วิ่งซอกซอนไปแต่ลำพัง พระโฉมยงกับองค์อนุชา ประสันตาผู้ร่วมฤไทยหวัง วิ่งเข้าในวิหารซ่อนบัง เข้าแอบอยู่หลังพระปฏิมากร ฯ ๔ คำ ฯ ลูกหมดแขกตุมบิ

บทที่ ๘ ร้องหรุ่ม มีลูกคู่

◎ เมื่อนั้นระเด่นมนตรีเฉิดฉัน ในจิตห์ให้คิดผูกพัน ที่จะไปอรัญวาไลย แต่ปฐมยามก็ไสยาสน์ สำราญราชภิรมย์ผ่องใส ตริกตราอยู่ที่จะคลาไคล ไม่หลับเลยจนได้เวลากาล ฯ ๔ คำ ฯ ลูกหมดญวน

บทที่ ๙ ร้องพราหมณ์เก็บหัวแหวน มีลูกคู่

◎ พระเสด็จลดเลี้ยวเที่ยวชม มิ่มโนภิรมผ่องใส เปลวปล่องท้องถ้ำอำไพ พื้นลาดดาดไปด้วยเงินงาม เพดานดาราระย้าย้อย ทองทับประดับพลอยเรืองอร่าม ชวาลาแก้วมณีอัคคีตาม สว่างวามแวววับขับดนตรี ฯ ๔ คำ ฯ ลูกหมดทวายรำ

บทที่ ๑๐ ร้องรถ มีลูกคู่

◎ รถเอยรถแก้ว มรกฎเพริดแพรวพรายศรี เขียวขำอำไพรูจี สำหรับขี่เข้าอรัญบรรพต กำกงวงดุมหุ้มทอง เรืองรองล้วนพลอยมรกฎ แอกงอนอ่อนสลวยชวยชด บัลลังก์ลดบยบกนกกลาย เทียมด้วยพาชีสีเหลือง ผูกเครื่องมรกฎเฉิดฉาย เครื่องสูงคู่เคียงเรียงราย ธงฉานธงชายโบกบน เสียงประโคมเซงแซ่แตรสังข์ ฆ้องกลองก้องดังกุลาหล พโยมพยับอับแสงสุริยน ริบพลเร่งราชรถไป ฯ ๗ คำ ฯ ลูกหมด

บทที่ ๑๑ ร้องสีนวน มีลูกคู่

◎ ทอดองค์ลงกับที่ศรีไสยา จะถอดกฤชเปลื้องภูษาก็หาไม่ ให้ระทวยระทดสลดใจ ตริตริกนึกในไปมา โอ้ว่าโฉมเฉลาเยาวลักษณ์เสียดายศักดิ์อสัญแดหวา จะรดนเปนศักดิ์จรกา อนิจจาพี่จะทำประการใด ฯ ๔ คำ ฯ ลูกหมดแขกหนัง

บทที่ ๑๒ ตามกวาง มีลูกคู่

◎ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีรุ่งฟ้า ครั้นล่วงสามยามเวลา ยักษ์ต้น
ตาหากัน ไก่ขันกระชั้นเสียงก้อง สร้วมสอดกอดน้องแล้วรับขวัญ
สะท้อนถอนใจจาบัลย์ ซบพักตร์ลงพลันทันที ฯ ๔ คำ ฯ ลูกหมดมริกัน

บทที่ ๑๓ ร้องตวงพระธาตุ มีลูกคู่

◎ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีผู้รุ่งฟ้า อุ้มองค์นงลักษณ์ใส่ตักมา
ดังได้ฟ้ากฟ้าในโสพศ ขับรถออกนอกทวารา พระจึงกล่าววาจาให้
ปรากฏ ให้รู้ว่าองค์พระทรงยศ พี่เองเจ้าอย่าระทดใจ มิใช่ระตู
ขรกา จะถูกต้องกายาก็หาไม่ เจ้าอย่าแสนโศกาอาลัย โลมเล้าเอาใจ
นางเทวี ฯ ๖ คำ ฯ ลูกหมด

บทที่ ๑๔ ร้องยะวา มีลูกคู่

◎ เมื่อนั้น ระเด่นยุษยามารศรี รู้ว่าระเด่นมนตรี เทวีขัดแค้น
แน่นใจ เลื่อนองค์นงลักษณ์ลงจากตัก ครั้นจะผลักเท่าไรก็ไม่ไหว
ชลเนตรฟูมฟองลงนองไนยน์ หยิกข่วนยับไปไม่ละกัน ฯ ๔ คำ ฯ
ลูกหมดแขก

บทที่ ๑๕ ร้องปลาทอง มีลูกคู่

◎ เสด็จออกมานอกทวารเมือง ชำเลืองเหลียวดูปราสาทศรี

โอ้นางจินตะหราวาติ มาหยารัศมิโสภา ทั้งนางสการะวาติ แก้วพี่ทั้งสาม
จะโหยหา เอนองค์นิ่งนิกตรกตรา ชลนาไหลหลั่งพรั่งพราย ฯ ๔ คำ ฯ
ลูกหมดเขมรเขียว

บทที่ ๑๖ ร้องชมโฉม มีลูกคู่

◎ วางองค์ลงเหนือแท่นทอง ค่อยประคองรับขวัญด้วยหรรษา
นั่งชิดพิศพักตร์วนิดา ดังจันทราทรงกลดหมดราคี โฉมยงอย่าทรง
กรรแสงศัลย์ ผิวพรรณพักตร์น้องจะหมองศรี เช็ดชลนานางพลางพาที
จะผินผันหันหนีพี่ยาใย ฯ ๔ คำ ฯ ลูกหมดไทย

บทที่ ๑๗ ร้องเพลงฉิ่ง มีลูกคู่

◎ สาวหยุดยั่นย้อยห้อยระย้า จงหักให้มาหยารัศมิ เด็ดดอก
ประยงค์อยู่ตรงนี้ ให้ยาหยิสังคามาระตา กลแต่ฉวยฉุดยุดยื้อ
นี้ฤาว่าเกี้ยวหงา ช่างไม่อดสูอนุชา อะไรนั่นเปนน่าอายใจ ฯ ๔ คำ ฯ
ลูกหมดจีนขิม

บทที่ ๑๘ ร้องม้าย่อง มีลูกคู่

◎ ครั้นถึงเชิงผาสตาหมัน พระทรงฤทธิ์พิศพรรณพฤกษา บ้าง
ออกดอกดวงพวงผกา รุกขชาติดายดาสารพัน พี่ปลูกไว้หวังว่าจะพาเจ้า
โฉมเฉลามาเล่นสตาหมัน เจ้ามาอยู่ถ้ำทองได้สองวัน ยังมิทันที่
จะพาชมเชย ฯ ๔ คำ ฯ ลูกหมดมอญเก่า

บทที่ ๑๙ ร้องโอ้ลาว ร้องคู่

๏ ว่าแล้วก็พากันคลาไคล ดำเนินในแนวป่าพนาศรี บุหลันทรงกลดหมดราคี เหมือนจะชวนให้ลิลาไป ลมหวลอวลกลิ่นบุหงาหอมตระหลบอบมาทั้งป่าไหญ่ เหมือนเมื่ออยู่ในถ้ำอำไพ รวยรินชื่นใจด้วยมาลา ฯ ๔ คำ ฯ ลูกหมดลาว

บทที่ ๒๐ ร้องธรณีร้องไห้ มีลูกคู่

๏ คิดพลางนางทรงกรรแสงร่ำ ชรอยกรรมทำไว้เปนหนักหนา เดิมพลัดกำขัดขากษาตรา มาอยู่คูหาค่อยคลายใจ มิสามาซ้ำให้จำจาก พลัดพรากถ้ำทองผ่องใส อกเอ๋ยไม่เคยเดินไพร เคยสำราญแต่ในพระบุรี ฯ ๔ คำ ฯ ลูกหมดโพธิสัตว์

บทที่ ๒๑ ร้องทะยอยเขมร มีลูกคู่

๏ อุณากรรณคนึงถึงพระพี่ ยิ่นหยิ่คิดถึงขนิษฐา ต่างคนต่างคลอชลนา เมียงเมินพักตราไม่ดูกัน แกล้งเบือนเชือนชมมิ่งไม้ ฤไทยวิโยคโศกศัลย์ แล้วทำชื่นชิ้นใจจรจรัล เสด็จเลียบขอบคันสระมา ฯ ๔ คำ ฯ ลูกหมดเขมรเล่นน้ำ

บทที่ ๒๒ ร้องบุรีขีดขิน

๏ อกเอ๋ยจะคิดไฉนดี จึงจะได้แก้วพี่มาพิสมัย เตือนเตือนก็ว่าเชือนไป เร่งแปลกเปลี่ยนใจเปนพันคิด ถึงมะดิหวิมิเมตตา อันจะ

เสียวาขาก็เห็นผิด ขะเตือนไปขนกว่าขะสุดฤทธิ์ มิสมคิดไม่อยู่ไยดิ ฯ ๔ คำ ฯ ลูกหมดไทย

บทที่ ๒๓ ร้องโอ้ร่าย มีลกค่

◎ ฝูงเนื้อลิมถิ่นกินระบัด โคกระทิงวิ่งตัดหน้าฉาน เหมือนขะทูลข่าวขัดทัดทาน พระเห็นเหตุเภทพาลก็หลากใจ ร้อนระงมลมแล้งไม่พานพัด เงียบสงัดใบไม้ก็ไม่ไหว พวงอุยะตันหยงที่ทรงไปก็ขาดตกลงในกลางทาง ฯ ๔ คำ ฯ ลูกหมดสาวตกกี่

บทที่ ๒๔ ร้องเหาะ

◎ ดาวเดือนเลื่อนลับอับแสง อรุณแรงเรื่อเรืองรัศมี บรรทมตื่นขึ้นพังดนตรี ประโคมยามอิ่มนันนัน ประสานเสียงสำเนียงดุเหว่าแว่วไก่แก้วกระพือปีกขัน บุหรงร้องพร้องเพรียกในไพรวัน ตื่นตาหากันในดงดอน ฯ ๔ คำ ฯ ลูกหมดฝรั่งลันเชีย

บทที่ ๒๕ ร้องบลิ่ม

◎ ลมดีพระก็ใช้ใบไป ภูวไนยอุ้มองค์ขนิษฐา ขึ้นนั่งยังท้ายเภตรา ชมหมู่มัจฉาในสาชล พิมทองล่องลอยแลคลำ วาฬผุดพ่นน้ำดังฝอยฝน ฉนากฉลามว่ายตามวน โลมาหน้าคนนนทรี ฯ ๔ คำ ฯ ลูกหมดจิ่นคุ่ย

บทที่ ๒๖ ร้องชั้นพลับพลา

◎ แต่แรมรอนมาในพนาเวศ จนพ้นเขตร์แว่นแคว้นแดนดาหา จึงให้หยุดประทับโยธา เสด็จขึ้นพลับพลาพนาลี แล้วมิมธุรสพจนาดถ์ ตรัสประภาษแก่พี่เลี้ยงทั้งสี่ เราทลลามาจากธานี ครั้งนี้สมจิตต์ ที่คิดไว้ ฯ ๔ คำ ฯ ลูกหมดนักองค์

บทที่ ๒๗ ร้องเชิดจีน ร้องกับซอไม่มีลูกคู่

◎ กินรินบินโยยอัมพร รำร่อนเริงรายซ้ายขวา ผ่ายผ้อนอ่อนองค์ประจงมา บินแย่งแข่งหน้าเคียงกัน แล้วตวงเวียนเปลี่ยนผลัดเฉวียนฉวัดไล่เลี้ยวหวนหัน ต่างร้องทำนองโอดพัน เพลงสวรรค์บรรเลงละลานใจ ฯ ๔ คำ ฯ ลูกหมด.....

บทมโหรีเรื่องอิเหนาที่พิมพ์นี้ หอพระสมุด ฯ ได้ต้นฉบับมาแต่เมืองราชบุรี ว่าเปนของพระยาราชบุรีแต่ก่อน สันนิษฐานว่าเห็นจะเปนของครั้งเจ้าพระยาวงศาสุรศักดิ์ แสง ในรัชกาลที่ ๒ ด้วยเปนบทอดมาแต่บทละครอิเหนาพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๑ แต่ที่วางลำมโหรีแลลูกหมด จะเปนอย่างนี้แต่เดิมฤๅจะมีผู้ใดแก้ไขบ้างในชั้นหลังหาทราบไม่ ลักษณที่เรียงบทดูไม่เรียงลำดับตามเนื้อเรื่องอิเหนาเหมือนอย่างบทมโหรีเรื่องกากี เห็นจะเอาลำมโหรีตั้งเปนหลัก เปนแต่เอาบทละครอิเหนามาร้อง

ในหอพระสมุด ฯ มิบทมโหรีเรื่องอิเหนาอีกชุด ๑ เปนบทละครอิเหนาพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒ แต่ลักษณการที่เรียบเรียงเปนแต่คัดบทละครที่ร้องลำต่าง ๆ มาบอกไว้สำหรับเลือกมาร้องมโหรี ไม่เปนตำรายทมโหรีจึงมิได้คัดมาลงในสมุดเล่มนี้

บทร้องมโหรีเรื่องรามเกียรติ์ ตอนนางลอย

บทที่ ๑ ร้องเพลงยานี รับพิณพาทย์

◎ เมื่อนั้น องค์ท้าวทศพักตร์ยักษา แลเห็นเขญกายแปลงกายา ได้อย่างนางสีดาไม่คลาศคลาย แย้มยิ้มพริ้มพักตร์พยักตรัส แม้หลานตัดศึกสมอารมณ์หมาย เมืองมารจะเปนสุขสนุกสบาย เข้าเร่งผันผายไปให้ทันการ ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๒ ร้องเพลงเชิดฉิ่ง

◎ ขัดนั้น เขญกายรับราชบรรหาร ออกจากปราสาทรัตน์ชัชวาลย์ เหาะข้ามชลธารผ่านมา ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๓ ร้องเพลงแขกต่อยหม้อ

◎ ครั้นถึงเหมติรันบรรพต เลื่อนลดลงจากฟ้ากเวหา หยุดยืนอยู่ยังผั่งคงคา กลยาจำแลงแปลงอินทรีย์ ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๔ ร้องเพลงโล้

◎ เหมือนรูปทรงองค์สิดาวิลาวัณย์ ผิวพรรณนวลลอองผ่องศรี ทำตายลอยไปในวารี จนใกล้ที่พระรามสรงคงคา ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๕ ร้องเพลงช้าปี่

◎ เมื่อนั้น พระตรีภพลบโลกนาถา บรรทมตื่นจากที่ศรีไสยา พอเพลาล่วงสามยามปลาย เสนาะเสียงสำเนียงนกการะเวก ออกจากเมฆแซ่ซ้องร้องถวาย ไก่ขันแจ้วเจื้อยเฉื่อยชาย มยุเรศร้องร่ายบนปลายไม้ ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๖ ร้องเพลงหรุ่ม

◎ เผยพระแกลแลดูดาวเดือน เห็นคล้อยเคลื่อนลับเหลี่ยมไศล แสงทองส่องฟ้านภาไลย จวนจะใกล้ไขสิ้รวิวรรณ ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๗ ร้องเพลงร่าย

◎ จงดารสตรสชวนอนุชา ลงจากพลับพลาผายผัน พร้อมพวกกระบี่นั่นจรจรัลไปยังผั่งนที ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๘ ร้องเพลงช้า

◎ งามเอยงามสรรพ งามกระบวนคั่งคับแถวิถี สองกษัตริย์เสด็จรลี ไปสรงวารีเล่นเย็นเย็น ลิงหลามตามเสด็จเห็น เปนหมวดเปนหมู่ดูน่าชม ข้างหาเหาข้างเกาหัว ข้างขัยเลนเล่นนัวแล้วเด็ดดม ข้างโลดไล่ขึ้นไม้ห่ม ข้างโลดข้างล้มละเลิงใจ นายหมวดคนหนึ่งจึงร้องห้าม ว่าอย่าซุ่มซ่ามซุกซนไป ว่าแล้วพากันไคล ตามเสด็จไปยังฝั่งนที ฯ ออกเพลงเร็วแล้วลา ฯ

บทที่ ๙ ร้องเพลงตลุ่มโปง

◎ ครั้นถึงพระจึงเห็นรปแปลง ที่กลายแกล้งเปนสตามารศรี ตกพระทัยไม่เปนสมประดี เข้าอุ้มองค์เทวีร่ำโศกา ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๑๐ ร้องเพลงโอ้บี

◎ โอ้โอ่อนิจจาสิดาเอ่ย ไฉนเลยมาม้วยสังขาร์ เสียแรงพี่พยายามตามมา จนถึงฝั่งมหาสาคร หวังจะฆ่าโคตรวงศ์พงศ์ยักษ์ เพราะความรักความเสยดายสายสมร ยังมิทันทำการราญรอน มามรณ์มรณาน่าปรานี เจ้าพี่เอ่ยอุส่าห์พาซากศพ มาให้พบผัวรักเมื่อเปนผี ร่ำพลางทางทรงโศกโศกี ดังชีวิพระนารายณ์จะวายปราณ ฯ ๒ คำ ฯ โอด

บทที่ ๑๑ ร้องเพลงตัดภ้อ

◎ เหวยเหวยลูกพระพายไปเผาเมือง ทศพักตร์แค้นเคืองขึง หักหาญ ฆ่านางทิ้งน้ำทำประจาน โทษเจ้าจะประมาณสักเพียงไร ฯ๒คำฯ

บทที่ ๑๒ ร้องเพลงจีนขวัญอ่อน

◎ ยัดนั้น วายุบุตรคิดแล้วเฉลยไข ถ้านางม้วยด้วยข้าบาทนี้ไซ้ ยาดแผลน้อยใหญ่คงมีมา หนึ่งลงกาอยู่ใต้ทิ่ประทับ ศพฤาทวน กลับชีนมาหา รูปนี้ดีร้ายจะแปลงมา ข้าขอชัณสูตรเผาไฟลอง ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๑๓ ร้องเพลงกล่อมพญา

◎ เมื่อนั้น พระหริวงศ์ทรงฟังเห็นถูกต้อง รับสั่งให้ตัดไม้ มาก่ายกอง เชิงตะกอนทำสำรองเสร็จทันใด ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๑๔ ร้องเพลงพราหมณ์เก็บหัวแหวน

◎ ยกศพขึ้นวางเชิงตะกอน เอาพิมรองกองซ้อนสุมใส่ ปิยน้ำมัน ยางคลุกซุกเข้าไป จุดไฟแล้วก็ล้อมอยู่พร้อมกัน ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๑๕ ร้องเพลงแขกบรเทศ

◎ ยัดนั้น เขญูกายยิ้มว่าจะอาสัญ ร้อนแรงด้วยแสงเพลิงนั้น ก็เหาะตามเปลวควันขึ้นทันที ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๑๖ ร้องเพลงเชิดนอก

◎ ยัดนั้น ลูกลมมองเขม้นเห็นยักษี กริ้วโกรธโดดตามข้าม อัคคี ขุนกระบี่เหาะไล่ไขว่คว้า สกัดกั้นทันนางกลางโพยม เข้าจู่โจม ขยับเปนไม่เช่นฆ่า แล้วเหาะตรงลงยังพสุธา พามาเผ้าพระหริรักษ์ ฯ๕ คา ฯ เตยวเชิดนอกแลวออกเตยว

บทมโหรีเรื่องรามเกียรติ์ทั้ง ๓ ตอนที่พิมพ์ในสมุดเล่มนี้ พระยาทสมเด็จพระบรมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีรับสั่งให้สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระนริศ-รานุวัดติวงศ์ทรงพระดำริห์เรียบเรียง แล้วฝึกซ้อมพวกมโหรีของเจ้าพระยาเทเวศรวงศ์วิวัฒน์ให้ร้องรับเครื่องดนตรีกรมมหรศพ เล่นในการรับเจ้าต่างประเทศที่เข้ามาเผ้าถึงพระนคร เพราะฉนั้นจึงมักเรียกกันอีกนัยหนึ่งว่า “บทคอนเสิต”

บทตอนนางลอยแต่งขึ้นก่อนตอนอื่น เข้าใจว่าได้เล่นครั้งแรกเมื่อรับเคานต์ตรินเจ้าอิตะลี ซึ่งเข้ามาเผ้าเมื่อรัตนโกสินทรศก ๑๑๗ (พ.ศ. ๒๔๔๑) บทตอนนางลอยนี้นางจีนคนเสียงร้องลงแผ่นคราโมโฟนไว้ ได้ฟังกันเพร่หลายอยู่จนทุกวันนี้ บทตอนอินทรชิตแผลงศรพรหมาสตร์แต่งขึ้นเปนที่ ๒ เข้าใจว่าได้เล่นเมื่อรับเจ้าเฮนริกรุงปรุสเซีย เข้ามาเผ้าเมื่อรัตนโกสินทรศก ๑๑๘ (พ.ศ. ๒๔๔๒) เปนที่แรก ยังหาปรากฏว่าได้เคยพิมพ์ไม่ บทตอนอินทรชิตแผลงศรนาคบาศนั้นแต่งขึ้นที่หลังเรื่องอื่น จะได้เล่นในงานไหนหาทราบแน่ไม่ ยังไม่ปรากฏว่าเคยพิมพ์เหมือนกัน

บทมโหรีเรื่องรามเกียรติ์ ๓ ตอนนี้ สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระนริศ-
รานุวัดติวงศ์ทรงเอาบทละครพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒ เปนหลักคัดออกตัด
แต่งให้เหมาะแก่บทมโหรี แลกำหนดให้ร้องเรื่องหนึ่งพอเหมาะเวลา
ราตรีสโมสร คืนหนึ่ง ราวสองนาฬิกาเศษ การเลือกลำคำต่าง ๆ
นั้น ทราบว่าทรงปรึกษากับพระประดิษฐไพเราะห์ ตาย แลหลวง
เสนาะดุริยางค์ ทองดี เปนพื้น

ระเบียบที่เรียงในเล่มนี้ เรียกตามเนื้อเรื่องรามเกียรติ ไม่ได
เอาการที่แต่งก่อนและหลังเปนประมาณ

บทมโหรีเรื่องรามเกียรติ์

บทที่ ๑ ร้องช้าปี่

◎ เมื่อนั้น พระจักรกฤษณ์ฤทธิรงค์เรืองศรี เสด็จออก
พลับพลาหน้าคีรี พระจักรีตรัสประภาษราชการ ๆ ๒ คำ ๆ

บทที่ ๒ ร้องหรุ่ม

◎ พอเสียงโห่โกลาหลดังฟ้าลั่น เคยสำคัญข้าศึกยกหาญ จึง
ตรัสถามโหราปริชาชาญ เสียงสท้านทัพใหญ่ใครยกมา ๆ ๒ คำ ๆ

บทที่ ๓ ร้องกบิลลา

◎ ยัดนั้น พิเภกยังคมกัมเกศา จึงนับขัยยามสามตา แล้ว วันทาทูลพระหริรักษ์ ซึ่งเปนจอมขัตรงค์มาสงคราม ทรงนามอินทรชิต สิทธิศักดิ์ เปนเอกองค์โอรสทศพักตร์ อาสาพระยายักษ์ยกมา ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๔ ร้องกระบอกทอง

◎ เมื่อนั้น พระศรีภพลยโลกนาถา ฟังทูลแถลงแจ้งกิจา จึง สั่งพระอนุชายาใจ เจ้าจงยกพหลพลนิกร ไปราญรอนผลาญยักษ์ให้ ตักไยย แล้วตรัสสั่งสุครีพจงรีบไป เกณฑ์พหลพลไกรในบัดนี้ ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๕ ร้องปฐม

◎ ยัดนั้น สุครีพรับสั่งใส่เกศี คลานคล้อยถอยออกมาทันที จึงมีเกณฑ์พลรณรงค์ ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๖ ร้องมอญโยนดาบ

◎ เมื่อนั้น พระลักษณ์ชื่นชมสมประสงค์ ขอพรลาพระหริวงศ์ ลีลามาสรงคงคา ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๗ ร้องกราวนอก

◎ ขันทรงรถแก้วสุรกาญจน์ ทวยหาญกรายงามสามท่า ทหาร ลิงยิงยืนสัญญา ไคลคลาเคลื่อนพหลพลนิกาย ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๘ ร้องตุ้งติ้ง

◎ รถเอยราชรถทรง งอนระหงระเหิดเฉิดฉาย พระที่นั่งบัลลังก์แก้วแพรวพราย แท่นท้ายขุยยกกนกเกริน เทียมอัศวราชผาดผยองดังจะลองลอยฟ้าเวหาเห็น ธงหน้านาพหลพลเดิน ขามเนนมุ่งหน้ามาตรง ๆ ๔ คำ ๆ

บทที่ ๙ ร้องพม่า

◎ ครั้นถึงเห็นทัพนับหมื่น ตั้งดินดายในไพรระหง จึงให้หยุดพลนิกายอยู่ชายดง แล้วโยกธงสำคัญทันใด ๆ ๒ คำ ๆ

บทที่ ๑๐ ร้องสร้อยสนตัด

◎ เมื่อนั้น อินทรชิตคิดหักทัพใหญ่ จึงตรัสสั่งมหาเสนาในให้เร่งไพร่ประดาเข้าราวี ๆ ๒ คำ ๆ

บทที่ ๑๑ ร้องสุโขทัย

◎ ยักนั้น พวกพลสุรศักดิ์ยักษี ต่างสำแดงแผลงอิทธิฤทธิ์เข้าต่อติรบรับขับประจัน ๆ ๒ คำ ๆ

◎ ยักนั้นพวกกบิเรียวแรงแข็งขัน ชิงอาวุธยุดแย่งแทงฟัน พลกุมภัณฑ์แตกตายกระจายไป ๆ ๒ คำ ๆ

บทที่ ๑๒ ร้องสาลิกา

๏ ยัดนั้น สองเสนามารทหารใหญ่ เห็นพลแตกยับทั้งทัพไชย ยิ่งพิโรธโกรธใจดังไฟฟอน เข้ารุกไล่พวกพหลพลกบิ อสุริติรุด ไม่หยุดหย่อน ฟาดด้วยศัสตราคทาธร วานรย่นย่อไม่ต่อติ ฯ ๔ คำ ฯ

๒ ◎ ยัดนั้นสุรเสนสุการกบิศริ ต่างสำแดงแผลงอิทธิฤทธิ เข้ารบสองอสุริติต้านทาน ว่องไวได้ท่าเข้าถาโถม โจนกระโจมจับยักษ์หักหาญ ชิ้นเหยียยันพ่นฟอนรอนราญ สองมารม้วยมิดด้วยฤทธิ ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๑๓ ร้องชาตรี

◎ เมื่อนั้น โอรสทศพักตร์ยักษ์ เห็นอสูรสองนายวายชีวิ อสุริพิโรธโกรธโกรธา กวัดแกว่งศรสิทธิ์ฤทธิรงค์ โจนลงจากราชรัถา ไล่ติวานรสท้อนมา ถึงหน้ารถทรงองค์พระลักษณ์ ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๑๔ ร้องนาคราช

◎ เมื่อนั้น น้องพระหริวงศ์ทรงศักดิ์ แลเห็นโอรสทศพักตร์หาญหักติพลย่นมา จึงขับศรสิทธิ์ฤทธิรงค์ เสด็จลงจากราชรัถา รบรัยกยองค์อสุรา หันเหียนเปลี่ยนท่าราวิ ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๑๕ ร้องสุดใจ

๏ เมื่อนั้น อินทรชิตฤทธิไกรไชยศริ์ ไม่ขยั้นย่อท้อต่อตี
ถ้อยทีหักโหมโรมราญ ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้นพระลักษศักดากล้าหาญ รับรองป้องกันประจันบาน
ถ้อยทียานต้านต่อยุทธ ชั้นเหียบเข่าขุนมารเข้าราญรอน พระกรขยับ
ขับมงกุฎ ติต้องอินทรชิตฤทธิรุทร หันเหเซซุดซวนไป ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๑๖ ร้องเชิดฉิ่ง

๏ เมื่อนั้น อินทรชิตค่อยดำรงทรงตัวได้ ยิ่งโกรธาตาแดง
ดังแสงไฟ หมายใจจะล้างให้วางวาย จึงหยุดยืนชันศรนาคบาศ เผ่น
ผงาดเงื้อง่าตามุ่งหมาย คเนแน่แลชำเลืองเยื้องกราย พาดสายศรลั่นไป
ทันใด ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๑๗ ร้องกราวรำ

๏ เปนนาครัดพระลักษณ์กับพลลิง ล้มกลิ้งเกลือนกลาดไม่
หวาดไหว หมู่ยักษ์โยธิดาใจ ร้องเย้ยเผยไยไยทั้งไพร่นาย ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๑๘ ร้องตลุง

◎ พอแลเห็นพิเภกโหราจารย์ ขุนมารดาลเดือดหุนหัน กระทืบยาทกราดเกรี้ยวเคี้ยวพัน แกว่งคันศรไชยเข้าไล่ติ ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๑๙ ร้องตวงพระธาตุ

◎ พอพิเภกหนีซุกขุกเข้าป่า, ได้เวลาตวันรอนอ่อนแสงศรี จึงตรัสกับพหลพลโยธิ ชะกลับหลังยังบุรีทิมัน พระลักษณ์กับพลกปิ่ทิ่ต้องศร พิษคงซายม้วยมรณ์เป่นแม่นมั่น สั่งเสร็จเสด็จขึ้นรถสุวรรณเลิกพหลพลขันธ์เข้าลงกา ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๒๐ ร้องหนีเสือ

◎ เมื่อนั้น น้องท้าวทศพักตร์ยักษา เลียวลัดดัดดั้นอรัญวาตรงไปพลันพลาพนาวัน ฯ ๒ คำ ฯ

◎ ครั้นถึงจึงประนตบทบงสุ์ องค์พระหริวงศ์รังสรรค์ แล้วเล่าความตามซึ่งได้รับกัน รำพรรณทูลพลางทางโศกา ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๒๑ ร้องทยอยญวน

◎ เมื่อนั้น พระรามพังดังจะดันสันสังขาร์ จับพระแสงศรศรีลิลา นิลนนท์นำหน้าคลาไคล เดินวกเวียนวงหลงทิ่รย เลี้ยว

ตระหลบมาทางข้างทิศใต้ ให้มืดมิดมัวมนท์เปนพ้นไป จะสำคัญอันใด ก็ไม่มี ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๒๒ ร้องเชิดฉิ่ง

๏ พระพิโรธแล้วงดอดกลั้น ขับขันทวาทิศเรืองศรี ชั้นศรกร โก่งด้วยฤทธิ พระจักรีเสี่ยงพลางทางแผลงไป ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๒๓ ร้องกบเต้น

๏ เปนดาวดวงเดือนหงายฉายแสง แจ่มแจ้งแนวทางสว่างไสว เห็นนาครัฐรีพลสกลไกร ยิ่งอาวรณ์ร้อนฤทัยไคลคลา หาพระน้องที่ต้องนาคยาศ พอเหลือบเห็นองค์พระนาถขนิษฐา เสด็จเดินเข้าชิดพิศพักตรา วายวิญญาซุดองค์ลงโศกี ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๒๔ ร้องเหรา

๏ ครั้นค่อยสร่างโศกศัลย์จึงบัญชา ถามพระยาพิเภกยักษี ซึ่งพระน้องกับพหลพลกยี เปนกระนี้แล้วจะแก้ประการใด ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๒๕ ร้องตักกะตา

๏ บัดนั้น พิเภกทูลแจ้งแถลงไข พระอนุชาวานรพลไกร สลบไปด้วยฤทธิ์พิษนาคี ของทรงแผลงแสงศรเปนครุฑราช ให้สังหารนาคยาศยักษี พระอนุชาก็จะพ้นคนชีวี กับกยีรัพลสกลไกร ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๒๖ ร้องเชิดฉิ่ง

◎ เมื่อนั้น พระอวตารผ่านภพสยสมัย พังทูลถูกต้องทำนอง
ใน เสี่ยงพระแสงแผลงไปด้วยฤทธิ์ ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๒๗ ร้องแผละ

◎ เปนสุบรรณบินมาบนอากาศ เข้าโฉบฉายนาคยาศคลาศจากที่
ฉุดกระชากลากจิกขยิกขะยี่ ขนนาคสูญสิ้นแล้วบินไป ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๒๘ ร้องลมพัดชายเขา

◎ เมื่อนั้น พระลักษณ์รัศมีศรีใส ทั้งกบิรพลสกลไกร
ก็ฟื้นคืนได้สมประดี ลุกขึ้นบังคมชมพระฤทธิ์ ไม่ม้วยมอดรอดชีวิต
เพราะศรศรี จะขอรองยาทาผ่าธุลี กว่าชีวีจะม้วยไปด้วยกัน ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๒๙ ร้องสารถี

◎ เมื่อนั้น พระจักรีปรีดิ์เปรมเกษมสันต์ จึงชวนพระอนชา
จรจรัล มาขึ้นทรงรถสุวรรณทันใด สั่งให้เลิกโยธาพลากร วานร
โห่ลั่นหวั่นไหว คลายคลั่งพลสกลไกร กลับไปพลับพลาพนาลี ฯ ๔ คำ ฯ

บทมโหรี่เรื่องรามเกียรติ์
ตอนอินทรชิตแผลงศรพรหมาสตร์

บทที่ ๑ รองมอญราดาบ

◎ ครั้นถึงโรงราชพิธี กาลสูรเสนียังคมไหว้ ทูลว่าพระองค์ทรงไชย ให้มาทูลข่าวบ่จาจามิตร แสงอาทิตย์ฤทธิรอนมังกรกัณฐ์ไปโรมรันเสียทัพดับจิตต์ ขอให้พระองค์ทรงฤทธิ์ ไปเข่นฆ่าบ่จาจามิตร ให้มรณา ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๒ ร้องรำย่ายสับไทย

◎ เมื่อนั้น อินทรชิตสิทธิศักดิ์ยักษา ได้ยินยอกออกความอัปรา โกรธาลิ่มเนตรเห็นเสนี ลุกขึ้นกระทืบยาทหวาดไหว เหม่ไอ้กาลสูรยักษี มาพูดให้เปนลางกลางพิธี ชีวิตมึงถึงที่จะบรรไลย หากคิดนิดเดียวว่ารับสั่ง จึงหยุดยั้งยกโทษโปรดให้ ว่าพลางทางทรงศรไชย คลาไคลออกจากโรงพิธี ฯ ๖ คำ ฯ

บทที่ ๓ ร้องช้างประสานงา

◎ จึงตรัสสั่งรุทการชาญกำแหง จะเปลี่ยนแปลงกายกูเปนโกสีย์ ให้การุณราชอสุริ แปลงอินทรีย์เปนคชาเอราวัณ อันโยธาทั้งหลายให้กลายเพศ เปนเทเวศร์สุรางค์นางสวรรค์ ให้สำหรับขับรำระบำบรรพ์ เร่งเตรียมไว้ให้ทันฤกษ์ดี ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๔ ร้องฝรั่งเร็ว

◎ ยัดนั้น รุทการประนตบทศริ ออกมาเกณฑ์กันทันที คอย เสด็จภูมิรณรงค์ ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๕ ร้องตระแปลง

◎ เมื่อนั้น อินทรชิตชื่นชมสมประสงค์ จึงขึ้นบนแท่นสุวรรณ บรรจง จำแลงแปลงองค์อสุรา ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๖ ร้องชมตลาด

◎ เปนโกสิย์ทรงเครื่องเรืองอร่าม ล้วนแก้วเก้าวาววามเวหา จับพระแสงพรหมาสตรยาตรา เสด็จมาเกยสุวรรณทันใด ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๗ ร้องกราวนอก

◎ ขึ้นทรงคอคชาเอราวัณ ทหารแห่โห่สนั่นหวั่นไหว ขยาย ยกโยธาคลาไคล ลอยค่วางมาในโพยมมาล ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๘ ร้องกลองโยน

◎ ช้างเอยช้างนิมิต เหมือนไม่ผิดช้างมัฆวาน เริงแรงกำแหงหาญ ช้างศึกสู้รู้ท่วงที ผูกเครื่องเรืองทองทอ กระวิลทองหล่อทอแสงศรี ห้อยหูภู่จามรี ปกตระพองทองพรรณราย เครื่องสูงเรียงสามแถว ลายกาบแก้วแสงพราวพราย อภิรุมชุมสาย บัง

แทรกอยู่เปนคู่เคียง กลองชนะประโคมครึก มโหรึกกึกก้องเสียง
แตรสังข์ส่งสำเนียง นางจำเรียงเคียงช้างทรง สาวสุรางค์นางรำพ้อน
ดังกินรแน่งนวลหงส์ นักสิทธิ์ฤทธิรงค์ ถือทวนธงลิ่วลอยมา ฯ ๑๐ คำ ฯ

บทที่ ๙ ร้องเพลงกระบอก

◎ ครั้นถึงที่ประจันยานราญรอน เห็นวานรนับแสนแน่นหนา กับ
ทั้งองค์พระลักษณ์ทรงศักดา ยืนรถรัตนาอยู่กลางพล จึงให้หยุด
ช้างทรงองอาจ ลอยเลื่อนเกลื่อนกลาดกลางเวหน ให้กุมภัณฑ์
ยันตาลจำแลงตน ใส่กลขับรำระบำยรรพ์ ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๑๐ ร้องแขกอะหวัง

◎ ยักษ์นั้น รูปนิมิตฤทธิแรงแข็งขัน สาวสุรางค์นางพ้าเทวัญ
บังคมคัลคำนับรับบัญชา ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๑๑ ร้องสร้อยสนตัด

◎ ต่างจับระบำรำพ้อน ทอดกรกริดกรายซ้าย ขวา ร่ายเรียง
เคียงคมประสมตา เลี้ยวไลไขว่คว้าเปนท่าทาง ซ้อนจังหวะประเท้า
เคล่าคล่อง เลี้ยวลอดสอดคล้องไปตามหว่าง วงเวียนเหียนหันกัน
กาง เปนคู่คู่อยู่กลางอัมพร ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๑๒ ร้องกล่อมช้าง

◎ เมื่อนั้นพระลักษณ ผู้ทรงศักดิ์เธอทรงศร ทั้งพวกพลากร ดูรำพ้อนบนเมฆา หมายว่าพระอินทร สุรอัสรเธอหรรษา พิศเพลินเจริญตา ทั้งพลสวาวานรไพร ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๑๓ ร้องแมลงวันทอง

◎ เมื่อนั้น อินทรชิตยินดีจะมิไหน เห็นข้าศึกเสียเชิงละเลิงใจ พลางขับศรไชยชิ้นบูชา พาดสายหมายเขม้นเข้นเขียว น้าวเหนี่ยวด้วยกำลังอังสา สังเกตลงตรงพระลักษณ์อนุชา อสุราก็ลั่นไปทันใด ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๑๔ รองรายเรว

◎ ลูกศรกระจายดังสายฝน ต้องพวกลิงพลไม่ทนได้ ต้องพระอนุชาเสนาใน สลบไปไม่เปนสมประดี ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๑๕ ร้องลิงโลด

◎ ขัดนั้น หนุมานไม่ต้องศรศริ ยืนทยานดานโกรธดังอัคคี ชี้หน้าว่าเหวยสหัสไนย เหตุใดไปเข้าข้างพวกยักษ์ มาแผลงผลาญพระลักษณ์ให้ตักไษย กูจะล้างชีวันให้บรรไลย ให้สาใจอินทราใจอาธรรม์ ว่าทางผ่านโผนโจนทยาน ชิงตัดควาญท้ายคชาอาสัญ ง้างหักคอคชาเอราวัณ ชิงคันศรศักดิมัฆวาน ฯ ๖ คำ ฯ

บทที่ ๑๖ ร้องลิงลาน

◎ เมื่อนั้น อินทรชิตฤทธิไกรใจหาญ ไม่หลีกหลบขยพันประจันยาน
รอนราญผลัดผันทันท่วงที หันเหียนเปลี่ยนท่าง่าศรจ้อง ตีต้องหนมาน
ชาญไชยศรี กระเดนไปกับเศียรกรี สลบพับอยู่กับที่ยุทธนา ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๑๗ ร้องกราวรำ

◎ มิไชยไพรีพินาศสิ้น อสุรินทรสรวลสันต์หรรษา
โยธิสมคเนเธอชา คืนเข้าลงกาธานี ฯ ๒ คำ ฯ

บทเกร็ด สำหรับร้องมโหรีแต่โบราณ

บทที่ ๑ ร้องพัดชา

◎ ข้าทูลลอองนั่งอยู่ทั้งหลาย เหล่าถวายสังคีตบรรฦาเสียง
บำเรอลำนำจำเรียง เคียงข้างพระแท่นบัลลังก์ใน ยังเกิดสำหรับขับกล่อม
เพราะพร้อมสำเนียงเสียงใส ของเสวยสุขรมย์บรรทมไท ไสยาสน์อรแอบ
แนบเนื้อ เอกองค์นงรามย่อมงามสม ด้วยบรมสมภารพระก่อเกื้อ
สองค์สองค์ประกอบชอบเชื้อ ควรอะเคอค่เคียงเรียงรมย์ อันซึ่งเผ้า
ผ่ายปลายพระยาท เคียรตายด้วยนางนักสนม สงบเสงี่ยมเคียมคัล
เมื่อบรรทม สมสวัสดิพิพัฒน์สถาวร งามสง่าดังพระยาสีหราช เอนอาสน์
ด้วยนางไกรสร อำนาจหวาดไหวไปทุกนคร โอนอ่อนถวายนางนงเยาว์

มงคลยรรณาการเกลื่อนกลาด ขอส่งดอกไม้มาศเงินเฉลา ทุกขวยขย์ (มิขาดคลาศ) เทียวเทา ใผ่เผ้ายังคมคัลพระยาทา จงจำเริญไชยา อานุภาพ ให้ปรายรายทั่วทุกภาษา อันต่างประเทศนานา จงมาพึ่งโพธิสมภาร ให้อยู่ในอำนาจอาชญา ผ่านผ่าไปทั่วทิศาศาล กรุงกษัตริย์น้อยใหญ่ในไตรตาล ละลาญูกลัวชเยศเดชไกร บุญพระประเสริฐเลิศลบ พื้นแผ่นพิภพก็หวั่นไหว ทั้งช้างแก้วมิ่งเมืองเรืองไชย ได้สำหรับบุญพระทรงธรรม์ ปรีดิ์เปรมเกษมเสมา วัฒนาสุไขมไหศวรรย์ กษัตริย์ใดไม่เปรียบเทียบทัน ด้วยมหันต์มหาจักรพรรดิ ประเสริฐโภไคยไอสูรย์ สมบัติสมบูรณ์พูนสวัสดิ์ เลี้ยงหล้าเปนมหาจักรพรรดิโสมนัสวัฒนานรากร ยารมิเปนที่พึ่งพำนัก ทุกประเทศสมัคสโมสรในกรงเทพมหานคร บวรธานีบริรมย์ ฯ ๒๔ คำ ฯ

บทที่ ๒ ร้องนางนาค

◎ เจ้าเอยนางนาค เจ้าคิดแต่เท่านั้นแล้ว เจ้าบ่กยั้นแก้ว แล้วเจ้ามาแซมดอกไม้ไหว จำปาสองหูห้อย สร้อยสังวาลแลมาไลย ชมภูผ้าสไบ เจ้าห้อยสองข่าสง่างาม ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๓ ร้องนางนกครวญ

◎ เจ้าเอยนกใด เจ้ายินมาอยู่ยิดยิด ยินมาจนมืด นางนกจะนอนรังไหน มิรวงรังรา ข้าจะให้เจ้าอาไศรย มาแล้วจะกลับไป ยากแก่ใจณเจ้าเอย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๔ ร้องสรรเสริญพระจันทร์

◎ เจ้าเอยเทียนทอง ยืดเข้าที่หน้าแท่นทอง ทำขวัญเจ้าทั้งสอง ให้เจ้าอยู่ดีกินดี ให้อยู่ขนเท่าชรา ให้เจ้าเปนมหาเศรษฐี อายุยืนได้ร้อยปี เลี้ยงพระยิดามารดา ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๕ ร้องมอญแปลง

◎ เจ้าเอยเวียนเทียน เวียนไปแต่ซ้ายมาขวา ทักษิณโดยตำรา อายุจำเริญยืนยง จะปรารถนาสิ่งใด ให้ได้ดังใจประสงค์ สวัสดีดำรงเจ้าจงเกษมสุขเอย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๖ ร้องมหาไชย

๑ ◎ เวียนเอยเวียนเทียน เวียนไปให้ครบสามรอบ สิ่งสินประกอบทั้งช้างแลม้าข้าไท ส่วยช้างมาแต่เหนือ ส่วยเรือมาแต่ข้างใต้ สมบัติอย่ารู้ไร้ ให้ไหลมาดังท่อธาร ฯ ๔ คำ ฯ เวรา

๒ ◎ ให้เอยให้พร พรนั้นอย่าได้คลาดแคล้ว เงินทองกองแก้วทั้งส่วยสรรพพัฒนา อายุยืนขนเถ้า ถึงร้อยเศษเก้าพระวัสสา เปนสุขทุกอิริยา โรคาอย่าได้มีเอย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๗ ร้องมโนห์ราโอด

◎ เวียนเอยเวียนเทียน ครั้นว่ามาดับเทียนแล้ว เบิกบายศรีแก้วสูงแล้วก็ได้สามชั้น พระอินทรพระพรหม เอาร่มระย้ามากั้น บายศรีสามชั้น ทำขวัญเจ้าร้อยชั่งเอย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๘ ร้องราโค

◎ เจ้าเอยราโค น่ารักแก้วข้าราคำ เจ้านุ่งท้องดำ ห่มแสดสไบชลิบทอง เมื่อเจ้าจะยกย่าง เสมือนช้างจำลอง ห่มแสดชลิบทอง น่ารักมาต้องใจเอย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๙ ร้องเหรา

◎ เจ้าเหราเอย รักแก้วข้าเอยเหรา สาวน้อยเดินมา จะชมเจ้าเล่นสบายใจ เจ้างามละม่อม เจ้างามพริ้งพร้อมละไม ในใต้ฟ้าไม่หาได้ไม่ปานหนึ่งใยเจ้าเอย ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เจ้าเหราเอย รักแก้วข้าเอยเหรา ยิดานั้นนาคา มารดานั้นเปนมังกร มีตีนทั้งสี่ หน้ามีทั้งครบทั้งหงอน เปนทั้งนาคทั้งมังกร เรียกชื่อว่าเหราเอย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๑๐ ร้องหงส์ไช้ดอกบัว

◎ เจ้าเอยสงสาร นางนกการะเวก ยินมาเทียมเมฆ ได้ยินแต่เสียงเจ้าลงมา ได้ยินเสียงเจ้า พี่แลก็สุดลูกตา โอระแก้วกำพร้าห่างข้างที่นอนพี่เอย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๑๑ ร้องเนรปาตี

◎ วันเอยวันนี้ เปนวันฤกษ์ดีศรีสวัสดิ์ ตั้งใจประดิพัทธ นมัสการพระชินสีห์ ยอกรเหนือเกล้า ประนมนิ้วเข้าคุษฎี คุณพระปกเกศี ทุกค่ำ

ทุกเช้าเพรางาย ไหว้พระอิศวรแล้ว ข้าจะไหว้พระนารายณ์ ไหว้เทพทั้งหลาย ไหว้ทั้งยิดามารดา ไหว้ครูอาจารย์ ท่านเปนผู้สั่งสอนมา เดชะคุณรักษา ให้ข้าอยู่เปนสุขเอย ฯ ๘ คำ ฯ

บทที่ ๑๒ ร้องทองย้อย

๑ ทองย้อยข้าเอย จะชมเชยไม่รู้แล้ว เสมือนหนึ่งทองรองแก้ว เนื้อแล้วก็ล้ำเลิศเอย ฯ ๒ คำ ฯ

๒ ทองสุกข้าเอย ยิ่งห่อนเลยจะหอมศรี ผ่องแผ้วราศี รัศมีก็เรืองรองเอย ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๑๓ ร้องนางกราย

๑ เจ้าเอยนางกราย เจ้าเพื่อนสบายของพี่เอย หญิงใดไหนเลย ซึ่งจะมาเทียมทัน เจ้ากรายแต่ละที ตัวพี่ก็ย่อมรับขวัญ ระร่อนอ่อนเอววรรณ ขวัญในยเนตรของพี่เอย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๑๔ ร้องชมพนท

๑ ดำเอยดำแดง แสงนาคนิ่มเนื้อชมพูนุท มารยาทเจ้าดีเปนที่สุด โฉมเฉลาเลิศน้ำนารี แน่งน้อยเกลี้ยงกลมลำดวน รูปงามทรามสงวน ของพี่ หญิงสิ้นทั้งเมืองนี้ ไม่มีที่จะเปรียบเทียบเอย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๑๕ ร้องสร้อยต่าน

๑ เจ้าเอยขาวสม รักแก้วเจ้านมคัลลอย ศริสมบูรณ์หน้าช้อย น่มน้องงามทั้งทรวดทรง เมื่อเจ้าจะย่างเยือง ปลุกเปลื้องทำนองนางหงส์ พี่พิศรปก็งวยงง พิศทรงก็ล้ำโลกเอย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๑๖ ร้องนาคเกี้ยวพระสุเมรุ

๑ ตัวเอยตัวเจ้า ดังว่าพระยาราชหงส์ ชวนบริวารร่อนลง ว่าจะข้ามกระแสสาคร พี่ปรานี้เจ้า เจ้าสาวน้อยยังพานอ่อน ใจจะขาดสองท่อน ที่ในสาครณเจ้าเอย ฯ ๔ คำ ฯ

๒ ตัวเอยตัวเจ้า ดังดอกปทุมโกมุท เมื่อยังไม่ผุด อยู่ในใต้น้ำบังใบ ครั้นผุดขึ้นแข้ง ต้องแสงพระสุริย์ใส บ่ยานกล่ำกลิ้งไว้ จะท่าใครเล่าเจ้าเอย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๑๗ ร้องพระรามตามกวาง

๑ ตัวเอยตัวน้อง ดังหนึ่งกวางทองโสภา เจ้าตามน้องมา เหมือนองค์พระรามตามกวาง น้องจะเข้าดงยูง น้องจะวิ่งเข้าดงยาง ย่าวน้อยเอวบาง เจ้าตามไม่ทันน้องเอย ฯ ๔ คำ ฯ

๒ ตัวเอยตัวพี่ ดังหนึ่งว่าองค์พระราม รักเจ้าจึงติดตาม เหมือนพระรามตามกวางทอง ถึงหนพี่ไม่ไล่ กลัวนวลใยเจ้าจะหมอง บุญให้จะได้น้อง มาร่วมห้องด้วยพี่เอย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๑๘ ร้องจันดิน

◎ ดำเอยดำแดง ตัวเจ้าแน่งน้อยงามทรง รูปนางอย่างหงส์ คอเจ้าส่งอยู่เรียวรวย เมื่อเดินกรีดนิ้วหัวชาย เยื้องกรายระทอดสอดสวย พี่พิศทรงกึ่งงงวย เพียงจะม้วยด้วยโฉมเจ้าเอย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๑๙ ร้องสุวรรณมาลา

๑ ◎ เจ้าเอยเวียงนก รังของเจ้าอยู่ยนต้นสน นกนั้นพิรากน พี่จะยิงก็ไม่ต้อง มาจะยกมือไหว้ ยนหน้าไม้ธนูทอง จึงจะยิงถูกต้อง นางนกน้องของพี่เอย ฯ ๔ คำ ฯ

๒ ◎ ตัวเอยตัวน้อง ดอกสร้อยสุวรรณมาลา บานอยู่ในฉ้อฟ้า เก็บมาจะใส่พานทอง รปร้ายชายชั่ว มิให้มาต้องตัวของน้อง เก็บมาใส่พานทอง ควรแต่ด้วยชาวสวรรค์เอย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๒๐ ร้องสระสรม

๑ ◎ เจ้าเอยปลูกรัก แรกปลูกไว้ในอ่างทอง ทำให้ช้ำรักน้อง พระทองไม่รู้สงวน รักของพี่เอย ที่นี้แลจะแปรปรวน เจ้าของไม่รู้สงวน ควรฤๅมารักน้องเอย ฯ ๔ คำ ฯ

๒ ◎ เจ้าเอยปลูกรัก จะปลูกไว้ในอ่างแก้ว ต้นรักพี่แล้ว ปลายไปเร่รักเขาอื่น จะเด็ดยอดเสีย แล้วจะรดน้ำให้ชื่น อย่าให้ไปเร่รักอื่น ให้คืนมารักพี่เอย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๒๑ ร้องยิกินใหญ่

◎ รักเจ้าทรามสงวน อุ้มนวลเจ้าไว้ไม่ละวาง ถนอมออมแอบแนบข้าง รักน้องเพียงพ่างหนึ่งดวงใจ ร่วมเรียงเคียงชิดพิศวาส จะใคร่คลาดก็หาไม่ เสน่ห์สนิทติดต้องใจ มิได้จะเออนอิ่มเอย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๒๒ ร้องยิกินหกบท

◎ ใต้เอยใต้พ้า แต่พี่เลียยมาขยแล้ว ไม่ปานหนึ่งแก้ว สิ้นเนื้อเจ้าจำปาทอง ใต้พ้าเลียยขย ทั้งแผ่นพิภพไม่มีสอง เนื้อเจ้าจำปาทองใต้พ้าจะหายากเอย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๒๓ ร้องนางไห้

◎ บุญเอยบุญบล สนเทพทั่วทุกสถาน ขอข้างได้มิ่งวิมลมาลย์มาอิงแอบแนบนวลนอน แม้ได้เชยชมสมคิด แสนสนิทร่วมเรียงเคียงหมอน จะอุ้มนวลนางพลางพ้อน ร่อนรำถวายมือเอย ฯ ๔ คำ ฯ

◎ ความเอยความรัก จะกล่าวแก่แก้วกลใด ดวงสมรเจ้าอย่าอ้อนไห้ พี่ไม่ร้างเจ้าไว้แรมรา แม้ว่าคลาแก้วพี่สักหุ่ม ดังหนึ่งพี่จะกลุ้มเปนบ้า สดสวาทไว้ไม่คลาศสักเวลา พี่ยาไม่ไกลน้องเอย ฯ ๔ คำ ฯ

◎ เจ้าเอยอย่าไห้ เจ้าสาวน้อยอย่าไห้ สำเภาทองแรกใช้ เจ้าร้องไห้ไยจะเปนลาง มือหนึ่งจะอุ้มเจ้า มือหนึ่งน้าวกะเชียงพลาง เจ้าสาวน้อยเอวบาง พี่ไม่ห่างข้างน้องเอย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๒๔ ร้องเบ้าหลุด

◎ สำเอยสำเภา แซ่โล้ก็เลื่อนลอยมา ทั้งลมพัทยา มาโต้ด้วยลมสลาตัน เจ้าอยู่เมืองไหน พี่จะไปเมืองนั้น ตายเปนได้เห็นกัน เจาดวงชวนของพี่เอย ฯ ๔ คา ฯ

บทที่ ๒๕ ร้องล่องลิ่ว

◎ เจ้าเอยเรือใด ใช้ใบล่องมาถึงก่อน ยังนายพระขนอน ณผั่งน้ำชลธิ เจ้าเห็นว่าน้องยาก ย่าวน้อยจิงจากหนี อันว่าไมตรี แต่นี้จะโรยแล้วเอย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๒๖ ร้องปะตงโอด

◎ คำแดงแสงศรี มีพักตร์เพียงดังบัวบาน โฉมเฉลาเยาวมาลย์ปลั่งปานดังว่าทาทอง แก่นกามงามสรรพโสภา ใต้ฟ้าไม่มีถึงสอง แก้มเจ้ามาเปรียบปรางทอง ต้องตาพี่หายากเอย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๒๗ ร้องปะตงพัน

◎ เยนเอยเยนนก นาคางเฉอยชกลมพาน หน้าวเฉยบฉาแดดาล พัดพานชื่อชื่อเฉื่อยเนื่อ ครวญครางพี่พลางโหยหา แก่นแก้วแววตาทุกเมื่อ เชิญนางมาแอบแนบเนื้อ สอดต่างเสื้อให้คลายใจเอย ฯ ๔ คำ ฯ

๏ ขาวเอยขาวสุทธ ภุทภาพน่มน้อออรชร ชแล่มแช่มช้อยสร้อย สายสมร ขวรลักษณาลาวรรณ เม่อพิศทั่วสารพางค์ เพียงพ่างหนึ่ง นางสาวสวรรค์ ไนยเนตรเพศนิลอัญชัญ ขวัญตาพี่หายากเอย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๒๘ ร้องอรชร

๏ เจ้าเอยพระนคร นครศรีธรรมราช(๑) แสนคมคารมฉลาด ทั้งพาศนาเจ้าก็มี เห็นเจ้าก็รักใจวน ความรักมายวนใจพี่ แม้มิได้เจ้าน้ำ พี่ชายไม่มีเมียเอย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๒๙ ร้องพระนคร

๏ เจ้าเอยพระนคร ดอนทรายระแร่ ละพ่อเสียแม่ รักเจ้าพี่ก็ตามมา พี่พร่ำตากฝน พี่พร่ำมาทนน้ำพ้า รักเจ้าตามมา เจ้าไม่นำพาพี่เอย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๓๐ ร้องลำไป

๏ เจ้าเอยพระนคร ดอนทรายช่างแสนละเอียด สาวน้อยเจ้าทำเคียด ก็พี่จะเห็นหน้าใคร ตัวเจ้าคือศาลา พี่มาจะได้อาไศรย พี่จะย่ายหน้าไปหาใคร ได้ป่านหนึ่งใยเจ้าเอย ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เจ้าเอยพระนคร ดอนดงแลดูอยู่สล้าง รักกันอย่าพลันร้างนวลนางอย่าหมางใจ รักแล้วพี่ไม่เสีย จะเลี้ยงเปนเมียพี่ให้ได้ พี่รักเจ้าสั้นสุดใจ เจ้ายอดลไมพี่เอย ฯ ๔ คำ ฯ

---

(๑) บทมโหรีเหล่านี้มีหลายบทที่เข้าใจว่าแต่งณเมืองนครศรีธรรมราช

บทที่ ๓๑ ร้องถอยหลังเข้าคลอง

๏ เข้าเอยน้ำไหล น้ำไหลเข้าคลองข้านขวาง ตัวพี่กับนาง ๆะมา ลงเรือสิบพาย เข้าพายกะทงสอง พี่พายรองคอท้าย พี่ให้น้ำปลายพาย สบายน้ำใจเข้าเอย ๆ ๔ คำ ๆ

๏ เข้าเอยน้ำไหล น้ำไหลเข้าคลองข้านริ ตัวเข้ากับพี่ ๆะมาลง เรือด้วยกัน พร้อมหน้าเข้าไท ๆะไปไหว้พระเกษมสันต์ ภาคหน้าได้พบกัน ทุกชาติทุกชั้นณเข้าเอย ๆ ๔ คำ ๆ

บทที่ ๓๒ ร้องบังใบ

๏ เข้าเอยตัวพี่ เสมือนสารศริตกหล่ม สาวน้อยทรามชม ดังหนึ่งว่าแพนล่อช้าง ช้างน้นอพลา แก่ชราขาเพลียทั้งสองข้าง ยามหนุ่มแล้วนวลนาง พี่ไม่ละวางเข้าเอย ๆ ๔ คำ ๆ

บทที่ ๓๓ ร้องพังคา

๏ เข้าเอยตัวเริ่ม เทียมหนึ่งสารชัยมัน กิริยาเข้านั้น กลพัดที่ผัดพาน หมอยั่วให้ไล่ติด ก็ชุงชิดด้วยเหิมหาญ เหนื่อยเปล่าไม่เข้าการ ดูเยี่ยงสารเยี่ยไรเอย ๆ ๔ คำ ๆ

บทที่ ๓๔ ร้องถอนสมอ

◎ เจ้าเอยหนาวนัก น้ำค้างตกหนักลมชวย เชิญเจ้ามานอนด้วย พี่จะกล่อมให้เจ้านอน แสนสนิทฤาวางวาย ห่อนเอกายสายสมร จะถนอมทนกนอน เนื้อลมอ่อนอ่อนของพี่เอย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๓๕ ร้องโล้

◎ เจ้าเอยนาวา ยาตราเมื่อลมชวย แม้แก้วตาพี่มาด้วย จะช่วยกันชมสนุกเอย ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๓๖ ร้องดอกไม้

◎ เที่ยงคืนเดือนตรง ดอกไม้จะทรงเกสร เก็บได้จะรายที่นอน เจ้าดำแดงเนื้ออ่อนข้าเอย ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๓๗ ร้องดอกไม้โอด

◎ มาข้าจะเก็บดอกไม้ จะเลียบไปให้ทุกกิ่ง เจ้าจะไม่ให้ฤาสักสิ่ง เจ้ายอดมิ่งของข้าเอย ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๓๘ ร้องดอกไม้พัน

◎ มาข้าจะเก็บดอกไม้ อันบานไสวดอกจำปา เก็บได้ ใส่เพลาะผ้า เอามาให้เจ้าชมเอย ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๓๙ ร้องสุวรรณหงส์

◎ เจ้าสุวรรณหงส์เอย นางหงส์จะคายเอาดอกแก้ว ยิ่งงาม ประเสริฐเลิศแล้ว นวลเจ้าสุวรรณหงส์เอย ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๔๐ ร้องศรีประเสริฐ

◎ เจ้าเอยเจ้าบุญประเสริฐ ยังเกิดเจ้าเมื่อชวด ช้างนั้นออกยวช แลหนูจะเข้ามณฑล ช้างนั้นโสภา จะเอามาเปนช้างต้น หนูจะเข้ามณฑล เพราะเกิดเจ้าเมื่อชวดเอย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๔๑ ร้องอังคาร

◎ เจ้าเอยอังคาร วารศรีสิทธิโชคเชย พี่ได้เจ้าทรามเชย มาสมสู่เปนคู่ครอง ผีก็ยลคนก็ใช้ จึงได้เจ้ามาร่วมห้อง รักใครไม่เหมือนน้อง เจ้านวลละอองของพี่เอย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๔๒ ร้องพระทอง

◎ พระทองเทพรังสรรค์ หล่อด้วยสุวรรณกำภู เจ้างามบริบูรณ์ไม่มีคู่ โฉมตรูข้าร้อยชั่งเอย ฯ ๒ คำ ฯ

◎ พระทองข้ารูปหล่อเหลา หนักเล่าก็ได้ร้อยชั่ง รัศมีนั้นงามอยู่เปล่งปลั่ง ทั้งเมืองไม่มีเหมือนเอย ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๔๓ ร้องคู่พระทอง

๏ พระทองเจ้าจะไป น้องจะได้ ใครมานอนเพื่อน อันใจเจ้าดี
ไม่มีเหมือน เจ้าเพื่อนที่นอนของน้องเอย ฯ ๒ คำ ฯ

๒ ๏ เจ้าเอยเจ้าพี่ ค่อยอยู่จงดีกว่าจะมา จะไปก็ไม่ช้า จะพลันมา
เป็นเพื่อนนอนเอย ฯ ๒ คำ ฯ

๓ ๏ พระทองเจ้าจะไป จะให้อะไรไว้น้องชม ขอแต่ผ้าลายที่ชายห่ม
จะชมต่างหน้าพระทองเอย ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๔๔ ร้องคำหวาน

๏ กล่าวเกลี้ยงคำหวาน ล้ำน้ำตาลอันโอชา อันว่ารสวาจา
ย่อมมาพลาดพลั้งน้ำใจ รสน้ำตาลอันหวานฉ่ำ จะเปรียบด้วยน้ำคำ
ก็ไม่ได้ อารมณ์กล่มอาไลย ที่ในถ้อยคำหวานเอย ฯ ๔ คำ ฯ

๒ ๏ กล่าวเกลี้ยงคำหวาน เจ้านงคราญผู้แนบเนื้อ หวานแต่
ปากน้องไม่อยากเชื่อ คิดเฉลียคำชายเมื่อปลายมือ แล้วจะกลายเปน
เปรี้ยวเฉลียวใจ ว่าไว้นั้นยังกระไรฤา แล้วหวานจะจืดอยู่ชืดชือ น้อง
จะถามหารือเจ้าเอย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๔๕ ร้องกะระนะ

๏ เจ้าเอยลมชาย ใบไม้ต้องลมก็หล่นปลิว พี่จะชายหางคิ้ว
ให้สาวน้อยเจ้าตามมา เจ้านวลนะแน่งเอย ทรามเชยพี่สุดเสนหา
อย่าทำหน่วงหนักชักช้า วันคืนไม่ท่าเจ้าเอย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๔๖ ร้องสระบุโหร่ง

๑ เจ้าเอยจำปา เรียกว่าพระยาดอกไม้ หอมฟุ้งจรุงใจ พี่เก็บมาให้เจ้าเอย ฯ ๒ คำ ฯ

๒ เจ้าเอยจำปา รักแก้วข้าแซมมวยผม ครั้นพี่ชมชม นวลเจ้าก็ชักมายื่นให้ ลมชวยรวยประทิ่น กลิ่นช่างฟุ้งเอาใจ ขยุแก้มแกมดอกไม้ ระรื่นชื่นใจพี่เอย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๔๗ ร้องดอกไม้ตานี

๑ เจ้าเอยตานี รักแก้วข้านุ่งยกมา รัดมุกพันปลา เจ้าห่มผ้าชมพูไทย จวนชวาตะง่าหรน สนทองแล้วแกมไหม สมควรด้วยนวลใยมางามละไมตาเอย ฯ ๔ คำ ฯ

๒ เจ้าเอยตานี รักแก้วข้าจะไปเมืองแขก ได้ทองสักร้อยแยกพี่ก็มิให้เจ้าจำไป สลัดจะขับคุมที่ปากน้ำพลใน พี่มิให้เจ้าไป ตานี้นั้นเมืองแขกเอย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๔๘ ร้องดอกไม้ไทร

๑ เจ้าเอยดอกไม้พยอมเชย กลิ่นย่อมหอมกว่าสุกรม เก็บให้เจ้าแซมมวยผม นางทรามชมของข้าเอย ฯ ๒ คำ ฯ

๒ เจ้าเอยดอกไม้ชายหงส์ ยานในดงอยู่เรียงรัง รสสุคนธ์เหมือนกัน ห่อนอาธรรม์น้องเอย ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๔๙ ร้องมัดตรำ

◎ เข้ามัดตรำเฮย ค่ำแล้วจะนอนไหน นอนข่าเลไลย ยากแก่ใจเข้ามัดตรำเอย ฯ ๒ คำ ฯ

◎ เข้ามัดตรำเฮย ค่ำแล้วบ่านนี้ไม่เห็นมา น้องตรับพังนั่งท่าคอยหาเข้ามัดตรำเอย ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๕๐ ร้องเนียรคันโยค

◎ สารภีพิมาลย์เฮย กลิ่นหอมหวานอยู่รวดเมือ กลิ่นแก้วพิแนบเนื้อ หอมชอยเชื้อเกือก่อใจ รสเร้าไม่โรยรา กลิ่นขุยผาไม่เปรียบได้ ครั้นยามย่ายก็หายหอมไป ไม่ปานหนึ่งใยเข้าเอย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๕๑ ร้องโฉลกแขก

◎ เข้าเอยขาวศรี มิลักษณเนื้อดำแดง งามสมบูรณ์บ่พักแต่งแน่งเนื้อระเรื่ออยู่เรืองรอง ทรงโฉมประโลมโลกีย์ ทั้งในโลกนี้ไม่มีสองแก้มเข้าเปรียบปรางทอง ต้องตาพี่หายากเอย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๕๒ ร้องมลากานาทอง

◎ เข้าเอยสำเภา ใช้ใบไปเข้ามลากา เร่งรัดจัดจ่ายเครื่องค้าได้กำไรมามากเอย ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๕๓ ร้องม้ารำ

◎ เจ้าเอยทรามรัก อุ้มใส่ตักไว้ชมเชย มิใคร่จะวางเจ้าเลย เพื่อนเสบยของเรียมอา ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๕๔ ร้องน้ำค้างตวันตก

◎ เที่ยงคืนเดือนตรง ดอกไม้จะทรงน้ำค้าง เก็บได้ระรายรอยข้าง เอวบางร่างน้อยของข้าเอย ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๕๕ ร้องมลายูหวน

◎ ดอกไม้นางแซมเกล้า ครั้นรุ่งเช้าค่อยดอกดู ดอกนี้เจ้าทัดหู ดอกซ่อนชู้พี่ให้ต่างเอย ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๕๖ ร้องกะทงเขียว

◎ นุชนางกะทงเขียว พันเนตรเฉลียวเฉลาแก้ว นางงามเพริศเลิศแล้ว แก่นแก้วตายาใจเอย ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๕๗ ร้องยงหงิด

◎ หน้านวลยวนสมร นิ่มเนื้ออ่อนอรเอววัลย์ เชยชมนางพลางรับขวัญ อันเนื้อน้องต้องฤาวาง ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๕๘ ร้องนางนกขอม

๏ เจ้าเอยนกใด ยินมาอยู่ระดาษ ขยอยู่ที่ชายหาด ยังริมแม่น้ำมโนรมย์ แอ่นคลอเคล้าคู่ บ้างขยอยู่จอมพนม พิชชวนเจ้าชม สวางอารมณ์เจ้าเอย ฯ ๔ คำ ฯ

คู่ ๑ ◎ นางนกนั้นโฉมงาม มีนามว่าสาลิกา ขยอยู่ยอดพฤกษา จำนรรจาแจ้วจับใจ ดักได้จะให้น้อง ติกรงทองมาใส่ไว้ เข้าขาวคลุกกับไข่ จะแต่งให้เจ้ากินเอย ฯ ๔ คำ ฯ

คู่ ๒ ◎ นกเอยนกชื่อใด ขยักงไม้ช่องเขา มีนามนกแขกเต้า เคล้าคู่พลอดดังเสียงคน ตัวเมียแนบแอยอยู่ ตัวผู้ช่วยไซ้ขน คายเหยื่อเผื่อเมียตน เหมือนหน้ามนกับพี่เอย ฯ ๔ คำ ฯ

คู่ ๓ ◎ นกเอยนกนั้นฤา อันมีชื่อว่านกแก้ว ส่งเสียงอยู่จะแจ้ว ขยยังกงแก้วแล้วพลอด เคียงคู่เอนตูนัก ว่าสาวรักเจ้าสาวกอด สาวชาวตลาดยอด กอดคอเจ้าแก้วพ่อเอย ฯ ๔ คำ

บทที่ ๕๙ ร้องขอมน้ำเต้า

๏ รุ่งเอยรุ่งเช้า ไปเก็บน้ำเต้าคอริ เก็บได้จะฝากศริ สุดสวาทพี่เรือนเอย ฯ ๒ คำ ฯ

คู่ ๑ ◎ รักเจ้าก็สิ้นเล่ห์ แสนเสน่ห์ฤาวางวาย งามสรรพสรรพางค์กาย ย่อห่อนหน่ายแก้วพี่เอย ฯ ๒ คำ ฯ

คู่ ๒ ◎ เสียงสรวลมารี เสียงแก้วพี่ผู้ทรามเชย ผู้อื่นย่อมิเลย ชรอยแก้วพันตามมา ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๖๐ ร้องยี่บุ่น

◎ เสอยี่บุ่นหนามขนุน ไม่อ่อนอุ่นเท่าสายสมร เมื่ออุ้มแอบ
องค์อร นอนแนบเนื้อเออออุ่นใจ จะเปรียบแต่มือน้อง อันถูกต้องผ่อง
พิสมัย อุ่นอกอุ่นฤไทย สิ่งใดเทียบเปรียบยากเอย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๖๑ ร้องจำปาทองเทศ

◎ พิศผิวพรรณอันแผ้วผ่อง จำปาทองเทียบเปรียบปาน หน้าเจ้า
ดังขวัญยาน ยอดสงสารของเรียมเอย ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๖๒ ร้องขอมรำ

◎ นักเชมรเมื่อพ้อนรำ ตามลำนำกรายกริดกราย ท่าก่งศรอ่อน
แหงนหงาย ทำเฉิดฉายฉะผาลา โอนแอ่นลงคายเงินยาท สองมือวาด
รำโอ่อ่า ไม่เท้าเอวเท้าสุอา เลยรำท่าพ้อนอ่อนตัว ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๖๓ ร้องสมิงทอง

◎ เจ้าสมิงทองเฮย ลอยล่องจะไปเมืองเหนือ จรเข้มันร้ายเหลือ
จะหนุนเรือเจ้าสมิงทองเอย ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๖๔ ร้องเชนง

◎ แสนเอยแสนงอน คุจเชนงกายรทิ่งอนโง้ง พี่ไม่ทุจริตคิดโกง
จะชักโยงให้สุจริตเอย ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๖๕ ร้องเพื่อนนอน

◎ เจ้าเอยเพื่อนนอน เจ้าเพื่อนที่นอนพี่เอย เจ้าดำแดงทรามเชย ไม่เคยห่างข้างพี่อา ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๖๖ ร้องคู่เพื่อนนอน

◎ น้องเอยน้องรัก พี่ร้องทักเจ้าไม่ปริปาก เพราะดำแดงเพื่อนยาก เจ้าจากข้างที่นอนพี่เอย ฯ ๒ คำ ฯ

บทที่ ๖๗ ร้องเนื้อมโหรี

◎ เจ้าเอยยามเย็น เย็นจะมาอยู่แล้วรวยรวย พาพี่ไปนอนด้วย พี่จะกล่อมให้เจ้านอน มือซ้ายจะเปนพัด มือขวาจะเปนจามร สาวน้อย เจ้าอย่าอ้อน เจ้าเพื่อนที่นอนพี่เอย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๖๘ ร้องวิศาลโฉลก

◎ เจ้าเอยฤาจะว่า เทพไทนฤมิต เทวาสุราฤทธิ์ ในโลกนี้ไม่มีสอง เจ้างามบริบูรณ์พูนสวัสดิ์ พิสมัยมิได้จะขัดข้อง ฤาเห็นงามนักด้วยรักน้อง ต้องตาข้าไม่เมินเอย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๖๙ ร้องคู่วิศาลโฉลก

◎ รูปเอยรูปอ่า บรรดาสัตรีไม่มีสอง ยิ่งวินิจพิศโฉมนวลน้อง มาต้องโฉลกลักขณา จะนุ่งสิ่งไรก็งามสม จะห่มสิ่งไรก็รับหน้า หญิงทั้งหลายในโลกา มิมาไม่เปรียบเจ้าเอย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๗๐ ร้องอรุ่มแปดบท

◎ สาวเอยสาวศรี แสนแท้มีวรรณสันทัด กลอ้งแกลังแน่งน้อย กำดัด ถนัดถนอมออมมือ มือหนักควรจะบรรจง ลูบน้องต้ององค์ถูกถือ เนื้ออ่อนลมุนบุญฦา อันจะวางมือยากเอย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๗๑ ร้องสร้อยสน

◎ เจ้าเอยสร้อยสน หน้ามนเจ้าร้อยห้อยไว้ พิจำผมของเจ้าได้ มางามกะไรน่าเอ็นดู หอมรวยชวยชื่นใช่น้อย ระย้าย้อยเปนพวงภู่ เห็นน่ารักน่าเอ็นดู โฉมตรูเจ้าช่างร้อยเอย ฯ ๔ คำ ฯ

บทที่ ๗๒ ร้องบ้าระบุ่น

◎ พิศภาคย์พ่างพิมพ์ทอง นวลละอองผ่องผิวพรรณ ทรงลักษณลาวัณ อันหญิงใดไม่เทียมเลย ฯ ๒ คำ ฯ

◎ บทมโหรีหมวดนี้เปนสำนวนเก่าที่สุดซึ่งมีในหอพระสมุด ฯ พิเคราะห์ดูเห็นว่าเปนบทแต่งในกรุงศรีอยุธยาบ้าง เปนบทแต่งที่เมืองนครศรีธรรมราชบ้าง แต่งหลายสำนวนแลหลายยค ลักษณกลอนจึงต่างกันเปนหลายอย่าง สันนิษฐานว่าบทมโหรีหมวดนี้เห็นจะมีผู้รวบรวมที่เมืองนครศรีธรรมราช แล้วได้ฉบับเข้ามา บางที่จะเปนเมื่อครั้งกรุงธนบุรี ฉบับเดิมอยู่ข้างชำรุดแลวิปลาศหลายแห่ง เมื่อตรวจชำระจะพิมพ์ครั้งนี้ซ่อมได้บ้าง มิรู้ที่จะซ่อมอย่างไรก็มีบ้าง

บทมโหรี

ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระยำราบปรปักษ์

ที่ ๑ ร้องเพลงนางนาค

◎ สดับคำลำร้องทำนองมาก ชื่อนางนาคเสนาะจริงทุกสิ่งสม โอ้ยามค่ำน้ำค้างลงพร่างพรม เวลาลมล่องริ้วฉิวฉิวมา แหงนชะแง้แลชมพระจันทร์แจ่ม เหมือนพวงแก้มแก้วเนตรของเชยชู้ดาวห้อมล้อมดวงพระจันทรา เหมือนคณานางล้อมอยู่พร้อมเอย ฯ

ที่ ๒ ร้องเพลงพัดชา

◎ เวลาค่ำคล้ำฟ้านิราเอ๋ย คิดถึงเคยเคียงชมเมื่อลมหวน หอมประทินกลิ่นปรางสำอางนวล เหมือนจะชวนชื่นใจให้ไสยา หนาวน้ำค้าง

พร่างพรมเมื่อลมตก ได้อุ่นอกแอบชิดขนิษฐา เหมือนยาทิพย์หยิบวาง
กลางอุรา เพลงพัดชาชื่นฤดีเท่านั้นเอย ฯ

ที่ ๓ ร้องเพลงลลากะทุ่ม

๏ เพลงนี้ฤาชื่อว่าลลากะทุ่ม พึงก็ชุ่มชื่นเพราะช่างเหมาะเหมง
น่าใครหัดขัดสรรมาขรรเลง ให้วังเวงหวานหูไม่รู้วาย ดั่งเสียงน้อง
พร้องเพราะเสนาะล้ำ เหมือนน้ำอัมฤตสาดไม่ขาดสาย ทั้งลลา
มารยาทแลนาฏกราย สมเหมือนหมายชื่อเพลงวังเวงเอย ฯ

ที่ ๔ ร้องเพลงกราวรำมอญ

๏ มโหรีเรียงมาเจียยแจ้ว ให้แว่วแว่วว่าขวัญเพียงหลับใหล
โอ้พระพายชายพาสุมาไลย มาซายในนาสาให้อาวรณ์ ชื่นอะไรไม่
เหมือนคู่ที่ชูชื่น โลมอื่นไม่เหมือนโลมโฉมสมร พึงร้องรับขับลำ
นำกราวรำมอญ ค่อยเคล้อนคลายวายร้อนฤไทยเอย ฯ

ที่ ๕ ร้องเพลงโล้

๏ พึงลำโล้ โอ้ลำช่างฉ่ำเฉอย ระเรียงรับส่งน่าสงสาร คิดถึง
แก้วแววฟ้าสุดามาลย์ เจ้าเคยอ่านอักษรได้นอนฟัง เสนาะน้ำสำเนียง
เสียงละลัก พิศพักตร์ผ่องเหลือทั้งเนื้อหนัง นวลระยับขับแสงปทิปทั้ง
ดูเปล่งปลั่งปลื้มใจอาไลยเอย ฯ

บทมโหรี่พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๕

สร้อยเพลงเทพบรรทมนารายณ์เกษียรสมุท

◎ สาวสวรรค์กัลยาเปนข้ายาท ยำเรอองค์หริราชเรืองศรี ได้ทรงพังวังเวงเพลงดนตรี สำหรับที่วาสุเทพเธอบรรธม

◎ สองพระนางนาฏ ของข้ายาทนี้เอย ประคองเคยเขนยเคียงแสนสุรางนางจำเริยง ถวายเสียงสำเนียงทำนอง เชิญบรรทมทิพอำสน์เหนือนาคราชอันเรืองรอง ทรงสดับขับร้อง ให้เพราะต้องพระไทย เอย

สร้อยเพลงอเฬี่ย

◎ ได้เห็นจันทร์วันเพ็ญดูเด่นดวง พอชูทรวงชุ่มชื่นเมื่อคืนหลัง ครั้นแรมราลาลับอับแสงยัง ค่อยเยือนสั่งดังหนึ่งไว้อาไลยลาน โอ้ดวงจันทร์ครรไลไปลิบลับ ถึงกลางเดือนเคลื่อนกลับคืนสถาน แต่เราพรากจากยิหวาเปนช้านาน ไยจึงไม่พบพานนานแล้ว เอย

สร้อยเพลงจีนแสโศกา

◎ นกสาลิกามาพลอดออกฉอดฉาน นกเอี้ยวานไปแถลงแจ้งจิตต์สมร นกโนริ่ผีปากช่างชออน ช่วยวิงวอนขนิษฐาให้อาไลย นกกระตั้วตัวดีมานี่หน่อย จะสั่งข่าวเศร้าสร้อยเพียงตักไยย นกแก้วยอกแก้วกลอยฤทัย ว่าพี่แสนพิสมัยไม่วาย เอย

บทมโหรีพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๕
ทรงเมื่อกำลังเสด็จประพาสยุโรป
พระราชทานให้มโหรีร้องเมื่อเสด็จกลับถึงพระนคร

ร้องเพลงพระยาโศก

๑ อกช้ำ พอยามค่ำจำเข้าแคยินหาย เก้าอี้แคยแนบเขนย พอใกยกาย จักระยายลุมรินถวิลวัง ที่เคยอยู่เคยเห็นอยู่เปนนิตย์ ต้องปลดปลิดละวางไว้ข้างหลัง มานอนเดียวเปลี่ยวแคแต่ลำพัง ขาดคนนั่งปรนิบัติพัดวี เอย

ร้องเพลงสุดสงวน

๒ ยามเที่ยง แสงแดดเปรี้ยงรูปกายวายระหวย ขาดสุคนธ์ปนปรุงรุงรวย ให้นึกขวยลูกเต้าเขามิทา ไร้คนขัดสารพัดจะขัดสน มิคนแต่เคยสำอางอย่างชิข้า ต้องละหอมออมสวาทขาดตรูตรา อนิจจาเจ็บใจกะไรเอย

ร้องเพลงบุหลัน

๓ ความหนาว ช่างก้าวร้าวนี่กระไรไม่กว้างขวาง แขกมาแต่เมืองร้อนสัญจรทาง ต้องละร้างบ้านเรือนเพื่อนชิวา หมายสู่ผึ่งหวังว่าจะ

พี่งพัก ควรฤๅหักหาญห้าวหนาวนักหนา ทั้งคลื่นกลอกละลอกซ้ำซ้ำอุรา
นี่แหละน่าเกาะคริศจิตต์ขาง เอย

รองเพลงจรเข้หางยาว

๔ เนื้อเย็น แม้ได้เห็นแอคแควเริ่มเริ่มใจหาย ฝากระจก
ขังน้ำทำแยบคาย ทั้งขวาซ้ายเลี้ยงมัจฉาในวารี พันทรายขาอเอาการัง
มาผั่งก่อ เปนชั้นฉ้อหลายอย่างล้วนต่างสี สาหร่ายกันละบั่งหายรรดามี
ดูท่วงทีถี่ห่างเหมือนอย่างเปน

ร้องเพลงสี่บท

๕ ปลาใหญ่น้อยลอยคล่ำดำผุดว่าย เฉยสบายคนใกล้มิได้
เห็น เขาเปลี่ยนน้ำทำสุหร่ายปรายกระเซ็น ย้างกระเด็นหยาดหยัดอยู่
อัตรา เอาเหยื่อปรายว่ายกระแซงแย่งกันชุบ ปากหมุบหมุบลอยหลาม
ตามภักษา แสนเสียดายดวงใจมิได้มา จะปรีดาชมทเลเนเปอล์ เอย

ร้องเพลงเขมรปี่แก้ว

๖ นกน้อย ช่างพูดจ้อยเจรหัดชัดภาษา บรรเลงลานหวานหูชู
วิญญา เหมือนจะพาให้สบายวายคำนึง ยืนลำนำซ้ำทำนองแต่สองอย่าง
ไม่เปลี่ยนบ้างจนจะเบื่อเหลือคิดถึง เคยพึงขับขับจิตต์ติดทรวงกรึง ยืมประ
หนึ่งสำเนียงเสียงนก เอย

ร้องเพลงทยอยนอก

๏ กลิ่นกุหลาบซาบนาสาพาระภุก เมื่อยามดึกเคยชมดม
กลิ่นหอม น้ำอบปรุงรุงรสต้องอดออม ถือถนอมบุบผาประสาจน
กลิ่บกุหลาบทาบกระดาษวาดรูปไว้ จะส่งให้โฉมตรูรู้เหตุผล ชม
ดอกไม้แสนเบื่อเหลือจะทน คิดสุคนธ์เคยรื่นชื่นใจ เอย

ร้องเพลงเขมรโพธิสัตว์

๏ พระลบ ไฉนหลบหมอกสลัวหรือกลัวหนาว ฝนตกพรำซ้ำ
เห็บเปนกราวกราว สโนขาวปลิวเกลื่อนเหมือนนุ่นปลิว ถิ่นทางหว่าง
ไศลใกล้วิถี แถววาริพุ่นเปนควันฉิว น้ำแข็งลาดดาดขาวยาวเปนทิว
ลมพัดริ้วโอ้ตวันทิ้งฉันเอย

ร้องเพลงอกทเล

๏ สายสมร แต่จำจรจากเจ้าแสนเศร้าหมอง ด้วยไร้คู่อยู่สำ
หรับประคับประคอง ต้องขุ่นข้องเคืองเข็ญเปนนิรันตร์ ยามกินต้องอา
ไศรยใช้ฝรั่ง ยามนอนนั่งเหลือทนจนนึกขัน มีแต่เงอะง่วงงุนฉุนทุกวัน
ไม่เสกสรรแสร้งว่าระอา เอย

บทร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี

ความที่ ๑

พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย) แต่ง

◎ ความ สุขสมบัติทั้ง ยริวาร
เทริญ พละปฏิภาณ ผ่องแผ้ว
ทง ยืนพระชนม์นาน นับรอย ร้อยแซ
มิ พระเกียรติเลิศแล้ว เล่ห์เพียงเพ็ญจันทร์

ความที่ ๒

สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ ทรงพระนิพนธ์

สำหรับพวกดนตรีทหารร้องถวาย

◎ ข้า วร พุทธ เจ้า เหล่า วิริย พล พลา สย สมัย
กาละ ยัติกมล ร่วม นร ำเริง พรรค์ สรร ดุริย พล สฤษดิ์
มณฑล ทำ สดุดี แด่ นฤบาล ผล พระ คุณะ รักษา พล
นิกายะ สุข สานติ ขอ บันดาล พระ ประสงค์ใด ทงสฤษดิดัง
หวัง วร หฤทัย ดุจะถวาย ชัย ฉะนี้

ความที่ ๓

สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ ทรงพระนิพนธ์

สำหรับพวกดนตรีชายหญิงร้องถวาย

◎ ขา วร พุทธ เจา เหลา ยุพ ยุพ ด ยอ กร ชุล วร บทบงสุ์ ส่ง ศัพท์ ถวาย ไชย ใน นฤ ประ สงค์ พระ ยศ ยิ่ง ยง เยน สิร เพราะ พระ บริบาล ผล พระ คุณะ รักษา ปวง ประชา เปน สุขะ สาร ขอ บันดาล พระ ประสงค์ ใด ขง สฤษดิ ดัง หวัง วร หฤทัย ดุจะ ถวาย ชัย ฉะนี้

ความที่ ๔

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์

สำหรับใช้ทั่วไป

◎ ข้า วร พุทธ เจ้า เอา ม โน แล สิร กราน นบ พระ ภูมิบาล บุญญะ ดิเรก

เอก บรมะ จักรินทร์ พระ สยามมินทร์ พระ ยศ ยิ่งยง เยน สิร เพราะ พระ บริบาล ผล พระ คุณะ รักษา ปวง ประชา เปน สุข สาร

ขอ บันดาล ๖ประสงค์ ใด ขง สฤษดิ ดัง หวัง วร หฤทัย ดุจะ ถวาย ชัย ช โย

ตำนานอักษรไทย

ศาสตราจารย์ ยอช เซเดส์

บรรณารักษ์ใหญ่หอพระสมุดสำหรับพระนครเรียบเรียง

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒

พระเจ้าบรมวงศเธอ พระองค์เจ้าประดิษฐาสารี

โปรดให้พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงพระศพ

พระเจ้าบรมวงศเธอ พระองค์เจ้านารีรัตนา ท จ ว,

ณพระเมรุวัดเทพศิรินทร์

๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๙

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนาคร

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้านารีรัตนา

พ.ศ. ๒๔๐๔ — ๒๔๖๘

สารบาร์

กำเนิดอักษรไทย	หน้า	๑
ประวัติอักษรไทยในประเทศอินเดีย	,,	๓
ประวัติอักษรอินเดียในสยามประเทศ แลประเทศใกล้เคียง	,,	๕
ประวัติอักษรขอม	,,	๗
ประวัติอักษรไทยกลาง	,,	๑๐
ประวัติอักษรไทยเหนือ	,,	๒๑
ประวัติอักษรไทยตังเกี๋ย	,,	๒๖
อักขรสมภพ (คือกำเนิดอักษร)	,,	๒๗

สารบาร์รูปอักษร

อักษรมอญจารึก	,,	๕
อักษรขอมจารึก	,,	๗
อักษรขอมบรรจงแลย่อ	,,	๙
อักษรไทยของพ่อขุนรามคำแหง	,,	๑๑
อักษรไทยสุโขทัยแลอักษรขอมครั้งสุโขทัย	,,	๑๓
อักษรลาวลานช้างครั้งพระเจ้าธรรมิกราช	,,	๑๕
อักษรไทยสุโขทัยที่ใช้ในลานนาไทย	,,	๑๗
อักษรไทยย่อครั้งสมเด็จพระนารายณ์	,,	๑๙
อักษรลาวลานนาไทย	,,	๒๑
อักษรไทยเหนือ	,,	๒๓
อักษรเงี้ยว	,,	๒๕
ประวัติรูปอักษรขอม ประวัติรูปอักษรไทยกลาง ประวัติรูปอักษรไทยเหนือ ประวัติรูปอักษรไทยตังเกี๋ย	อยู่ท้ายเล่ม	

กำเนิดอักษรไทย

อันตัวอักษรไทย มักเข้าใจกันว่า พระเจ้ารามคำแหงมหาราช หรือที่เรียกในศิลาจารึกว่า "พ่อขุนรามคำแหง" ซึ่งครองกรุงสุโขทัย ทรงประดิษฐ์ขึ้นเมื่อพ.ศ. ๑๘๒๖ ด้วยในศิลาจารึกของพระเจ้ารามคำแหงมหาราช กล่าวความไว้แห่งหนึ่งว่า "เมื่อก่อนลายสือไทยนี้ยมี (มหา) ศักราช ๑๒๐๕ ศก ยีมะแม พ่อขุนรามคำแหง หาใคร่ใจในใจ แลใส่ลายสือไทยนี้ ลายสือไทยนี้จึงมีเพื่อขุนผู้นั้นใส่ไว้" ดังนี้ ถ้าสังเกตคำที่ใช้ในจารึก จะเห็นได้ว่ามีคำ "นี้" อยู่ต่อคำ "ลายสือ" ทุกแห่ง หมายความว่า "หนังสือไทยอย่างนี้" มิได้ประสงค์จะทรงแสดงว่าหนังสือของชนชาติไทยพึ่งมีขึ้นต่อเมื่อ พ.ศ. ๑๘๒๖

เมื่อตรวจตราพิจารณาดูตัวอักษรของชนชาติไทยทุกพวกที่มีอยู่ในเวลานี้ ก็เห็นว่าสมจริงเช่นนั้น ด้วยเดิมชนชาติไทยตั้งภูมิลำเนาบ้านเมืองอยู่ในดินแดน ซึ่งทุกวันนี้เป็นอาณาเขตจีนข้างฝ่ายใต้ ในชั้นเมื่อชนชาติไทยยังอยู่เมืองเดิม เห็นจะยังไม่รู้จักใช้หนังสือ ครั้นเมื่อราว พ.ศ. ๕๐๐ พวกจีนมีอำนาจขึ้น ก็ตั้งต้นขยายอาณาเขตรุกแดนพวกไทยเข้ามาโดยลำดับ พวกไทยที่ไม่ยอมอยู่ในอำนาจจีน จึงพร้อมใจกันอพยพจากเมืองเดิมมาตั้งภูมิลำเนาอยู่ในประเทศพม่ามอญลาว มากขึ้นเป็นอันดับมา ไทยพวกหนึ่งซึ่งไปตั้งภูมิลำเนาอยู่ทางริมลำน้ำสลวินแลต่อไปในแดนพม่าจนถึงแดนอัสสัม ได้ชื่อว่าไทยใหญ่ อีกพวกหนึ่ง

ซึ่งมาตั้งภูมิลำเนาอยู่ในแดนตังเกี๋ยแดนเมืองสิบสองเจ้าไทย สิบสองพันนา ได้ชื่อว่าไทยน้อย เรื่องนี้มีความพิสดารอยู่ในบรรยายพงศาวดารสยาม ซึ่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ ทรงแสดงที่ขุพาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนั้นแล้ว

ต่อมาพวกไทยน้อยอพยพลงมาตั้งภูมิลำเนาถึงแดนลานช้างลานนาแลสยามประเทศ จนมาได้เป็นใหญ่ในประเทศนี้ เป็นที่สุด อาศรัยเหตุการณ์เป็นดังกล่าวมา พวกไทยที่มาตั้งบ้านเมืองอยู่ทางประเทศเหล่านี้ จึงเป็น ๓ พวก คือ พวกไทยใหญ่ อยู่ทางตวันตกพวกหนึ่ง พวกไทยน้อยแยกเป็นไทยเหนือ คงอยู่ในแดนตังเกี๋ยสิบสองเจ้าไทย สิบสองพันนา แลลานนาไทยพวกหนึ่ง เป็นไทยกลาง ลงมาอยู่ในแดนลานช้างแลในสยามประเทศนี้พวกหนึ่ง ทุกวันนี้ ถ้าว่าด้วยชนชาติไทยยังมีแพร่หลายอยู่ในเหล่าประเทศทางตวันออกนี้ นอกจากสยามประเทศยังมีไทยอยู่ในแดนจีน แดนตังเกี๋ย แดนพม่า ตลอดจนมณฑลอัสสัมแดนอินเดีย ยังพูดภาษาไทยด้วยกันทั้งสิ้น เป็นแต่สำเนียงเพี้ยนกัน ส่วนอักษรซึ่งพวกไทยใช้อยู่ทุกวันนี้ก็มีหลายอย่าง มีเค้ามูลต่าง ๆ กัน แบบอักษรไทยซึ่งพระเจ้ารามคำแหงมหาราชทรงประดิษฐ์ขึ้นนั้น เป็นอักษรของพวกไทยกลาง ยังมีอักษรของพวกไทยใหญ่ แลของพวกไทยเหนืออีกต่างหาก เกิดขึ้นโดยอาศรัยเหตุต่างกัน แต่ล้วนอาศรัยต้นแบบอักษรซึ่งได้มาจากอินเดียด้วยกันทั้งนั้น การที่จะอธิบายตำนานอักษรไทยจึงจำต้องตั้งต้นกล่าวถึงตำนานอักษรอินเดียก่อน

ตำนานอักษรในประเทศอินเดีย

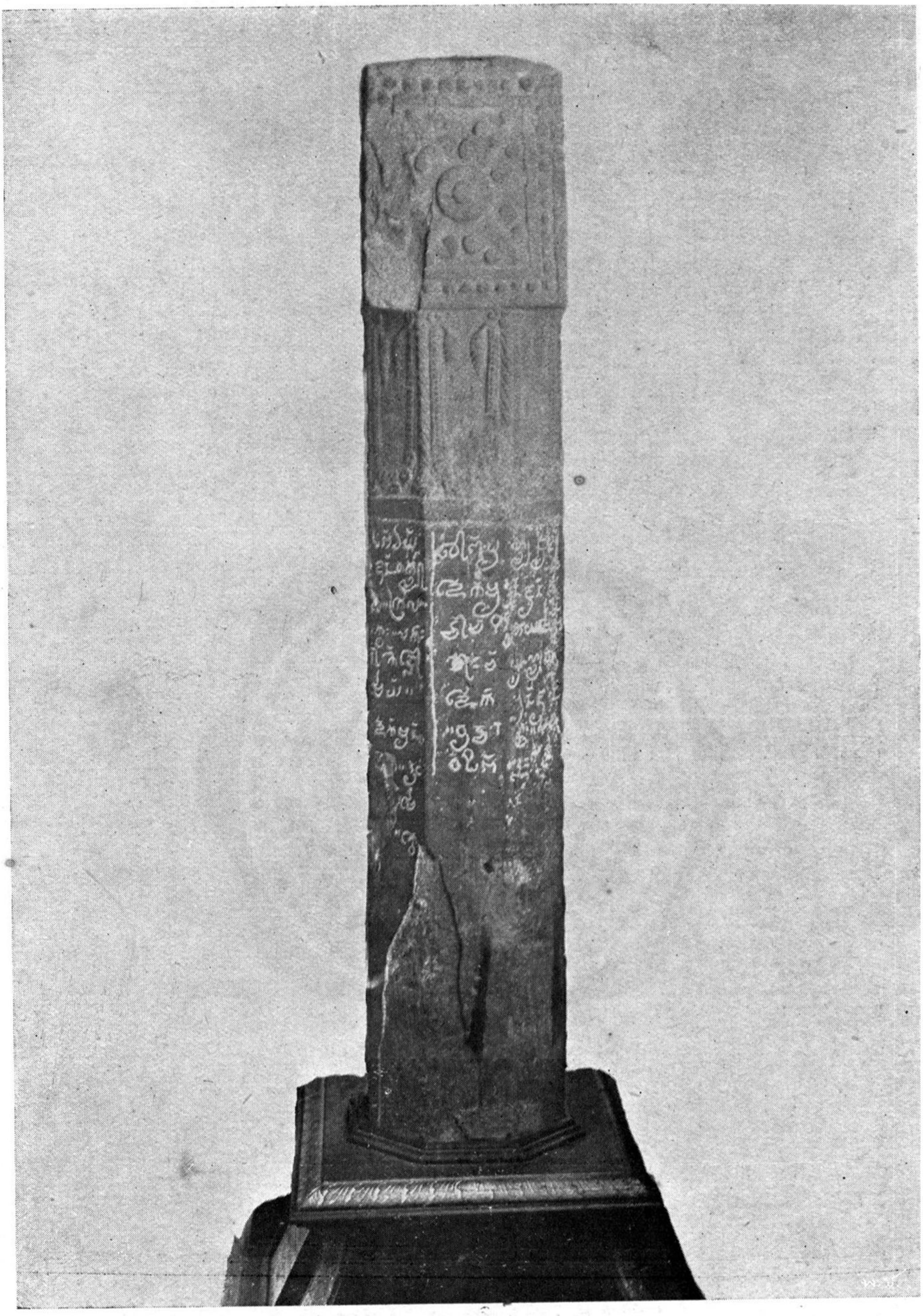
อักษรเก่าที่สุดซึ่งนักปราชญ์ผู้ศึกษาโบราณคดีได้พบในประเทศอินเดีย คืออักษรขารึกของพระเจ้าอโศก เมื่อ พ.ศ. ๓๐๐ อักษรที่ว่านี้เรียกชื่อว่าพฺรามหฺมิ อักษรชนิดนี้ แม้ว่าพวกพราหมณ์เปนผู้คิดแบบขึ้นก็จริง ถึงกระนั้นอักษรพฺรามหฺมิ หาเปนของอินเดียแท้ทีเดียวไม่ พวกพราหมณ์ได้แบบอย่างมาจากประเทศข้างตวันตก คือเมืองเฟนิเซีย ซึ่งเดิมตั้งอยู่ที่ทเลเมดิเตอรเรเนีย ข้างทิศตวันออก ชาติเฟนิเซียนนั้นเปนชาติแรกที่ได้คิดหาวิธีเขียนหนังสือโดยใช้ตัวอักษรล้วน กล่าวคือตัวอักษรแท้นี่เอง ไม่ใช่รูปอย่างชาวอียิปต์หรือจีนเคยใช้เขียนภาษาของเขา

ตัวอักษรเฟนิเซียนซึ่งเปนต้นเค้าของอักษร กรีก ละติน แลอักษรฝรั่งอื่น ๆ ก็เปนต้นเค้าของอักษรพฺรามหฺมิในประเทศอินเดียเหมือนกัน จึงอาจกล่าวได้ว่า ตัวอักษรเฟนิเซียนเปนต้นสกุลของตัวอักษรซึ่งใช้ในสยามประเทศกับทั้งประเทศใกล้เคียงด้วย

ตัวอักษรพฺรามหฺมิ เมื่อชาวอินเดียใช้เขียนต่อ ๆ มา ได้เปลี่ยนแปลงไปทีละเล็กละน้อยจนกระทั่งรูปสัณฐานของอักษรอินเดียผิดกับอักษรพฺรามหฺมิของพระเจ้าอโศกทุกตัว อนึ่งด้วยเหตุว่า ประเทศอินเดียเปนทวีปใหญ่ แลชนชาติซึ่งตั้งภูมิลำเนาอยู่ในภาคใต้ เช่นพวกทมิฬอยู่ห่างไกลจากชนชาติในภาคเหนือมีเมืองมคธะเปนต้น เพราะฉนั้นวิธี

เปลี่ยนแปลงตัวอักษรเดิมได้เดิรคนละทางกัน จนในที่สุดเกิดต่างกัน เปนตัวอักษรอินเดียฝ่ายเหนือแลตัวอักษรอินเดียฝ่ายใต้

พวกอาลักษณ์อินเดียฝ่ายเหนือชอบใช้กระดาษเปนเครื่องเขียนเปนพื้น แลเขียนตัวอักษรเปนเหลี่ยม ๆ ซึ่งเรียกกันว่า อักษร “เทวนาคริ” ส่วนพวกอาลักษณ์อินเดียฝ่ายข้างใต้ มักจะชอบใช้ใบลานเปนเครื่องเขียน แลเขียนตัวอักษรเปนรูปกลม ๆ เช่นอักษร “คฤนถ์” หรือ “ครนถ์”

อักษรมอญจารึก

ศิลาจารึกภาษามอญได้มาจากศาลสูง เมืองลพบุรี

เดี๋ยวนี้อยู่ในหอพระสมุดสำหรับพระนคร ราว พ.ศ. ๒๐๕๐

๕

ประวัติอักษรอินเดียในสยามประเทศ แลประเทศใกล้เคียง

ชาวอินเดียเห็นจะเริ่มมิมาตั้งภูมิลำเนาอยู่ในประเทศนี้ แลได้เปนครูของชาวบ้านเมืองตั้งแต่รัชสมัยของพระเจ้าอโศก แต่นักปราชญ์ผู้ศึกษาโบราณคดียังไม่ได้พบหลักฐาน จะเปนจารึกหรือหนังสืออย่างใด ๆ ซึ่งชาวอินเดียหรือคนพื้นเมืองได้เขียนไว้แต่ครั้งโน้นเลย

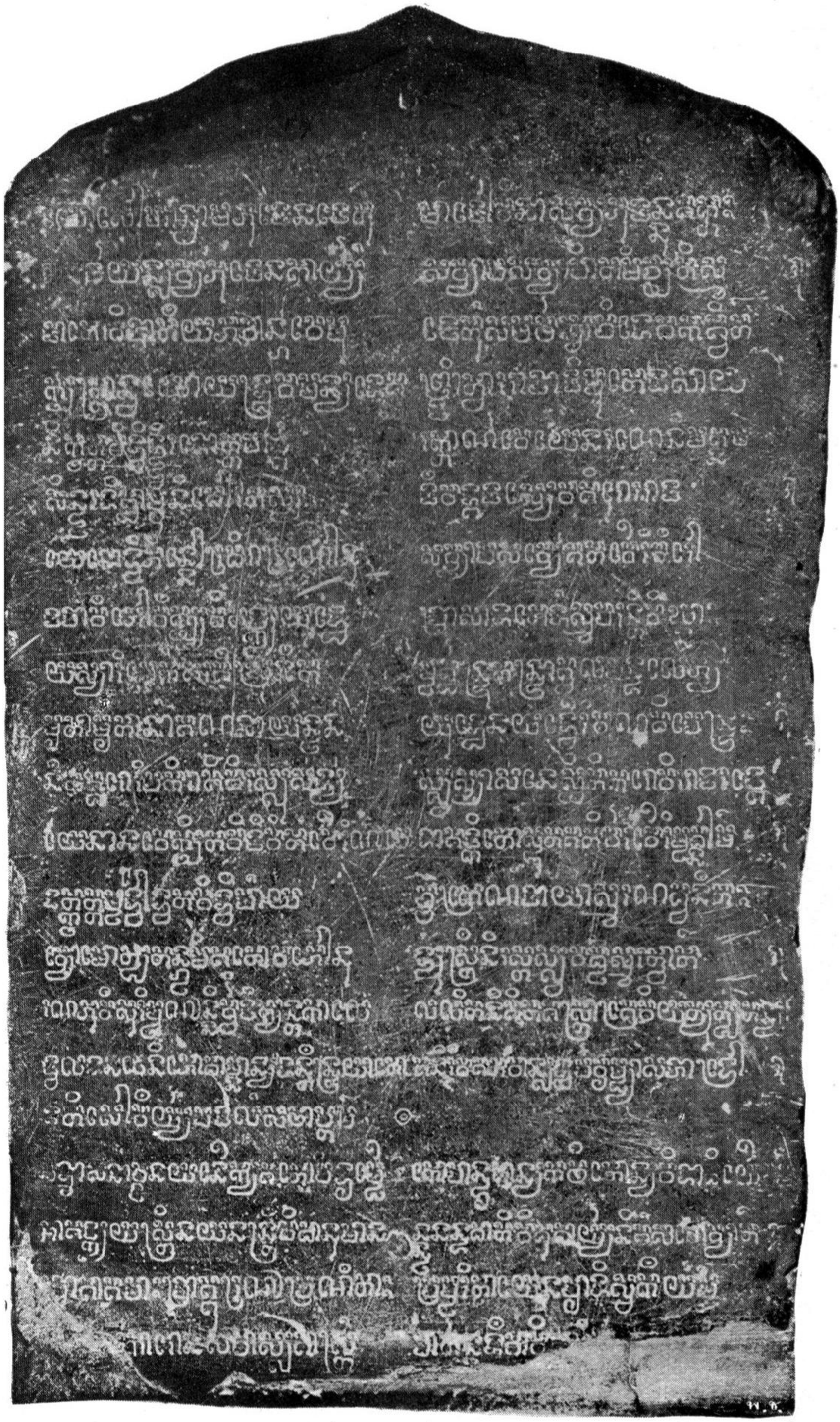
จารึกเก่าที่สุด ซึ่งผู้เที่ยวสืบค้นโบราณวัตถุได้พบในประเทศนี้ คือในสยามประเทศจารึก "เย ธมฺมา" ที่พระปฐมเจดีย์ ราว พ.ศ. ๑๑๐๐—๑๒๐๐ ในประเทศพม่า จารึกบนแผ่นทองคำ เปนเรื่องความในคัมภีร์กถาวัตถุ ราว พ.ศ. ๑๐๕๐—๑๑๕๐ แลในประเทศเขมรจารึกตั้งแต่แผ่นดินพระเจ้าภววรมันที่ ๑ พ.ศ. ๑๑๕๐ เปนต้นมา

ตัวอักษรจารึกในประเทศทั้งสามที่กล่าวมานี้ เปนอักษรชนิดเดียวกันทั้งนั้น แลเหมือนกับตัวอักษรอินเดียฝ่ายใต้ ซึ่งใช้อยู่ในสมัยเดียวกัน คือ ครั้งราชวงศ์ กทัมพะ แลราชวงศ์ ปัลลวะ จึงกล่าวได้ว่าอักษรอินเดียชนิดนี้ เปนเค้ามูลของอักษรที่ชนชาติมอญ เขมร แลชาติอื่น ๆ เคยใช้อยู่ในประเทศนี้ ก่อนที่พวกไทยได้ลงมาปกครอง

ต่อมาในภายหลัง ชนชาติต่าง ๆ นั้น ได้เปลี่ยนแปลงแก้ไขวิธีเขียนอักษรอินเดียตามความคิดความเห็นของตน ๆ ดุจดังชาวอินเดีย

ได้เปลี่ยนแปลงวิธีเขียนอักษรพฺราหฺมีของเขา ชาวประเทศตวันออกได้เปลี่ยนแปลงอักษรอินเดียเปนอักษรขอม ซึ่งใช้ในศิลาจารึกที่นครธมที่ปราสาทอื่น ๆ ในอาณาเขตกรุงกัมพุชา แต่ชาวประเทศตวันตก ได้มาเปลี่ยนแปลงเปนตัวอักษรมอญเก่าซึ่งใช้ในศิลาจารึกของพระเจ้าอนิรุทธ์เปนต้น

อักษรขอมแลอักษรมอญสองชนิดนี้เปนอักษรสำคัญที่ใช้ในสยามประเทศกับประเทศใกล้เคียง ในสมัยภายหลังชาวอินเดียได้มาสอนอักษรศาสตร์ ก่อนที่พวกไทยได้ย้ายลงมาจากฝ่ายเหนืออีก

อักษรขอมจารึก

ศิลาจารึกได้มาจากพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์

เดี๋ยวนี้อยู่ในหอพระสมุดสำหรับพระนคร ราว พ.ศ. ๑๖๖๐

๗

ประวัติอักษรขอม

ตัวอักษรขอมที่ใช้ในศิลาจารึกภาษาสังสกฤตแลภาษาเขมรในสมัยเมื่อกรุงกัมพูชามีอำนาจแผ่อาณาเขตรมาถึงลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ผิดกับตัวอักษรอินเดียที่เปนต้นเค้าอยู่ ๓ ประการ ประการที่ ๑ คือ อาลักษณขอมเขียนตัวอักษรบรรจงงดงามกว่าอาลักษณ์อินเดีย ประการที่ ๒ เส้นเล็กซึ่งเสมียนอินเดียขีดบนตัวอักษรของเขานั้นขอมมาเขียนเปนเส้นใหญ่ (หนามเตย) เครื่องหมายชนิดนี้ภาษาเขมรเรียกว่า “ สก ” คือ “ เส้นผม ” เพราะเปนรปคล้ายกับเส้นผมหยิก ประการที่ ๓ คือ ตัวอักษรอินเดียฝ่ายใต้ที่เปนรูปกลม ขอมได้เปลี่ยนแปลงเขียนเปนรูปสี่เหลี่ยม

ลักษณะที่ว่ามานี้เปนลักษณะของอักษรขอมโบราณซึ่งปรากฏในศิลาจารึกกรุงกัมพูชาทุก ๆ หลัก

อักษรขอมโบราณนั้น คงจะได้มี ๒ ชนิด คือ อักษรบรรจงสำหรับจารึกชนิด ๑ อักษรหวัดสำหรับใช้เขียนหนังสือธรรมดาอีกชนิด ๑

แม้หนังสือที่พวกขอมครั้งโบราณเขียน (จาร) ไว้ด้วยใบลานเดี๋ยวนี้จะสูญหายเสียหมดก็ดี ก็ยังมีตัวอย่างอักษรขอมหวัดโบราณในศิลาจารึกบางหลัก นักปราชญ์ผู้ศึกษาทางโบราณคดี จึงรู้ได้ว่าอักษรขอมโบราณมี ๒ ชนิดดังกล่าวมา

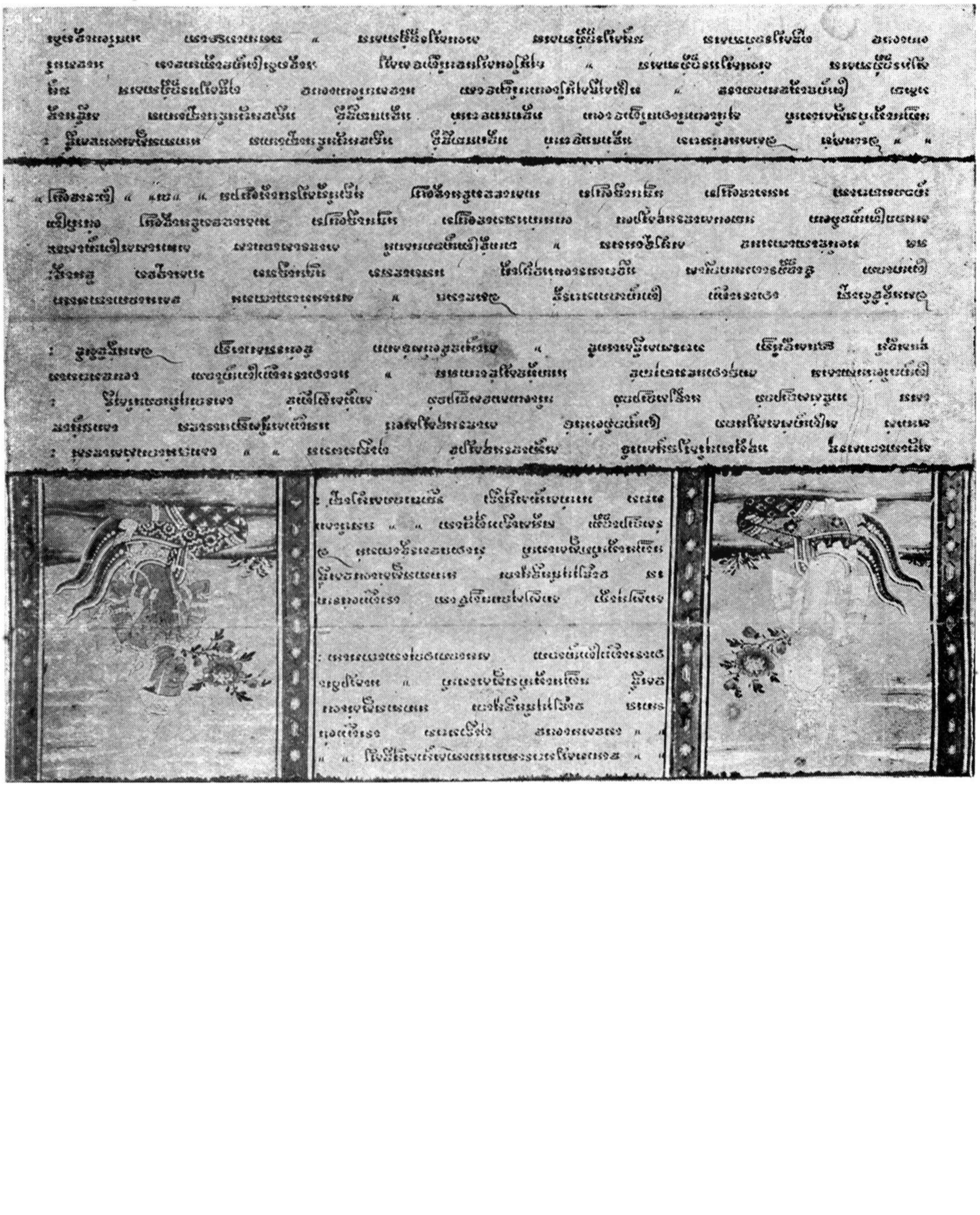
เรื่องอักษรขอมหวัดโบราณจะเอาไว้กล่าวในตอน “ประวัติอักษรไทยกลางต่อไป”

ส่วนอักษรบรรจงสำหรับจารึกนั้นเป็นเค้าของอักษรขอมซึ่งใช้เขียนหนังสือธรรม เช่นคัมภีร์พระไตรปิฎกหรือหนังสือเทศนา ในสยามประเทศและในกรุงกัมพูชาจนทุกวันนี้

ในสยามประเทศนี้ พวกสัตบุรุษเคยใช้ตัวอักษรขอมชนิดนี้ตั้งแต่ครั้งเมืองสุโขทัยยังเป็นราชธานี มีตัวอย่างในศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง ภาษามคธ เป็นคาถาซึ่งพระมหาสามีสังฆราช ได้แต่งสรรเสริญพระเกียรติยศของพรญาฦๅไทย (พระธรรมราชาที่ ๑) เวลาเสด็จออกทรงผนวชเมื่อ พ.ศ. ๑๘๐๕ (ประชุมศิลาจารึก จารึกกรุงสุโขทัยหลักที่ ๖) ตัวอักษรในจารึกหลักนี้ไม่แปลกกับตัวอักษรขอมซึ่งใช้ในสมัยปัตยุบันนี้ แต่มีข้อประหลาดอยู่อย่างหนึ่ง คือเมื่อ พ.ศ. ๑๘๐๕ ในปีเดียวกันนั้นเอง พรญาฦๅไทยองค์ที่กล่าวมานี้ได้โปรดให้จารึกความภาษาเขมรอีกหลักหนึ่ง (ประชุมศิลาจารึกหลักที่ ๔) ตัวอักษรในศิลาจารึกนั้นหาเป็นชนิดเดียวกันกับตัวอักษรขอมในศิลาจารึกภาษามคธของพระมหาสามีสังฆราชไม่ ตัวอักษรในศิลาจารึกภาษาเขมรเหมือนกับตัวอักษรจารึกกรุงกัมพูชา เมื่อราว พ.ศ. ๑๘๐๐ ยังไม่ได้เปลี่ยนรูปสัณฐานเป็นอักษรขอมที่เขียนหนังสือธรรม เหตุที่ในแผ่นดินพรญาฦๅไทยธรรมราชา มีอักษรขอมใช้ทั้ง ๒ ชนิดนี้ อาจเป็นเช่นนี้ คือ ศิลาจารึกภาษาเขมร คนชาติเขมรเขียนตามแบบเก่าของเขา แต่ศิลาจารึกภาษามคธนั้นเป็นฝีมือคนไทยเขียน

อักษรขอมบัญจงเปนหนังสือสวด

ทั้งนี้เปนแต่ความสันนิษฐาน ถ้าเปนความจริง เหตุที่อักษรขาวก
ของขอมมาเปลี่ยนแปลงเปนอักษรขอมสำหรับเขียนหนังสือธรรม อาจ
เปนเพราะไทยเอามาใช้ก่อน แลภายหลังในสมัยที่พวกเขมรตกมา
อยู่ในอำนาจของไทย พวกเขมรก็ได้เอาตัวอย่างอักษรขอมซึ่งไทย
เปลี่ยนแปลงนั้นไปใช้บ้าง จึงได้เกิดมีอักษรขอมชนิดเดียวกันใน
ประเทศทั้ง ๒

อักษรขอมที่ใช้ในสมัยปัตยุบันนี้ เขียนได้หลายอย่างคือ :—

อักษรขอมบรรจง ใช้เขียนคัมภีร์พระไตรปิฎกใบลาน รูปสัณฐาน
อักษรขอมชนิดนี้ ไม่แปลกกับตัวอักษรขอมซึ่งใช้ครั้งกรุงสุโขทัยยัง
เปนราชธานี

อักษรขอมหวัดบรรจง ใช้เขียนหนังสือแปลร้อยโดยมาก รูป
สัณฐานของอักษรชนิดนี้บางตัว ดูคล้าย ๆ ตัวอักษรขาวของขอม
ครั้งโบราณ

อักษรขอมหวัด ใช้เขียนความบรรทึกแลคำอธิบายต่าง ๆ ใน
คัมภีร์ใบลาน หรือใช้เขียนตัวเกษียณโดยมาก

อักษรขอมย่อ ใช้เขียนหนังสือสวด อักษรขอมย่อนี้ ผิดกับอักษร
ขอมชนิดอื่น ๆ เปนสำคัญก็คือจารไม่ได้ ต้องใช้เขียนด้วยปากกา

ประวัติอักษรไทยกลาง

เมื่อพวกไทยอพยพมาจากเมืองเดิมดังที่ได้กล่าวไว้ในตอน “กำเนิดตัวอักษรไทย” แล้ว ก็มาตั้งภูมิลำเนาอยู่ติดต่อกับอาณาเขตของมอญ เปนเวลากำลังเมืองมอญรุ่งเรืองอยู่ในฝ่ายตวันตก พวกไทยจึงได้รับอริยธรรมจากมอญหลายอย่าง มีความรู้ทางพระพุทธสาสนาแลอักษรศาสตร์ เปนต้น

แบบอักษรซึ่งข้าพเจ้าสันนิษฐานว่าพวกไทยได้เอามาจากมอญเมื่อครั้งอพยพมาใหม่ ๆ นั้น แม้ไม่มีตัวอย่างตัวอักษรปรากฏอยู่ในบัดนี้ก็ดี ถึงกระนั้นเหตุที่ข้าพเจ้ากล้ากล่าวว่าพวกไทยได้ศึกษาอักษรศาสตร์จากมอญ แลเอาตัวอักษรมอญมาแปลงใช้เขียนภาษาไทยนั้น คือ ลักษณะอักษรอาหม ลือ ผู้ไทยเมืองสิบสองพันนา ที่ใช้กันทุกวันนี้ ล้วนเปนลักษณะของอักษรมอญเก่าทั้งนั้น เห็นได้ว่าพวกไทยมิได้เอาอย่างมาจากอักษรอื่น มีอักษรขอมเปนต้น

เพราะเหตุที่สระแลพยัญชนะของอักษรที่ไทยเอาแบบมอญมาใช้ชั้นเดิม ผิดกับสระแลพยัญชนะของมอญอย่าง ๑ แลเพราะเหตุที่พวกไทยในสมัยนั้น ยังไม่สู้ชำนิชำนาญในการเขียนอักษรชั้นนั้นนัก อีกอย่าง ๑ เพราะฉนั้นการที่พวกไทยไปเอาตัวอย่างของอักษรมอญมาใช้เขียนภาษาของตนก็คงจะมีการบกพร่อง แม้ทุกวันนี้การเขียนแลการอ่านหนังสือไทยเหนือ ซึ่งได้แบบมาจากอักษรที่พวกไทยใช้ชั้นเดิม

อักษรไทย ของพ่อขุนรามคำแหง

ศิลาจารึก พ่อขุนรามคำแหงด้านที่ ๓

พ.ศ. ๑๘๓๕

ก็ยังไม่เปนการสดวก ทั้งสระแลพยัญชนะยังขาดบ้างบางตัว เครื่องหมายสำหรับทำให้ออกเสียงสูงต่ำ คือ วรรณยุตก็ไม่มี วิธีเรียงสระแลพยัญชนะ ก็ไม่เปนระเบียบเรียบร้อย

พวกไทยน้อยซึ่งลงมาตั้งภูมิลำเนาอยู่ทางลำน้ำยม ชั้นแรกก็เห็นจะใช้อักษรไทยได้แบบมาจากมอญเหมือนพวกไทยอื่น ๆ แต่ธรรมดามนุษซึ่งอยู่ในใต้อำนาจของชาติอื่นมักจะเอาขนบธรรมเนียมของชาตินั้นมาปะปนกับขนบธรรมเนียมของชาติตน แลมักจะเอาภาษาแลอักษรของชาตินั้นมาใช้ด้วย

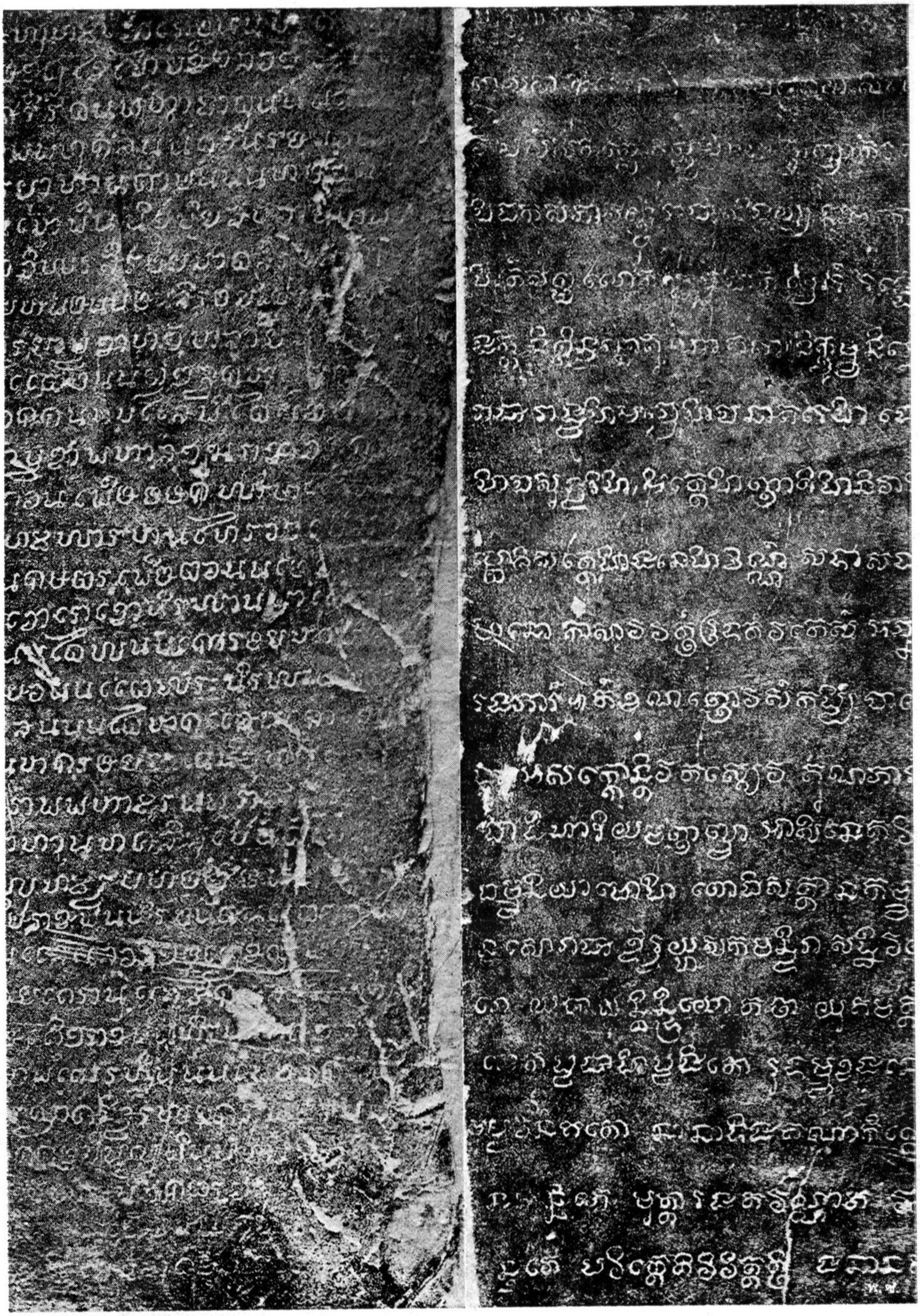
เมื่อราว พ.ศ. ๑๕๐๐ พวกขอมได้แผ่อาณาเขตมาถึงดินแดนของไทยซึ่งตั้งอยู่ทางริมน้ำยม แลได้ปกครองเมืองเชลียงและเมืองสุโขทัย ในคราวนั้น พวกไทยคงจะได้ศึกษาอักษรขอมหวัด อันเปนอักษรสำคัญที่ใช้ในทางราชการบ้านเมือง จึงแปลงตัวอักษรเดิมของไทยมาเปนรูปคล้ายตัวอักษรขอมหวัด เหมือนอย่างพวกไทยที่มาตั้งภูมิลำเนาอยู่ในประเทศพม่า มีพวกเงี้ยวเปนอาทิ ก็ได้เอาตัวอย่างอักษรพม่าบางตัวมาใช้เขียนภาษาของตน ซึ่งจะได้อธิบายใน “ประวัติอักษรไทยเหนือ”

ภายหลังตั้งแต่พระเจ้าศรีอินทราทิตย์ประกาศตั้งกรุงสุโขทัยเปนอิสสระเมื่อราว พ.ศ. ๑๘๐๐ อำนาจของขอมในสยามประเทศอ่อนลง พระเจ้าแผ่นดินในราชวงศ์พระร่วงกรุงสุโขทัย มีพระราชประสงค์จะให้ราษฎรพื้นเมืองเลิกประพฤติตามธรรมเนียมขอม แลคงจะได้ให้เลิกใช้ภาษาเขมรในทางราชการแลกลับใช้ภาษาไทยอีกด้วย

ครั้นถึงรัชกาลพระเจ้ารามคำแหงมหาราช หรือซึ่งเรียกในศิลาจารึกว่าพ่อขุนรามคำแหง พระองค์ทรงพระราชดำริห์เห็นว่า อักษรซึ่งพวกไทยได้แบบอย่างมาจากมอญ ไม่สดวกแก่การเขียนภาษาไทย ถ้าใช้ต่อ ๆ ไป กลัวจะเปนการขัดข้องเนื่อง ๆ ทั้งการที่จะใช้อักษรขอมล้วนไม่เปนการสมควร เพราะเมืองสุโขทัยก็ได้เปนอิสสระขึ้นแล้ว พ่อขุนรามคำแหง จึง "หาใคร่ใจในใจ แลใส่ลายสือไทยนี้" ตามที่พระองค์เล่าไว้ในศิลาจารึก ซึ่งข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่สังเกตเห็นว่า การที่พ่อขุนรามคำแหง ใส่ลายสือไทยนั้นดูเหมือนได้เอาอักษรหวัดของขอมซึ่งพวกไทยเปลี่ยนแปลงแลใช้เขียนภาษาไทยมาแก้ไขให้ดีขึ้นเท่านั้นเปนสำคัญ คือ รูปสัณฐานตัวอักษรของพระองค์คล้ายรูปสัณฐานของอักษรขอมซึ่งจะอธิบายต่อไปอย่าง ๑ อีกอย่าง ๑ วิธีใช้ตัวพยัญชนะแทนไม้ผัด คือใช้ตัวพยัญชนะ ๒ ตัวเรียงกัน ตัวหน้าเปนตัวสกด ตัวหลังเปนไม้ผัดนั้น นั่นก็เปนวิธีของขอมเหมือนกัน เช่น กนน อ่านว่า กัน เปนต้น

การแก้ไขอักษรหวัดของขอม พ่อขุนรามคำแหง ทรงกระทำได้เปนผลสำเร็จ ดังจะอธิบายต่อไปนี้ คือ

ประการ ๑ รูปสัณฐานของอักษรขอม พระองค์ได้เปลี่ยนแปลงให้สดวกยิ่งขึ้นแก่ผู้เขียน จะยกเปนตัวอย่าง คือ เส้นผมบนตัวอักษร (หนามเตย) ซึ่งเปนเครื่องประดับไม่มีประโยชน์ในการอ่านหนังสือ พ่อขุนรามคำแหงได้ยกเสียบ้าง เช่นตัวขอม เปลี่ยนเปน

อักษรไทยสุโขทัย
ศิลาจารึกพรญาฦๅไทย
พ.ศ. ๑๘๐๕

อักษรขอมครั้งสุโขทัย
ศิลาจารึกมหาสามิสังฆราช
พ.ศ. ๑๘๐๕

ได้ทำให้ประจบกับตัวอักษรบ้าง เช่นตัว ร เปลี่ยนเปน ว อนึ่ง ตัวขอมที่จำเปนจะต้องขีด ๒ เส้นหรือ ๓ เส้น พ่อขุนรามคำแหงได้เปลี่ยนรูปให้เขียนได้ด้วยเส้นเดียว เช่นตัวขอม ក្ร เปลี่ยนเปน ก ตัวขอม ឃ เปลี่ยนเปน ฃ ตัวขอม ឧ เปลี่ยนเปน ย ตัวขอม ញ เปลี่ยนเปน ญ ดังนี้เปนต้น การเปลี่ยนรูปอักษรขอมดังที่กล่าวมานี้ เปนแต่จัดตัวอักษรไทยให้เขียนได้สดวกง่ายแลเร็วยิ่งกว่าตัวอักษรขอมเท่านั้น

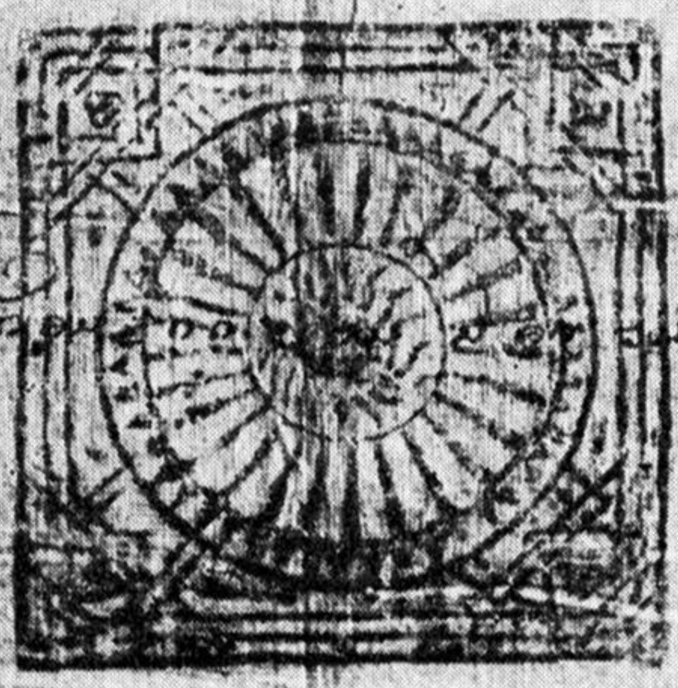
ประการ ๒ วิธีเขียนอักษรขอม เวลาที่พยัญชนะ ๒ ตัวมาเรียงกัน ต้องเขียน ๒ ตัวนั้น <u>เปนสังโยคคือซ้อนกัน</u> เช่น ក្ត, ឫស เปนต้น <u>เปนวิธีมาแต่อินเดีย</u> พ่อขุนรามคำแหงทรงเห็นว่า การเขียนเช่นนั้นเปนการยาก เพราะตัวพยัญชนะที่ตามนั้นต้องแปลงรูปเปนตัวย่อ (ภาษาเขมรเรียกว่า เชิง) แลบางตัวมีรูปย่อผิดกับรูปตัวปรกติมาก เช่น ក + (ឃ) หรือ ក + (ร) เปนต้น เปนการลำบากแก่นักเรียน พระองค์จึงได้เปลี่ยนวิธีเขียนพยัญชนะของขอมนั้นเสีย แลเมื่อเวลาพยัญชนะ ๒ ตัว สังโยคกัน พระองค์ทรงแก้ให้เขียนเรียงกันเปนลำดับไป เช่น ปลา, ถนล ฯลฯ อนึ่ง สระ ิ ี ึ ซึ่งขอมใช้บนตัวพยัญชนะแลสระุ ู ใต้ตัวพยัญชนะนั้น พ่อขุนรามคำแหงได้เลิกใช้ตามแบบขอม แลเขียนเรียงไปข้างซ้ายตัวพยัญชนะเหมือนสระ เ แลไม้มะลาย ไ

การเรียงตัวสระแลพยัญชนะดังกล่าวมานี้ เปนการจัดอักษรไทยให้สดวกขึ้นเหมือนกัน วิธีเรียงตัวอักษรของพ่อขุนรามคำแหง คล้าย ๆ วิธีเรียงตัวอักษรของฝรั่ง ผิดแต่ที่ของฝรั่งใช้เรียงสระไว้ข้างขวาตัวพยัญชนะ แต่ในศิลาจารึกของพ่อขุนรามกำแหง สระบางตัวอยู่ข้างขวา เช่น สระ า บางตัวอยู่ข้างซ้าย เช่น สระ ิ ุ เอ เปนต้น

ประการ ๓ ภาษาเขมร ภาษามอญ ทั้ง ๒ ภาษานี้พูดไม่มีเสียงสูงเสียงต่ำ ไม่ต้องใช้เครื่องหมายวรรณยุตต่าง ๆ ที่แรกพวกไทยเอาตัวอักษรมอญมาใช้เขียนภาษาไทย แลไทยเมืองสุโขทัยเอาตัวอักษรของมหวัดมาปนกับตัวอักษรที่ใช้มาแต่เดิมนั้น ก็ยังไม่ได้คิดหาวิธีใช้เครื่องหมายสำหรับทำให้ผู้อ่านเห็นว่า คำต่าง ๆ ที่มีจำนวนสระแลพยัญชนะเท่ากัน อ่านเปนเสียงสูงต่ำกว่ากันอย่างไร เช่น เขา, เข่า, เข้า. เสือ, เสื่อ, เสื้อ. เปนต้น แม้ทุกวันนี้อักษรไทยเหนือก็ยังไม่มีเครื่องหมายหรือวรรณยุต เช่นไม้เอก ' ไม้ โท ้ เปนต้น อย่างของอักษรไทยกลาง

เครื่องหมายวรรณยุตของอักษรไทยกลางนี้ พ่อขุนรามคำแหงเห็นจะเปนผู้แรกที่ได้คิดขึ้น เพื่อให้ออกเสียงได้ชัดเจนเท่ากับการพูดของคนไทย ในศิลาจารึกของพ่อขนรามคำแหงมิใช้เครื่องหมายวรรณยุตอยู่ ๒ อย่าง คือไม้เอกกับกากะยาด

การเปลี่ยนแปลงแก้ไขของพ่อขุนรามคำแหงที่กล่าวมานี้ พวกไทยซึ่งตั้งอยู่ทางริมลำน้ำยมกับแม่น้ำเจ้าพระยาได้ยอมรับเห็นว่าดีแลเอาไปใช้ทั้งหมด เว้นแต่วิธีเรียงสระอย่างเดียวเท่านั้น คือในแผ่นดิน

อักษรลาวลานช้าง ครั้งพระเจ้าธรรมิกราช

สัญญาบัตรเจ้าเมืองแพน พ.ศ. ๒๒๐๕

พรญาฦๅไทยธรรมราชา บรรดาศิลาขาริกภาษาไทย กลับใช้สระ อิ อี บนตัวพยัญชนะ สระ อุ อู ใต้ตัวพยัญชนะ ตามแบบโบราณ นอกนั้น ลักษณะตัวอักษรก็ดี วิธีเรียงตัวพยัญชนะกับวิธีใช้เครื่องหมายวรรณยุตก็ดี ได้คงตามแบบที่พ่อขุนรามคำแหงทรงพระราชดำริห์จัดขึ้นทั้งนั้น

แม้ว่าพ่อขุนรามคำแหงจะไม่ได้เป่นผู้ทรงประดิษฐ์ตัวอักษรไทยขึ้นโดยอัตโนมัติก็ดี ถึงกระนั้นการที่พระองค์ได้ทรงแก้ไขตัวอักษรของชาวเมืองสุโขทัยให้เรียงเปนแนวเดียวกันได้นั้น เปนการสำคัญยิ่ง แลควรที่ชาวสยามในยุคปัจจุบันนี้จะรู้สึกพระคุณแลมีความเคารพนับถือที่พระองค์ได้ทรงจัดแบบอักษรไทยให้สดวกขึ้นข้อนี้ให้มาก อนึ่ง ในสยามประเทศทุกวันนี้ การคิดแบบเครื่องพิมพ์ดีดแลการพิมพ์หนังสือ ได้เจริญรุ่งเรืองเปนประโยชน์ยิ่งในวิชาความรู้แลทางราชการ นับว่าเพราะพ่อขุนรามคำแหงได้ทรงพระราชดำริห์เปลี่ยนรูปอักษรขอมแลเรียงพยัญชนะเปนแนวเดียวกันได้สดวกไว้ ส่วนบรรดาประเทศที่ยังใช้วิธีซ้อนตัวพยัญชนะ เช่นประเทศเขมรแลประเทศลาว การพิมพ์หนังสือของประเทศเหล่านั้นเปนการยาก ไม่สู้จำเริญ แลยังไม่มีผู้ใดในชาตินั้น ๆ ได้คิดจะออกแบบเครื่องพิมพ์ดีดสำหรับตัวอักษรของตน ๆ เลย

ตัวอักษรไทยที่เกิดขึ้นในเมืองสุโขทัยได้แพร่หลายไปในประเทศที่ใกล้เคียงติดต่อกัน คือในแดนลานช้างแดนลานนาไทย แลที่สุดในสยามประเทศฝ่ายข้างใต้ คือกรุงศรีอยุธยา แต่ในสมัยเมื่อกรุงสุโขทัยยังเปนราชธานีของสยามประเทศ แต่ภายหลังมาในแดนลานช้าง ตัวอักษรไทย

สุโขทัย ได้เปลี่ยนเปนตัวอักษรลาว ซึ่งใช้อยู่ในเมืองเวียงจันท์ เมืองหลวงพระบาง คือประเทศลาวขึ้นอินโดจีนฝรั่งเศสในทุกวันนี้

ในแดนลานนาไทย ศิลาจารึกเก่าที่สุดที่ปรากฏใช้ตัวอักษรไทย สุโขทัย คือศิลาจารึกของพระมหาสุมนเถร ที่วัดพระยืนเมืองลำพูน พระมหาสุมนเถรองค์นั้น ได้ไปจากเมืองสุโขทัยแลบางทีจะเปนผู้นำแบบอักษรไทยสุโขทัยไปใช้ในลานนาไทย ตั้งแต่ครั้งนั้นมา ชาวเมืองเชียงใหม่ เมืองลำพูน แลเมืองอื่น ๆ ในลานนาไทย ได้ใช้อักษรไทยสุโขทัยเปนลำดับมา แต่ภายหลังเมื่อราว พ.ศ. ๒๐๕๐ ชาวลานนาไทยได้เลิกใช้ตัวอักษรไทยสุโขทัยแลกลับใช้ตัวอักษรของพวกลื้อ คือไทยเมืองสิบสองพันนา จะเปนเพราะเหตุไรไม่ทราบแน่ บางทีจะเปนเพราะเหตุตัวอักษรลื้อมีรูปกลมคล้ายตัวอักษรพม่า ซึ่งคราวนั้นมีอำนาจขึ้นในแดนลานนาไทยก็เปนได้ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๐๖ พม่าตีเมืองเชียงใหม่ได้ แต่ภายหลังเมื่อในปี พ.ศ. ๒๓๑๖ กลับเสียเมืองเชียงใหม่แก่กองทัพไทย แลเมืองเชียงใหม่ได้ร้างต่อมา ครั้นถึง พ.ศ. ๒๓๓๙ ในรัชกาลที่ ๑ พระยากาวิละ ได้ไปตั้งเมืองเชียงใหม่คืนเปนนครตามเดิม แลได้กลับใช้อักษรไทยสุโขทัย เพื่อจะแจ้งว่าแดนลานนาไทยกลับเปนเมืองไทยแท้ มีตัวอย่างอักษรไทยในศิลาจารึกวัดพระสิงห์หลวงเมืองเชียงใหม่ วัดลำปางหลวง แลในจารึกแห่งอื่น ๆ อีก แต่การเปลี่ยนแปลงแก้ไขของพระยากาวิละ ไม่ได้ดำเนิรต่อไปนานเท่าไรนัก ภายหลังจารึกแลหนังสือต่าง ๆ ที่เขียนในเมืองเชียงใหม่จนทุกวันนี้ เปนหนังสือไทยเหนือทั้งนั้น

อักษรไทยสุโขทัย ที่ใช้ในลานนาไทย

ศิลาจารึกวัดเชียงมัน เมืองเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๑๒๔

ในสยามประเทศฝ่ายใต้ ตั้งแต่พระเจ้าอู่ทองตั้งอาณาเขตเปน
อิสระกับสร้างพระนครศรีอยุธยาเปนราชธานีเมื่อ พ.ศ. ๑๘๙๓ ชาวสยาม
เอาแบบอักษรไทยสุโขทัยมาใช้ต่อ ๆ มา จนเกิดมีแบบอักษรไทยซึ่ง
ใช้กันอยู่ทุกวันนี้ จารึกหนังสือใด ๆ ที่เปนตัวอักษรไทยครั้งกรุงเก่า
ยังเปนราชธานี เหลือน้อยเต็มที ก่อนแผ่นดินพระเจ้าทรงธรรม เกือบ
จะหาไม่ได้ที่เดียว

ลักษณะตัวอักษรไทยครั้งแผ่นดินพระนารายณ์มหาราช ไม่แปลก
กับอักษรไทยปัตยุบันนี้นัก แลตัวอักษรไทยครั้งกรุงเก่าก็แปลกกับตัว
อักษรไทยสุโขทัยเพียง ๒–๓ ตัวเท่านั้น เช่นตัว ฦ เปลี่ยนเปน ก
ตัว ฐ เปลี่ยนเปน ช ตัว ภ เปลี่ยนเปน ท แลที่สุดตัว ษ
เปลี่ยนเปน ม นอกนั้นตัวอักษรไทยครั้งกรุงเก่า แลกรุงรัตนโกสินทร
เหมือนตัวอักษรไทยของพ่อขุนรามคำแหงทั้งนั้น

ตัวอักษรไทย เสมียนอาลักษณ์ที่เปนผู้ชำนาญในการเขียนหนังสือ
เขียนได้หลายอย่าง นอกจากตัวธรรมดาที่เปนเค้าของตัวพิมพ์ แลตัว
อักษรหวัดซึ่งใช้เขียนสำเนาแลความบรรทึกต่าง ๆ ยังมีอีกชนิดหนึ่ง
ที่เปนสำคัญ คือ “อักษรไทย ย่อ” อักษรไทย ย่อ นี้ มีตัวอย่างตั้งแต่
แผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แลครั้งนั้นดูเหมือนจะใช้ในทาง
ราชการ มีหลักฐาน คือหนังสือสัญญาระหว่างสยามประเทศกับประเทศ
ฝรั่งเศสเมื่อ พ.ศ. ๒๒๓๑

ส่วนประวัติตัวอักษรไทยที่โรงพิมพ์ต่าง ๆ ใช้ในบัดยุบันนั้น มีดังนี้ ในเมื่อรัชกาลที่ ๓ นายร้อยเอกเซมส์โลคนอังกฤษ ซึ่งรัฐบาลอินเดียให้มารับราชการอยู่ที่เกาะหมาก ได้ลองเรียนหนังสือไทย แล้วให้แบบอย่างทำตัวอักษรไทยขึ้นที่เมือง บังกล่า เปนครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๑ ได้พิมพ์สมุด ไวยากรณ์ สำหรับฝรั่งเรียนภาษาไทยขึ้นก่อน (หนังสือเล่มนี้ยังมีอยู่ในหอพระสมุด ฯ) ต่อมาพวกมิชชันนาริอเมริกันเข้ามาตั้งสอนสาสนาคฤสตังในกรุงเทพ ฯ จะใคร่แจกหนังสือสอนสาสนาเปนภาษาไทย จึงไปขอซื้อตัวพิมพ์ที่นายร้อยเอกเซมส์โล ให้อย่างสร้างไว้นั้น มาพิมพ์หนังสือสอนสาสนาที่เมืองสิงคโปร์ส่งเข้ามาแจกที่กรุงเทพ ฯ ต่อมาพวกมิชชันนาริเอาเครื่องพิมพ์เข้ามาตั้งในกรุงเทพ ฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๘ แต่ตัวพิมพ์อักษรไทยที่ใช้ในชั้นนั้นเปนแต่แก้ไขแบบอย่างตัวพิมพ์ของนายร้อยเอก เซมส์โล บ้างเล็กน้อย ยังไม่งาม จนหมอ บรัดเล ตั้งโรงพิมพ์ขึ้น จึงได้คิดทำตัวอักษรไทยเปนรูปอย่างที่ใช้กันในกรุงเทพ ฯ สำเร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๐ ตัวพิมพ์ของหมอ บรัดเล เปนต้นแบบอย่างที่ใช้กันต่อมา แต่ชั้นแรกยังต้องสั่งไปทำตัวพิมพ์ที่เมืองนอก จนถึง พ.ศ. ๒๓๘๕ จึงหล่อตัวพิมพ์อักษรไทยได้ในประเทศนี้ แต่การพิมพ์หนังสืออักษรไทยเมื่อครั้งรัชกาลที่ ๓ เปนแต่พวกมิชชันนาริใช้พิมพ์หนังสือสอนสาสนาเปนพื้น ปรากฏว่าใช้ราชการครั้งเดียวเมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๒ พระบาทสมเด็จ ฯ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

DEPOT DES ARCHIVES
MARINE ET COLONIES COLONIALES

(ผ.ท.บ.)

อักษรไทยย่อ ครั้งสมเด็จพระนารายน์

หนังสือสัญญาระหว่างสยามประเทศกับประเทศฝรั่งเศส

พ.ศ. ๒๒๓๑

โปรด ฯ ให้ข้างโรงพิมพ์หมอบรัดเล พิมพ์หมายประกาศห้ามสูบฝิ่นเปน
ใบปลิว ๙๐๐๐ ฉบับ ครั้งนั้นพระบาทสมเด็จ ฯ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ยังทรงผนวชอยู่ที่วัดบวรนิเวศ ทรงเห็นประโยชน์ของการพิมพ์หนังสือ
มาแต่แรก จึงโปรด ฯ ให้สั่งเครื่องพิมพ์มาตั้งขึ้นที่วัดบวรนิเวศเปนโรง
พิมพ์แรกของไทย ทรงพิมพ์หนังสือในทางข้างพระพุทธสาสนาสู้พวก
มิชชันนารีบ้าง มาจนถึงรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จ ฯ พระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว จึงโปรด ฯ ให้ตั้งโรงพิมพ์หลวง แลใช้อักษรพิมพ์ในราชการ
สืบมา

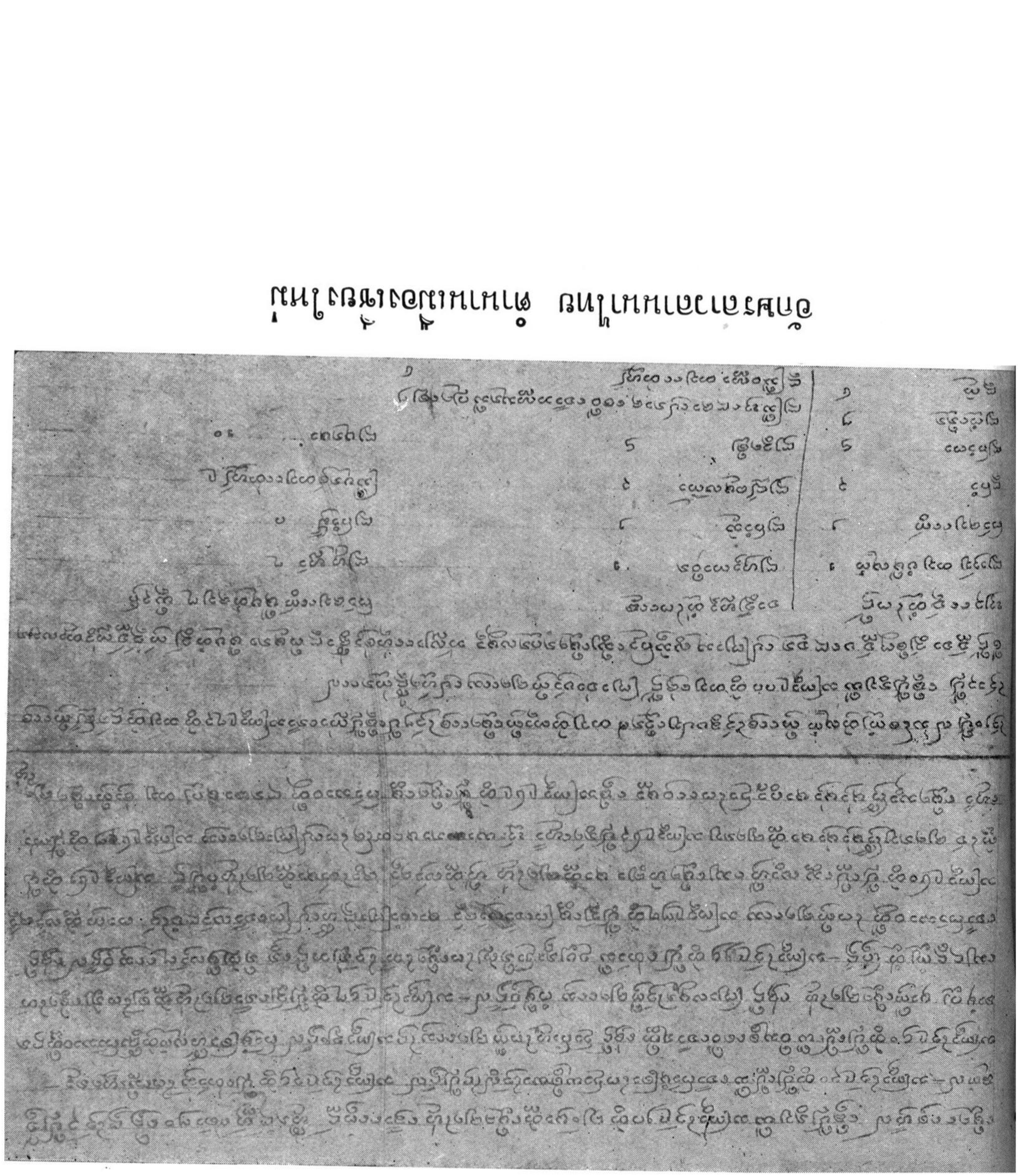
มิสเตอร์ เอดวิน เอช. แมคฟาร์แลนด์[๑] เลขานการพิเศษของ
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ ครั้งเสด็จดำรงตำแหน่ง
เสนาบดีกระทรวงศึกษาธิการ ได้ออกความคิดจะทำเครื่องพิมพ์ดีดภาษา
ไทยขึ้น เมื่อได้รับความเห็นชอบที่จะให้มีพิมพ์ดีดเปนภาษาไทยขึ้นจาก
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพแล้ว มิสเตอร์แมค
ฟาร์แลนด์ ซึ่งถึงแม้ว่ามิได้เปนช่างกลก็จริง แต่เปนผู้มีความรู้
ทางหนังสือดีผู้หนึ่ง ได้จัดการทำเครื่องพิมพ์ดีดขึ้นจนสำเร็จ เขาได้
เลือกเครื่องพิมพ์ดีดชนิดสมิธพรีเมียร์ว่า เปนแบบดีที่สุดแลได้ใช้เวลา
หลายเดือนในระหว่างลาหยุดคราวหนึ่ง ไปอยู่ในประเทศอเมริกา เพื่อจะ
จัดการทำเครื่องพิมพ์นี้ ผลที่สุดมิสเตอร์แมคฟาร์แลนด์ได้ร่วมการงาน

---

๑ เดี๋ยวนี้เปนพระอาจวิทยาคม

กับบริษัทสมิธพริเมียร์ทำเครื่องพิมพ์ดีดสมิธพริเมียร์ภาษาไทย เบอร์ ๒ ซึ่งเปนแบบเหมาะที่สุดขึ้นเปนผลสำเร็จ

เขาได้นำเครื่องพิมพ์นี้มาด้วยในเวลาที่กลับมาประเทศสยาม แล ได้รับพระบรมราชานุญาตให้เข้าไปเฝ้าพระบาทสมเด็จ ฯ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เขาได้อธิบายถึงประโยชน์ของเครื่องพิมพ์แลการดีดพิมพ์ถวายโดยพิสดาร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งทรงพระปรีชา ก็ทรงโปรด โดยทรงเห็นว่าเครื่องพิมพ์อาจเปนประโยชน์แก่ประเทศของพระองค์มาก พระองค์ได้ทรงทดลองพิมพ์ลายพระราชหัตถ์ฉบับหนึ่งด้วยเครื่องพิมพ์ใหม่นี้ด้วยพระองค์เอง โดยทรงเอาพระหฤทัยใส่ที่สุดแล้ว ทรงขอยพระหฤทัยมิสเตอร์แมคฟาร์แลนด์ที่ได้คิดการอันนี้ให้แก่ประเทศสยาม แลทรงแสดงว่าเครื่องพิมพ์นี้ จะเปนผลดีแก่ประเทศสยามในกาลภายหน้ามาก ลายพระราชหัตถ์ฉบับนี้ พระองค์ได้ทรงเซ็นพระบรมนามาภิธัย จุฬาลงกรณ์ แลเพื่อเปนเครื่องหมายว่าพระองค์ทรงโปรดมากยิ่งขึ้นไป พระองค์ได้พระราชทานนาฬิกาทองคำ มีพระบรมนามาภิธัยไขว้ แก่มิสเตอร์แมคฟาร์แลนด์ ๑ เรือน แลตรัสสั่งให้ทำเครื่องพิมพ์มีเครื่องหมาย พระบรมนามาภิธัยย่อ ของพระองค์อีก ๔๐ เครื่อง เครื่องนี้ ได้ทำขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ ภายหลังเครื่องพิมพ์เครื่องแรกได้ประดิษฐ์ขึ้นในประเทศอเมริกาเพียง ๒๑ ปีเท่านั้น

๒๑

ประวัติอักษรไทยเหนือ

ตัวอักษรไทยเหนือเปนตัวกลม ๆ ถ้าสังเกตแต่เผิน ๆ ไม่ได้พินิจพิจารณา ดูเหมือนจะทำให้เห็นไปว่า ได้เกิดขึ้นจากอักษรพม่าทั้งนั้น แต่ที่จริงหาเปนเช่นนั้นไม่ แม้ว่าอักษรเงี้ยวจะได้มีตัวอักษรพม่าปนอยู่เปนจำนวนมากก็จริง ลักษณะอักษรไทยเหนืออื่น ๆ เช่น อักษรลอ อักษรลาวลานนาไทย (ลาวญวน) ไม่เหมือนอักษรพม่าทีเดียว เปนแต่มีรูปสัณฐานกลมเท่านั้น

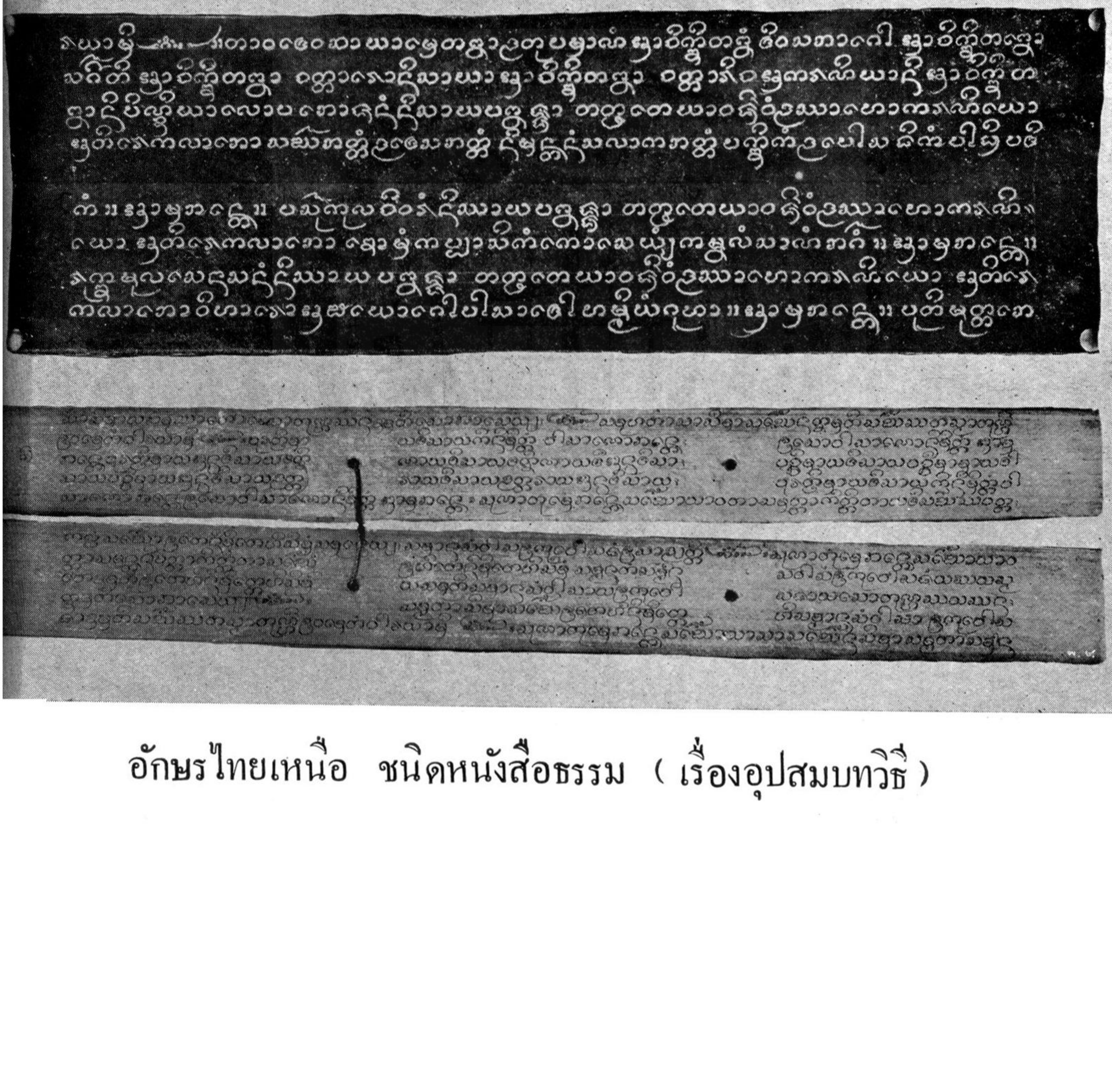
ไทยเหนือเปนไทยพวกหนึ่งซึ่งตั้งอยู่ข้างทิศเหนือของสยามประเทศ มี ๒ พวกด้วยกัน พวกหนึ่ง คือพวกไทยใหญ่ ตั้งอยู่ทางริมลำน้ำสลวินในดินแดนพม่า อีกพวกหนึ่ง คือพวกไทยน้อย ตั้งอยู่ในเมืองสิบสองพันนา แลเมืองลานนาไทย

ภาษาแลอักขรวิธีของไทยน้อยนี้ผิดกับภาษาแลอักขรวิธีของชาวสยามแลชาวเมืองลานช้าง ซึ่งเปนพวกไทยน้อยด้วยกัน เพราะเหตุสำคัญ คือชาวสยามกับลาวลานช้างได้เคยอยู่ในอำนาจของขอม เคยใช้ภาษาเขมรแลอักษรขอมในทางราชการดังที่ได้กล่าวแล้วจนกระทั่งในภาษาของชาวสยามแลภาษาลาวลานช้าง มีคำเขมรอยู่เปนจำนวนมาก ทั้งอักษรไทยสุโขทัย ซึ่งเปนเค้าของอักษรไทยสยามอักษรลาวลานช้างก็เกิดขึ้นจากอักษรขอมหวัดโบราณดังที่ได้อธิบายแล้ว

พวกไทยน้อยที่อยู่ในดินแดนเหนือห่างไกลจากกรุงกัมพูชา ไม่ได้ถูกฤทธิอำนาจของขอมครอบงำ ภาษาของเขา ไม่มีคำเขมรสักคำเดียว แลตัวอักษรที่ใช้ ก็เปนเชื้ออักษรไทยเดิม ที่ข้าพเจ้าได้สันนิษฐานมาแล้วว่า ชนชาติไทยได้แบบอักษรมาจากมอญโบราณ อักษรมอญโบราณนั้นเปนต้นเค้าของอักษรมอญ อักษรพม่า ปัตยุบันนี้ แลตั้งแต่ครั้งโบราณมักเขียนเปนตัวกลม ๆ เพราะฉนั้น อักษรไทยเหนือ ทั้งไทยใหญ่ แลไทยน้อย จึงยังมีรูปสัณฐานกลม แต่ไม่ใช่เพราะเกิดขึ้นจากอักษรพม่า

พวกไทยเหนือ มีหลายพวกด้วยกัน เรียกชื่อก็ต่าง ๆ กัน บางพวกอยู่ในอาณาเขตของจีน บางพวกอยู่ในดินแดนพม่า บางพวกอยู่ในดินแดนอินโดจีนของฝรั่งเศส บางพวกอยู่ในมณฑลพายัพแลมณฑลมหาราษฎร์ของสยามประเทศ ภาษาแลอักษรของพวกไทยต่าง ๆ นั้น ผิดกันบ้างเล็กน้อย ในที่นี้จะกล่าวถึงแต่พวกที่สำคัญ ๆ

ในพวกไทยใหญ่มีชาติหนึ่งที่เรียกชื่อว่า อาหม ได้ลงมาถึงดินแดนอัสสัมในประเทศอินเดีย เมื่อราว พ.ศ. ๑๘๐๐ เดี๋ยวนี้ชาติอาหมนั้นสูญหายไปเสียแล้ว แต่หนังสือเก่าของพวกเขายังมีอยู่บางเรื่องที่จริงเปนหนังสือคัดใหม่โดยยาก คือหนังสือที่เขียนเมื่อภาษาอาหมสูญเสียแล้ว ถึงกระนั้นก็ดี อักษรที่ใช้ในหนังสืออาหมต่อ ๆ มา ยังมีตัวเก่าบางตัว จะยกตัวอย่าง เช่นตัว ถ, ท, น, ผ, ม, ของอาหมยังคล้ายตัวอักษรมอญเก่า ที่เปนต้นเค้าของอักษรไทยเดิม ข้าพเจ้า

อักษรไทยเหนือ ชนิดหนังสือธรรม (เรื่องอุปสมบทวิธี)

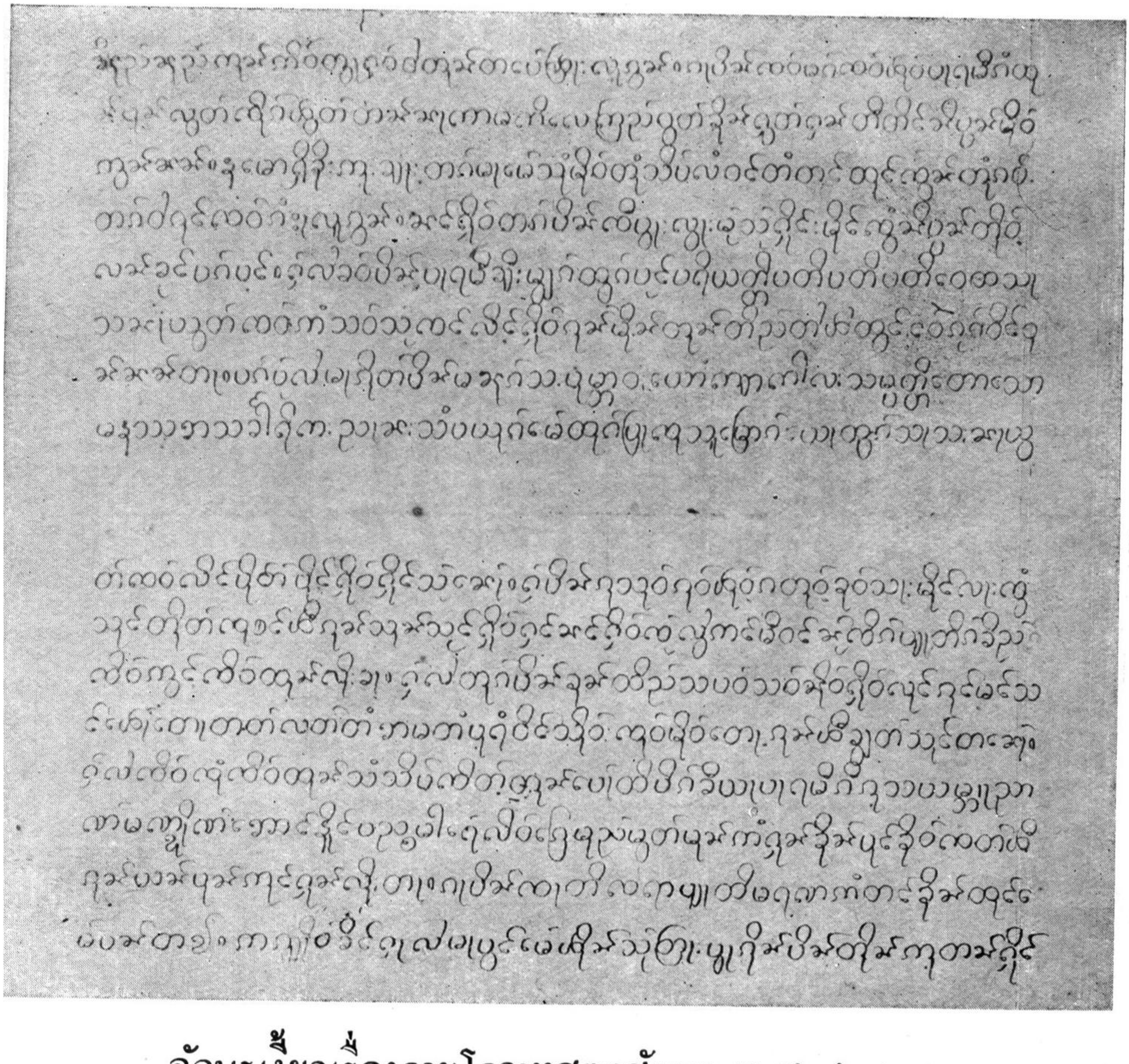
เข้าใจว่า ตัวอักษรอาหมครั้งโบราณ คือครั้งชาติอาหมยังมีอยู่และยังพูดภาษาของตนอยู่ คงจะเป็นตัวอักษรคล้าย ๆ ตัวอักษรไทยเดิม แต่ภายหลังเมื่อชาติอาหมได้ปนกับชาติอัสสัม และภาษาหายสูญไป ผู้เขียนหนังสืออาหมต่อ ๆ มา ได้เขียนเลวเข้าทุกที จนกระทั่งตัวอักษรเปลี่ยนรูปสัณฐานผิดไปจากเดิมมาก แต่บางตัวยังคงตามรูปเดิม ดังกล่าวแล้ว

ในดินแดนพม่าทุกวันนี้ ยังมีพวกไทยใหญ่พวกหนึ่ง คือพวกเงี้ยว ตัวอักษรของเงี้ยวเกือบเป็นตัวอักษรของพม่าล้วน ผิดอยู่ฉะเพาะตัว ก, จ, ผ, ห, เท่านั้น ส่ตัวนี้ยังคงมีรูปคล้ายอักษรอาหม ข้าพเจ้าจึงสันนิษฐานว่าเดิมอักษรเงี้ยวคงเป็นอักษรที่เกิดขึ้นจากอักษรไทยเดิม เหมือนอักษรไทยเหนืออื่น ๆ แต่ครั้นพวกเงี้ยวมาตกอยู่ในอำนาจของพม่า ก็ย่อมจะต้องใช้ตัวอักษรพม่าดังไทยเมืองสุโขทัยใช้ตัวอักษรขอม ครั้งเมืองสุโขทัยเป็นประเทศราชของกรุงกัมพูชา ตัวอักษรเงี้ยวจึงได้เปลี่ยนรูปเป็นอักษรพม่าเกือบทุกตัว เรื่องนี้ไม่ใช่เป็นแต่ความสันนิษฐานของข้าพเจ้าเท่านั้น ยังมีพวกเงี้ยวพูดต่อ ๆ กันมาว่าเมื่อราว ๓๐๐ ปีมาแล้วนี้ มีพระสงฆ์รูปหนึ่งไปศึกษาภาษามคธในประเทศพม่าฝ่ายใต้ ครั้นกลับมาก็ได้แบบอักขรวิธีของพม่ามาด้วย อักษรเงี้ยวจึงเกิดมีรูปเหมือนอักษรพม่าเว้นไว้แต่อักษร ๔ ตัวเท่านั้น ซึ่งยังคงอยู่ตามรูปเดิม

อักขรวิธีของไทยใหญ่ที่กล่าวมานี้ ผิดกับอักขรวิธีของไทยน้อยเป็นข้อสำคัญอยู่อย่างหนึ่ง คือ วิธีเขียนตัวสกด ไทยใหญ่เขียนตัว

พยัญชนะที่สกด เหมือนอย่างไทยสยาม แต่ยนตัวนั้น เขาใช้เครื่องหมาย ซึ่งเวยยากรณ์สังสกฤตเรียกว่า “วิรามะ” แยบนี้เปนแยบมาแต่อินเดียที่ใช้ในการิกของขอมกับทั้งมอญโบราณ ส่วนไทยน้อยมักเขียนตัวสกดใต้ตัวพยัญชนะที่นำ เช่นในหนังสือภาษาไทยซึ่งเขียนด้วยตัวอักษรขอมทุกวันนี้ วิธีเขียนเช่นนี้ไม่ใช่วิธีของขอมแท้ เห็นจะเปนความคิดของไทยน้อยนั้นเอง ตั้งแต่เขาอยู่รวมกันเปนพวกเดียวแลยังใช้อักษรไทยเดิม เมื่อไทยน้อยพวกที่อยู่ทางริมลำน้ำยมมาตกอยู่ในอำนาจของขอม แลอักษรไทยเดิมมาแปลงรูปคล้ายตัวอักษรขอม เขาคงจะได้ใช้ตัวสกดใต้ตัวพยัญชนะที่นำ วิธีนี้ยังคงอยู่จนทุกวันนี้สำหรับใช้ในเวลาที่เอาอักษรขอมมาเขียนหนังสือไทย แต่ถ้าเขียนหนังสือไทยด้วยตัวอักษรไทย ซึ่งเกิดขึ้นจากตัวอักษรของพ่อขุนรามคำแหง ชาวสยามใช้ตัวสกดผิดกับพวกไทยน้อยอื่น ๆ คือเขียนตัวสกดข้างขวาตัวพยัญชนะที่นำตามแบบซึ่งพ่อขุนรามคำแหงได้คิดขึ้นให้เรียงพยัญชนะเปนแนวเดียวกัน

อักขรวิธีของพวกไทยน้อย ซึ่งอยู่ในดินแดนสิบสองพันนา (ลื้อ) ก็ดี ในลานนาไทย (ลาวญวน) ก็ดี ยังผิดกับอักขรวิธีของไทยใหญ่ซึ่งอยู่ในดินแดนพม่า (เงี้ยว) เปนสำคัญอีกข้อหนึ่ง คือลักษณะของตัวอักษร แม้ว่าตัวอักษรไทยน้อยเปนตัวกลม ๆ ก็จริง แต่รูปสัณฐานไม่เหมือนตัวอักษรเงี้ยวสักตัวหนึ่งแลบางตัวเช่น ฆ, ง, ฯ, ช, ฌ, น, ผ, ย, ยัง

อักษรเงี้ยวเรื่องกายโอวาทสุตตสังคห พ.ศ. ๒๔๑๔

มีรูปสัณฐานเก่าคล้ายตัวอักษรมอญขาวิก บางตัวมีรูปสัณฐานคล้ายตัวอักษรอาหม ถ้านักปราชญ์มีความประสงค์จะสมมตว่าตัวอักษรไทยเดิมเปนอย่างไร ควรจะถือเอาอักษรอาหม กับอักษรไทยน้อยนี้เปนหลัก

อักษรไทยน้อยที่กล่าวมาแล้วนี้ พวกลื้อในสิบสองพันนา กับพวกญวนในมณฑลพายัพแลมณฑลมหาราษฎร์ ใช้เขียนทั้งภาษาของเขาแลภาษามคธ แต่ในแดนลานช้าง พวกลาวใช้เขียนจำเพาะภาษามคธ (เรียกชื่อว่าหนังสือธรรม) ส่วนภาษาลาวนั้น เขาใช้ตัวอักษรซึ่งแปลงมาจากอักษรไทยสุโขทัยเขียน ดังที่กล่าวไว้ในตอน "ประวัติอักษรไทยกลาง" นั้นแล้ว

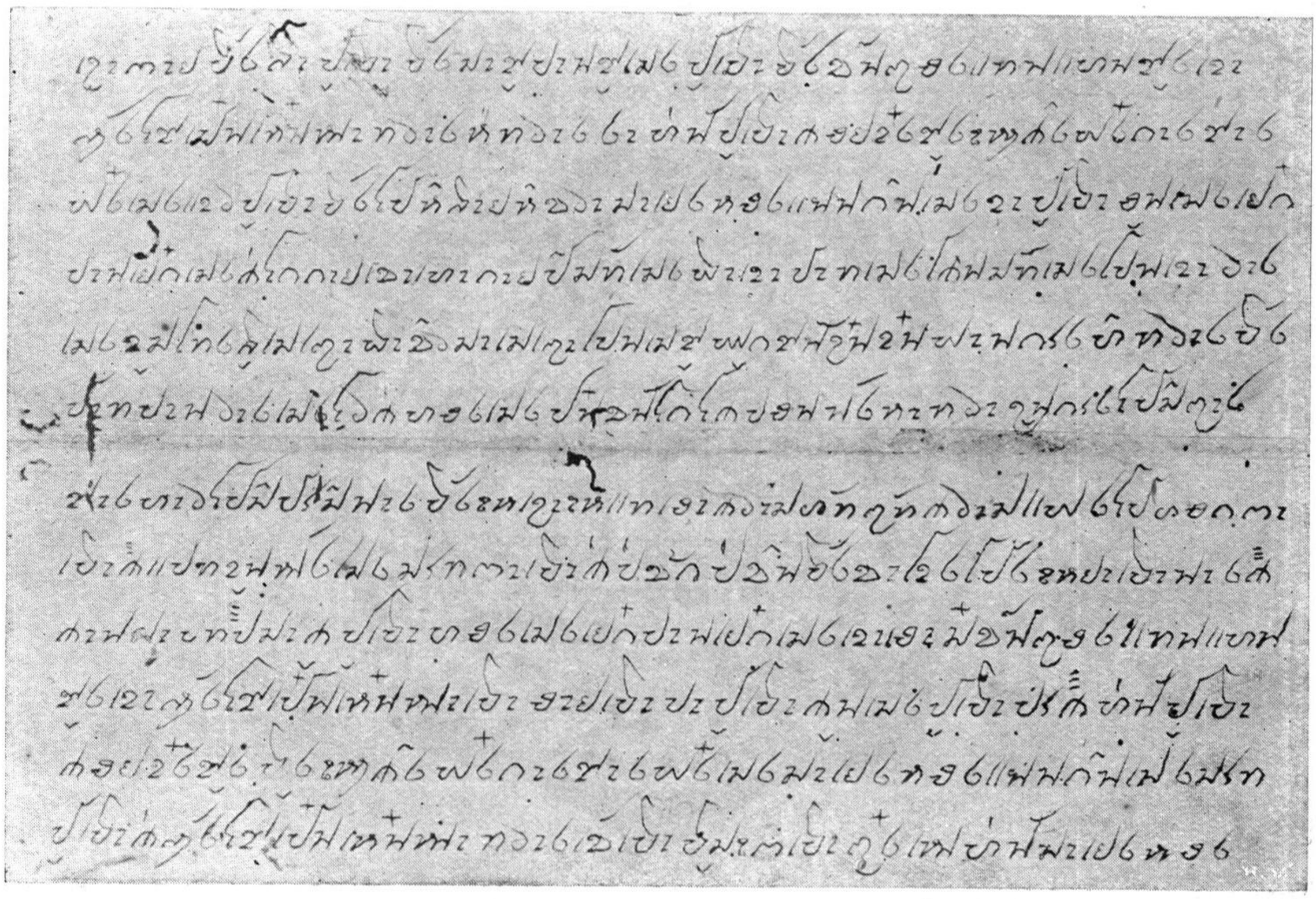
ประวัติอักษรไทยตังเกี๋ย

นอกจากพวกไทยต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วในตอนต้น ๆ ยังมีชนชาติไทยอีกพวกหนึ่ง ตั้งภูมิลำเนาอยู่ในแดนตังเกี๋ยแลในดินแดนประเทศจีนฝ่ายใต้คือในมณฑลยุนหนำ มณฑลกุยจิ๋ว มณฑลกวางตุ้ง แลมณฑลกวางไสพวกที่กล่าวมานี้ ยังพูดภาษาไทย แลถือตัวว่าเปนไทยทั้งนั้น แต่บางพวกเช่นพวกที่อยู่ในประเทศจีนไม่รู้จักอักษรศาสตร์ เปนแต่พูดภาษาของตนได้เท่านั้น แลเมื่อต้องการเขียนหนังสือไปมา ต้องใช้ภาษาจีนหรือภาษาญวน บางพวก เช่นพวกไทยดำ หรือไทยขาวเมืองไล เขียนภาษาของตนได้เปนตัวอักษรไทย ดังจะอธิบายต่อไปนี้

ตัวอักษรไทยตังเกี๋ยแปลกกับตัวอักษรไทยอื่น ๆ เพราะเหตุชนชาติไทยในแดนตังเกี๋ยอยู่กระจัดกระจายเปนพวก ๆ ปนกับชาติอื่น มีญวน ม่าน แม้ว เปนต้น แลอยู่ห่างไกลจากไทยพวกที่ชิวไลย์ ตัวอักษรของเขาจึงแตกต่างกันไม่เปนแบบเดียวกัน อีกประการหนึ่ง พวกไทยตังเกี๋ยใช้ภู่กันจีนเขียนหนังสือ ตัวอักษรจึงได้เสื่อมเลวลงไปทุกที

ถ้าสังเกตลักษณะตัวอักษรไทยตังเกี๋ย ดูเหมือนเขาแปลงมาจากอักษรลาวล้านช้าง ตั้งแต่ครั้งตัวอักษรลาวล้านช้างยังคล้ายกับตัวอักษรไทยสุโขทัย แต่รูปสัณฐานเพี้ยนแลเลวลงมากเต็มที

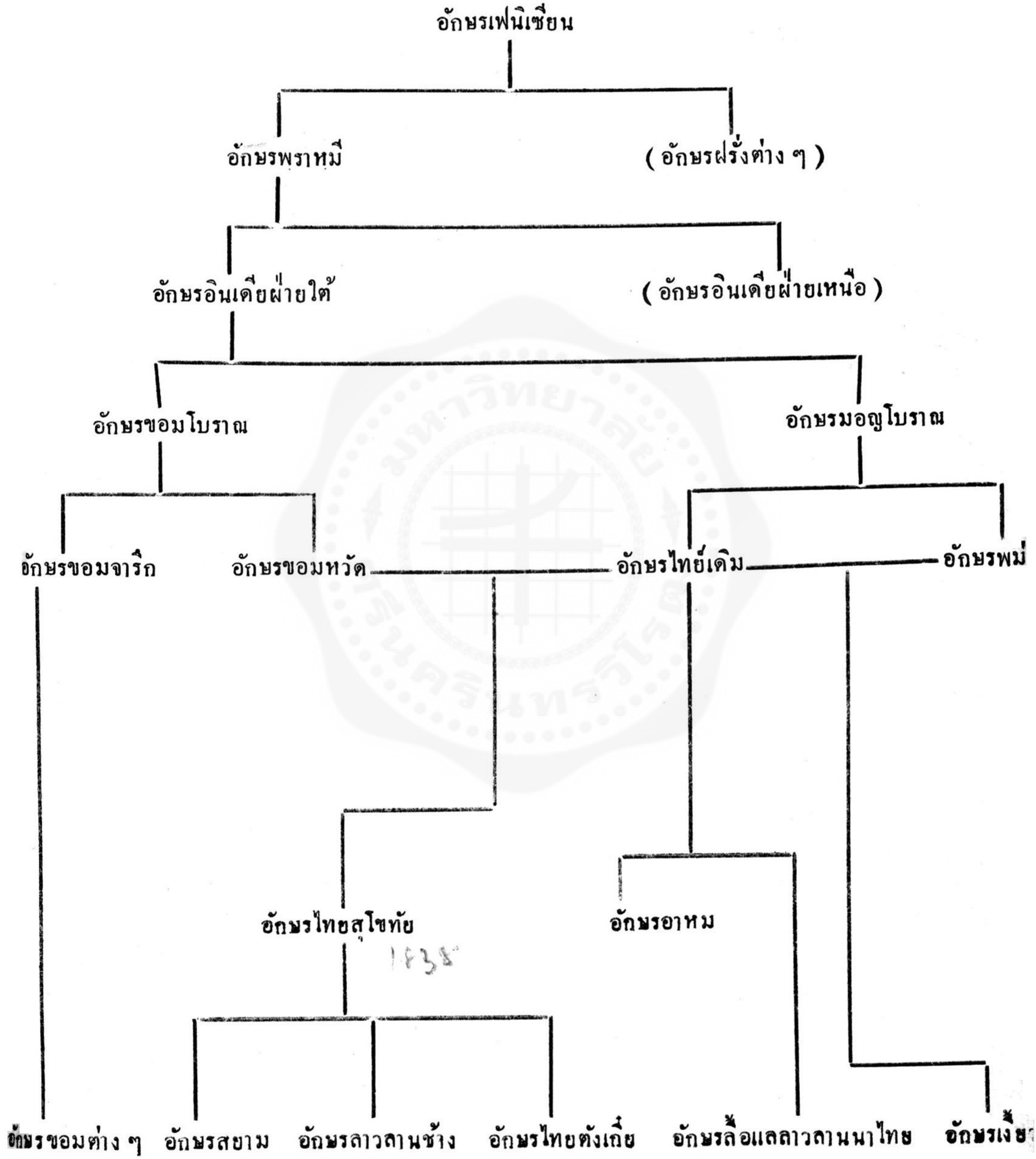

อักษรผู้ไทยเมืองตังเกี๋ย นิทานพื้นเมือง

แบบเรียนอักขรวิธีของไทยดังเกียก็ไม่ใช้ ก, ข, เช่นแบบอินเดีย ซึ่งไทยพวกอื่น ๆ ยังใช้อยู่ทุกวันนี้มีบางพวกอ่าน ย, ป, พ, ห, น, ฯ ล ฯ บางพวกอ่าน ข, ก, ช, ซ, ค, ฯ ล ฯบางพวกอ่าน ย, ด, น, ม, ช, ว, ฯ ล ฯ ตามบุญตามกรรม ไม่เปนระเบียบเรียบร้อย

แลยังมีข้อปลาดยิ่งกว่านี้อีกข้อหนึ่ง คือผู้ไทยเมืองกุยเจาในมณฑลเหง่อัน ประเทศญวน เอาอักษรไทยมาเขียนเปนแถวตรงดิ่งทั้งเรียงแถวจากข้างขวาไปหาซ้ายอย่างแบบหนังสือจีนด้วย

อักขระสมภพ (คือกำเนิดตัวอักษร)

ประวัติอักษรขอม

อักษรสังสกฤตครั้งราชวงศ์ปัลลวะ

อักษรขอมเมื่อราว พ.ศ. ๑๑๐๐

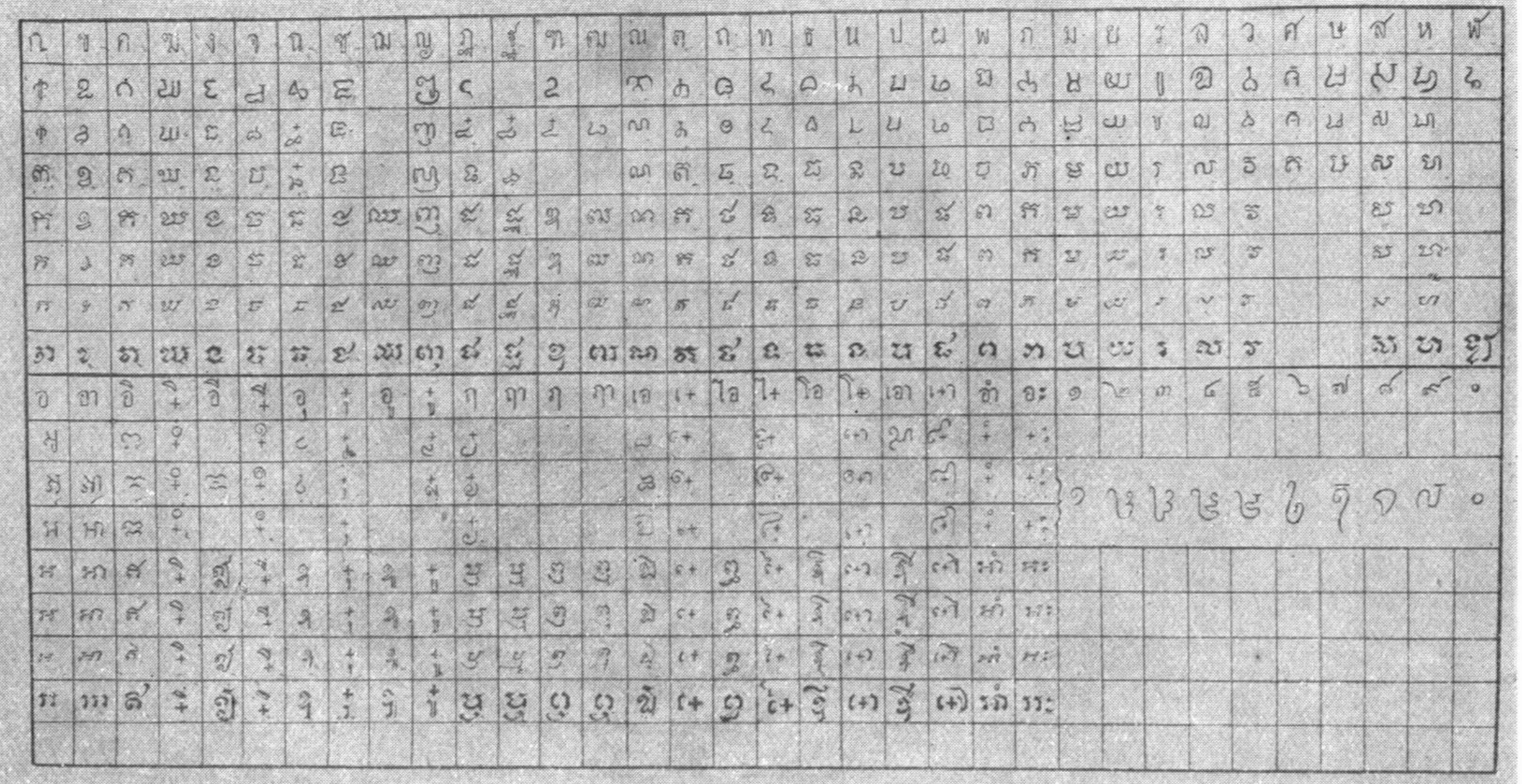
อักษรขอมเมื่อราว พ.ศ. ๑๘๐๐

อักษรขอมบรรจง

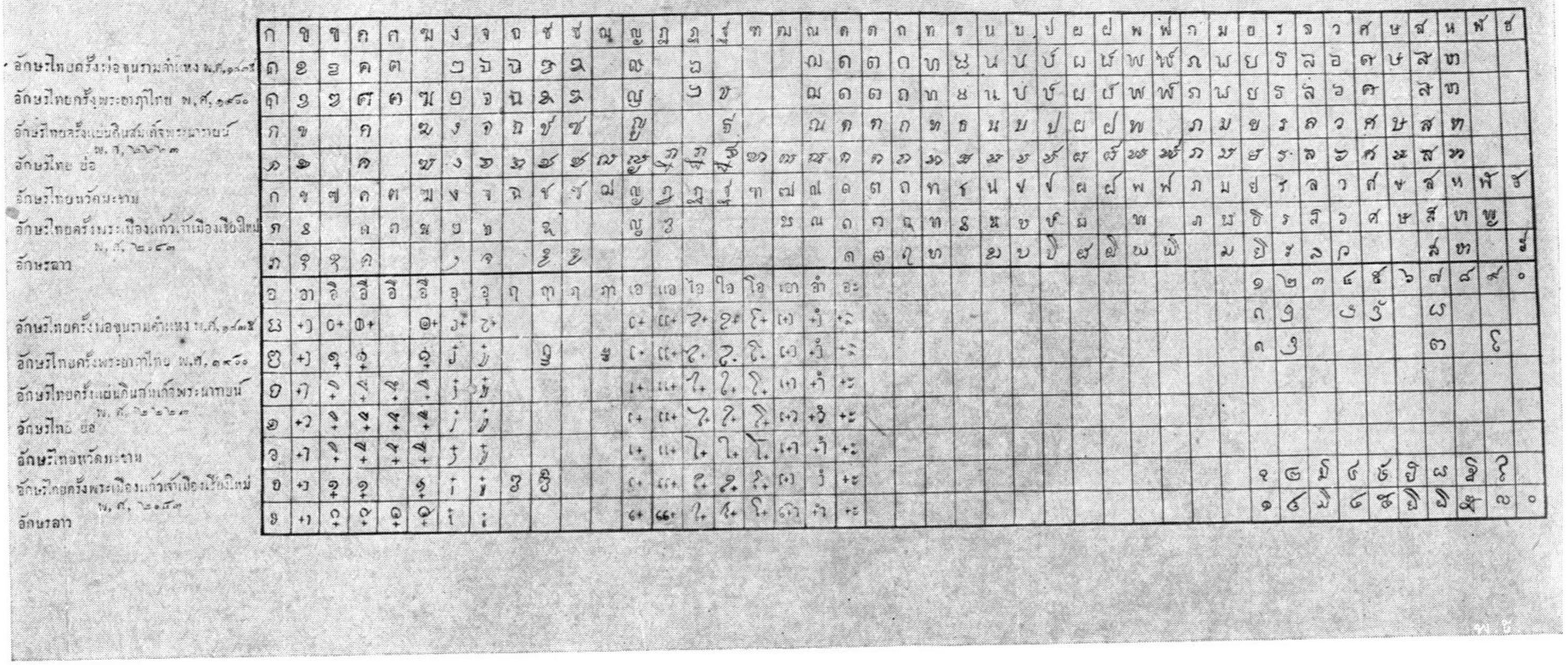
อักษรขอมหวัดบรรจง

อักษรขอมหวัด

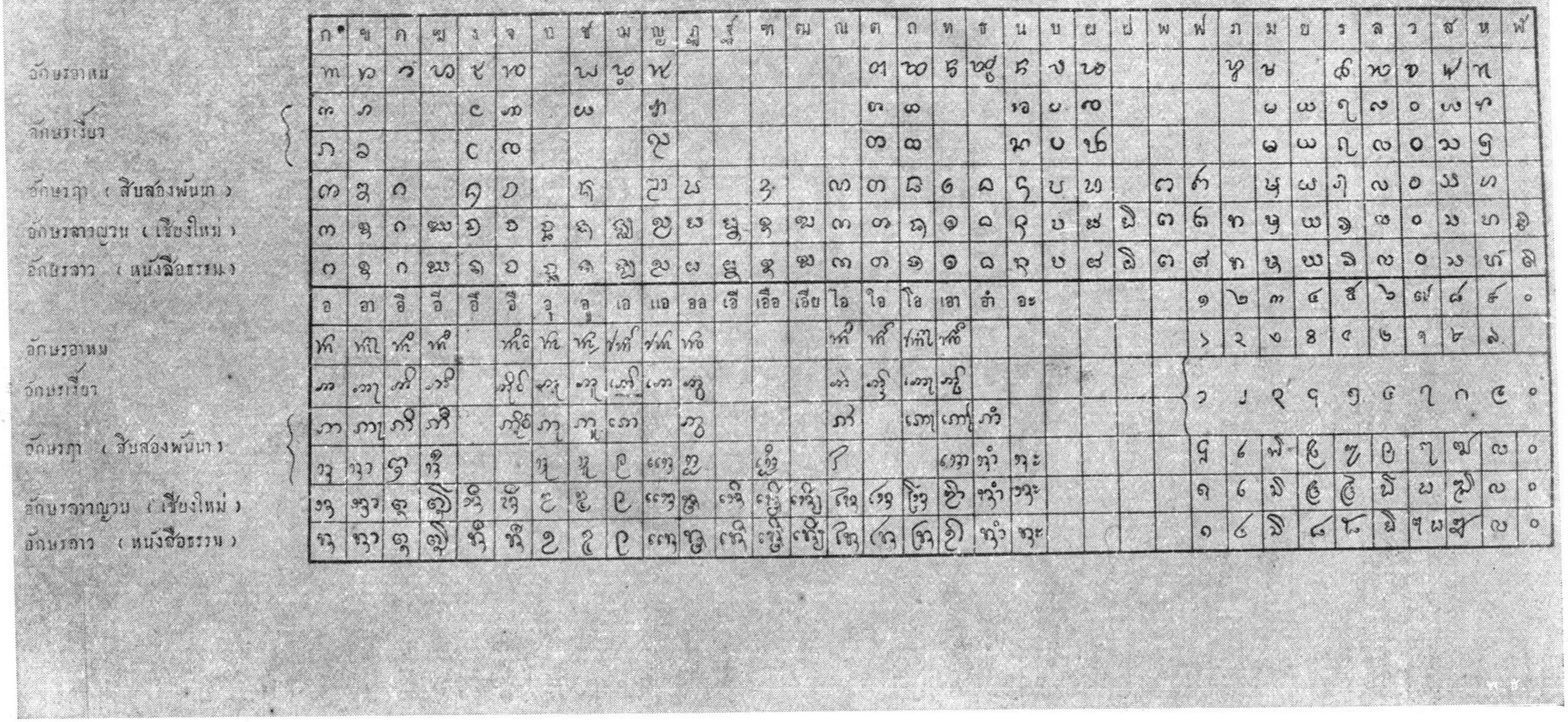
อักษรขอมย่อ

ประวัติอักษรไทยกลาง

ประวัติอักษรไทยเหนือ

ประวัติอักษรไทยดั้งเดิม

อักษรไทยขาว เมืองไล	ก	ข	ค	ฆ	ง	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ	ด	ต	ถ	ท	ธ	น	บ	ป	ผ	ฝ	พ	ฟ	ภ	ม	ย	ร	ล	ว	ส	ห
อักษรไทยคำ																														
อักษรเก่าไทยเมืองสิงห์บัวประเทศดั้งเดิม																														
อักษรผู้ไทยมณฑลเหง่อันประเทศญวน																														
อักษรเลี้ยบน้ำ มณฑลเหง่อันประเทศญวน																														
	อ	อา	อิ	อี	อุ	เอ	แอ	เอี	เอือ	เอีย	ไอ	ไอ	โอ	เอา																
อักษรไทยขาว เมืองไล																														
อักษรไทยคำ																														
อักษรเก่าไทยเมืองสิงห์บัวประเทศดั้งเดิม																														
อักษรผู้ไทย มณฑลเหง่อันประเทศญวน																														
อักษรเลี้ยบน้ำ มณฑลเหง่อันประเทศญวน																														

ตำราเกร็ด

เปนความรู้เบ็ดเล็ดสำหรับแม่เรือน

พิมพ์ในการศพ

นางศรีศักดิธำรง ฉันทนา บุณย์รัตพันธุ์

เมื่อย์เถาะ พระพุทธศักราช ๒๔๗๐

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

หม่อมเจ้าศรีศักดิ์ชำรง, ม.จ.หญิง จุฬาภรณ์ วรวรรณ

ถูกยิงตาย

ณ ป่าดงพญาไฟ ตำบลหนองหมากฝ้าย อำเภอวังม่วง จังหวัดสระบุรี

เมื่อวันศุกร์ที่ ๒๗ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๖๓

เวลาประมาณ ๓ ทุ่ม ๓ ทั่ง ปีจอ ตรีโทศก จุลศักราช ๑๒๒๙

ในสกุล กุญชร ณกรุงเทพ

ได้รับพระราชทานเพลิง ณ วัดพระศรีศักดิ์ชำรง (วัดหญิงจุฬาภรณ์วรวรรณ)

ในวันพฤหัสบดีที่ ๒๖ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๖๒

เวลาประมาณ

๑๐ นาฬิกา ๓๐ นาที

วันพุธที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๖๕

อายุได้ ๑๑ ปี กับ ๑๕ วัน

ละเด่นดวงดาวเคยดี แสดศักยภูมิ จุฬาภรณ์ วรวรรณ

ยุติวันวัยยังรัก ไว้เป็นที่ชื่นชักถึงแก่สังขลีแลบุคคลีในภายหลัง

จึงจัดพิมพ์ลงไว้

คำปรารภ

เมื่อได้คิดถึงหนังสือที่จะพิมพ์เป็นกำนัลแก่ท่านผู้ที่กรุณามาในงานนี้ตามประเพณีนิยม ให้เหมาะแก่อัตภาพนักผู้ได้พิมพ์แจกจ่ายในงานเช่นนี้มากแล้ว สมัยนิยมว่าดีก็หายากแลเกินกว่าฐานะอยู่ตามหนังสือรายปักษ์รายเดือนต่าง ๆ อาจได้ประโยชน์แก่คนหลายเพศหลายชั้น เจ้าของหนังสือทั้ง ๒ แห่งก็ยินดีอนุญาตให้คัดมารวมพิมพ์ อักษรย่อไว้ให้เป็นที่สังเกตว่าคัดมาจากไหนข้างท้ายบทนั้น ๆ อาจได้ประโยชน์อย่างน้อยผู้ ๑ ในบริษัทของท่านผู้ที่ได้รับไปนั้นบ้าง ขอหนังสือนี้จงเป็นเหตุให้ท่านระลึกถึงไมตรีจิตต์ที่ได้แผ่ถึงข้าพเจ้าแลผู้มรณแล้วในวันนั้น แลของได้รับส่วนกุศลซึ่งได้บำเพ็ญตามความศรัทธาของสาธุชนในพุทธศาสนา เพื่อพระโยชน์ เพื่อความสุขทั่วกัน เทอญ ฯ

ณ วัดพระนคร

เมษายน พระพุทธศักราช ๒๔๗๐

ศ. ศ.

หมวดที่ ๑

การบริหารร่างกายอย่างง่าย

ทำยาแก้ปวดศีรษะ

๑ ให้เอาน้ำมันแวสลินกับเมนทอลผสมกันเข้า ใส่ลงในกระป๋องสังกะสีเล็ก ๆ แล้วยกเอาไปตั้งไฟจนน้ำมันแวสลินและเมนทอลละลายเข้ากันดีแล้ว ก็ยกลงปล่อยไว้ให้เย็น เมื่อเย็นดีแล้วใช้ทาขมับแก้ปวดศีรษะดีนัก.

แก้ปวดเคล็ดตามร่างกาย ผสมยาอย่างเดียวกับข้างบนนั้น แต่ให้ใช้ทานวดตามที่เคล็ดบวมต่าง ๆ ในร่างกาย.

(ท.ย. กรกฎ ๖๗)

ยาแก้ปวดศีรษะ

๒ กาแฟต่าง ๆ ที่ไม่ได้ผสมกับนม หรือน้ำตาลและน้ำ ผสมกับน้ำมะนาวครึ่งผล ดื่มแก้ปวดศีรษะได้ หรือจะใช้ใบชาแทนกาแฟก็ได้.

(ท.ย. ตุล ๖๙)

ยาแก้ปวดศีรษะ

๓ กานพลู ๒ ดอก กินกับน้ำชาสัก ๑ ถ้วย นับว่าแก้ปวดศีรษะได้ชงัดนัก.

(ส.ก เล่ม ๓๓)

บันเทาความปวดแห่งผีรัมนาด

๔ ขงลอกเปลือกมะเดื่อแห้งออกเปนชิ้นบาง ๆ แล้วชุบน้ำนมวัว เอาไปยิงไฟ เมื่อเห็นว่าร้อนพอการดีแล้วให้วางลงบนศีรษะผู้ ความร้อนแห่งผลมะเดื่อนั้นจะบันเทาความปวดเจ็บได้ โดยรวดเร็ว.

(ท. ย. มิถุน ๒๗)

ใช้เกลือแทนยาสีฟัน

๕ แทนที่ท่านจะใช้ยาสีฟันชนิดต่าง ๆ กัน ท่านลองใช้เกลือบ่นสีแทนในเวลาตื่นนอนเช้า ๆ จะได้ผลดีเหมือนกัน.

(ส. ก. เล่ม ๔)

ยาสีฟัน

๖ สารส้มกับเกลืออย่างละเท่า ๆ กันบ่นให้ละเอียดใช้ต่างยาสีฟันได้ ดีทีเดียว.

(ส. ก. เล่ม ๓๓)

ยาสีฟัน

๗ เกลือกับผงชอคก้อ้าใช้เปนยาสีฟันได้.

(ส. ก. เล่ม ๓)

วิธีบ้องกันปวดฟัน

๘ ใช้ถุงผ้าบาง ๆ บันจุเกลือบ่นประคบตามผิวหน้าเสมอ ๆ เปนวิธีบ้องกันการปวดฟันได้อย่างหนึ่ง.

(ส. ก. เล่ม ๘)

อย่าทิ้งยาสีฟันที่ใช้ไม่ได้แล้วเสีย

๙ เมื่อยาสีฟันชนิดที่เป็นครีม เสียแข็งเป็นก้อนใช้สีฟันอีกต่อไปไม่ได้แล้ว ให้บดให้ละเอียดใช้เป็นผุนขัดเพชร์ เงิน แลทอง ฯลฯ จะทำให้ขึ้นงามดี

(ท.ย. สิงห์ ๖๗)

ดับกลิ่นเหม็นปาก

๑๐ ถ้าผสมสิ่งต่อไปนี้ คือ ลิเควออฟโปแตช ๑ ออนซ์ โคลไรด์ ออฟโซดา ๑ ออนซ์ ฟอทเฟทออฟโซดา ๑.๕ ออนซ์ หลังอาหารทุกครั้งจะระงับกลิ่นเหม็นจากลำคอได้.

(ท.ย. ธันว์ ๖๙)

วิธีรักษาหน้า

๑๑ ผิวหน้าถูกแดดเผา หน้าถูกแดดเผาจะทำให้กลับเป็นสีเนื้อเดิม ให้เอาน้ำมันโอลิฟคริ่งถ้วยชา ผสมกับทิงเจอร์เบนซอย ๑ ช้อนชา ใช้ทาหน้าภายหลังล้างหน้าแล้วและถูให้ร้อน ทาแล้วปล่อยไว้ให้นาน ในมิช้าจะแลเห็นว่าหน้าที่เกรียมแดดนั้นจะผ่องใสขึ้น

๑๒ ผิวหยาบ ถ้าท่านผิวหยาบอยากมีผิวละเอียดให้ใช้

เอลเดอร์เฟราเวอร์	วอเตอร์	๕ ออนซ์
เพาเดอร์บอแรกซ์		๒๐ เกรน
ซัลไฟท์ออฟโซดา		๑๑/๒ แดรม
กลิเซอริน		๓ แดรม

ใช้ทาเวลานอนปล่อยไว้ข้นรุ่งเช้าทุกวัน

๑๓ ดวงตาสุกใส ท่านโปรดจำไว้เถิดว่า ดวงตาที่ไม่มีแววและประกายสุกใสนั้น เนื่องมาจากการย่อยอาหาร ฉนั้นท่านจงอย่ารับประทานอาหารให้เร็ว และอย่าอ่านหนังสือขนเตียงนอน.

(ส.ก. เล่ม ๗)

๑๔ ถ้าหน้าเปนสิวและฝ้า

ถ้าหน้าของท่านเปนสิวและฝ้า เพื่อขจัดให้หายไป จงใช้น้ำเย็น ๆ ล้างหน้าทุกเวลาเช้า และก่อนเวลาเข้านอน และให้ใช้สบู่ล้างถูเสมอ ๆ สบู่ที่จะใช้ถูหน้าไม่ควรเปนสบู่ที่ผสมด้วยไขมันมากนัก อย่างดีและเหมาะ ควรใช้มะนาว Lemon soap จะให้คุณมากชั่วในเวลา ๒ เดือน หลังจากท่านได้ใช้สบู่นี้แล้วหน้าของท่านจะนวลเป่นใยงามได้ใหม่ตามความต้องการ.

สบู่มะนาวนี้ ถ้าจะใช้สระผมก็ได้ผลดี ไม่แพ้สบู่ผงแชมพูเหมือนกัน.

(ท.ย. มกร ๖๗)

ยากันสิว

๑๕ ให้เอาปูนสำหรับกินกับหมากใส่ลงในฝากระป๋องเหล็กวิลาศแล้ววางไว้ในไฟจนปูนนั้นสุกระอุขาวทั่วกันดีแล้ว ยกให้ละเอียดให้เอาน้ำมะนาวผสมกับปูนที่เผาไฟนั้นทาหน้า จะป้องกันสิวได้อย่างวิเศษ.

(ท.ย. สิงห์ ๖๗)

วิธีรักษาสิว

๑๖ ถ้าหน้าของท่านเปนสิวหรือฝ้า ควรใช้น้ำอุ่นล้างหน้าเสมอ ๆ และเอาหลอดไฟฟ้าที่กำลังติดไฟอยู่ (อุ่น ๆ พอทนได้) ถูที่หน้าตรงมีสิว หรือจะใช้ฟองไข่ออกใหม่ ๆ ก็ได้ ถ้าทำดังนี้เสมอ หน้าของท่านจะนวลเปนใยปราศจากสิวและฝ้า.

(ท.ย. พฤศภ ๖๙)

การป้องกันไม่ให้ฝ่ามือแตกในฤดูหนาว

๑๗ หั่นขิงออกเปนชิ้นเล็ก ๆ ใส่ลงในขันกับน้ำมันถั่วประมาณ ๑ ถ้วยไข่ไก่ เอาตั้งบนเตาเมื่อละลายแล้วจึงค่อยคนจนกว่าจะเย็น แล้วเอาขิงบี้นเปนลูกกลม ๆ วิธีใช้คือเอามาถูบนฝ่ามือเมื่อฟอกล้างเสร็จแล้ว จะรักษามือให้สอาดไม่แตก.

(ท.ย สิงห์ ๖๗)

วิธีป้องกันฝ่ามือแตก

๑๘ เอาเหล้าเมททิเลท Methylated spirit แลกริซเซอร์ริน ผสมส่วนเท่า ๆ กัน เจือน้ำโอดิโคโลน หรือน้ำลาเวนเดอร์แต่เล็กน้อย ใช้ทาฝ่ามือเพื่อป้องกันไม่ให้พองแตก.

(ท.ย กรกฎ ๖๘)

ฝ่ามือสกปรก

๑๙ น้ำมันโอลีฟผสมกับน้ำตาลทรายขาว ใช้สำหรับเช็ดถูฝ่ามือจะทำให้สิ่งที่เยื่อนออกหายหมด.

(ท. ย. พฤศจิก ๖๘)

ทำมือให้นุ่ม

๒๐ น้ำมันมะกอก Olive oil ใช้ถูมือจะทำให้มืออ่อนนุ่ม ไม่เปนรอยแตก ซึ่งมักจะเปนในฤดูหนาว ทั้งจะรักษาเล็บให้งามด้วย.

(ส. ก. ธันวา ๖๙)

เล็บมือ

๒๑ เล็บมือถ้าจะให้เปนเงางามดี ควรแช่มือลงในน้ำมันถั่ววันละ ๒—๓ นาที.

(ส. ก. เล่ม ๓๕)

วิธีรักษาผมให้สอาด

๒๒ เจือน้ำมันโอลีฟแต่น้อยลงในน้ำสระผม เมื่อท่านใช้เสมอจะทำให้ผมเปนมันขลับและปราศจากผงรังแคด้วย.

(ส. ก. เล่ม ๒๒)

วิธีสระผมกันรังแค

๒๓ เด็กมักจะมีรังแคโดยมาก ถ้าใช้แอมโมเนียสัก ๑ ช้อนชาผสมกับน้ำอุ่น ๆ ๑ ไปน์ จะป้องกันได้ดีมาก.

(ส. ก. เล่ม ๔)

ยาแก้ผมหงอก

๒๔ ของเอาผลทับทิมผลใหญ่ ๆ ที่แก่จัด ๑ ผลกับถั่วดำ ๒๗ เอาซ์ ตำให้ละเอียดเป็นผง ทั้งสองอย่างแล้วเอาผสมกับน้ำส้มสายชูประมาณ ๔ ไปน์ใส่หม้อตั้งไฟเคี่ยวให้ ข้น (ระวังอย่าให้ก้นหม้อไหม้) เมื่อเห็นจะข้นดีแล้วยกลงจากเตาตั้งทิ้งไว้ ให้เย็น ใช้ทาผมเสมอจะทำให้ผมดำเป็นมันและนิ่มดี.

(ท.ย. พฤศภ ๖๙)

วิธีห้ามเลือดกำเดา

๒๕ เวลาเลือดกำเดาออก ถ้าต้องการจะให้หยุด ให้เอากระดาดฟางจุดไฟแล้วสูดควันของกระดาดฟางนั้นเข้าไปทางจมูก เลือดกำเดาจะหยุดทันที.

(ท.ย. สิงห์ ๖๗)

วิธีห้ามเลือดกำเดา

๒๖ เมื่อเอากระดาดฟางจุดไฟให้ เย่นควันรนจมูก และใช้วิธีอ่อน ๆ ที่รักษาให้เลือดกำเดาออกจากจมูกไม่หายแล้ว ของน้ำน้ำแข็งมาสัก ๑ ก้อน วางไว้บนศีรษะตรงขม่อมสักครู่ ๑ เลือดกำเดาที่กำลังไหลนั้นจะหยุดทันที.

(ส.ก. เล่ม ๑๓)

วิธีห้ามเลือด

๒๗ จงผสมแป้งสาลีและน้ำส้มให้ค่นพอเปนแป้งเปียกไว้ใช้ทา สำหรับห้ามเลือดยาดแผลเล็กน้อยเช่นมีดยาดได้ แต่ต้องล้างแผลให้สอาดด้วยน้ำอุ่น ๆ เสียก่อนจึงกรดคาร์บอลิคสัก ๒—๓ หยดเสียก่อน.

(ส.ก. เล่ม ๒๕)

วิธีแก้ให้หายสอึก

๒๘ เวลาสอึก ถ้าดื่มน้ำเย็นที่ผสมกลิซเซอร์รีน ๒—๓ หยดสักถ้วยชาหนึ่ง นับว่าหายดังปลิดทิ้ง

(ส.ก. เล่ม ๙)

ยาแก้สอึก

๒๙ น้ำตาลสักหยิบมือ๑ผสมกับน้ำส้มสักนิดหน่อย กินแก้สอึกหาย.

(ส.ก. เล่ม ๓๓)

วิธีรักษาฝีหรือแตนต่อย

๓๐ จงฝานหัวหอมถูตรงที่ถูกต่อยซ้ำ ๆ ถ้าถูกต่อยที่คอ ให้เคี้ยวหัวหอมซ้ำ ๆ แล้วกลืนลงไป.

(ส.ก. เล่ม ๓๓)

รักษาฝีงต่อย

๓๑ หอมผ่าซีกถูใช้เมื่อเวลาถูกฝีงต่อย จะทำให้ไม่บวมและหายปวด.

(ส.ก. เล่ม ๕)

ยาแก้รันกัด

๓๒ ถ้าตัวรันไรกัดผิวหนัง จงรีบเอาน้ำมันอียูคาลิปตัสถูโดยทันที เพื่อป้องกันไม่ให้เป็นผื่นคัน.

(ท.ย. กุมภ์ ๖๘)

วิธีรักษาบวมและถูกไฟไหม้

๓๓ หากท่านบวมหรือไฟไหม้และน้ำร้อนลวก อันยาดแผลนั้นทำให้เกิดความเจ็บปวด จงใช้ไข่ขาวทาลงตรงที่เป็น สามารถจะระงับความเจ็บปวดให้หายไปได้เป็นอย่างดี.

(ส.ก. เล่ม ๔๔)

ยาระงับพิษไฟไหม้

๓๔ ถ้าถูกไฟไหม้หรือน้ำร้อนลวก จงเอาไข่ (ไข่เป็ดหรือไข่ไก่ก็ได้) มาสัก ๕–๖ ฟองต่อยเอาไข่แดงและไข่ขาวออกให้หมด แล้วลอกเอาเยื่อไข่ขาวที่ติดอยู่ตามเปลือกไข่ภายในมายีดลงตรงที่ถูกไฟ จะระงับความเจ็บปวดได้โดยรวดเร็วศักดิ์สิทธิ์กว่ายาใด ๆ ทั้งหมด

(ท.ย. พฤศภ ๖๙)

ดับพิษไฟ

๓๕ สำลีชุบน้ำมันสลัดให้ชุ่มพันที่เนื้อซึ่งถูกไฟไหม้ จะป้องกันไม่ให้พองแลปวดแสบปวดร้อน.

(ท.ย. ตุล ๖๗)

วิธีรักษาน้ำร้อนลวก

๓๖ เมื่อท่านถูกน้ำร้อนลวก หรือถูกไฟแม้แต่เล็กน้อย ท่านจง ใช้น้ำมันลูกไม้ทาแผลนั้นจะไม่พอง

(ส.ก. เล่ม ๒๘)

๓๗ เมื่อถูกน้ำร้อนลวก ถ้าใช้กากชาพอกจะหายดังปลิดทิ้ง.

(ส.ก. เล่ม ๓๓)

ยาแก้เจ็บคอ

๓๘ น้ำประสารทอง ๑ ส่วน น้ำผึ้ง ๒ ส่วนผสมกันเข้า เปนยา อย่างประเสริฐสำหรับรับประทานเพื่อแก้คอเบื่อยคอเจ็บ หรือรักษาแผลในลำคอ.

(ท.ย. เมย ๖๙)

ยาแก้หัวตัดลงคอ

๓๙ ในเมื่อเราไอจนแสบคอ และจะหายาอะไรรับประทานยังไม่ได้ ท่านให้หาผลมะนาวมาหนึ่งผลผ่าออกเปนสองซีกเท่า ๆ กัน แล้วหยิบเอาขึ้นมาซีกหนึ่งบีบเอาน้ำหยอดใส่คอรับประทาน ก็จะพอค่อยทุเลาหรือบางทีก็อาจหายได้ทีเดียว.

(ท.ย. พฤศภ ๖๗)

ก้างติดคอ

๔๐ ก้างติดคอของอมโซดาคาบอเนตผสมกับน้ำให้แรงสักหน่อย อมไว้ในปากแล้วกลืนเข้าไปโดยไม่ต้องกลัวเกรงอะไร ก้างจะหลุดได้ โดย ทนท.

(ส. ก. เล่ม ๓๕)

วิธีรักษารอยฟกช้ำ

๔๑ ละลายแป้งหรือดินสอพองด้วยน้ำอุ่นพอประมาณใช้ทาที่รอยฟกช้ำ จะป้องกันไม่ให้รอยฟกช้านั้นเกิดช้ำเลือดช้ำหนองได้.

(ส. ก. เล่ม ๒๒)

วิธีแก้ปวด

๔๒ ถ้าท่านใช้ถุงน้ำร้อนวางไว้ที่เท้าในเวลาเป็นหวัด และวางไว้ที่หลังในเวลาปวดหลัง หรือวางไว้ที่ท้ายทอยในเวลาปวดศีรษะ จะบันเทาอาการเจ็บเหล่านี้ให้ลดน้อยถอยลงได้.

(ส. ก. เล่ม ๒๔)

วิธีแก้นอนกรน

๔๓ ถ้าท่านนอนกรน เกรงที่จะเป็นที่รำคาญแก่คนอื่น วิธีแก้ไขไม่ให้นอนกรน คือก่อนจะเข้านอน จงรับประทานน้ำเย็นสัก ๑ แก้ว แล้วใช้ผ้าหนา ๆ เช่นผ้าขาวม้าหรือผ้าห่ม เป็นต้น พันท้องให้รอบ ถ้าทำดังนี้ เมื่อเวลานอนหลับท่านจะไม่กรนเลย.

(ท. ย. กรกฎ ๖๙)

วิธีกันเท้าพอง

๔๔ ป้องกันเท้าพอง จงเอาสบู่ทาเท้าของท่านตรงรอยที่รองเท้าจะกัด เท้าจะไม่พองเลย.

(ส.ก. เล่ม ๕)

ยารักษาเท้าให้สะอาด

๔๕ ใช้ด่างทับทิม ๒๐ เกรนผสมกับน้ำ ๘ เอาซ์แช่เท้าของท่านอาทิตย์ละครั้งจะทำให้เท้าของท่านสะอาดดี.

(ส.ศ. เล่ม ๙ ตอน ๖)

น้ำมันระหุ่ง

๔๖ ผู้ที่ปรารถนาจะรับประทานน้ำมันระหุ่ง เพื่อจะไม่ให้มีรสแสลกลิ่นอันเป็นเครื่องทำให้รับประทานลำบากแล้ว ควรผสมกับไข่ขาวดีให้เข้ากันแล้วรับประทาน.

(ส.ก. เล่ม ๘)

ประโยชน์ของการรับประทานน้ำ

๔๗ ถ้ารับประทานสักค่อนถ้วยแก้วขนาดใหญ่ ก่อนจะเข้านอนป้องกันท้องผูกก็ได้.

(ส.ก. เล่ม ๓๓)

รักษาร่างกายให้สอาด

๔๘ การรักษาแขน คอ หรืออวัยวะให้ขาวสอาด จงเอาน้ำมะนาวเล็กน้อยผสมกับน้ำ แลหาผ้าบาง ๆ ที่สอาดจุ่มเช็ดถูให้ทั่ว.

(ท.ย. เมษ ๖๘)

วิธีรักษาร่างกายสำหรับคนเปนเส้นประสาท

๔๙ ถ้าท่านเปนโรคเส้นประสาท ควรจะปฏิบัติดังนี้ พยายามทำใจให้เยือกยานไว้ ตื่นแต่เช้าออกกำลังในที่แจ้ง หลีกเลี่ยงการตกใจและการเรียนให้มากที่สุด รับประทานอาหารตรงเวลาเสมอ เช่นนี้อาจป้องกันได้.

(ส.ก. เล่ม ๕)

วิธีทำอากาศในห้องคนเจ็บให้สอาด

๕๐ เอาถ่านหินที่ลุกโชน ๒—๓ ก้อนใส่ในที่สำหรับตักถ่านเอาน้ำส้มเทราดลงไปแต่เล็กน้อย จะบังเกิดกลิ่นที่จะให้สบายใจและชื่นใจ.

(ท.ย. มิถุน ๖๗)

ประโยชน์ของแอมโมเนีย

๕๑ แอมโมเนีย (ammonia) ใช่จะมีประโยชน์แต่ใช้ดมหรือรับประทานแก้เวียนศีรษะเท่านั้น ยังใช้เปนเครื่องป้องกันไม่ให้กระดาษไหม้ไฟ จงเอากระดาษนั้นไปชุบแอมโมเนียเสียก่อนแล้ว จึงเอามาเผาไฟ กระดาษนั้นจะไม่ไหม้ไฟเลย ถึงแม้จะทิ้งไว้ตั้งหลาย ๆ ชั่วโมง.

(ท.ย. พฤศภ ๖๙)

ยาป้องกันเชื้อโรค

๕๒ น้ำด่างแมงคาเน็ท ผสมกับน้ำต้มที่กำลังเดือดร้อนจัดให้ได้ส่วนพอดี เทลงในท่อหรือในที่ ๆ โสโครก จะป้องกันและกำจัดเชื้อโรคให้ตายหรือไม่ให้มีชีวิตได้.

(ท.ย. เมษ ๖๙)

วิธีเก็บยา

๕๓ ถ้าท่านเก็บยาต่าง ๆ ไว้ในตู้เดียวกัน ยาใดที่ใช้ทาภายนอกควรใช้ลูกพรวนผูกไว้หรือยกเข็มไว้ตรงจุกก็ได้ เพราะอาจมีโอกาสให้ท่านทราบได้ในยามที่ท่านต้องการหยิบยารับประทานโดยรีบด่วน ว่าเป็นยาพิษแต่ทางที่ดีอย่าเก็บไว้ด้วยกันเป็นเหมาะ.

(ส.ก. เล่ม ๓๐)

น้ำมันดินเบือน

๕๔ น้ำมันดินเบือนมือ หรือตามร่างกายเรา จงเอาน้ำมันกาดหรือน้ำมันเบนซินถูจะออกหมด.

(ท.ย. กันย์ ๖๙)

เช็ดน้ำมันดิน

๕๕ น้ำมันดินเบือนติดมือ ร่างกาย หรือภาชนะใด ๆ จงเอาเศษผ้าจุ่มน้ำมันกาดเช็ดถูให้ทั่วจะออกหมด แต่ต้องเอาเท่าถ่านหรือเท่าพันที่ละเอียดขัดถูอีกครั้งหนึ่งจึงจะดับกลิ่นเหม็นได้ ภายหลังจงล้างด้วยน้ำกับสบู่.

(ท.ย. พฤศภ ๖๙)

หมวดที่ ๒

การรักษาเครื่องแต่งกาย

เศษสบู่

๑ เพื่อเป็นการกระหม็ดกระแหม่ทรัพย์ เศษสบู่ชิ้นเล็ก ๆ ซึ่งเหลือจากการซักฟอกไม่ควรทิ้งเสีย หากเก็บไว้เป็นจำนวนมากแล้วยังอาจจะใช้เป็นประโยชน์ในการซักฟอกหมักผ้าชิ้นใหญ่ ๆ ก็ได้ เช่น ผ้าปูโต๊ะ ผ้าปูที่นอน มุ้ง และผ้าห่มนอน ฯ ล ฯ และการซักฟอกผ้าชนิดเหล่านี้ ก็ควรเอาเศษสบู่เหล่านั้นตัดออกเป็นชิ้นเล็ก ๆ ใส่ชามอ่างต้มกับผ้า หรือถ้าจะประสงค์ทำให้เป็นก้อนใหญ่ก็ได้ คือ เอาเศษสบู่เหล่านั้นใส่ภาชนะตั้งบนเตาไฟ เคี่ยวให้ละลายเจือด้วยน้ำนมวัวเล็กน้อยแล้ว ลงทำเป็นก้อนเล็กหรือใหญ่ตามความปรารถนา

(ท. ย. กุมภ์ ๖๗)

สบู่

๒ สบู่ที่ดีที่สุดสำหรับใช้ในที่ทำการหรือเดินทางนั้น คือสบู่ที่ใช้ในการ (ล้างมือ) โกนหนวด เพราะนำไปมาง่าย.

(ส. ก. เล่ม ๘)

วิธีซักผ้าโปร่ง

๓ ผ้าโปร่งหรือผ้าดอกเปรอะเปื้อนอาจทำให้ใหม่ได้ด้วยประการดังนี้ คือ เอาผ้านั้นจุ่มลงในน้ำสบู่ที่ร้อน แล้วเอาขึ้นมาขยิดให้แห้ง

ซักด้วยน้ำเย็นให้หมดกลิ่นสบู่ แล้วเอาผ้านั้นจุ่มลงในน้ำนมเพื่อทำให้แข็ง เมื่อตากแห้งแล้วเอาเตารีดๆ ให้เรียบ.

(ท. ย. มิน ๖๗)

เช็ดหมึกเปื้อนผ้า

๔ หมึกหยดติดเปื้อนผ้า จงเอามะเขือเทศสุกถู แล้วเอาผ้านั้นซักด้วยน้ำอุ่น อย่าใส่โซดา.

(ท. ย. ธันว์ ๖๗)

วิธีเช็ดน้ำหมึก

๕ ถ้าน้ำหมึกหยดเปื้อนผ้าหรือสิ่งของต่างๆ จงเอาแย่งละลายกับน้ำทาทิ้งไว้ให้แห้ง แล้วจึงเอาแปรงขัดแย่งที่ติดอยู่ออกให้หมด จงทำโดยวิธีเช่นนี้ซ้ำหลายๆ ครั้ง รอยหยดน้ำหมึกที่ติดอยู่นั้นจะค่อยๆ สูญหายไป.

(ท. ย. กันย์ ๖๙)

วิธีถูเสื้อผ้าที่เปื้อนหมึก

๖ มะเขือเทศผ่าซีกใช้ถูเสื้อผ้าที่เปื้อนหมึก แล้วล้างด้วยน้ำเย็นภายหลังสัก ๒—๓ ครั้งก็จะหาย.

(ส. ก. เล่ม ๓)

วิธีชำระหมึก

๗ ถ้าหมึกเยื่อนเสื้อผ้า เครื่องใช้ต่าง ๆ จงผสมครีมออฟตาร์ตา ๑ ส่วน เกลือซอร์เรล Salt of Sorrel ๑ ส่วน ใช้ถูที่รอยเยื่อนนั้นจะทำให้รอยหมึกหายไปได้.

(ส. ก. เล่ม ๒๔)

ชำระรอยหมึก

๘ รอยหมึกที่หยดเยื่อนผ้า ถ้ายังใหม่ ๆ อยู่ ให้ใช้แป้งหรือดินสอพองผสมน้ำพอสมควรทาที่รอยเยื่อนนั้น และรีบตากแดดให้แห้ง แล้วเอาแปรงแข็ง ๆ ถูแป้งหรือดินสอพองนั้นออก ถ้ายังไม่หมดดีให้ทำอีกหลาย ๆ ครั้งจนกว่าจะหมด.

(ส. ก. เล่ม ๓๙)

วิธีรักษาหมึกเยื่อนเสื้อ

๙ หมึกเยื่อนเสื้อของท่านแล้ว จงเอายางมะละกอถูที่รอยเยื่อนแล้วทิ้งไว้สัก ๕ นาทีแล้วจึงฟอกสบู่ซักน้ำ.

(ส. ก. เล่ม ๒๘)

วิธีซักเสื้อ

๑๐ เสื้อที่เยื่อนหมึกชนิดเขียนหนังสือ หรือหมึกกรด ซักไม่ออกแล้ว จงเอาทิงเจอร์ไอโอดีนอย่างอ่อนราดลงบนรอยเยื่อนสีจะซักจางลง

และเอาแอมโมเนียโฟตราดลงบนน้ำหลาย ๆ ครั้ง เสื้อนั้นจะกลับสอาดบริสุทธิ์ดีอย่างเดิม.

(ส. ก. เล่ม ๒๘)

วิธีซักผ้าที่เปื่อนเหงื่อ

๑๑ เครื่องแต่งกายที่ชุ่มชื้นด้วยเหงื่อ ควรใช้วิธีซักดังนี้ คือ เอาเสื้อผ้านั้นใส่ลงในน้ำอุ่น ซึ่งเจือด้วยแอมโมเนียเหลวสัก ๑ ช้อนโต๊ะแลน้ำ ๑ ควอตแช่ทิ้งไว้สักชั่วโมง ๑ เอาฟองน้ำจุ่มน้ำมะนาวเช็ดถูรอยเปรอะเปื่อน เสร็จแล้วจึงซักด้วยน้ำอุ่นแลฟอกขยี้ไปตามธรรมดา

(ท. ย. ธันว์ ๖๗)

ป้องกันไม่ให้ผ้ายืด

๑๒ ผ้าที่ยังใหม่ไม่เคยได้ใช้ ควรเอาต้มกับน้ำเสียก่อนที่เราเอาใช้ เพราะจะป้องกันไม่ให้ยืดออกอีก และกระทำให้ขยายตัวกว้างยาวได้จนถึงที่สุด.

(ท. ย. ตุล ๖๗)

วิธีบิดผ้า

๑๓ การบิดผ้าที่ดี ควรปฏิบัติดังนี้

๑ อย่าม้วนผ้าให้เปนก้อนกลม ๆ

๒ อย่าบิดในขณะเมื่อเอาออกมาจากการแช่น้ำร้อน ควรทิ้งไว้สักครู่ก่อน

๓ อย่าใช้กำลังกดผ้าให้มากนัก

๔ อย่ากระตุกผ้าเมื่อเวลาขิด

๕ อย่าฟาดผ้าที่ขิดแล้วให้แรงเกินควร

(ท. ย. มิถุน ๖๙)

ชงแป้งปนเกลือ

๑๔ ถ้าใช้เกลือสัก ๓—๔ ช้อนโต๊ะผสมกับน้ำแป้งซักผ้าครึ่งขวดบรั่นดี จะทำให้ผ้าที่ซักนั้นดูเป่นมันในเมื่อได้ริดแล้ว และในเวลาริดจะไม่ติดผ้านั้น.

วิธีย้อมม่าน

๑๕ ผ้าม่านที่สีกระดำกระด่าง จงย้อมด้วยสีเมโปลเสีย จะใช้ได้อีกนาน.

(ท. ย. มกร ๖๙)

วิธีป้องกันสีเสื้อผ้าไม่ให้ตก

๑๖ เสื้อชั้นนอกในสี หรือเสื้อผ้าที่ย้อมสีต่าง ๆ ไม่ควรตากห้อยไว้ในกลางแดดที่ร้อนจัด เพราะแดดจะเลียสีหมด วิธีที่ดีควรเอาแขวนตากไว้ในที่ร่มหรือที่ ๆ มีแสงแดดอ่อน ๆ สีจึงจะไม่ตก เมื่อจะริดก็จงอย่าใช้เตาริดที่ร้อนจัดเช่นเดียวกัน.

(ท. ย. พฤศจิก ๖๙)

รอยผ้าที่ไหม้

๑๗ เอาน้ำหัวหอม (Onion Juice) ถูตรงรอยผ้าที่ไหม้เกรียม โดยเร็วทันที รอยนั้นจะหายไป.

(ท. ย. สิงห์ ๖๗)

ซักผ้าสี่

๑๘ ก่อนที่จะนำผ้าสีหรือผ้าดอกต่าง ๆ ไปซัก ควรจะหมักไว้ในน้ำเกลือที่เค็มจัดเสียก่อนสัก ๑ ชั่วนาฬิกา เมื่อซัก สีของผ้านั้นจะไม่ตก และจะทำให้ดอกดวงสดขึ้นอีกด้วย.

(ท. ย. กุมภ ๖๗)

ผ้าคลุมเก้าอี้

๑๙ ผ้าหรือถุงสำหรับคลุมเก้าอี้ที่สกปรก ของเช็ดถูด้วยกากข้าวที่ร้อน.

(ท. ย. ตุล ๖๘)

๒๐ ถ้าหยดยาเย็นผ้าปูที่นอน วิธีทำที่ดี ควรเอาดินผงแลแอมโมเนียผสมกันเข้าพอเหลว แล้วทาตรงรอยเย็นจนทั่วก่อนที่จะเอาผ้าออกซัก แลทิ้งไว้ให้แห้ง จึงเอามาซักฟอกด้วยน้ำเย็นทีหลัง.

(ท. ย. มิน ๖๗)

วิธีทดลองผ้า

๒๑ วิธีทดลองผ้า ให้ดึงผ้านั้นออกมาเส้น ๑ เผาไฟดู ถ้าลุกโชนเป็นเปลวไฟผ้านั้นทำด้วยสำลี ถ้าเป็นควันก็ทำด้วยขนสัตว์.

(ส. ก. เล่ม ๓๕)

ผ้าลินินจะชืนเงา

๒๒ โดยการลงแป้งวิธีนี้ เอาน้ำประสารทอง ๑ ช้อนกาแฟผสมกับน้ำเดือดครึ่งถ้วยชา เทใส่ลงไปในอ่างแป้งซักผ้า ซึ่งได้ขัดละลายไว้เรียบร้อยแล้ว คนให้เข้ากันดีเสียก่อน จึงนำเอาผ้าลินินที่ต้องการลงแป้งนั้นขยำแลขยี้ให้เนื้อผ้าอิ่มไปด้วยแป้ง ครั้นเมื่อถึงเวลารีดก็ควรใช้ผ้าขาวที่สอาดชุบน้ำลูบให้ชุ่มชื้น ดีกว่าที่จะใช้พรมหรือพ่น รีดด้วยเตารีดที่ร้อนจัดผ้านั้นจะขึ้นงามดี

อนึ่งเมื่อรีดเสร็จแล้ว ถ้าจะต้องการให้เนื้อผ้าแข็งขึ้นอีกกว่าปรกติ จงนำไปอบไว้ในที่ร้อน หรือผึ่งไว้กลางแดดจนแห้ง ผ้าชนิดนี้ก็จะแข็งยิ่งขึ้นกว่าที่จะปล่อยให้แห้งไปเอง.

(ท. ย. กุมภ์ ๖๗)

ชำระเสื้อผ้าที่เปื้อนน้ำหมาก

๒๓ น้ำหมากเปื้อนเสื้อผ้า จงโรยเกลือลงโดยทันที แล้วยีมะนาวลงไป จะทำให้ซักง่ายเข้า.

(ส. ก. เล่ม ๓๐)

ทำผ้าปูโต๊ะให้หายรอยเปื้อน

๒๔ ถ้าผ้าปูโต๊ะเปื้อนอาหารเช่นก้อนเนื้อหรือผลไม้ จงรีบเอาช้อนฝรั่งเศสเซ็ดถูทันที แล้วทิ้งไว้สักครู่จึงขัดเอาออกให้หมด ก็จะหายรอยที่เปรอะเปื้อน.

(ท. ย. พฤศภ ๖๗)

เสื้อผ้าน้ำมัน

๒๕ ถ้าท่านต้องการสรวมเสื้อผ้าน้ำมันให้สบาย จงอย่าซักน้ำท่าให้แช่น้ำนมที่กวนแล้วถูจนแห้ง แล้วขัดด้วยขี้ผึ้งกับน้ำมันเทอร์เพนไทน์ ถ้าทำโดยวิธีดังนี้อาทิตย์ละ ๑—๒ ครั้ง แล้วในวันอื่น ๆ เพียงแต่เช็ดด้วยผ้าแห้ง ภายหลังเมื่อขัดออกหมดแล้ว จะรักษาให้ทนทาน.

(ท. ย. ธันว ๖๗)

ผ้าน้ำมัน

๒๖ ผ้าน้ำมันที่เปรอะเปื้อน ถ้าใช้นมค่นอย่างเลว ๆ ถูให้แห้ง ขัดด้วยขี้ผึ้งและน้ำมันสน ทำเช่นนี้ ๒—๓ สัปดาหะต่อครั้ง กับในระหว่างวันเหล่านั้น การใช้ผ้าชุบน้ำถูทุกคราวที่ขัดกวาด จะทำให้มีความทนทานมากขึ้น.

เช็ดผานามน

๒๗ เอากาวเล็กน้อยละลายผสมกับน้ำ ๑ ควือต ใช้สำหรับเช็ดทา ผ้าน้ำมันจะสอาดเปนเงา.

(ท. ย. ตุล ๖๗)

วิธีฟอกผ้าน้ำมันหรือผ้าใบ

๒๘ ถ้าพรมผ้าน้ำมันหรือผ้าใบสกปรก ควรฟอกซักด้วยน้ำที่ร้อนจัดกับสบู่ แล้วใช้แปรงขัดถูออกโดยเร็ว สักครู่หนึ่งจึงเช็ดให้แห้ง.

(ท. ย. สิงห์ ๖๗)

ผ้า

๒๙ ผ้าม่านมิสลินสีหรือขาวก็ดี ควรเอาชุบในน้ำสารส้มซึ่งมีส่วนผสมดังนี้ สารส้ม ๒ เอาซ์ น้ำ ๑ แกลลอน แล้วเอาผึ่งในที่ร่มให้แห้ง เวลาใช้จะย่องกันให้สีตกช้าและน้อยลงได้ นอกจากนี้ยังทำให้ไม่ติดไฟง่ายด้วย.

(ส. ก. เล่ม ๓๘)

การรีดผ้า

๓๐ ตามธรรมดาก่อนที่เราจะรีดผ้า มักต้องเอาน้ำเย็นมาประพรมเสียก่อนจึงจะรีดเรียบร้อย แต่หากเราจะลองหาน้ำพออุ่น ๆ มาประพรมแทนน้ำเย็นแล้วจึงรีดก็จะมีผลดีมาก เพราะจะทำให้เนื้อผ้าแน่นแลทนทานได้ประโยชน์ดีกว่าน้ำเย็น.

(ท. ย. เมย ๖๗).

ล้างผ้าที่เบื่อน้ำชา

๓๑ ผ้าลินินที่เบื่อน้ำชา จะล้างให้สอาดได้ โดยใช้เศษผ้าอ่อน ๆ จุ่มกลิซเซอรินถูตรงรอยเบื่อนแล้วล้างออกให้หมด.

(ส. ก. เล่ม ๓)

วิธีซักผ้า

๓๒ เวลาซักผ้าขงเอาเกลือผสมกับน้ำสักเล็กน้อย ต้มให้อุ่นเท ใส่ลงไปในอ่างซักผ้า จะทำให้เสื่อผ้าของท่านขาวสดใสดีขึ้น.

(ส. ก. เล่ม ๓)

เสื่อผ้า

๓๓ เสื่อผ้าที่เบื่อนโคลนเปนรอยด่าง ๆ ขงใช้น้ำในมันฝรั่งถู ให้ทั่วจะหายได้ คือเอาฟองน้ำแตะถูเบา ๆ

(ส. ก. เล่ม ๓)

ผ้าผวย

๓๔ ผ้าผวยที่ซื่อมาใหม่ ๆ ตามธรรมดาต้องซักเสียก่อนที่จะนำมาใช้ ก่อนซักขงเอาแช่น้ำแอมโมเนียสัก ๑ ชั่วนาฬิกา จะทำให้ความรื่นมันตามธรรมชาติของผ้าหมดไป.

(ส. ก. เล่ม ๔๔)

วิธีซักผ้าห่มนอน

๓๕ จงเอาผ้าห่มนอนแช่ไส่ไว้ในอ่างน้ำเย็นสักคืนหนึ่ง พอรุ่งเช้าถึงค่อยเอาผ้าห่มนั้นบิดให้น้ำออกเสียให้หมด แล้วจึงเอาสบู่ซักฟอกตามธรรมดา ผ้านั้นจึงจะสอาดหมดจด.

(ท. ย. พฤศภ ๖๗)

ซักผ้าบังตา

๓๖ วางผ้าบังตาบนแผ่นกระดานซักผ้า ใช้แปรงค่อย ๆ ถูด้วยสบู่กับน้ำ เมื่อถูแล้วให้ยกขึ้นใส่ลงในถังน้ำ แล้วถูซักด้วยแปรงตามรูปเดิม ภายหลังขยมมของผ้าทั้งสองข้างจากถังน้ำโดยมือทั้งสองแล้วเอาไปห้อยลงบนราวผ้าภายในที่กำบัง ซึ่งอาจแห้งได้ดีโดยไม่เสียรูป.

(ท. ย. กรกฎ ๖๗)

วิธีชำระน้ำมันดินจากเสื้อผ้า

๓๗ เสื้อผ้าที่เปื้อนน้ำมันดิน จงใช้น้ำมันเบ็นซินถูเบา ๆ ก็จะออกหมด แต่ถ้าจุดเปื้อนมากไปก็ไม่อาจหายได้หมด ถ้ากระนั้นจงใช้กระดาดซับสอาด ๆ ถูแรง ๆ จนกว่าจะหาย.

(ส. ก. เล่ม ๔๒)

วิธีซักผ้าดอก

๓๘ ถ้าผ้าดอกสีตกเลอะไม่สอาด ของต้มในน้ำซึ่งปนโซดา ๑ ช้อน แล้วผ้าจะสอาดดี.

(ส. ก. เล่ม ๔๒)

การรักษาผ้า

๓๙ ถ้าผ้าเช็ดหน้าลินินเหลืองไป ของเอาแช่น้ำเย็นที่หยดแอมโมเนียลงนิดหน่อย แล้วจึงยกขึ้นต้มในน้ำที่มีขี้เถ้ามะนาวหั่นบาง ๆ ทั้งเปลือกปนอยู่ พอน้ำเดือดดีราว ๒๐ นาทีจึงยกลง แล้วซักด้วยน้ำเย็นจะสอาดดี.

(ส. ก. เล่ม ๔๒)

วิธีย้อมผ้าไม่ให้สีตก

๔๐ การย้อมผ้าควรใช้เกลือใส่ลงไปด้วย เวลาซักผ้าที่ย้อมนั้นจะทำให้สีตกน้อยลง.

(ส. ก. เล่ม ๓๙)

วิธีซักผ้า

๔๑ เวลาต้มเสื้อผ้าต่าง ๆ ให้เจือน้ำมันพาราฟินสัก ๒—๓ ช้อนโต๊ะลงไปในน้ำที่ต้มนั้นด้วย จะทำให้รอยด่างหรือคราบเหงื่อหายไปได้ และทั้งยังทำให้เสื้อผ้านั้นขาวสอาดดีด้วย.

(ส. ก. เล่ม ๓๙)

วิธีรักษาเสื้อผ้า

๔๒ เสื้อผ้าต่าง ๆ ที่เปรอะเปื้อน จะซักง่ายขึ้นอีก ถ้าใช้ต้มแลใส่โบแรกซ์ด้วยนิดหน่อย.

(ส. ก. เล่ม ๑๗)

วิธีป้องกันรักษาสีผ้าต่าง ๆ

๔๓ ผ้าสีต่าง ๆ ของท่านตกด่างเปนดวงโดยถูกกรดชนิดใดชนิดหนึ่ง จงรีบเอาแอมโมเนียน้ำถูที่ตรงด่าง แล้วเอาโคลโรฟอร์มถูทับ จะทำให้กลับหายด่างและมีสีคงเดิม.

(ส. ก. เล่ม ๒๒)

วิธีรักษาผ้าที่เปื้อน

๔๔ ถ้ารอยกาแฟที่หกเปื้อนผ้าปูโต๊ะหรือผ้าอะไรก็ดี ควรผสมไข่ขาวของไข่ไก่กับนมวัวอุ่น ๆ นิดหน่อย เจือแอลกอฮอล์ ๒–๓ หยด ใช้ถูแทนสบู่ แล้วจึงนำไปซักให้สอาด จะทำให้รอยเปื้อนนั้นหายได้.

(ส. ก. เล่ม ๒๒)

การรักษาผ้าให้สอาด

๔๕ ผ้าลินินที่เปื้อนนมหรือไข่ ถ้าใช้ต้มน้ำอุ่น ๆ เดี๋ยวนั้นจะหายทันที ถ้าปล่อยไว้นานต้องแช่น้ำเย็นผสมกับแอมโมเนีย.

(ส. ก. เล่ม ๑๗)

วิธีรักษาผ้านุ่ง

๔๖ ถ้าเครื่องนุ่งห่มของท่านเปื้อนเกลือเงินหรือกรดดินประสิว ๆ ง่ายเอาไอโอดีนทาแล้วถูทับด้วยแอมโมเนียอย่างแรงโดยเร็วที่สุด จะป้องกันมิให้เครื่องนุ่งห่มนั้นเสียหายได้.

(ส. ก. เล่ม ๒๒)

วิธีรีดแพร

๔๗ ผ้าแพรเมื่อซักฟอกเสร็จแล้ว ควรจะรีดเมื่อเวลาแห้งและรีดด้านหลังก่อน ถ้ารีดเมื่อกำลังชื้นอยู่จะทำให้ผ้ากระด้างแข็งไม่นุ่มนิ่ม.

(ส. ก. เล่ม ๕)

วิธีซักแพรดำ

๔๘ เวลาซักผ้าแพรดำ ควรใช้สบู่ฉะเพาะที่จำเปน ถ้าใช้สบู่มากนัก เมื่อผึ่งแดดให้แห้งแล้วจะด่างเปนรอยขาว ๆ.

(ส. ก. เล่ม ๓๐)

ชำระรอยเปื้อนจากแพร

๔๙ รอยเปื้อนตามผ้าแพรสีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยน้ำผลไม้ ให้เอาฟองน้ำชุบฟองสบู่ที่เย็นถูหรือจะซักก็ได้ รอยเปื้อนนั้นจะกลับหายไป.

(ส. ก. เล่ม ๓๙)

ซักฟอกเครื่องไหม

๕๐ เครื่องไหมดำ เวลาซักฟอกควรใช้ฟองน้ำจุ่มน้ำที่ต้มกับมันฝรั่งถูตรงรอยเยื้อนให้สอาดเท่านั้น.

(ส. ก. เล่ม ๙)

เช็ดหยดน้ำกาแฟหรือน้ำชา

๕๑ ถ้าน้ำชากาแฟหยดติดตามผ้าขนแกะ ผ้าไหม หรือผ้าแพรเปนรอยจุดเปรอะเยื้อน ๆ งเอากริซรินอย่างดีถูที่นั้นแต่เบา ๆ แลเอานวมสำลีย่อม ๆ รองไว้ข้างล่างผ้าตรงรอยเปรอะ เพื่อป้องกันไม่ให้สิ่งที่ทาซึมต่อไปมาก แลทั้งจะเปนความสดวกในการถให้เปนแห่งเปนตอนไป อนึ่งเบาะสำลีอาจดูดน้ำที่ทาซึมหายหมด เมื่อทำดังนี้แล้วงเอาน้ำอุ่นล้างถูอีกครั้งหนึ่งจึงรีดให้เรียบ.

(ท. ย. ตุล ๖๗)

วิธีซักผ้าไหมหรือแพร

๕๒ ผ้าไหมหรือผ้าแพรไม่ควรฟอกถด้วยสบู่ วิธีที่ดีควรใช้สบู่แช่กับน้ำให้ละลายเสียก่อนจึงจุ่มผ้าลงซัก เมื่อฟอกเสร็จแล้วงเอามาซักน้ำอุ่นซึ่งเจือครามแต่น้อย เพื่อทำให้มีสีพอนวลอีกครั้งหนึ่ง แล้วงรีดให้เรียบ.

(ท. ย. พฤศจิก ๖๗)

วิธีซักเสื้อผ้าให้หายเขียว

๕๓ เสื้อผ้าที่เราซักครามจนแก่ทำให้สีเขียวจัดเกินไปจนเกินต้องการ จงเอาใส่ไว้ในน้ำต้มที่กำลังเดือดร้อนจัด แลแช่ทิ้งไว้สักครึ่งชั่วโมงสีจะออก.

(ท. ย. มิถุน ๖๙)

วิธีแก้ครามสีแก่จัด

๕๔ ถ้าเอาครามละลายในน้ำซักผ้ามีสีเขียวแก่เกินไป จงหยดแอมโมเนียผสมเจือเล็กน้อย.

(ท. ย. มิถน ๖๙)

วิธีป้องกันขนสัตว์

๕๕ ถ้าจะป้องกันขนสัตว์ไม่ให้มีตัวไร จงเอาผ้าลินินชิ้นหนึ่งจุ่มน้ำมันสนใส่ไว้ที่ ๆ เก็บด้วย.

(ส. ก. เล่ม ๓)

วิธีย้อมแพรให้เป็นสีชมภู

๕๖ ถ้าจะย้อมแพรให้เป็นสีชมภู ควรใช้วิธีนี้ คือ น้ำซาวเข้า ๒ แกลลอน สารส้ม ๑ ออนซ์ น้ำสอาด ๔ แกลลอน ต้มปนกันแล้วกรองให้สอาด เอาสารส้มครึ่งปอนด์กับปูนขาวใส่ลงไปให้ละลาย

แล้วใส่แก่นต้นรากแดงหนัก ๓ ปอนด์ต้มปนกันใหม่ แล้วจึงเอาแพรแช่ย้อมลงไป.

(ท. ย. มกร ๖๙)

ซักผ้าแพร

๕๗ ผ้าแพรสีขาวหรือดำ ถ้าใช้ซักฟอกด้วยน้ำฝนที่บริสุทธิ์ ซึ่งผสมด้วยเกลือสีขาวอย่างดี ๑ กำมือ และฟอกด้วยฟองสบู่อุ่น ๆ แล้วผ้าแพรชิ้นนั้น ๆ ก็จะขาวหรือดำสอาดเปนเงาดี.

(ท. ย. กุมภ์ ๖๗)

กันตัวสัตว์และไม่ทำให้แถบหรือดินดำ

๕๘ ให้เอาพริกไทยร่อนทุบให้แตก แล้วโรยไว้ในที่ ๆ เก็บเครื่องยศที่ทำด้วยผ้าสักหลาด จะป้องกันตัวสัตว์ไม่ให้ทำอันตรายแก่สักหลาด ทั้งจะรักษาไม่ให้แถบหรือดินที่ติดอยู่กับสักหลาดนั้นดำได้ด้วย.

(ท. ย. สิงห์ ๖๗)

วิธีตากแพรเมื่อซัก

๕๙ เสื้อด้ายแลผ้าเมื่อซักแลลงแป้งแล้วใช้ผึ่งแดดได้ แต่แพรอย่าให้ถูกแดดเลย เพราะจะทำให้เปลี่ยนสีเปนเหลืองเร็ว จงม้วน ๆ ไว้ในผ้าขาว ๆ พอหมาดก็รีดได้ ถ้าเปนผ้าสักหลาดต้องดึงขึงให้ได้รูปจึงนำออกตากลม.

(ส. ก. เล่ม ๔๒)

ผ้าป้องกันไฟ

๖๐ ผ้าธรรมดาถ้าชุบในน้ำยาต่อไปนี้ แล้วจะกลายเปนผ้าป้องกันไฟได้ดี ใช้ผสมแอมโมเนียซัลเฟต ๘๐ ส่วน แอมโมเนียคาร์บอเน็ต ๒๕ ส่วน กรดบอเรซิก ๓๐ ส่วน น้ำประสารทอง ๑๘ ส่วน แป้ง ๒๐ ส่วน น้ำบริสุทธิ์ ๑๐๐๐ ส่วน ตั้งไฟให้เดือด แล้วยกลงเอาผ้าที่ต้องการชุบขณะเมื่อน้ำยังร้อนอยู่เสร็จแล้วผึ่งให้แห้ง ริดให้เรียบร้อยได้.

(ส. ก. เล่ม ๒๕)

วิธีระวังไฟซึ่งจะเกิดจากไม้ขีด

๖๑ ทุก ๆ คราวที่ซักเสื้อผ้าของบุตรและธิดาเล็ก ๆ ของท่านก่อนนำไปผึ่ง ถ้าได้ซักลงในน้ำที่ผสมสารส้มแต่ ๆ เสียก่อนแล้วจะทำให้บุตรและธิดาของท่านปลอดภัยจากอุบัติเหตุที่จะเกิดจากไม้ขีดไฟ เพราะไฟจะไหม้ได้ช้ามาก.

(ส. ก. เล่ม ๓๓)

รักษากำมะหยี่

๖๒ จงเอาฟองสบู่อุ่น ๆ ซักกำมะหยี่ที่เปราะเบื้องเสียก่อนครั้ง ๑ แล้วจงซักน้ำใสสอาดเสียอีกครั้งหนึ่ง แต่อย่าบิดกำมะหยี่เปนอันขาด เมื่อซักแล้วจึงนำไปผึ่งไว้ในร่มพอหมาด ๆ ต่อมาจงเอากระดาดซับที่ขาวสอาดใหม่ ๆ วางทับบนกำมะหยี่นั้น ใช้อุดเตาริด ผ้ากำมะหยี่จะสอาดแลเรียบ

(ส. ก. เล่ม ๑๓)

วิธีซักผ้าไหมแลสักหลาด

๖๓ อย่าขังควรฟอกสบู่แก่ผ้าไหมหรือสักหลาด เพราะจะทำให้ผ้าไหมมีสีเหลืองและทำให้สักหลาดกระด้างไป.

(ส. ก. เล่ม ๙)

วิธีซักผ้าปูโต๊ะที่เปื้อนน้ำชาหก

๖๔ ผ้าปูโต๊ะในห้องรับแขกมักจะเปื้อนน้ำชาหกรดโดยมาก ถ้าต้องการให้หายเมื่อยังเปียกอยู่ จงโรยด้วยแป้งเข้าเจ้าให้ทั่วปล่อยไว้ให้แห้งแล้วปัดด้วยแปรงจะสอาดได้.

(ส. ก. เล่ม ๔)

รักษาเสื้อสักหลาดใหม่ ๆ

๖๕ เสื้อผ้าสักหลาดใหม่ ๆ จงแช่ไว้ในน้ำเย็นสอาดสัก ๒—๓ วัน แต่ต้องเปลี่ยนน้ำเสมอ ๆ แล้วซักด้วยน้ำสบู่ จะป้องกันมิให้หดหรือย่นได้.

(ส. ก. เล่ม ๔๔)

วิธีฟอกหมวกขนแกะ

๖๖ เอาน้ำมันเยนซินทาให้ทั่ว แล้วจึงเอาแปรงขัดไปทางเดียวกันขนรอบ ผงหรือเขม่าจะออกหมด เมื่อเสร็จแล้วจงแขวนไว้ที่แจ้งเพื่อให้หมดกลิ่น.

(ท. ย. สิงห์ ๖๗)

วิธีซักผ้าสักหลาด

๖๗ ผ้าสักหลาดหรือผ้าที่ทำด้วยขนแกะควรซักด้วยน้ำท่าซึ่งเจือแอมโมเนียประสมสัก ๒—๓ หยด เพราะจะทำให้ผ้านั้นเยาและเพื่อย่องกันรักษาให้มีสีสดชื่นอยู่เสมอ.

(ท. ย. ตุล ๖๘)

วิธีซักผ้าสักหลาด

๖๘ เมื่อจะฟอกผ้าสักหลาด ไม่ควรจะเอาแช่ใส่ในน้ำให้นาน จงรีบซักและยิดตากไว้ให้แห้งโดยเร็วที่สุดที่จะเร็วได้.

(ท. ย. กันย์ ๖๘)

การเก็บเสื้อผ้าขนสัตว์

๖๙ เสื้อผ้าขนสัตว์หรือสักหลาด เมื่อพ้นฤดูที่จะต้องใช้แล้ว ก่อนที่จะเก็บควรยิดด้วยแปรงและผึ่งแดดเสียก่อน แต่ต้องมีผ้าบาง ๆ คลุมเสียอีกชั้นหนึ่ง อย่าให้ถูกแดดโดยตรง เพราะจะทำให้เกิดเปนสีเหลืองขึ้นภายหลัง แม้จะรีดด้วยเตารีดก็เช่นเดียวกัน ต้องมีผ้าบาง ๆ รองเสียอีกชั้นหนึ่ง.

(ท. ย. ตุล ๖๘)

วิธีฟอกหมวดสักหลาด

๗๐ เอาเกลือ แป้งสาลี ผสมส่วนเท่า ๆ กันแล้วเอาแปรงแข็ง ๆ จุ่มบ่อยแรง ๆ ไปมาที่หมวกสอาดแล้วทิ้งไว้ประมาณครึ่งชั่วโมง จึงเอา

แปรงอ่อน ๆ ขัดอีกครั้งหนึ่งโดยเร็ว เพื่อให้เกลือและแป้งที่ติดอยู่ออก หมดหมวกสักหลาดนั้นจะแลเหมือนใหม่.

(ท. ย. กรกฎ ๖๘)

วิธีฟอกหมวกสักหลาด

๗๑ ตักเอาแป้งสาลี ๒ ช้อนโต๊ะพูน ๆ ใส่ในภาชนะเล็ก ๆ ยกขึ้นตั้งไฟพอร้อน จึงยกลง แล้วเอากรดเกลือเซเรยอสใส่เจือลงไป ๑ ช้อนเคล้าผสมกันกับแป้งให้เข้ากันให้ดี หาเศษผ้าสักหลาดที่สอาด ๆ ๑ ชิ้น จุ่มลงในแป้งที่ผสมแล้วขึ้นมาเช็ดถูที่หมวก ภายหลังจึงเอาแปรงชนิดแข็ง ๆ ขนาดย่อม ๆ ถูขัดให้แรงหมวกนั้นจะสอาด วิธีนี้ยังจะใช้สำหรับฟอกคอลลาและปลอกข้อมือเสื้อชนิดซึ่งทำด้วยผ้าได้ อีกด้วย.

(ท. ย. พฤศภ ๖๗)

การรักษารองเท้า

๗๒ ก่อนที่จะใช้รองเท้าใหม่ ๆ ควรจะเอาไปผึ่งแดดเสียพออุ่น ๆ ประมาณสัก ๒—๓ นาที จะทำให้หนังนิ่มดีขึ้น

รอยเบื่อนมันสัตว์บนรองเท้า ถ้าใช้ถูด้วยเศษผ้าชุบกริซเซอรินแท้ รอยเบื่อนนั้นจะหายทันที.

(ส. ก. เล่ม ๑๗)

ยาขัดรองเท้า

๗๓ รองเท้าหนังทุกชนิดสกปรกเก่า ให้เอาน้ำมันเทอเพ็นไทน์ขัดถูจะทำให้สอาดแลเปนมัน.

(ท.ย. มิถน ๖๙)

วิธีขัดรองเท้า

๗๔ อย่าเอาไม้หุ้นรองเท้าใส่ลงไปในรองเท้าของท่านเมื่อมันเปียกฝน เพราะจะทำให้รองเท้านั้นเสีย ใช้กระดาษหรือผ้าขี้ริ้วแห้ง ๆ อัดลงไปให้แน่จะดีกว่า เพราะจะทำให้ดูดรองเท้าของท่านให้หายชื้นแล เมื่อแห้งแล้วจะอ่อนดีดังเดิม.

(ส.ก. เล่ม ๔)

น้ำมันวัสดิน

๗๕ วัสลินเปนน้ำมันรักษารองเท้าหนังได้อย่างดีที่สุด ถ้าเราไม่ต้องการใช้รองเท้าเปนเวลานาน ควรใช้วัสลินทาให้ทั่วเสียก่อนแล้วจึงเก็บไว้ ถ้าเปนรองเท้าที่ใช้เสมอให้ใช้วัสลินถูอาทิตย์ละครั้ง ทิ้งไว้สักวันหนึ่ง แล้วจึงใช้ผ้าขัดถูออก.

(ส.ก. เล่ม ๑๔)

ใช้ทารองเท้ากันน้ำซึม

๗๖ ไขเนื้อกับขี้ผึ้งผสมอย่างละเท่า ๆ กันเคี่ยวให้เข้ากันดีใช้ทารองเท้าจะกันน้ำซึมได้.

(ส.ก. เล่ม ๔)

หนังรองเท้า

๗๗ หนังรองเท้าที่แข็งถ้าเอาน้ำมันสนทาให้ทั่ว จะกลับทำให้หนังนั้นอ่อนนุ่มดี.

(ส.ก. เล่ม ๓๙)

รักษารองเท้า

๗๘ ถ้าหากรองเท้าของท่านเป็นรอยดำ ๆ ด่าง ๆ จงใช้น้ำมะนาวถูจะหาย.

(ส.ก. เล่ม ๓)

ซักถุงเท้าให้ใหม่

๗๙ ถ้าถุงเท้าย่นยับหรือหด ก่อนที่จะเอาใส่จงซักด้วยน้ำอุ่นผสมกับแอมโมเนียเล็กน้อย แล้วขิดตากให้แห้งก็จะทำให้ใหม่ แลทนทานยิ่งขึ้น.

(ท.ย. สิงห์ ๖๙)

รองเท้าสูงถ้าคับ

๘๐ รองเท้าสูงที่ค่อนข้างคับ มักจะสรวมหรือถอดออกยาก แต่ถ้าเมื่อก่อนจะสรวมจงเอาเทียนไขถูตรงข้อเท้า, ข่นเท้า, แลภายในรองเท้าด้วยจะแก้ความยุ่งยากได้ เพราะเทียนไขจะทำให้ลื่น.

(ท.ย. สิงห์ ๖๙)

วิธีซักถุงเท้า

๙๑ ถุงเท้าควรซักน้ำเย็นกับสบู่ขาว แล้วคลี่ให้เป็นแผ่นแบน ๆ (ให้ใช้มือบิบไม่ต้องบิด) บนผ้าเช็ดตัวที่แห้ง ๆ ม้วนผ้าเช็ดตัวเข้าด้วยกันให้แน่นทิ้งไว้จนแห้ง แล้วถด้วยผ้าสักหลาดแห้งเพื่อให้เป็นมัน.

(ท.ย. สิงห์ ๖๙)

กันไม่ให้รองเท้ากัดเท้า

๙๒ รองเท้าใหม่ ๆ มักกัดเท้า ถ้าจะแก้ไขไม่ให้กัดเท้าควรทำดังนี้ (พื้นรองเท้าจะดูดน้ำมันซึมเข้าไป) จงวางรองเท้าใหม่ ๆ บนจาน แล้วหยดน้ำมันละหุ่งลงไปนิดหน่อย จะไม่กัดเท้าอีกเลย.

(ท.ย. มกร ๖๙)

วิธีซักถุงเท้ารองเท้า

๙๓ วิธีซักถุงเท้าแพรหรือรองเท้าผ้าให้หมดสิ้นติดเยื่อนงทำวิธีดังนี้ คือบิบเอาน้ำมะนาวแต่พอควรผสมกับน้ำสบู่อุ่น ๆ ใช้สำหรับซักฟอกถุงแพรได้ดี แต่ส่วนรองเท้าควรซักด้วยน้ำมะนาวผสมกับน้ำอุ่นที่สอาดเป็นดีที่สุด.

(ท.ย. เมษ ๖๙)

วิธีรักษารองเท้าหนัง

๙๔ ก่อนที่จะเอายาขัดรองเท้าใช้ขัดรองเท้าหนังทั้งหลาย จงเอาน้ำส้มหาเสียชั้นหนึ่งก่อนให้ทั่วตลอด แล้วเอาแปรงถูรองเท้าขัดให้ทั่ว

จงทาด้วยยาขัดรองเท้าแลเอาแปรงขัดอีกหนหนึ่ง รองเท้านั้นจะทนทาน แลใหม่เปนเงามันอยู่เสมอ.

(ท.ย. มิถุน ๖๙)

รักษาถุงเท้าให้ทนทาน

๘๕ วิธีทำให้ถุงเท้าแพรหรือผ้าทนทานแลขาดช้า จงหมั่นซักฟอกเสมอไปทุก ๆ คราวในขณะที่ใส่ แลทั้งอาจทำให้ถุงนั้นใหม่สอาดอยู่เสมอ.

(ท.ย. พฤศจิกา ๖๘)

หนัง

๘๖ ถ้าท่านใช้น้ำมันสนแต่น้อยถูทาหนังรองเท้าที่ด้านและสกปรก จะกลับทำให้หนังรองเท้านั้นเปนมันและสอาดดี.

(ส ก. เล่ม ๓๘)

รองเท้าแพรหรือต่วน

๘๗ รองเท้าแพรหรือต่วน จงเช็ดด้วยผ้าสักหลาดจุ่มแอลกอฮอล์พอชุ่ม ๆ แล้วค่อย ๆ เช็ดไปตามเส้นไหม จนสักหลาดที่เช็ดนั้นเปื้อนจึงเปลี่ยนใหม่ ดังนี้ แพรแลต่วนจะไม่เสียสี รองเท้าแพรขาวควรเก็บห่อไว้ในกระดาษสีน้ำเงินจึงจะไม่เกิดสีเหลือง.

(ท.ย. สิงห์ ๖๙)

วิธีขัดรองเท้าสีน้ำตาลเมื่อถูกน้ำเค็ม

๘๘ จุดด่าง ๆ ที่รองเท้าสีน้ำตาลเนื่องจากถูกน้ำเค็ม อาจถูออกได้ โดยง่าย กับส่วนผสมของโซดาแลนม คือละลายชันโซดาลงในถ้วยที่ใส่นมร้อนเกือบเต็ม แล้วจึงเอาส่วนผสมนี้ถูที่จุดด่าง ๆ เสร็จแล้วจงขัดเช็ดแลทาด้วยยาทารองเท้าอย่างดี.

(ส. ก. เล่ม ๔๒)

ทำให้รองเท้าทน

๘๙ ถ้าเราต้องการให้รองเท้าซึ่งทำด้วยหนังอ่อนนุ่มทนทาน จงเอาน้ำมันละหุ่ง หรือกริซเซอร์รินทาอย่างน้อยอาทิตย์ละครั้ง แลอาจป้องกันการแตกร้าวได้ด้วย.

(ท. ย. เมษ ๖๗)

วิธีขัดรองเท้า

๙๐ รองเท้าถ้าใส่รองในไว้จะดีกว่า หรือถ้าไม่มีรองในจะใช้กระดาษยัดแทนก็ได้.

(ส. ก. เล่ม ๕)

วิธีขัดรองเท้าดำ

๙๑ สองทำดอกชะยากับน้ำมะนาวมาขยำรวมกันเข้าโดยมีปริมาณเท่า ๆ กัน แล้วจึงใช้ดอกชะยาที่ผสมดูดน้ำมะนาวไว้นั้นมาขัดรองเท้าหนังดำ รองเท้าจะเป็นมันและสีดำประดุจซื้อใหม่

(ส. ก. เล่ม ๑๓)

ยาขัดรองเท้าดำ

๙๒ น้ำมะนาวจะใช้เปนยาขัดเงารองเท้าสีดำแลสีน้ำตาลได้เปนอย่างดีในคราวขัดสน.

(ส. ก. เล่ม ๔๔)

รองเท้าที่คับ

๙๓ รองเท้าหนังที่คับ อาจกัดส้นหรือนิ้วเท้าให้พองในขณะที่ใส่ วิธีแก้คือต้องเอาแช่ในน้ำร้อนสัก ๒—๓ คืน แล้วเอาผึ่งไว้ ให้แห้ง หนังรองเท้าจะยืดออกไม่ทำให้เจ็บเท้าเลย.

(ท. ย. สิงห์ ๖๗)

การรักษารองเท้าให้ทน

๙๔ น้ำมันวัสลินอาจใช้ทารองเท้าหนังได้อย่างดี คือถ้าทาแล้วจะเก็บรักษาไว้ได้นาน แลทนทาน เมื่อจะใช้ของเอาวัสลินถูอาทิตย์ละครั้ง แล้วทิ้งไว้ ให้แห้งจึงขัดออก.

(ท. ย. พฤศจิ ๖๗)

ทำให้พื้นรองเท้าทน

๙๕ จงเอายาสำหรับทารองเท้าทาลงที่พื้นเบื้องล่างแห่งรองเท้าชั้นในหรือบุคแต่เบา ๆ จนทั่วอยู่เสมอเปนนิจ พื้นรองเท้านั้นจะแข็งแรงมั่นคงและป้องกันความชุ่มชื้นได้.

(ท. ย. พฤศภ ๖๗)

วิธีรักษาเชือกผูกรองเท้า

๙๖ เชือกผูกรองเท้าชนิดสีดำ ถ้าซักน้ำอุ่น ๆ เจือแอมโมเนียเล็กน้อย แล้วเอาไปแช่ในน้ำกาแฟ ที่ชงแก่ ๆ จะทำให้เชือกผูกรองเท้าทนทานมาก.

(ส.ก. เล่ม ๒๒)

วิธีซักถุงเท้าแพร

๙๗ ถุงเท้าแพรหรือไหมต้องใช้ซักในน้ำอุ่น อย่าให้ร้อนจัดแช่ด้วยฟองสบู่ ไม่ควรจะเอาสบู่ถู เมื่อเอาถุงเท้าแช่ทิ้งไว้ ชั่วโมง ๑ แล้วเอามาซักน้ำเย็นแลม้วนบิดให้แห้งจึงคลี่ออกจัดดึงให้ได้รูป เอาเตารีดเย็น ๆ กดรีดให้เรียบ.

(ท.ย. ธันว์ ๖๗)

หมวดที่ ๓
การรักษาอาหารอย่างง่าย

น้ำกาแฟ

๑ ถ้าโรยเกลือป่นแต่นิดหน่อยลงในน้ำกาแฟ จะทำให้มีกลิ่นหอมแลรสโอชาขึ้นอีก.

(ท.ย. เมย ๖๙)

กาแฟ

๒ เอาน้ำตาล ๑ ก้อนบรรจุไว้ในกระป๋องกาแฟ จะดูดความชื้นให้แห้งและป้องกันความชื้นได้.

(ท.ย. ตุล ๖๙)

ขวดบรรจุแยม

๓ ขวดที่บรรจุแยมและอื่น ๆ ถ้าจะให้เก็บไว้ได้นาน ๆ จงใช้กระดาดที่น้ำมันซึมไม่ได้ เช่นกระดาดไขผึ้ง แช่ลงในแป้งที่ร้อน ๆ แล้วเอามาปะกบเข้ากับปากขวดให้สนิท พอแห้งแล้วจะป้องกันอากาศเข้าข้างในได้ดี

(ท.ย. ตุล ๖๙)

วิธีตรวจน้ำนมสด

๔ ถ้าเราอยากจะทราบว่าน้ำนมนั้นจะบริสุทธิ์หรือเปนนมที่ปนประการใดอาจพิศูจน์ได้ โดยง่ายตามวิธีที่จะกล่าวต่อไปนี้ คือเอาเข็มเย็บผ้าที่สอาดเล่มหนึ่ง จุ่มลงในน้ำนมนั้น ถ้านมดีเมื่อเราชักเข็ม

ข้นมาก็จะเห็นน้ำนมติดอยู่ที่เข็ม ถ้าเปนนมปน เข็มนั้นจะสอาดดังเดิมไม่มีนมติดขึ้นมาเลย.

(ท.ย. มิถุน ๖๙)

รักษานมข้น

๕ นมข้น เราเปิดใช้ครั้ง ๑ มักจะไม่หมด ควรเทลงในถ้วยหรือหม้อเคลือบ ผูกปากด้วยผ้ามิสลิน แล้วบรรจุลงในโหลหล่อน้ำไว้ อีกชั้น ๑ ไม่ควรเก็บไว้ในกระป๋องเดิม.

(ส.ก. เล่ม ๙)

เนยจืด

๖ เอาน้ำตาลสัก ๑ ก้อนวางไว้ในจานที่สำหรับเก็บเนยจืด จะป้องกันไม่ให้เนยจืดนั้นเปนราได้.

(ส.ก. เล่ม ๓๘)

การรักษาเกลือบ่นไม่ให้แฉะ

๗ ในระหว่างฤดูที่มีอากาศชื้นแฉะย่อมเปนการยากที่จะระวังรักษาให้เกลือแห้งอยู่เสมอ แต่มีวิธีอยู่อย่างหนึ่งคือ ก่อนที่จะเอาเกลือบ่นบรรจุใส่ในขวดฤๅภาชนะสำหรับใส่เกลือ จงเอากระดาษซับที่สอาด ๆ พับใส่รองก้นภาชนะเสียก่อน แล้วจึงเทเกลือใส่ลงไป จะรักษาเกลือให้แห้งไม่ชื้นเลย.

(ท.ย. กรกฎ ๖๘)

วิธีกันไม่ให้เกลือชื้น

๘ ใส่เข้าสารลงในกระปุกเกลือบ่นสักเล็กน้อย จะทำให้เกลือนั้นไม่ชื้นและไม่ขยักกันเปนก้อน.

(ส.ก. เล่ม๘)

วิธีทำขนมปัง

๙ แป้งข้าวไรกับแป้งข้าวลีท (คือแป้งข้าวสาลี) ผสมส่วนเท่าๆกัน ทำขนมปังจะได้ผลดีและไม่เปลืองสตางค์ด้วย.

(ส. ก. เล่ม ๕)

วิธีปิ้งขนมในเตาอบ

๑๐ ก่อนจะปิ้งขนมในเตาอบที่ร้อนจัด ควรเอาพิมพ์ขนมแช่หล่อน้ำเย็นไว้เวลาปิ้งจะทำให้ขนมสุกทั่วถึงกันดี.

(ส. ก. เล่ม ๓๙)

ขนมปังทำแซนด์วิช

๑๑ ขนมปังสดซึ่งทำแซนด์วิช ถ้าจะให้อ่อนนุ่มอยู่เสมอ จงเรียงใส่จานแยน ๆ ซ้อนกันพอควร แล้วเอาผ้าขาวที่สอาดชุบน้ำเย็นคลุมไว้ แม้ขนมปังนั้นจะกระด้างไปแล้วก็ควรทำเช่นเดียวกัน.

(ท. ย. สิงห์ ๖๙)

แป้งทำขนม

๑๒ ถ้าแป้งสำหรับทำขนมติดรวมกันแน่นเป็นก้อนฤาเป็นปึก ควรย้ายเอามาเก็บไว้ในที่ชื้น เมื่อเราต้องการใช้เวลาใดจงเอาไปตั้งผึ่งไฟข้างให้แห้งแล้วจึงร่อนด้วยตะแกรง.

(ท. ย. ตุลา ๖๙)

เครื่องทาขนมปัง

๑๓ นมข้นสัก ๑ ช้อนโต๊ะ ผสมกับน้ำตาลทรายแดงเล็กน้อย เอาขึ้นตั้งไฟอ่อน ๆ จนละลายดีแล้ว ใช้เคลือบทาขนมปังได้ดี

(ท. ย. ตุลฯ ๖๙)

การผสมมัสตาส

๑๔ การผสมมัสตาส ถ้าใช้นมผสมแทนน้ำจะทำให้สดและฟูดี ถ้าใช้เกลือผสมลงจะเก็บไว้ได้นานไม่แห้งและสีไม่จาง ทั้งมีรสดีด้วย.

(ท. ย. ตุลฯ ๖๙)

ไข่ต้ม

๑๕ ไข่ต้มพอสุกดีแล้วให้รีบจุ่มลงในน้ำเย็นโดยเร็ว แล้วปอกเปลือกจะรู้สึกว่าปอกได้ง่ายดี.

(ส. ก. เล่ม ๓๘)

วิธีเก็บไข่

๑๖ ไข่ที่ออกใหม่ ๆ ถ้าทิ้งไว้ในน้ำเดือดสัก ๑ นาที แล้วจะเก็บไว้ได้นานไม่เสียเร็ว.

(ส. ก. เล่ม ๔๒)

วิธีรักษาไข่

๑๗ ถ้าท่านต้องการเก็บไข่ไว้ให้ได้นานสัก ๒ เดือน จงเอาน้ำมันหมูทาเปลือกไข่ให้ทั่ว แล้วนำไปหมกแกลบไว้ ไข่จะอยู่ทนไม่เสียเลย.

(ส. ก. เล่ม ๒๘)

ต้มไข่

๑๘ ถ้าต้องการต่อยไข่ลงต้มเป็นฟอง ๆ จงเติมน้ำส้มลงในน้ำที่ต้มนั้นสักนิดหน่อย จะทำให้ไข่ไม่แตกกระจายกันไป.

(ส. ก. เล่ม ๓๕)

วิธีต้มไข่ร้าว

๑๙ ไข่ร้าวต้มด้วยน้ำเกลือประมาณ ๑ ช้อนกาแฟต่อน้ำครึ่งขวดบรั่นดี จะไม่ติดกันหรือไหม้ภาชนะที่ใช้ต้มได้.

(ท. ย. ตุลา ๖๙)

วิธีสังเกตเนื้อวัวสด

๒๐ เนื้อวัวสดที่มีสีชมอ่อน แสดงว่าเป็นเนื้อที่มีเชื้อโรค เนื้อวัวสดที่ดีต้องมีสีแดงเข้มสด ส่วนมันมีสีเหลือง เนื้อแกะที่มีลักษณะเช่นเดียวกับเนื้อวัว แต่มันต้องสีขาว.

(ท. ย. สิงห์ ๖๙)

วิธีรักษาเนื้อ

๒๑ เนื้อถ้าอุ่นลงในน้ำเดือดสักประเดี๋ยว จะเก็บไว้นานสักหน่อย เนื้อนั้นก็ไม่มีกลิ่นเหม็นกระไร.

(ส. ก. เล่ม ๒๘)

วิธีล้างเนื้อ

๒๒ เนื้อสดที่เก็บไว้ก่อนปรุงเปนอาหาร ควรแขวนไว้ดีกว่าวางไว้ในจาน กับหมูหรือเนื้อสดก็ดี ถ้าจะชำระให้สอาด ควรชำระเมื่อยังเปนก้อนใหญ่ ๆ ไม่ควรชำระล้างเมื่อหั่นเปนชิ้นเล็ก ๆ แล้วจะทำให้เสียรส.

(ส. ก. เล่ม ๓๐)

เนื้อสดย่าง

๒๓ เนื้อสดควรเอาจุ่มแช่ไว้ในน้ำร้อนที่สุกสักครู่ก่อนที่จะเอาปิ้งหรือย่างเพราะจะชุ่มไปด้วยน้ำ และจะทำให้อ่อนยุ่ย.

(ท. ย. ตุล ๖๘)

กระดูกวัว, หมู,

๒๔ กระดูกวัวหรือกระดูกหมูที่ต้มใช้น้ำเปนซุบนั้น เมื่อต้มจนพรุนหรือเปนรูแล้วจึงจะหมดเชื้อ.

(ท. ย. ตุล ๖๘)

ปลาสด

๒๕ ถ้าท่านต้องการจะเก็บปลาสดไว้นาน ๆ แล้ว จงเอาน้ำตาลหยาบ ๆ โรยลงบนปลาสด จะได้ผลสมประสงค์.

(ส.ก. เล่ม ๓)

วิธีทอดปลาสด

๒๖ ปลาสดที่ท่านต้องการจะชุบแป้งทอดหรือทอดเปล่า ๆ ก็ดี ควรจะผึ่งให้หมาด ๆ เสียก่อน.

(ส.ก. เล่ม ๙ ตอน ๖)

ป้องกันไส้กรอกแตก

๒๗ เพื่อป้องกันไม่ให้ไส้กรอกแตกได้ในเวลาปิ้งหรือทอดนั้น ให้เอาไส้กรอกชุบน้ำเดือดเสียก่อน.

(ส.ก. เล่ม ๓๙)

พิศูจน์เห็ด

๒๘ ถ้าจะพิศูจน์ว่าเห็ดชนิดไหนเปนเบื่อเมาหรือไม่นั้นควรทำดังนี้ เอาเห็ดนั้นต้มจนน้ำเดือดแล้ว เอาข้าวสารใส่ลงไปในหม้อต้มนั้นด้วยเล็กน้อย ถ้าแม้เข้าสารไม่สุก เปนรู้ได้ว่าเห็ดนั้นเปนเห็ดเบื่อเมาหรือเอาช้อนเงินคนดูก็ได้ ถ้าเปนเห็ดเมาช้อนนั้นจะเปนสีดำ.

(ท.ย. ธันว์ ๒๙)

ฆ่าเชื้อโรคในผักสด

๒๙ ผักสดต่างๆ ถ้าจะไม่ใช้น้ำร้อนลวกเพื่อฆ่าเชื้อโรค จะล้างด้วยน้ำเย็นที่ผสมกับด่างทับทิม (Potassium Permanganate) ก็จะฆ่าเชื้อโรคได้ทุกชนิด.

(ท.ย. ตุล ๖๙)

วิธีต้มผัก

๓๐ ถ้าจะต้มผักควรจะใช้น้ำให้น้อยที่สุด เพราะน้ำที่เกิดขึ้นในขณะต้มนั้นจะใช้เปนน้ำซุบก็ได้.

(ส.ก. เล่ม ๘)

การต้มผัก

๓๑ การต้มผักควรจะเจือเกลือบ่นลงไปสักเล็กน้อย จะทำให้ผักนั้นมีรสชาดดีขึ้น ใช้เกลือบ่น ๑ ช้อนโต๊ะต่อน้ำ ๑ แกลลอน.

(ส.ก. เล่ม ๓๘)

ผัก

๓๒ ผักต่าง ๆ ซึ่งจะใช้ในการครัว ควรเอาแช่ไว้ในน้ำเย็นที่เจือโซดาไบคาร์บอเน็ตประมาณ ๑ หยิบมือสักครึ่งชั่วโมง แลเวลาจะใช้เข้าอาหารชนิดใดควรใส่น้ำตาลลงด้วยพอสมควร.

(ส.ก. เล่ม ๓๘)

วิธีต้มผัก

๓๓ ต้มผักควรใช้น้ำให้น้อยที่สุด แล้วเทน้ำนั้นมากับผักด้วย น้ำนี้เป็นน้ำหวานของผักที่ยังออกมา.

(ส.ก. เล่ม ๓๐)

ผัก

๓๔ หากท่านต้มผักที่มีสีเขียว จงเอาน้ำตาลไส่ลงไปด้วยสักเล็กน้อยจะทำให้ผักนั้นมีสีสด. และมีกลิ่นหอมดีขึ้นกว่าที่ควรเป็น.

(ส.ก. เล่ม ๓)

ผักสด

๓๕ ถ้าท่านต้องการเก็บผักสดไว้นาน ๆ จงบรรจุไว้ในขวดที่ใส่เกลือนิดหน่อยปิดฝาเสียให้แน่น ผักชีถ้าจะให้สดต้องจุ่มน้ำ แล้วห่อกระดาษหนังสือพิมพ์จะสดดีดังเก่า.

(ส.ก. เล่ม ๓)

รักษาผักสด

๓๖ วิธีรักษาผักดิบให้สดชื่นอยู่เสมอ คือก่อนที่จะเอาต้มควรแช่ใส่ไว้ในน้ำเย็นเจือผสมด้วยครีมตาตา (Cream of Tartar) ประมาณ ๑ ช้อนกาแฟสัก ๒—๓ ชั่วโมง ผักนั้นจะไม่สู้เหี่ยวแห้ง.

(ท.ย. มิถุน ๖๘)

รักษาผักสดให้ชื่น

๓๗ ผักที่เหี่ยวแห้งย่อมอาจทำให้สดชื่นได้ โดยแช่ไว้ในน้ำเย็น ซึ่งเจือผสมด้วยน้ำมะนาวสักเล็กน้อยสักชั่วโมงหนึ่ง.

(ท.ย. พฤศภ ๖๘)

วิธีทำให้มันฝรั่งสด

๓๘ มันฝรั่งเวลาปอกแช่น้ำไว้ แต่ยังไม่ใช้ ควรเจือน้ำมะนาวลงไปด้วยสัก ๒—๓ หยด จะทำให้มันนั้นสดดี.

(ส.ก. เล่ม ๓๘)

มันฝรั่ง

๓๙ มันฝรั่งที่เก็บไว้นาน ๆ เวลาจะต้มให้เจือน้ำตาลลงไปด้วยสักเล็กน้อย.

(ส.ก. เล่ม ๓๘)

การต้มมัน

๔๐ เวลาต้มมันถ้าผสมน้ำส้มลงไปด้วยสัก ๑ ช้อนชาแล้ว จะไม่ทำให้มันนั้นดำ.

(ส.ก. เล่ม ๓๕)

วิธีต้มมันเทศ

๔๑ ถ้าเอามันเทศแช่น้ำสัก ๑๕ นาที แล้วจึงต้มหรือทอดเพื่อทำอาหารจะสุกเร็วกว่าธรรมดาขึ้นมาก.

(ท.ย. ธันว์ ๖๙)

น้ำมัน

๔๒ น้ำมันที่รู้สึกว่ามีกลิ่นเหม็นไหม้ ให้หาเปลือกมันฝรั่งทอดลงสัก ๒—๓ ชิ้นกลิ่นจะหาย.

(ส. ก. เล่ม ๓๐)

น้ำมัน

๔๓ น้ำมันที่เหลือใช้จากการทอดปลา ควรจะเอามันฝรั่งที่ปอกเปลือกแล้วสัก ๒—๓ หัวใส่ลงไป จะทำให้น้ำมันกลับสอาดและเก็บไว้ใช้ต่อไปได้อีก.

(ส. ก. เล่ม ๓๘)

การแกะเอาเมล็ดองุ่นออก

๔๔ ต้มน้ำให้เดือด เอาเทลาดลงบนผลองุ่น ทิ้งแช่ไว้สัก ๒—๓ นาที พอให้ชุ่มเปียกทั่ว แล้วจึงเทน้ำออกเสียให้หมด แลหยิบเอาผลองุ่นนั้นขึ้นมาแกะเอาเมล็ดจะออกง่ายดายรวดเร็วทันใจ.

(ท. ย. พฤศภ ๖๙)

การรักษาผลมะนาวให้สดชื่น

๔๕ เอาผลมะนาวรวมเข้าหมกใส่ในทราย (Silver sand) ที่แห้งแต่ต้องคอยระวังอย่าให้ผลมะนาวกลิ้งถูกกันได้ แล้วเอาทรายนั้นกลบให้มิดชิด เพื่อป้องกันไม่ให้อากาศเข้าถึง ทำวิธีดังนี้ผลมะนาวนั้นจะสดชื่นไม่เน่าหรือแห้ง และจะมีน้ำอยู่เสมอชั่วหลายอาทิตย์.

(ท. ย. มิถุน ๖๗)

วิธีเก็บมะนาวไว้นาน

๔๖ ถ้าต้องการให้มะนาวสดใสแลอยู่ได้นาน ๆ งแช่น้ำเย็นไว้ในโหลเปลี่ยนน้ำทุก ๆ วันจะได้ผลสมประสงค์ ทั้งน้ำจะมีมากด้วย.

(ส. ก. เล่ม ๔)

๔๗ มะนาวก่อนที่จะปรุงอาหารควรจะแช่น้ำไว้สัก ๒—๓ นาที จะทำให้มะนาวนั้นมีน้ำมากขึ้นอีกตั้ง ๒ เท่าของส่วนเดิม.

(ส. ก. เล่ม ๒๘)

วิธีทดลองน้ำ

๔๘ วิธีทดลองน้ำ ให้ตักน้ำไว้สักแก้วหนึ่งเติมน้ำตาลลงไปสักก้อนหนึ่งแล้วเก็บไว้ในห้องที่ไม่ชื้น พอรุ่งเช้าถ้าน้ำในแก้วนั้นใสดี น้ำนั้นจะเปนน้ำบริสุทธิ์ ถ้าขุ่นข้น น้ำนั้นไม่บริสุทธิรับประทานไม่ได้.

(ส. ก. เล่ม ๓๕)

หมวดที่ ๔

การรักษาสัมภาระ

วิธีทำให้เหล็กกล้าอยู่เสมอ

๑ วิธีทำให้เหล็กกล้าอยู่เสมอ เช่นมีดเป็นต้น เพื่อใช้ได้คมและทนนาน ครั้งแรกเผาตัวมีดให้ร้อนจัด เอาคมมีดกดลงบนแท่งครั้ง ๆ จะละลายให้ริบชักมีดออกเสียโดยเร็ว แล้วเอากดลงบนแท่งอื่นต่อไปจนกว่าตัวมีดจะเย็น ไม่ทำให้ครั้งละลายอีกได้ จะทำให้มีดนั้นกล้าและคมขึ้น.

(ส.ก. เล่ม ๑๔)

รักษาเครื่องเหล็ก

๒ วิธีรักษาภาชนะที่ทำด้วยเหล็กไม่ให้เป็นสนิม จงเอาน้ำส้มอย่างดีกับน้ำเคี่ยวเข้าให้เป็นก้อนเหลว เอาผ้าหนา ๆ จุ่มทาขัดทับไว้ที่ภาชนะนั้น แล้วหาแปรงขนอ่อน ๆ มาแปรงให้ทั่ว.

(ท.ย. เมย ๖๗)

ป้องกันสนิม

๓ ห่วงม่านถ้าแขวนไว้นาน ๆ อาจเกิดสนิมขึ้นได้ เพราะฉนั้นก่อนใช้ควรเอาแช่ไว้ในน้ำมันพาราฟินสักประมาณ ๑๒ ชั่วโมง จะป้องกันสนิมได้ดี.

(ส.ก. เล่ม ๓๗)

ยากันสนิม

๔ หากโลหะสีขาวเปนสนิม จงใช้น้ำมะนาวแช่ แล้วเอาเกลือธรรมดาถูผึ่งให้แห้งจะหายหมด.

(ส.ก. เล่ม ๓)

ยาขัดเครื่องเหล็ก

๕ ผงตะกั่วดำแช่น้ำมันสนทิ้งไว้ ใช้สำหรับขัดเครื่องโลหะธาตุต่าง ๆ จะทำให้ไม่เกิดสนิม.

(ท.ย. มกร ๖๙)

ยาขัดเหล็กและทองแดง

๖ ชิเท่าหรือถ่านละเอียดผสมกับน้ำมันสน ใช้ขัดเหล็กหรือทองเหลืองให้สอาดได้ดีเหมือนกัน.

(ส.ก. เล่ม ๔)

วิธีล้างเครื่องเหล็ก

๗ น้ำมันพาราฟิน ๑ ส่วน ผสมกับน้ำ ๓ ส่วน ใช้ล้างเครื่องเหล็กให้สอาดหมดจดได้โดยง่าย หรือหากจะใช้ขัดเครื่องเรือนและกระเบื้องก็ได้ผลเช่นเดียวกัน.

(ส.ก. เล่ม ๔)

วิธีรักษาเหล็กเปนสนิม

๘ เหล็กที่เปนสนิม ถ้าตัดหัวหอมออกฤตรงรอยสนิมให้ทั่วทั้งไว้ให้แห้งสักวันหนึ่ง ที่นั้นขัดด้วยผงเอมเมอรี่ผสมกับน้ำมันพาราฟีนหรือผงอิฐปนกับน้ำมันสนก็จะหายได้ง่ายดาย.

(ส. ก. เล่ม ๘)

ขัดสนิมเหล็ก

๙ เหล็กหากเกิดสนิมขึ้น ใช้ผ้าชุบน้ำมันพาราฟีนถู ก็หายหมดจดได้ดีเหมือนกัน.

(ส. ก. เล่ม ๔)

วิธีล้างภาชนะ

๑๐ น้ำข้าวเปนสิ่งประเสริฐสำหรับทำให้ภาชนะซึ่งมีสนิมเหล็กหายได้กล่าวคือ เอาภาชนะที่ขึ้นสนิมนั้นแช่ไว้ในน้ำข้าวสัก ๔–๕ ชั่วโมง แล้วจึงล้างด้วยน้ำสอาด.

(ท. ย. มิน ๖๗)

วิธีขัดกระทะเหล็ก

๑๑ กระทะเหล็กเก่าดำหรือเปนสนิม จงเอากระทะนั้นสุมไว้ในไฟพอให้ร้อนแดงจนทั่ว จึงเอาขึ้นมาชุบน้ำท่า แล้วหาแกลบหรือเท่าขัด กระทะนั้นจะสอาดและใหม่.

(ท. ย. กันย์ ๖๙)

การรักษาเข็มให้สอาด

๑๒ เอากาแฟผงที่แห้งใส่ในเยาะเล็ก ๆ ให้เต็ม แล้วเอาเข็มหมุดหรือเข็มเย็บผ้าปักลงไว้ จะทำให้เข็มนั้นสอาดอยู่เสมอ.

(ท. ย. สิงห์ ๖๗)

ทำเข็มให้หมดสนิม

๑๓ เข็มเย็บผ้าถ้าสนิมจับเปรอะ จงเอาปักไว้บนสบู่กรดนาน ๆ สนิมนั้นจะหายได้.

(ส. ก. เล่ม ๒๙)

ตะปูควงขึ้นสนิม

๑๔ หนทางที่ดีในการไขเอาตะปูควงขึ้นสนิมซึ่งติดแน่นออก จงเอาน้ำส้มราดลงที่หัวตะปูแต่เล็กน้อยพอให้ซึมซาบจนทั่ว แล้วจึงค่อยเอาไขควงใส่ยิดหมุนก็จะออกง่ายดาย.

(ท. ย. กรกฎ ๖๘)

ป้องกันมิดไม่ให้เกิดสนิม

๑๕ มิดพับถ้าจะต้องการเก็บไว้นาน ๆ ควรขัดใบมิดให้สอาด และเอาน้ำมันสวิทสัก ๒-๓ หยด ทาถูให้ทั่ว แล้วเช็ดน้ำมันให้หมดด้วยเศษผ้าสักหลาดหรือหนังแกะอ่อน ๆ.

(ส. ก. เล่ม ๓๘)

ลับมีด

๑๖ เวลาลับมีดควรจะนอนตัวมีดให้มาก และลับให้เสมอกัน มิฉนั้นคมมีดจะกลับหนาและด้อย.

(ส. ก. เล่ม ๓๘)

มีดเสียคม

๑๗ ชิ้นเนื้อแลมัน หรือไขสัตว์ที่กำลังร้อน ไม่ควรจะเอามีดไปเฉือนตัดในขณะนั้น เพราะจะทำให้มีดเสียคม.

(ท. ย. พฤศจิก ๖๘)

ต้มมีดสกปรก

๑๘ ต้มมีดเปรอะเยื่อนดำ ควรเอาช้อคผงหรือช้อคฝรั่งเศสผสมกับน้ำมะนาวพอเหลว ทาแลขัดถูให้ทั่วแล้วทิ้งไว้สักครู่ จึงค่อยล้างออก.

(ท. ย. กรกฎ ๖๘)

วิธีเช็ดมีดที่เปื้อน

๑๙ น้ำหัวหอมจะเช็ดมีดที่เปรอะเยื่อนให้สอาดได้ และกันสนิมได้อย่างดีด้วย.

(ส. ก. เล่ม ๑๗)

ขัดช้อนซ่อม

๒๐ ถ้าช้อนซ่อมที่ทำด้วยทองเหลือง เงิน หรือนิเกอล์ เก่า จง เอาผงดินส้มขัดถูจะสอาด.

(ท. ย. พฤศภ ๖๘)

ป้องกันช้อนดำ

๒๑ ถ้าเอาน้ำนมสดเจือปนลงในมัสตาดแทนน้ำท่า ย่อมอาจ รักษาช้อนที่ตักไม่ให้เปรอะดำ.

(ท. ย. พฤศภ ๖๘)

วิธีทำตะไกรให้คม

๒๒ เมื่อเวลาตัดผ้าบังเอินตะไกรนั้นคือขนมาตัดไม่ใคร่สดวก จง ลองวิธีนี้บางทีจะคมขึ้นได้อีก อ้าตะไกรนั้นจนสุดล้าด้วยมือขวา มือซ้ายถือกันเข็มขวางไว้ในระหว่างขาทั้ง ๒ หุบตะไกรประหนึ่งจะตัดเข็มให้ขาด เข็มนั้นจะรู่ตามไปจนสุดปลายตะไกร ทำเช่นนี้สัก ๒-๓ หน.

(ส. ก. เล่ม ๓๐)

ทำตะไกรให้คม

๒๓ ทำตะไกรให้คมอีกวิธีหนึ่ง คืออ้าตะไกรให้สุดล้าแล้ว ทำประหนึ่งจะตัดปากขวดเล็ก ๆ สัก ๔-๕ ครั้ง ก็จะสมประสงค์.

(ส. ก. เล่ม ๓๕)

วิธีรักษาเตาริดไม่ให้เปนสนิม

๒๔ เตาริดเสื้อผ้า เมื่อเราใช้เสร็จแล้วให้เอาถ่านออกเสียก่อน แล้วเอาเทียนไขคลึงทั่วก้นเตาและตามข้าง ๆ ให้ทั่วตลอด พอให้น้ำมันเยิ้มติดจนทั่ว แล้วทิ้งไว้ให้เย็นไม่ต้องเช็ดเอาออกจึงเก็บ เมื่อเราจะใช้ริดใหม่ จงติดไฟใส่ให้ร้อนพอให้เทียนไขที่ติดอยู่ละลายเปนน้ำมัน จึงเอาผ้าที่สอาดเช็ดขัดให้ทั่วตลอด เพื่อให้น้ำมันออกหมด ถ้าทำโดยวิธีดังนี้ได้เปนนิจ เตาริดนั้นจะใหม่สอาดอยู่เสมอ และไม่มีสนิมติดเลย.

(ท. ย. มิถุน ๖๙)

ขัดเตาริด

๒๕ เตาริดที่เยื่อนเปรอะ ถ้าใช้ผ้าชุบแอมโมเนียในขณะที่เตายังร้อนอยู่ แล้วเอาเทียนไขถูอีกครั้งจะสอาดดี.

(ท. ย. ธันว์ ๖๙)

การวางเตาริด

๒๖ เตาริดไม่ควรวางลงบนโลหะต่าง ๆ เพราะจะทำให้เย็นเร็ว ให้วางไว้บนสิ่งที่ไม่ดูดความร้อน มีอิฐเปนต้น.

(ส. ก. เล่ม ๓๐)

ขัดเช็ดรั้วเหล็ก

๒๗ วิธีขัดเช็ดรั้วหรือลูกกรงเหล็กให้สอาดและเร็วง่ายดายที่สุด จงเอาผ้าสำหรับขัดของให้ขึ้นเงาขนาด ๔ ตารางนิ้ว เย็บปะกบติดกับผ้าหนังสัตว์ชนิดอ่อนให้มีขนาดเท่ากัน สำหรับใช้ขัดถู.

(ท. ย. กรกฎ ๖๘)

ป้องกันสนิมร่ม

๒๘ การป้องกันร่มไม่ให้เปนสนิม ต้องเอาวัสลินหม่นทาตรงซี่ก้าน แลถ้าโคลนติดเข้อนผ้าร่ม จงเอาเศษผ้าชุบเหล้าเมททิเลท (Methylated spirit) ถู.

(ท. ย. มิน ๖๗)

วิธีรักษาภาชนะที่ทำด้วยอาลูมิเนี่ยม

๒๙ เครื่องภาชนะต่าง ๆ ที่ทำด้วยอาลูมิเนียม จงระวังในการใช้อย่าใส่หรือให้ถูกต้องกับเข้า แลสิ่งของที่เค็ม เพราะอาจทำให้พองนูนขึ้นมาจนแตกได้.

(ท. ย. พฤศภ ๖๘)

วิธีขัดอาลูมิเนี่ยม

๓๐ เอาน้ำประสานทอง น้ำด่างประสานดิบุก ผสมกันเข้ากับน้ำแต่พอควร เอาแปรงจุ่มลงแต่น้อยขึ้นขัดวัดถุต่าง ๆ ซึ่งทำด้วยอาลูมิเนียม จะขึ้นเงาใหม่สอาดดี.

(ท. ย. พฤศภ ๖๗)

วิธีขัดภาชนะที่ทำด้วยอาลูมิเนียม

๓๑ ถาดหรือหม้ออาลูมิเนียม จงเอาน้ำมะนาวขัดถู หรือจะใช้น้ำมะนาวผสมกับทราย (Silver sand) ก็ได้ เมื่อขัดหมดจดแล้วจึงล้างน้ำให้สะอาดภายหลัง แต่ภาชนะเหล่านี้ไม่ควรล้างด้วยน้ำโซดา เพราะว่าจะทำให้หมดเงา.

(ท. ย. ธันว์ ๖๗)

ขัดภาชนะเคลือบ

๓๒ ภาชนะเคลือบสีขาว ควรล้างด้วยน้ำอุ่นละลายกับสบู่แล้วเช็ดถูให้แห้ง จึงขัดด้วยผ้าสักหลาดหรือหนังอ่อน ๆ ก็ได้.

(ท. ย. มิถน ๖๘)

ถาดเคลือบ

๓๓ เปลือกไข่ยดให้ละเอียดผสมกับเกลือป่น เปนสิ่งประเสริฐสำหรับใช้ขัดถูถาดเคลือบ.

(ท. ย. มิน ๖๗)

วิธีล้างอ่างเคลือบ

๓๔ อ่างล้างหน้าชนิดเหล็กเคลือบ ถ้าใช้ด่างทับทิม Potassium Permancanate จงล้างด้วยน้ำมะนาวหรือมะกรูดจะออกได้ง่ายกว่าอย่างอื่น.

(ท. ย. ธันว์ ๖๘)

การรักษาหม้อกะทะเคลือบให้ทน

๓๕ กะทะหม้อเคลือบใหม่ ๆ ก่อนที่จะใช้จงเอาน้ำเทลงในกะทะธรรมดา แล้วเอากะทะหรือหม้อเคลือบแช่ลงไปแล้วเอาขึ้นตั้งไฟจนน้ำเดือด แล้วยกกะทะหรือหม้อเคลือบลงตั้งไว้จนเย็นเอง จะทำให้ใช้ได้ทนทานดีขึ้นและไม่ไหม้ ไม่กะเทาะ.

(ท. ย. สิงห์ ๖๙)

ขัดถังสังกะสี

๓๖ น้ำสบู่อุ่น ๆ ผสมกับน้ำมันพาราฟินเล็กน้อย ใช้ขัดล้างถังสังกะสีได้.

(ท. ย. พฤศจิก ๖๙)

วิธีล้างสังกะสี

๓๗ สังกะสีและเหล็กวิลาศซึ่งเปื้อนเปรอะนมเนยและไขมัน จะล้างให้สอาดได้ โดยใช้น้ำมันพาราฟินเล็กน้อย ผสมกับผุ้นสีขาวพอเหลว ๆ ขัดหรือถู.

(ส. ก. เล่ม ๑๔)

วิธีขัดทองแดง, ทองเหลือง, สังกะสี

๓๘ ผ้านุ่ม ๆ ชุบน้ำส้มปนเกลือใช้ขัด ทองแดง, ทองเหลือง, และสังกะสี, ภายหลังจึงขัดด้วยผ้าขนสัตว์แห้ง ๆ อีกทีหนึ่ง จะทำให้โลหะนั้นเปนเงางาม.

(ส. ก. เล่ม ๔๒)

วิธีขัดทองแดง

๓๙ ถ้าจะขัดของที่ทำด้วยทองแดงจงแช่น้ำร้อนเสียก่อน จะขัดง่ายและเร็วเข้า.

(ส. ก. เล่ม ๕)

วิธีขัดทองแดง

๔๐ ทองแดงซึ่งมัวหมอง ขัดด้วยน้ำส้มอุ่นๆ ผสมกับน้ำเล็กน้อย แล้วเช็ดด้วยผ้านุ่ม ๆ จะงามสอาดเปนเงา.

(ส. ก. เล่ม ๑๗)

วิธีขัดทองแดงหรือทองเหลือง

๔๑ ทองแดง, ทองเหลือง, หรือสังกะสีที่เก่าสกปรก จงเอาผ้าสอาดบาง ๆ จุ่มชุบน้ำส้มซึ่งผสมกับเกลือป่นทาขัดให้ทั่วแล้ว จึงขัดด้วยผ้าสักหลาดอีกครั้ง.

(ท. ย. กันย์ ๖๙)

ขัดทองเหลืองและเหล็ก

๔๒ เถ้าที่ร่อนด้วยตะแกรงอย่างละเอียด ผสมกับน้ำมันเตอร์เปนไตน์แต่พอควร ใช้สำหรับขัดถูเหล็กและทองเหลืองให้สอาด.

(ท. ย. มิถุน ๖๙)

วิธีขัดทองเหลือง

๔๓ วิธีขัดทองเหลืองให้ใหม่สุกได้ทนทาน ควรเอายาสำหรับขัดโลหะถูให้ทั่ว แล้วจึงเอาเศษผ้าซึ่งพรมด้วยน้ำมันพาราฟินเช็ดถูทีหลัง.

(ท. ย. สิงห์ ๖๗)

ห่วงม่านชิ้นสนิม

๔๔ ถ้าห่วงม่านชิ้นสนิม จงเอาใส่แช่ไว้ในน้ำมันพาราฟินสัก ๑๒ ชั่วโมง.

(ท. ย. มิถุน ๖๙)

ประโยชน์ของเถ้าไม้

๔๕ ทองเหลือง อาลูมิเนียม และเหล็กทุกชนิด ควรขัดล้างด้วยเถ้าไม้ที่ถูกไหม้จนเปนผงสีขาว ๆ เสร็จแล้ว.

(ท. ย. กันย์ ๖๙)

ประโยชน์ของเถ้าฝิ่น

๔๖ ๑. อาจใช้เช็ดถูมือที่สกปรกให้สอาดได้อย่างรวดเร็ว โดยเอาสบู่มาฟอกมือเสียก่อน แล้วจึงเอาเถ้าฝิ่นมาขยี้ปนกับสบู่ถูลงบนผ่ามือนั้น.

๒. ฝิ่นอิฐที่เก่านั้น ไม่มีอะไรจะขัดให้สอาดได้ดีกว่าเถ้า โดยเอาเถ้ามากำมือหนึ่งใส่ลงในถังปนกับน้ำ จะได้รับผลเปนที่พอใจที่สุด.

๓. เอาน้ำส้มหรือน้ำมะนาวก็ได้แต่เล็กน้อย ผสมกับเถ้าพืนไว้สำหรับใช้ขัดล้างภาชนะที่ทำด้วยอาลูมิเนียมได้ดีอย่างประหลาด.

๔. เอาเถ้าพืนนิดหน่อยกับสบู่ที่ละลายน้ำแช่ใส่ลงในน้ำอุ่น จะใช้สำหรับขัดกระเบืองอย่างที่ใช้ในบ้านจุขันนี้ให้สวยงามได้.

(ท. ย. มิถุน ๖๗)

วิธีล้างเครื่องทองรูปพรรณ

๔๗ จะล้างเครื่องทองรูปพรรณต่าง ๆ ให้สอาดได้ โดยนำของสิ่งนันแช่ไว้ในน้ำด่างอย่างแรง จนกว่าผงคราบที่ขับจะหลุดหมด ต่อไปจึงใช้น้ำกับสบู่ล้าง.

(ส. ก. เล่ม ๒๔)

วิธีทำยาขัด

๔๘ เอายาสีพันชนิดครีมมาผึ่งแดดให้แห้งเกราะ แล้วบดเปนผง เมื่อจะขัดเพ็ชร์ เงินและทอง ฯ ล ฯ จงใช้น้ำมะนาวผสมด้วย จะเปนยาขัดที่ดีได้อีกชนิดหนึ่ง.

(ส. ก. เล่ม ๓๓)

วิธีล้างของกะไหล่หรือชุบ

๔๙ ของกะไหล่หรือชุบ ถ้ามีสนิมขับ ให้เอาสบู่กับน้ำถูล้างให้ทั่ว ผึ่งให้แห้งแล้วขัดด้วยผุ่นผงชอคจะดีอย่างเดิม.

(ส. ก. เล่ม ๔)

แถบแลดินเงินที่หมอง

๕๐ แถบหรือดินเงินที่เก่ามัวหมองอาจขัดให้สุกใหม่ได้ง่าย โดยเอาผงแมกนิเซีย Magnesia ทาให้ทั่วแล้วถู แลทิ้งไว้สัก ๒—๓ ชั่วโมง จึงเอาแปรงสำหรับขัดโลหะที่สอาดมาขัดออกให้หมด หรือจะถูด้วยผ้าสักหลาดอ่อนชุบน้ำเหล้าองุ่นก็ได้

(ท. ย. มิถุน ๖๗)

วัตถุที่ทำด้วยทองปรอนซ์

๕๑ วัตถุหรือรูปที่ทำด้วยทองปรอนซ์ อย่าใช้ล้างด้วยน้ำ จงขัดผงลอองออกให้หมด แลหาผ้าบาง ๆ ชุบน้ำมันสลัดทา แล้วเอาหนังอ่อนขัดเช็ดให้ทั่ว.

(ท. ย. มิน ๖๗)

กรอบรูปทาสีทอง

๕๒ กรอบรูปสีทองดำสกปรก จงล้างด้วยน้ำอุ่น แต่ระวังอย่าขัดถูให้แรงนัก เพราะสีทองจะลอกออกหมด หนทางที่ดีควรใช้ฟองน้ำถูแต่พอเบา ๆ แล้วเอาโซดาคาบอเน็ต ๑ ช้อนโต๊ะผสมกับน้ำอุ่นแต่พอข้น หาแปรงอ่อน ๆ จุ่มเช็ดถูให้ทั่วแล้วทิ้งไว้ให้แห้ง จึงขัดด้วยแปรงขนนุ่ม ๆ เบา ๆ กรอบนั้นจะใหม่สอาด.

(ท. ย. กุมภ์ ๖๘)

รักษาภาชนะเงินให้สอาด

๕๓ จงนำน้ำใสบริสุทธิ์กับผงแมคนิเซียผสมให้เข้ากัน แล้วจึงเอาผ้านุ่ม ๆ เช็ดภาชนะเงินที่ขึ้นผ้าและสนิม จะหลุดหายได้อย่างง่ายดาย.

(ส. ก. เล่ม ๑๓)

ยาขัดเครื่องเงิน

๕๔ น้ำประสารทองผสมกับน้ำท่า ๑ ช้อนโต๊ะ ใช้สำหรับขัดล้างภาชนะหรือวัตถุเครื่องเงินได้.

(ท. ย. กันย์ ๖๙)

เครื่องขัดเงินให้สุก

๕๕ ดินสอพองเปนสิ่งประเสริฐสำหรับใช้ขัดเครื่องภาชนะ หรือเครื่องประดับที่ทำด้วยเงินหรือโลหะบางอย่าง ให้ใหม่สุกได้ดีทันความต้องการในเวลาอันจำเปน แต่เมื่อขัดเสร็จแล้ว ควรเอาผ้าสักหลาดอ่อน ๆ เช็ดเพื่อให้ขึ้นเงา.

(ท. ย. พฤศภ ๖๙)

ขัดวัตถุที่ทำด้วยเงิน

๕๖ เครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ทำด้วยเงินมีสีดำ จงเอาใส่แช่ไว้ในน้ำซึ่งหมักด้วยมันฝรั่ง ภายหลังท่านจะเห็นว่าวัตถุนั้นสอาดดังประหนึ่งว่าเปนของใหม่.

(ท. ย. พฤศภ ๖๙)

ผุ่นแลน้ำมันขัดเครื่องเงิน

๕๗ ผุ่นผัดหน้าของจิ่นที่เปนแท่ง ๆ ใช้ขัดเครื่องเงินเปนเงางามดีนัก น้ำต้มมันฝรั่งใช้ขัดเครื่องเงินก็ได้.

(ส. ก. เล่ม ๓๐)

วิธีขัดเครื่องเงิน

๕๘ นมเปรี้ยวนั้นอย่าทิ้งเสีย แต่จงเอาเครื่องเงินของท่านแช่ลงไปสักครึ่งชั่วโมง แล้วขัดจะสอาดเปนเงาประหนึ่งของใหม่.

(ส. ก. เล่ม ๘)

วิธีขัดภาชนะทำด้วยเงิน

๕๙ เมื่อภาชนะเหล่านี้ถูกไข่ น้ำชา กาแฟ แลไฟ มักจะทำให้เปนดวงด่าง ถ้าจะขัดจุดด่างเหล่านี้ให้หาย จงถูด้วยเกลือป่นก็พอ.

(ส. ก. เล่ม ๔๒)

ถูเครื่องเงิน

๖๐ เครื่องใช้ที่เปนเงิน จงถูด้วยน้ำสบู่หรือแอมโมเนียผสมกับดินสอพองค่น ๆ ถูด้วยแปรงจนขาวดี แล้วจึงชุบแอมโมเนียที่ผสมกับดินสอพองนั้นผึ่งแดดให้แห้ง แล้วขัดชักเงาด้วยผ้าขัดจนดินสอพองออกหมด.

(ท. ย. สิงห์ ๖๙)

ล้างหมึกออกจากภาชนะเงิน

๖๑ เมื่อหมึกขับกับภาชนะเงินเข้านาน ๆ แล้วทำให้ล้างออกยาก ใช้คลอไรด์ออฟไรม์ผสมกับน้ำให้ข้น ๆ ถูที่รอยหมึกเยิ้อนนั้น เมื่อเห็นว่าสอาดดีแล้วขงริยล้างด้วยน้ำ ต่อจากนั้นให้ขัดภาชนะนั้นให้แห้ง จะสอาดดี.

(ท. ย. กรกฎ ๖๗)

๖๒ อย่าใช้ทับพิทองเหลืองตักหรือขูดชามกาละมังขาว จะทำให้เปนรอยดำขึ้นในชามกาละมังขาวนั้น.

(ส. ก. เล่ม ๒๘)

วิธีขัดแก้วเจียรนัย

๖๓ แก้วกระจกเจียรนัย ควรใช้น้ำอุ่นน้อย ๆ ผสมกับสบู่ แอมโมเนียและโซดาสำหรับล้าง.

(ท. ย. เมย ๖๘)

ขัดเครื่องแก้วเจียรนัย

๖๔ แก้วกระจกเจียรนัย ควรล้างด้วยน้ำอุ่นผสมละลายกับนาสบู่แลแอมโมเนีย หรือโซดาที่ใช้ขัดล้างก็ได้.

(ท. ย. ตุล ๖๗)

วิธีล้างเครื่องแก้ว

๖๕ เครื่องแก้วทุกชนิด ใช้โซดาหรือน้ำอุ่น ๆ จะสอาดดีกว่าใช้สบู่หรือสิ่งอื่น.

(ส. ก. เล่ม ๒๔)

ขัดเครื่องแก้ว

๖๖ ถ้าเครื่องภาชนะแก้วดำมัว ใช้เถ้าเยี่ยกน้ำเปนยาขัดได้เปนอย่างดี ขัดและล้างแล้วจะเห็นว่าสอาดหมดจดเหมือนของใหม่.

(ส. ก. เล่ม ๔๔)

วิธีรักษาถ้วยแก้ว

๖๗ ถ้ารินน้ำร้อนใส่ถ้วยแก้วมักจะแตกได้โดยง่าย ถ้าจะไม่ให้แตก ท่านจงรินใส่ลงไปแต่น้อยแล้วเขย่าไปมา ให้ความร้อนกระจายไปทั่ว ๆ เนื้อแก้ว แล้วจึงรินต่อไปให้เต็ม เช่นนี้ถ้วยแก้วจะไม่แตกเลย.

(ส. ก. เล่ม ๕)

เช็ดกระจกเงา

๖๘ ใช้เศษผ้าชุบเมตติเรเต็ดสพิริต ถูขี้แมลงต่าง ๆ ที่ติดกระจกให้ทั่วกัน แล้วใช้ผ้าอ่อน ๆ หรือผ้าขนสัตว์แตะเพาเดอร์บูขัดให้สอาดจะสอาดดี.

(ท. ย. กรกฎ ๖๗)

ถ้าล้างกระจกเงาด้วยวิธีนี้

๖๙ ๑. เอาเยื่อยูซู (แอมโมเนีย) หยดลงในน้ำใสสอาดสัก ๒–๓ หยดแล้วจะล้าง หรือ

๒. เอาเกลือพอสมควรผสมกับน้ำใสสอาด กวนเสียให้ใสแล้วจึงล้าง

ดัง ๒ วิธีนี้ จะทำให้กระจกเปรอะเปื้อนของต่าง ๆ หลุดหายได้

(ส. ก. เล่ม ๑๓)

วิธีกันไม่ให้กระจกเบียกชื้น

๗๐ ใช้กลีซเซอรินถากระจกน่าต่างให้ทั่วทั้งสองน่า จะป้องกันไม่ให้กระจกเบียกชื้นเวลาน้ำค้างลงได้ หรือจะใช้ดีเกลือผสมกับเบียร์นิดหน่อยแทน ก็จะได้รับผลเช่นเดียวกัน.

(ส. ก. เล่ม ๒๔)

เช็ดกระจกแลน่าต่าง

๗๑ เอาผ้าสักหลาดชุบเหล้าการบูนให้ชุ่ม ใช้สำหรับเช็ดถสิ่งซึ่งติดเปรอะเปื้อนตามบานกระจก หรือบานน่าต่างจะออกหายหมด.

(ท. ย. ตุล ๖๘)

ล้างขวดนม

๗๒ ขวดนมที่เยื่อนเปรอะ ถ้าแม้ล้างด้วยกากชา หรือน้ำชา ซึ่งบรรจุขวดแช่ทิ้งไว้แล้ว เขย่าไปมาย่อย ๆ จะสอาดดี.

(ท. ย. สิงห์ ๖๙)

วิธีล้างขวด

๗๓ จงตัดมันฝรั่งดิบ ๆ ออกเปนชิ้นเล็ก ๆ แล้วเอาใส่ขวดที่เราจะขัดล้าง กับเกลือป่น ๑ ช้อนโต๊ะและน้ำเย็นสัก ๒ ช้อนโต๊ะ ใส่เขยาไปมาจนกว่ารอยเปรอะเยื่อนในขวดนั้นจะออกหมด.

(ท. ย. กันย์ ๖๙)

วิธีขัดคณโฑน้ำ

๗๔ เอาเท่าไข่มุก (Pearl Ash) กับน้ำอุ่น หรือจะใช้น้ำมะนาวเหยาะเจือปนกับน้ำประมาณ ๑-๒ ช้อนโต๊ะแทนก็ได้ กับถ่านชิ้นเล็ก ๆ ๒—๓ ชิ้น เอาเคล้าผสมกันเข้าพอเหลว ใช้สำหรับขัดคณโฑแก้วให้สอาด

ถ้าเปนคณโฑที่เยื่อนสำใช้วิธีนี้ไม่ดี จงเอาเปลือกมันเทศหั่นสับใส่ลงไปในคณโฑให้เต็ม หาจุกอุดปากให้แน่นและทิ้งไว้สัก ๓ วัน พอให้เปลือกมันเทศเดือดฟูขึ้นจึงเทออกให้หมด แล้วจึงล้างด้วยน้ำสอาดอีกครั้งหนึ่ง คณโฑนั้นจะสดใสเหมือนใหม่.

(ท. ย. ตุล ๖๗)

วิธีขัดเช็ดกระจกที่เปนดวงแลหมองมัว

๗๕ จงเอาสบู่น้ำตาลลิอองส์ (Lyons Sugarsoap) มาละลายให้ข้นแล้วถูที่กระจกให้ดี ทิ้งให้แห้งจึงขัดให้ใสสอาด ถ้าทำวิธีดังนี้กระจกที่มัวหมองก็จะขาวใหม่ขึ้น แลรอยที่เปนจุดหรือเปนเมือกซึ่งติดสกปรกอยู่จะหายหมด วิธีนี้เหมาะมากสำหรับใช้ขัดกระจกที่กรุบานประตูแลน่าต่าง.

(ท. ย. มิถุน ๖๗)

วิธีกวาดแก้วแตก

๗๖ แก้วแตกตกกระจัดกระจายอยู่ตามพื้น จงใช้ผ้ากำมะหยี่ชุบน้ำให้เปียกแล้วซับที่แก้วกระจัดกระจายอยู่นั้น เศษแก้วจะมาเกาะอยู่ที่ผ้ากำมะหยี่เปียกนั้นดีกว่ากวาด.

(ส. ก. เล่ม ๑๓)

วิธีขัดวัตถุที่ทำด้วยงาช้างแลกระดูก

๗๗ เอาน้ำมะนาวผสมกับเกลือ ใช้สำหรับขัดถูวัตถุที่ทำด้วยงาช้างหรือกระดูกดีมาก.

(ท. ย. มิถุน ๖๗)

ขัดตามมุม

๗๘ ใช้ผ้าอ่อน ๆ จุ่มลงในเกลือป่นที่สอาดถูด้ามมีดมุข ภายหลังให้ถูด้วยหนังอ่อนอีก ด้ามมีดมุขนั้นจะขึ้นเงาและสอาดดี.

(ท. ย. กรกฎ ๖๗)

ขัดด้ามมีดงา

๗๙ ด้ามมีดงาเก่ามีสีขางหรือมัวหมอง ๆ เอาน้ำมะนาวกับเกลือเช็ดถู.

(ท. ย. เมย ๖๘)

วิธีขัดกระ

๘๐ ๆ เอาสบู่เหลืองผสมกับชอคฝรั่งเศษ ค่อย ๆ พยายามขัดถูไว้ให้เสมอเปนนิจ วัตถุต่าง ๆ ที่ทำด้วยกระจะใหม่สอาดอยู่เสมอ.

(ท. ย. กุมภ์ ๖๘)

หยดนมเบื่อนถาด

๘๑ หยดนมหรือน้ำชาที่ติดบนถาดทองเหลือง ก่อนที่จะใช้ควรเอาน้ำมะนาวเช็ดล้างเสียก่อนจึงจะหายรอยเปรอะเบื่อน.

(ท. ย. ธันว์ ๖๗)

ยาขัดถาด

๘๒ ๆ เอาสิ่งเหล่านี้ต้มรวมกันเข้าเคี่ยวให้เปนน้ำมัน คือ ซิลเวอร์แซนด์ Silver sand ๑ ปอนด์ สบู่อ่อน ๑ ปอนด์ ชอคผง Whiting ๑ ปอนด์ แลน้ำท่า ๑ ควอต แล้วเอาสิ่งเหล่านี้ใส่ลงในอ่าง เมื่อเย็นแล้วก็จะเปนน้ำข้น ๆ จึงเอาแปรงจุ่มลงในน้ำมันนี้แต่พอควรใช้ทาขัดถาดจะสวยสอาด แลเมื่อใช้ขัดถังสังกะสีจะทำให้เหมือนกับใหม่.

(ท. ย. มิถุน ๖๗)

วิธีขัดกระดุม

๙๓ ดุมทองเหลืองจะขัดให้ขึ้นเงา ควรยิบน้ำมะนาวใส่ถ้วยแล้วเอาดุมแช่ไว้ และบี้นดินสอพองใส่ลงบนผ้าหนา ๆ แล้วเอาดุมนั้นที่ดินสอพองบนผ้า ไนไม่ช้าดุมจะขึ้นเงาดี.

(ส.ก. เล่ม ๒๙)

เครื่องขัดเงา

๙๔ นวมหรือเขาสัมะหยี่ย่อม ๆ เปนสิ่งที่ใช้ขัดเช็ดกระจก, เหล็ก, และรองเท้าให้ใหม่ได้ดีอย่างประเสริฐ ถึงแม้ว่าจะทาด้วยครีม น้ำมันข้นหรือน้ำมันก็ดี เมื่อขัดถูแล้วจะทำให้ภาชนะเหล่านั้นสอาดเปนเงา.

(ท.ย. พฤศจิกกา ๖๗)

ล้างกรอบรูป

๙๕ ไม้กรอบรูปซึ่งทำด้วยทองมักเย็อนเปรอะด้วยมูลยุงและแมลงวัน จงใช้ผ้าแตะน้ำมันสนทาถูให้ทั่ว แล้วทิ้งไว้ให้แห้งเอง รอยเย็อนนั้นจะหมดสิ้น.

(ท.ย. ธันวิ ๖๙)

วิธีขัดภาชนะเครื่องใช้

๙๖ เกลือใช้ขัดกระทะ หรือรอยเย็อนเปรอะทาน และของแข็งเช่นงาหรือเขาได้ ดี.

(ส.ก. เล่ม ๕)

วิธีขัดภาชนะ

๘๗ ภาชนะบางชนิดเมื่อเปรอะเปื้อนรอยขีดผง จะใช้ขูดด้วยมีดหรือสิ่งที่มีคมอาจทำให้เป็นรอยเสียได้ แต่ถ้าเอาภาชนะนั้นใส่ลงไปในน้ำเดือดจะทำให้รอยเปื้อนนั้นหายโดยง่าย.

(ส.ก. เล่ม ๓๙)

รักษาภาชนะ

๘๘ ภาชนะเหล็ก ถ้าใช้ถูด้วยน้ำส้มข้น ๆ กับเกลือ และเช็ดด้วยผ้าสักหลาดจะเป็นเงางามดี.

(ส.ก. เล่ม ๑๗)

ขัดภาชนะที่เปรอะเปื้อน

๘๙ วิธีขัดล้างสิ่งที่ติดเปรอะเปื้อนตามมือ ถาดหรือภาชนะใด ๆ ก็ตาม จงตัดสบู่ฉีน ๆ เอาหนักเพียง $\frac{1}{2}$ ปอนด์ ใส่ในหม้อขนาดเขื่องสักใบหนึ่ง เทน้ำสุกใส่ลงไป ๑ ควอต แลผงพิวไมซ (Pumice) ๔ ออนซ์คลุกผสมกันเข้า แล้วทิ้งไว้ให้เย็น เอาเศษผ้าขนแกะจุ่มทาขัดสิ่งที่ติดสกปรกตามภาชนะเหล่านี้จะออกหายหมด.

(ท.ย. เมย ๖๘)

วิธีล้างกลิ่นหอมให้หาย

๙๐ มือของท่านหรือภาชนะเครื่องใช้สรอยเปื้อนติดกลิ่นหอมจงถูด้วยเกลือ แล้วล้างด้วยน้ำอุ่น ๆ ก็หาย.

(ส.ก. เล่ม ๕)

วิธีป้องกันไม่ให้จานร้าว

๙๑ ถ้าจะตัดอาหารที่ร้อน ๆ เช่นกล้วยเชื่อมลงในจานควรวางจานนั้นบนผ้าชุบน้ำชุบ ๆ เพราะจะป้องกันจานไม่ให้มีรอยร้าวได้.

(ส.ก. เล่ม ๙)

วิธีล้างรอยไหม้เกรียมตามถ้วยชาม

๙๒ ถ้วยชามหรือจานก็ดี เมื่อปรากฏมีเปนรอยไหม้เกรียมติดอยู่แล้ว ใช้เกลือป่นชุบ ๆ ขัดก็จะหายได้.

(ส.ก. เล่ม ๙)

วิธีล้างจาน

๙๓ จุกไม้ก๊อกเก่า ๆ แตะทรายอย่างละเอียดถูจานจะสอาดหมดจดดี หรือจะใช้แตะเกลือถูช้อนที่เปลี้อนไข่ก็สอาดดีได้เหมือนกัน.

(ส.ก. เล่ม ๕)

การป้องกันแตกร้าว

๙๔ ภาชนะกระเบื้อง ๆ ถ้าจะใช้ตั้งไฟหรือใส่ขนมยังในเตาผิง ให้เอาภาชนะนั้น ๆ ใส่ในน้ำเดือดสัก ๒—๓ นาทีเสียก่อนจึงใช้ จะป้องกันการแตกร้าวและมีรอยด่างเปนสีน้ำตาลได้.

(ส.ก. เล่ม ๓๘)

ทำกระเบื้องหรืออิฐให้ห้ายรอย

๙๕ กระเบื้องหรืออิฐเคลือบสีขาว ถ้าใช้ไม้ก๊อกจุ่มน้ำมันสน พอเปียกแล้วถูโดยแรง จะทำให้รอยต่าง ๆ ในเนื้อหายได้.

(ท.ย. ธันว ๖๙)

วิธีทากระเบื้องให้มัน

๙๖ หลังคากระเบื้องของท่าน ถ้าต้องการให้เปนมันเงาจงเอา น้ำมันพาราฟินสัก ๑ ช้อนโต๊ะผสมกับน้ำ ๑ ถัง ทากระเบื้องให้ทั่ว.

(ส.ก. เล่ม ๕)

ล้างรอยเปื้อนตามหินอ่อน

๙๗ วัตถุที่เปนหินอ่อน ถ้ามีรอยเปื้อนเปรอะจงใช้โซดา ๒ ส่วน หินปูมิสอย่างบ้าน (Pumiceo stone) ๑ ส่วน ผงชอคละเอียด ๑ ส่วน ผสมกับน้ำจนเหนียว ถูรอยเปื้อนด้วยสิ่งที่ผสมนี้ แล้วล้างให้สอาดด้วยน้ำกับสบู่.

(ท.ย. ตุล ๖๙)

ทำกระเบื้องสีเมนต์ให้มัน

๙๘ กระเบื้องสีเมนต์ที่ปูพื้น จะขัดถูด้วยของอย่างอื่นให้เปนมันได้โดยยาก ถ้าให้ดีควรใช้ขันมเปรี้ยวหรือที่บูดทาแล้วขัดถู จะขึ้นเงาและไม่เสียเวลามาก.

(ท.ย. มกร ๖๙)

น้ำมันสีน้ำมันหินอ่อน

๙๙ วิธีเช็ดล้างน้ำมันหรือไขซึ่งติดตามพื้น แลยันไดซึ่งปูด้วยหินอ่อน จงเอาโคลไร้ด์ออฟไลม (Chloride of lime) ซึ่งเปนยาขัดชนิดหนึ่ง ถูตรงรอยเปื้อนนั้น ให้ทั่วตลอดจนกว่าจะดูดเอาหยดน้ำมันซึ่งติดอยู่ซึมออกหมด แล้วจึงค่อยเอาน้ำอุ่นมาล้างทีหลัง.

(ท.ย. ตุล ๖๘)

ยาถูเครื่องเรือน

๑๐๐ น้ำมันพาราฟิน ๑ ส่วนกับน้ำ ๓ ส่วน หรือสบู่ผสมกันเก็บไว้ ใช้ถูเครื่องเรือนหรือกระเบื้องซิเมนต์ให้เปนเงางามดี.

(ส.ก. เล่ม ๘)

หมอนหนุนศีรษะ

๑๐๑ หมอนหมุนศีรษะควรกลับด้านที่ยังไม่ได้หนุนขึ้นเปลี่ยนกันไปทุก ๆ วัน หมอนนั้นจะไม่ยุบง่ายแลไม่อับ.

(ส.ก. เล่ม ๓๐)

วิธีทดลองให้รู้ว่าที่นอนชื้น

๑๐๒ ถ้ามีเหตุสงสัยว่าที่นอน ฟูกจะแห้งหรือยังชุ่มชื้นอยู่ มีวิธีพิศูจน์ดังนี้ คือให้เอากระจกเช็ดให้ใสวางไว้ใต้ผ้าปูที่นอนทิ้งไว้สัก ๑๕ นาที ถ้าที่นอนชื้นกระจกนั้นจะมัว.

(ท.ย. กรกฎ ๖๘)

การรักษาเตาแก๊ส

๑๐๓ จงหมั่นเช็ดล้าง และรักษากระจุยไฟของเตาแก๊สให้สอาด อยู่เสมออาทิตย์ละครั้ง คือต้องคอยเอาเข็มขัดหมวกแทงที่รู แล เช็ดถที่ห่วงด้วยน้ำร้อนกับโซดา.

(ท. ย. พฤศจิกา ๖๗)

วิธีรักษาใบชา

๑๐๔ ระวังใบชาให้มากอย่าให้เข้าไปใกล้ของโสโครก ชาจะรับเอากลิ่นนั้นได้ โดยเร็วที่สุด.

(ส. ก. เล่ม ๒๙)

วิธีรักษาเถ้าบุหรี่ฝรั่ง

๑๐๕ เถ้าบุหรี่ฝรั่งถ้าเก็บไว้มากแล้ว ใช้แทนยาขัดสำหรับขัดภาชนะที่ทำด้วยเงินได้ดี.

(ส. ก. เล่ม ๒๙)

วิธีล้างเครื่องลายคราม

๑๐๖ ควรนำสบู่กรดมาผสมกับน้ำมันพาราฟิน เมื่อเขย่ากันดีแล้วจงใช้ล้างและถูเครื่องลายครามที่เปรอะเปื้อนจะสอาดดีดังเดิม.

(ส. ก. เล่ม ๑๓)

วิธีขัดกรอบรูปทาทอง

๑๐๗ กรอบรูปทาทองหรือกะไหล่ ถ้ามัวหมองจงใช้ฟองน้ำจุ่มเหล้าองุ่นถูกเบา ๆ จะสุกใสขึ้นอีกมาก.

(ส. ก. เล่ม ๓๙)

วิธีล้างกรอบรูป

๑๐๘ ควรลองใช้น้ำต้มกับหัวหอมให้เดือด มาล้างกรอบรูปสีขาว แล้วกรอบรูปเปรอะเปื้อนจะขนเงาสอาดดีตามเดิม.

(ส. ก. เล่ม ๑๓)

รักษายาง

๑๐๙ เวลาถอดยางหลังรถจักรยานออกปะ ควรถอดทางด้านที่ไม่มีโซ่ เพราะน้ำมันที่โซ่ ถ้าถูกยางจะทำให้ยางเปื่อยและเสียง่าย.

(ส. ก. เล่ม ๙)

ถุงยาง

๑๑๐ ถุงยางสำหรับใส่น้ำร้อน เมื่อเวลาไม่ต้องการใช้ ควรเป่าลมไว้ให้เต็ม ดีกว่าจะทิ้งไว้ตามธรรมดา.

(ส. ก. เล่ม ๓๘)

รักษาน้ำหมึก

๑๑๑ น้ำหมึกยางชนิดมักจะขึ้นราเป็นฝ้า จงเอากานพลู ๑—๒ ดอก ทุบยุบ ๆ ให้แบนใส่ลงในขวด หมึกจะกลับดีขึ้น หรือจะใช้กรดคาบอริค

หรือน้ำส้ม ๒—๓ หยดละลายกับแอลกอฮอล์เล็กน้อยหยดลงไปก็ได้.

(ท. ย. สิงห์ ๖๙)

วิธีย้อมสีหลอดไฟฟ้า

๓๑๒ จงเอากาวแท่งอย่างดีมาทุบหรือตำให้ละเอียดผสมกับน้ำสอาดพอสมควร ใส่กะทะตั้งไฟเคี่ยวทิ้วไว้จนกว่ากาวละลายหมดและค่นดีประมาณ ๖ ส่วน ผสมกับปอแตสเซียม (Potassium) ๑ ส่วน คนให้เข้ากันดีแล้ว จึงเอาสีแอนิลิน (Aniline) ใส่ลงไปตามตามสีที่ต้องการ คนเข้ากันดีแล้วจึงเอาหลอดไฟฟ้าที่จะย้อมจุ่มลงไปในน้ำกาวที่ผสมไว้นั้นแช่ทิ้งไว้ประมาณ ๒—๓ นาที จึงยกเอาออกไปผึ่งไว้ ให้แห้ง.

(ท. ย. กรกฎ ๖๙)

เศษเทียนไข

๓๑๓ เศษเทียนไขไม่ควรทิ้ง เคี่ยวให้ละลาย ใช้เศษเทียนที่ละลาย เคี่ยวท่านก็จะได้เทียนเล็ก ๆ อีกเล่ม ๑ ใช้

(ส. ก. เล่ม ๓๓)

น้ำมันตะเกียง

๓๑๔ เมื่อเติมน้ำมันตะเกียง ควรเติมการบูนลงไปในหม้อน้ำมันสักนิดหน่อย จะทำให้แสงไฟสว่างไสวขึ้นอีก ถ้าไม่มีการบูนใช้น้ำส้มแทนก็ได้.

(ส. ก. เล่ม ๘)

วิธีล้างตะเกียง

๑๑๕ หลอดตะเกียงจะล้างให้สอาดได้ โดยใช้เศษกระดาษชุบน้ำมันก๊าศถูให้ทั่ว แล้วเช็ดด้วยเศษผ้าให้หมด วิธีนี้สู่กว่าจะสอาดดีกว่าใช้สบู่มากและการแตกก็น้อย.

(ส. ก. เล่ม ๒๔)

เช็ดหลอดตะเกียง

๑๑๖ โดยมากเรามักจะเอาผ้าธรรมดาใช้เช็ดหลอดตะเกียงที่ติดเขม่าควันไฟดำแลลองต่าง ๆ ให้หมด แต่ยังมีวิธีดียิ่งขึ้นกว่านี้คือจงเอาเศษผ้าขุ่มยาชนิดหนึ่ง (Brasso) หรือจะเอาชุบน้ำมันอิน ๆ ที่ใช้สำหรับขัดเช็ดภาชนะต่าง ๆ ก็ได้ เอาใช้ทาที่หลอดแลขัดเช็ดไปมาจนสอาดหมดจดจะทำให้หลอดตะเกียงสดใสแลทวีแสงสว่างขึ้นอีก วิธีนี้นับว่าเปนวิธีที่ดีกว่าอย่างอื่น เพราะย่อมจะทำไม่ให้แตกร้าวเมื่อใช้.

(ท. ย. กรกฎ ๖๘)

ตัดไส้ตะเกียง

๑๑๗ วิธีตัดแลตบแต่งไส้ตะเกียงลาน ชั้นแรกจงเอากระดาษบัดเช็ดเขม่า หรือสิ่งที่ติดเปื้อนให้ออกเสียก่อน แลควรหาเศษกระดาษหรือเศษผ้าพันนิ้วเพื่อกันเปื้อน จับไส้นั้นรูดขึ้นให้สูงเล็กน้อย จงเอาตะไกรตัดมุมข้างที่แหลมหรือที่ทำให้แสงแลบไม่เสมอออกเสีย ถ้าเราทำดังนี้สัก ๒—๓ ครั้งแสงไฟจะเสมอดี แลไม่มีควัน.

(ท. ย. ตุล ๖๘)

วิธีรักษาไส้ตะเกียง

๓๑๘ ไส้ตะเกียงก่อนใช้ควรแช่น้ำส้มแล้วผึ่งให้แห้งเสียคราวหนึ่งก่อน.

(ส. ก. เล่ม ๙)

วิธีใส่เชิงเทียน

๓๑๙ ถ้าเทียนมีขนาดใหญ่กว่ารูเชิงเทียน อย่าเหลาทิ้งเทียนเสียเปล่า ๆ ของขุ่มกันเทียนลงในน้ำร้อน ให้เทียนออนตัวสักครู่ ๑ ก็จะสมปรารถนา.

(ส. ก. เล่ม ๙)

หม้อหุงต้มอาหาร

๓๒๐ ก่อนที่จะใช้หม้อหุงต้มอาหารต่าง ๆ ที่ยังใหม่อยู่ ควรเอาปูนที่รับประทานกับหมากทาที่ก้นหม้อเสียให้ทั่วก่อน แล้วทิ้งไว้ให้แห้งอย่าล้างเอาออกจึงค่อยเอาใช้หม้อนั้นจะทนทานยิ่งกว่าธรรมดา.

(ท. ย. เมย ๖๙)

กันไม่ให้กระทะมีกลิ่น

๓๒๑ กระทะที่ต้มหัวหอมมักมีกลิ่นหัวหอมติดอยู่ ถ้าใช้ใบชากับโซดาต้มลงในกระทะนั้นแทนหัวหอม ไม่ช้ากลิ่นจะหาย.

(ส. ก. เล่ม ๙)

วิธีป้องกันล้างกระป๋อง

๑๒๒ ท่านจะล้างถังหรือกระป๋องสังกะสีให้สอาดได้ด้วยวิธีง่าย ๆ ต่อไปนี้ คือใช้น้ำสบู่อุ่น ๆ เจือพาราฟินถูไปมา รอยดำด่างจะออกจนหมดสน.

(ส.ก. เล่ม ๔๔)

ป้องกันความดังของนาฬิกา

๑๒๓ นาฬิกาปลุก ถ้าเสียงดังเกินไป ถ้าเปนชนิดระฆังในตัว จงใช้ห่วงยางเส้นเล็กสวมส่วนที่เปนระฆังไว้ ถ้าเปนระฆังเล็กจงใช้ผ้าพันฆ้อนตีเสียให้รอบ จะบันเทาความดังลงได้.

(ส.ก. เล่ม ๓๙)

วิธีรักษานาฬิกา

๑๒๔ ถ้าเอากระดาษสอาดจุ่มน้ำมันก๊าดวางไว้ ใต้เครื่องจักร์นาฬิกา และหมั่นเปลี่ยนกระดาษเสมอ เครื่องนาฬิกาจะสอาดดี

(ส.ก. เล่ม ๕)

รักษาหวาย

๑๒๕ เก้าอี้แลเครื่องใช้ที่สานด้วยหวาย ให้ล้างด้วยน้ำสบู่อุ่น ๆ แล ใช้แปรงที่อ่อนถูให้ทั่ว แล้วล้างน้ำสบู่ออกให้หมด เอาน้ำมะนาวปนน้ำแปรงให้ทั่วอีกครั้งหนึ่ง แล้วเอาผึ่งแดดจนแห้ง จะทำให้หวายขาวสอาดดี

(ท. ย. ธันว์ ๖๙)

ขัดพื้นกระดาน

๑๒๖ พื้นกระดานเปรอะเยื้อนมีผงลองติด จงเอาไม้กวาด ๆ เสี้ยให้หมด แล้วจึงเช็ดถูด้วยผ้าทชน เมื่อแห้งดีแล้ว จงเอาขี้ผึ้งขัดถูจะทำพื้นกระดานลื่นเปนมันเงา.

(ท.ย. พฤศจิกา ๖๙)

๑๒๗ ควันไฟติดตามน่าต่าง จงเอาฟองน้ำชุบน้ำส้มร้อน ๆ ถูจะออก

(ท.ย. มีน ๖๗)

เช็ดสี่ติดตามบ้าน

๑๒๘ จงเอาน้ำมันสลัด น้ำมันเทอร์เพ็นไตน์ กับหินทิวไมซ์ ส่วนเท่า ๆ กัน เคล้าผสมกันเข้าพอดีเหลว ใช้สำหรับขัดเช็ดสิ่งกระเซ็นติดตามน่าต่าง หรือตามฝาจะออกหายหมด.

(ท.ย. พฤศจิกา ๖๙)

ห้ามใช้ผ้าสกปรกเช็ดบ้าน

๑๒๙ อย่าใช้ผ้าสกปรกจุ่มน้ำมันชักเงาทาเครื่องแต่งบ้านเลยเปนอันขาด เพราะจะไม่เปนเงาตรงกันข้าม ใช้ผ้าสอาดจะได้ผลดี.

(ส.ก. เล่ม ๔)

วิธีลบสี่ให้หาย

๑๓๐ เมื่อท่านทาสีภาชนะสิ่งใดแล้ว เกิดรู้สึกไม่ชอบต้องการจะลบสีนั้น ถ้าสียังไม่ทันแห้งดีทำให้ออกได้ โดยใช้สปิริตออฟเตอร์เปนไตน์ หรือแอลกอฮอล์ถูด้วยเศษผ้าอ่อน ๆ หรือสักหลาด ถึงท่านจะ

ใช้อิเทอร์แทนก็คงได้รับผลเช่นเดียวกัน แต่ถ้าเยื่อนเครื่องนุ่งห่มควรใช้น้ำมันเบนซินหรือน้ำมันสนก็ได้ และถ้าสีนั้นทาไว้นานแล้วควรใช้โคลโรฟอร์มจะดีมาก.

(ส.ก. เล่ม ๒๒)

รักษาแปรงให้สอาด

๑๓๑. แปรง ๆ ผมก็ดี ฟองน้ำก็ดี ควรชำระให้สอาดด้วยน้ำที่ผสมโบแรกซ์สักหยิบมือ ๑.

(ส.ก. เล่ม ๙)

รักษาแปรง

๑๓๒ แปรงสำหรับถูเมื่อใช้แล้วล้างให้สอาดเสียก่อน แล้ววางตะแคงข้าง เพราะการวางไว้ตามเรื่องของมันนั้น การเยี่ยกแฉะไม่รู้จักแห้งคือกรณีที่ทำให้ขนของมันหลุดร่วงไปแล้วจะเสียเร็ว.

(ส.ก. เล่ม ๔๔)

แปรงบัดผมกระหรือเงิน

๑๓๓ ขนแปรง ๆ ผมที่หลังหุ้มด้วยเงินหรือกระ อาจทำให้สอาดได้ โดยถูด้วยแป้งสาลีที่อ่อนไฟพอร้อนเล็กน้อย แป้งนี้จะทำให้รังแคที่ติดขนแปรงอ่อนหมด.

(ท.ย. มิถุน ๖๗)

ล้างแปรงทาสี่

๑๓๔ แปรงทาสีที่มีสีจับติดแห้งจนเกาะกันเป็นปึกแน่น ควรเอาแช่ทิ้งไว้ในน้ำร้อนละลายกับโซดาสักคืน ๑ ร่งขึ้นจึงเอามาล้างด้วยน้ำสบู่อุ่น ๆ ถ้าทำดังนี้สีนั้นยังไม่ออกหมด จงเอาแปรงนั้นแช่ไว้ในน้ำมันลินสีตผสมกับน้ำมันเทอร์เพ็นไทน์อีกสักครั้ง.

(ท.ย. พฤศจิกา ๖๘)

รักษาแปรงให้ทน

๑๓๕ แปรงใหม่ทุกชนิด ก่อนที่จะใช้จงแช่น้ำเย็นทิ้งไว้ ๒๔ ชั่วโมง จะทำให้ทนทานและไม่ให้ขนหลุดได้.

(ท.ย. มกร ๖๙)

๑๓๖ ขนแปรง ๆ ผม อ่อนหรืองอ จงเอาจุ่มลงในน้ำซึ่งละลายกับสารส้ม อาจทำให้แข็งได้.

(ท.ย. ๖๗)

การรักษาแปรงสีพ่น

๑๓๗ ก่อนที่ท่านจะใช้แปรงสีพ่นซึ่งยังใหม่อย่ ควรเอามาแช่ไว้ในน้ำร้อนซึ่งต้มละลายผสมด้วยเกลือเสียก่อน ทั้งนี้ไม่แต่จะทำให้แปรงสอาดอย่างเดียว เพราะยังจะให้แปรงนั้นทนทานใช้ได้นาน.

(ท.ย. กันย์ ๙)

วิธีทำไม้กวาดทน

๑๓๘ ไม้กวาดถ้าจะให้ทนดี จงแช่น้ำสบู่ร้อน ๆ เสียสัปดาห์ละครั้งจะดีกว่า.

(ส.ก. เล่ม ๓)

วิธีรักษาไม้กวาด

๑๓๙ ไม้กวาดแข็ง ๆ เมื่อเราใช้กวาดเรือนแล้ว ควรจะหมั่นรักษาอยู่ให้เสมอทุกวัน คือจงขัดเอาผงหรือขยะออกให้หมดอย่าให้เหลือติดไว้เลย แลจงล้างทุก ๆ อาทิตย์โดยเอาไม้กวาดจุ่มลงในน้ำสบู่ที่ร้อน แล้วเช็ดให้ทั่วจึงเอามาล้างด้วยน้ำเย็นอีก แล้วตากให้แห้ง ถ้าทำโดยวิธีนี้เป็นนิจ ไม้กวาดจะสอาดอยู่เสมอแลทนได้นาน.

(ท.ย.ตุล ๖๗)

วิธีล้างไม้มะฮอกกานี

๑๔๐ วัตถุที่ทำด้วยไม้มะฮอกกานีจะทำให้สอาดได้ ด้วยใช้น้ำส้มหรือน้ำชาเย็นล้างถู.

(ส.ก. เล่ม ๑๔)

วิธีขัดโต๊ะเมื่อเทียนหยด

๑๔๑ โต๊ะที่ขัดไว้เป็นมันถ้าปรากฏว่าเทียนหยดลงบนนั้น อย่าขูดหรือขัดถูโต๊ะจะเป็นรอย จงวางกระดาษฟางซ้อน ๆ ลงสัก ๔–๕ แผ่น ใช้เตารีดข้างบนสักครู่เดียวก็หายหมด.

(ส.ก. เล่ม ๓๐)

รักษากระจาดให้ทน

๑๔๒ ของนำกระจาดลงแช่ในสบู่ที่ต้มร้อนจัด ๆ เสียก่อน เมื่อจะใช้ไปนาน ๆ จะรู้สึกว่ากระจาดที่ทำตามวิธีดังกล่าวนี้ ทนทานดีมาก.

(ส.ก. เล่ม ๑๓)

วิธีขัดไม้

๑๔๓ เครื่องไม้ไผ่เมื่อชำระให้สอาดด้วยน้ำเกลือแล้ว ควรขัดให้เปนเงา ด้วยผงขัดเงา แล้วชะโลมด้วยน้ำมันลินสีต.

(ส.ก. เล่ม ๙)

การรักษาวัตถุที่ขัดเงา

๑๔๔ เมื่อเราประสงค์จะเอาสิ่งของหรือภาชนะใด ๆ ซึ่งทำด้วยหินอ่อนเช่นหม้อน้ำ คณโฑ และกระถางต้นไม้เปนต้น วางลงบนโต๊ะหรือตู้ที่ขัดมันเปนเงาเราควรหาผ้าสักหลาดที่นุ่ม ๆ มาตัดให้ได้รูปเท่ากันกับภาชนะนั้น ๆ วางลองไว้เบื้องล่างก่อน แล้วจึงเอาวัตถุเหล่านั้นขึ้นวางทับบนผืนผ้าสักหลาดให้มุมจดกันสนิททุก ๆ ด้าน อาจป้องกันไม่ให้สิ่งซึ่งถูกภาชนะเหล่านั้นวางเช่นรอยเปรอะเปื้อนได้.

(ท.ย. พฤศภ ๖๗)

จกไม้ก๊อก

๑๔๕ วิธีดีที่สุดที่จะทำให้จุกไม้ก๊อกซึ่งโตเกินปากขวดไปเล็กน้อยสวมลงให้ได้พอเหมาะก็คือ ให้ผ่าตอนปลายที่จะสวมเข้าไปในขวดนั้นแล้วเฉือนทิ้งพอควรจนเห็นว่าลองสวมได้พอเหมาะแล้ว วิธีนี้ดีกว่าที่จะ

เฉือนรอย ๆ ขอบข้างนอก ซึ่งมักทำให้เปนรอยขรุขระไม่เรียบร้อย เพราะไม้ก๊อกเปนไม้ที่ตัดหรือเฉือนได้ยาก นอกจากจะใช้มีดที่คมจริง ๆ เท่านั้น

(ส.ก. เล่ม ๑๕)

โต๊ะไม้

๑๔๖ อย่าใช้โซดาถูพื้น หรือโต๊ะไม้เปนอันขาด จะทำให้ไม้นั้นเสียสี.

(ส.ก. เล่ม ๓๗)

วิธีถูเครื่องเรือน

๑๔๗ หมึกหยดบนเครื่องเรือนที่ทาสี อาจลบจุดหมึกนั้นออกได้ โดยใช้ผ้าสอาดห่อทรายปนชุบนมเปรี้ยว และถูเบา ๆ ที่จุดเปื้อนนั้น จงระวังให้มาก เมื่อขณะที่จะเช็ดนมออกจากเครื่องเรือนนั้น ภายหลังที่เห็นว่าหมึกออกแล้วมิฉนั้นอาจทำให้สีที่ทาเสียไปได้.

(ส.ก. เล่ม ๔๒)

วิธีชำระรอยด่างตามไม้

๑๔๘ รอยด่างตามเครื่องใช้ที่ทำด้วยไม้มะฮอกกานีจะทำให้หายได้ ถ้าใช้กรดเกลือ ๖ ส่วน เกลือมะนาว ๑ ส่วน ผสมกันถูที่รอยด่างนั้น.

(ส.ก. เล่ม ๒๔)

ยาสำหรับล้างถูเครื่องแต่งบ้าน

๑๔๙ น้ำมันลินสีตต้มให้เดือด ผสมกับน้ำส้มเหลืองอย่างละเท่า ๆ กันใส่ลงในขวดเขย่าให้เข้ากันดี เปนยาสำหรับล้างถูเครื่องแต่งบ้านดี ๆ ให้สอาดได้

(ส.ก. เล่ม ๑๘)

วิธีขัดภาชนะเครื่องตบแต่งบ้านเรือน

๑๕๐ วิธีขัดภาชนะเครื่องตบแต่งบ้านเรือน โต๊ะ,ตู้, หรือภาชนะต่าง ๆ ที่ทำด้วยไม้โอ๊ก ดำเปรอะเยื้อนสกปรก มีวิธีที่จะขัดทำให้ใหม่ได้ดังนี้ จงเอาโซดาประมาณ๖กำมือเต็ม ๆ ละลายผสมกับน้ำท่าใส่กระทะต้มให้เดือดจึงยกลง เอาน้ำที่ต้มนี้เทราดลงบนไม้โอ๊กให้ทั่ว แล้วขัดถูด้วยแปรงชนิดแข็งไปมาหลาย ๆ ครั้ง จนสิ่งที่ติดเยื้อนนั้นออกหมดจึงเอาขี้ผึ้งขัดถูอีกครั้งหนึ่งเพื่อทำให้เปนเงา.

(ท.ย. กุมภ์ ๖๘)

ขัดเช็ดน่าต่างบ้าน

๑๕๑ ถ้าน่าต่างเปรอะเยื้อนสกปรก จงหาผ้าชุบน้ำพอชื้น ๆ มาเช็ดถูให้ทั่ว แล้วจงเอาผ้าชุบเหล้าเมททิเล็ตทาเช็ดอีกครั้งหนึ่ง จะสอาด.

(ท.ย. พฤศจิกา ๖๘)

วิธีขัดน่าต่าง

๑๕๒ เอาเหล้าเมททิเล็ต กับผงปูนขาวอย่างละเอียดเล็กน้อย ผสมเคล้ากับน้ำท่าให้ได้ส่วนเท่า ๆ กัน ใช้สำหรับขัดยานน่าต่างได้.

(ท.ย. เมษ ๖๙)

วัดถุที่ทำด้วยไม้อ้อลนัต

๑๕๓ ถ้าจะขัดวัดถุเครื่องเรือนที่ทำด้วยไม้อ้อลนัต ควงเอาผ้าสักหลาดจุ่มน้ำมันพาราฟินเช็ดถู.

(ท.ย. ธันว์ ๖๗)

วิธีเช็ดถูน่าต่าง

๑๕๔ น้ำส้มเปนสิ่งที่ใช้ขัดถูน่าต่างได้ดี คือเอาผ้าอ่อน ๆ จุ่มทาให้ทั่วแลหาผ้าเช็ดให้แห้ง แล้วเอาหนังฟอกขัดถูอีกครั้งหนึ่ง.

(ท.ย. พฤศจิกา ๖๗)

กันไม่ให้เครื่องใช้ที่ทาสีตก

๑๕๕ เครื่องเรือนหรือเครื่องใช้ที่ทาสีขาวนั้น ถ้าเก็บหรือตั้งอยู่ในที่อับลมไม่ถูกแสงสว่าง มักจะทำให้สีซึ่งทาไว้นั้นแปรเปนสีเหลืองต่าง ๆ ซึ่งเกิดจากสีเนื้อนั้นเอง ฉนั้นควรย้ายที่ให้ถูกแสงสว่างเสียบ้าง.

(ท.ย. มกร ๖๙)

กำจัดกลิ่นสีทาบ้าน

๑๕๖ บ้านเรือนที่ทาสีใหม่ ๆ ย่อมมีกลิ่นเหม็นเกิดความรำคาญ ถ้านำน้ำเย็นสัก ๒ — ๓ ปี๊บตั้งไว้ในห้องที่ทาสีใหม่ ๆ ทิ้งไว้ตลอดรุ่ง แล้วเปลี่ยนน้ำเสียใหม่ ทำดังนี้จะระงับกลิ่นให้หายเร็วได้.

(ท.ย. ธันว์ ๖๙)

วิธีย้อมไม้มะฮอกกานี

๑๕๗ ถ้าจะย้อมไม้ให้เปนสีมะฮอกกานีแก่ ควรทำวิธีดังนี้ คือ ให้ต้มสีมะฮอกกานี $\frac{๑}{๒}$ ปอนด์ แก่นฝางหนัก ๒ ออนซ์ กับน้ำ ๑ แกลลอน ให้ร้อนจัด ใช้ทาลงที่ไม้จนแห้งดี แล้วจึงชุบในน้ำผสมคาร์บอเน็ตออฟปอแตช (Cardonate of Potash) กำหนด ๑ ช้อนกาแฟต่อน้ำ ๑ ไปน์

(ท.ย. ธันว์ ๖๙

วิธีลอกกระดาษติดตามฝา

๑๕๘ เอาแป้งสาลี ๑ ช้อนโต๊ะ ผสมกับปูนผ่รั่งเศส (Plaster of Paris) ปั้นให้เปนก้อนกลม พอเหลวจนไม่ติดมือได้ เอาถูลงมาจากฝาที่มีกระดาษติดจะลอกออกหมด.

(ท.ย. ตุล ๖๙

วิธีเช็ดน้ำหมึกเปื้อน

๑๕๙ ถ้าน้ำหมึกหกหยดเปื้อนกระดาน โต๊ะ หรือภาชนะใดๆ จง เอาผ้าชุบน้ำส้มผสมกับเหล้าเมตทิเลตแต่เล็กน้อย เช็ดถูในทันใดนั้นจะออกหมด.

(ท.ย. ตล ๖๙)

การรักษาพื้นเคหะสถาน

๑๖๐ / ๑. ถ้าพื้นบ้านปูด้วยกระเบื้องแดงเปรอะเปื้อน จงเอาโซดา ใส่ในน้ำร้อนแต่พอควร เทล้างแลขัดถูจะสอาดหมดจด.

๒. ถ้าเปนพื้นทำด้วยปูนสิเมนต์ จงเอาเกลือผสมเข้ากับน้ำอุ่นเทราดลงบนพื้นนั้น แลขัดถูให้สอาดเสียชั้นหนึ่งก่อน แล้วจึงเอาน้ำเปล่าเทล้างแลเช็ดถูที่หลังอีกครั้งหนึ่งจะหายสกปรก.

(ท.ย. มิถุน ๖๗)

ล้างกล้องบุหรี่

๑๖๑ กล้องบุหรี่ชนิดยาเส้น ถ้าใช้ไปนาน ๆ ก็มักจะตัน ซึ่งเนื่องด้วยเท่าและเส้นยาเข้าไปบรรจุขัดลำกล้องเสีย การที่จะทำลายสิ่งเหล่านี้ไม่ควรใช้ลวดหรือไม้แคะ เพื่อป้องกันความเสียหายของกล้อง ควรเอากล้องแช่ลงไว้ในแอลกอฮอล์ มิช้าเท่าและเส้นยาที่เกรอะกรังอยู่ในลำกล้องก็จะละลายหมด หรือถ้าหาแอลกอฮอล์ไม่ได้แล้ว จะใช้สุราต่างประเทศชนิดที่มีแอลกอฮอล์มากเปอร์เซ็นต์แทนก็ได้.

(ท.ย. กุมภ์ ๖๗)

วิธีขัดภาชนะเครื่องเรือน

๑๖๒ ถ้าจะขัดภาชนะเครื่องตบแต่งบ้านให้สวยงาม จงเอาน้ำมันลินสีดที่ต้มแล้วกับน้ำส้มแดงส่วนเท่า ๆ กัน ใส่ผสมลงในขวดเขย่าให้เข้ากันให้ดี.

(ท.ย. พฤศจิกา ๖๗)

ไม้มะฮอกกานี

๑๖๓ ไม้มะฮอกกานี ควรล้างด้วยน้ำชาเย็น หรือน้ำท่าเจือกับน้ำส้มอ่อน ๆ

(ท.ย. มิน ๖๗)

วิธีรักษาเครื่องใช้ทำอาหารที่ทำด้วยไม้

๑๖๔ เครื่องใช้ทำอาหารที่ทำด้วยไม้ เมื่อใช้เสร็จแล้วควรจะล้างให้สอาดด้วยน้ำสบู่อุ่น แล้วเช็ดให้แห้งด้วยเศษผ้าที่สอาด จะทำให้ใช้ได้ยั่งยืนกว่าธรรมดา.

(ส.ก. เล่ม ๔๔)

วิธีล้างกล้องบุหรี่

๑๖๕ ถ้ากล้องบุหรี่ของท่านสกปรก จงล้างด้วยโซดากับน้ำมันสนผสมกัน.

(ส.ก. เล่ม ๕)

รักษาหลังตู้ให้สอาด

๑๖๖ แทนที่จะใช้กระดาษปูลงบนหลังตู้หรือบนชั้น เพื่อรองรับฝุ่นละอองซึ่งจำเปนต้องเปลี่ยนบ่อย ๆ นั้น ถ้าใช้สีฉาบทาลงตามชอบใจจะดีกว่า เพราะอาจทำให้สอาดได้ง่ายโดยใช้ผ้าชุบน้ำเช็ดเท่านั้น.

(ส.ก. เล่ม ๑๔)

วิธีขัดเช็ดประตูน่าต่าง

๑๖๗ การขัดล้างประตูน่าต่าง โดยมากที่ทำกันมักใช้ล้างถูแต่เบื้องบนลงมาข้างล่าง แต่เมื่อทำดังนี้น้ำที่ล้างจะพาให้ละอองผงหรือสิ่งที่ติดอยู่ตามฝาให้ลงมารวมเกาะติดอยู่ข้างล่างอีก เพราะฉะนั้นหนทางที่ดีจึงควรเอาน้ำมาเทลาดและขัดถูแต่ข้างล่างขึ้นไปหาข้างบน ผงละอองที่ติดอยู่จะออกหายหมดไม่เหลืออีกเลย.

(ท.ย. ตุล ๖๙)

อุดรอยไม้ที่แตก

๑๖๘ วัตถุที่ทำด้วยไม้อ่อนบางคราวย่อมแตกร้าวได้ วิธีอุดยารอยแตกจึงเอาขี้ผึ้งละลายเคี่ยวพอเหลวยัดใส่ให้เต็ม แล้วเอากระดาษทรายขัดวนรอย ๆ ให้น่าเรียบเสมอกัน จึงเอาผงไม้ที่ขัดผสมเข้ากับขี้ผึ้งทาทับรอยแตกก็จะไม่ปรากฏ.

(ท.ย. ธันว์ ๖๗)

รักษากระดาษ

๑๖๙ กระดาษเอกสารใด ๆ ถ้าต้องรักษาไว้เป็นของถาวรแล้ว ให้ฉาบด้วยโคโลเดียน (Collodion) ใช้แปรงอย่างอ่อน ๆ ไล้ เมื่อแห้งแล้วแม้จะเปียกน้ำตัวหนังสือก็จะไม่ลบเลือน.

(ท.ย. ตุล ๖๙)

อันตรายของกระดาษสีขาว

๑๗๐ กระดาษสีขาวไม่ควรจะนำเอาไปใช้ห่อเสื้อผ้าหรือแพรที่มีสีต่าง ๆ เลย เพราะกระดาษขาวมีเชื้อธาตุปูนหินอยู่ อาจดูดผ้าสีนั้น ๆ ให้ตกด่างเสียสีจางลงไปได้โดยเร็วที่สุด กระดาษนอกจากสีขาวแล้วใช้ห่อผ้าสีได้ดีทั้งนั้น.

(ท.ย. สิงห์ ๖๘)

วิธีป้องกันน้ำหมึกซึมผ้า

๑๗๑ การเขียนอักษรหรือเครื่องหมายใด ๆ ลงบนผ้าด้วยน้ำหมึกตามธรรมดาย่อมอาจทำให้ซึมเลอะ วิธีป้องกันเช่นนี้ คือชั้นแรกจงเขียนด้วยดินสอดำเสียก่อนจึงค่อยลากเส้นหมึกเขียนทับที่หลัง.

(ท.ย. กุมภ์ ๖๘)

กระดาษทรายเก่า

๑๗๒ กระดาษทรายที่ใช้แล้วไม่ควรทิ้ง เพราะอาจจะทำให้ใช้ได้ต่อไปอีก โดยเอามาอังไฟพออุ่นไว้สักครู่หนึ่ง.

(ท.ย. มิถุน ๖๘)

ดูดหมึกซึมจากกระดาษ

๑๗๓ ถ้ารอยหมึกที่เปื้อนนั้นยังไม่สู้เก่านัก ควรใช้คลอริเนเต็ดไรม์ ๑ ช้อนชา ผสมกับน้ำแต่เล็กน้อย แล้วใช้เศษผ้านุ่ม ๆ ชุบยาที่ผสมนั้นตบลงตรงรอยเปื้อนแต่เบา ๆ (อย่าใช้ถู) รอยเปื้อนนั้นจะค่อยจางหายไป.

(ท.ย. กรกฎ ๖๗)

น้ำมันผสมกาว

๑๗๔ ถ้าผสมน้ำมันกลิซเซอร์รินลงในกาว สำหรับปิดฉลากกระป๋องหรือขวดพอสมควร จะทำให้กระดาษนั้นติดสนิทและแข็งแรงขึ้น.

(ส.ก. เล่ม ๔๒)

วิธีลอกแสตมป์

๑๗๕ ตวงตราไปรสณีย์หรือซอง หรือกระดาษทากาวที่ติดกันเปนปึดจงวางเรียงลงในระหว่างกระดาษ ๒ แผ่น แล้วทับด้วยเตารีดร้อน ๆ มิช้าจะหลุดออกจากกัน.

(ส.ก. เล่ม ๘)

รักษากระดาษ

๑๗๖ น้ำชาที่เย็น ๆ อาจใช้ล้างกระดาษที่เปื้อนน้ำมันและสีได้อย่างดี

(ส.ก. เล่ม ๑๗)

รักษาสีไม่ให้ตก

๑๗๗ รูปหรือภาพสีต่าง ๆ ถ้าใช้เยเลติน (Gelatine) ทาฉาบจะรักษาให้ทนทานไม่เสียที มีวิธีดังนี้ ใช้เยเลตินแผ่น ๆ แช่ลงในน้ำพออ่อนนุ่ม แล้วใส่ลงในภาชนาผสมกับน้ำพอสมควร ประมาณเยเลติน ๑ แผ่นกับน้ำ ๕ ถ้วยชา แล้วเอาขึ้นนึ่งไฟอ่อน ๆ จนละลายดี จึงใช้แปรงอ่อน ๆ ชุบทากระดาษภาพนั้นแต่บาง ๆ เมื่อแห้งดีแล้วจึงเอาน้ำมันวานิชทาทับให้ขึ้นเงาอีกชั้นหนึ่ง.

(ท.ย. ธันว์ ๖๙)

วิธีทำกระดาษแก้ว

๑๗๘ ขงเอายางสนพอสมควรผสมกับน้ำแอลกอฮอล์ เขย่าเสียจนแอลกอฮอล์กัดยางสนให้ละลายแล้ว ทิ้งให้ขี้ตะกรนนอนก้นเสียสักครู่หนึ่ง จึงใช้แปรงอ่อน ๆ ชุบทากระดาษ กระดาษเมื่อแห้งแล้วจะเปนกระดาษแก้วอย่างดีให้ใช้

(ส. ก. เล่ม ๑๓)

วิธีชำระฟองน้ำ

๑๗๙ ฟองน้ำที่เยื้อนเปรอะขงล้างด้วยน้ำประสานทองผสมกับน้ำร้อนหรือแช่โซดาคายอเนตก็ได้.

(ท.ย. มกร ๖๙)

๑ น้ำมันหรือไขสัตว์เปื้อนปกหนังสือ

๑๘๐ วิธีที่จะทำให้หยดน้ำมันหรือไขสัตว์ซึ่งติดเปื้อนปกหนังสือให้ออกหมดขงเอากระดาษซับวางยีดทับที่ปกหนังสือนั้นให้มิดทั่ว แล้วจึงอัดด้วยเตารีดหรือแผ่นเหล็กที่กำลังร้อนให้แน่น สิ่งที่ติดเปื้อนจะออกหายหมด.

(ท.ย. มิถุน ๖๙)

หมวดที่ ๕

เบ็ดเตล็ด

๑ เมื่อยางขนจับมือของใช้น้ำมันหมูทาที่มือที่ยางจับนั้น แล้วจึงฟอกสบู่ยางจะไม่มีติดมืออีกเลย

(ส. ก. เล่ม ๒๙)

วิธีเช็ดยางผลไม้

๒ ถ้ายางผลไม้ต่าง ๆ ติดมือหรือติดตามร่างกายก็ดี ของเอาเศษผ้าสาอาดชุบ ๑ ช่มน้ำมันมะพร้าวหรือน้ำมันหมู เช็ดถูตามรอยที่เปรอะเปื้อนนั้นไปมา ยางที่ติดอยู่จะร่อนออกหมด แต่ต้องระวังอย่าให้ถูกน้ำเย็นเลยเปนอันขาด แล้วหาน้ำอุ่นมาล้างแลฟอกด้วยสบู่ที่หลังอีกครั้งหนึ่ง ยางผลไม้ที่ติดสกปรกจะออกหายหมด

ถ้าเปนยางกล้วยควรใช้น้ำมะนาวถูแทนจึงจะออกดี

(ท. ย. สิงห์ ๖๗)

เช็ดยางผลไม้

๓ น้ำมะนาวมีประโยชน์สำหรับใช้เช็ดถูยางละมุด และยางผลไม้ที่ติดเปื้อนตามริมผีปาก หรือตามนิ้วให้ออกได้ง่าย

(ท. ย. มิน ๖๗)

เช็ดยางหมาก

๔ ยางหมากติดมือเปรอะเปื้อน จงเอาข้างขั้วหมากที่รอยตัดนั้นเองเช็ดถูจะออกหมด

(ท. ย. พฤศภ ๖๘)

ยากำจัดหนู

๕ หนูเปนสัตว์ที่ไม่ชอยกลิ่นน้ำมันเทอร์เปนไตน์ ฉนั้นถ้าเราจะกำจัดหนูไม่ให้มีไว้ปากรูที่มันอยู่รยกวนอีกเลย ควรเอาผ้าชิ้วจุ่มน้ำมันเทอร์เปนไตน์ให้ชุ่มวางดักหรือที่ตามต้นทางที่มันเคยเดิน หนูนั้นจะไม่มีมา

(ท. ย. กันย์ ๖๙)

กำจัดหนู

๖ ถ้าบริเวณบ้านของท่านตรงไหนหนูเคยมารบกวนเสมอ ๆ ซึ่งกระทำความรำคาญหรือทำลายวัตถุอันมีค่า จงเอาการะบูนโรยไว้ในบริเวณนั้น หรือเมื่อพบที่อาศรัยของมันก็เอาโรยไว้ในที่นั้นหนูจะหนีไปหมด

(ท. ย. กุมภ์ ๖๗)

วิธีอุดรูหนู

๗ ไม้ก๊อกจุ่มน้ำมันสน ใช้อุดรูหนูได้ดี

(ส. ก. เล่ม ๕)

วิธีกำจัดหนู

๘ จะโรยคัลเซียมโคลไรด์ (Culcium Chloride) ให้รอบรูหนู หรือในรังหนู จะทำให้หนีไปหมด

(ท. ย. มกร ๖๘)

วิธีป้องกันแมลงวัน

๙ แมลงวันเปนสัตรูต่อมนุษย์ เพราะอาจนำมาซึ่งเชื้อโรค ฉนั้นเราจึงควรป้องกันอย่าให้มารบกวนเกาะอาหารได้ วิธีที่จะกำจัดก็คือ จงเอาผ้าหรือฟองน้ำอ่อน ๆ ชุบคาบอลิกแอซิค ทาตามตู้อาหาร หน้าต่าง หรือตามภาชนะที่ใส่อาหารไว้เสมอ ๆ สัตว์ชนิดนี้จะไม่ค่อยมีมากล้ำกลายได้เลย

(ท. ย. พฤศภ ๖๘)

วิธีไล่แมลงวัน

๑๐ เอาต้นละหุ่งไปไว้ในที่ ๆ มีแมลงวันมาก ๆ จะทำให้แมลงวันหนีไปอยู่ที่อื่นได้

(ส. ก. เล่ม ๒๔)

ป้องกันแมลงวัน

๓๓ ใช้ฟองน้ำชุบคาบอลิคแอซิคที่อ่อนทาตามตู้อาหาร แลตามหน้าต่างของห้องครัว โดยวิธีนี้เองแมลงวันจะไม่กล้าเข้ามาใกล้เลย

(ท. ย. กรกฎ ๖๗)

วิธีกำจัดมด

๑๒ วิธีกำจัดมดขั้นตามบ้านหรือในสวน จงเอาถุงใส่เศษกระดาษธรรมดา ๑ ถุง ทาน้ำหวาน ๆ เช่นน้ำเชื่อมใส่ข้างในพอให้มีกลิ่นจนทั่วแล้วเอาวางดักไว้ต้นทางมดเดิน จงหมั่นคอยระวังให้ปากถุงเปิดอยู่เสมอทิ้งไว้สักคืน ๑ พอรุ่งเช้าตัวมดจะอยู่เต็มถุง ให้ปิดปากถุงแล้วเอาไปใส่ไฟเผาเสีย

(ท.ย. ธันว์ ๖๗)

วิธีกันมด

๑๓ ของที่หล่อน้ำไว้เพื่อกันมดขึ้น แต่มดกลับขึ้นได้ เช่นนมวิธีที่จะป้องกันได้ คือ เอาน้ำมันก๊าศหยดใส่ปนกับน้ำที่หล่อประมาณ ๕-๖ หยด คนให้เข้ากันให้ทั่ว มดจะไม่ขึ้นเลย

(ส.ก. เล่ม ๕)

ยากันมด

๑๔ เอาผงกำมะถันโรยไว้ในที่ ๆ เคยมีมดให้ทั่ว ต่อไปมดจะเขายางลง หรืออาจไม่มีมาอีกเลย

(ท.ย. กุมภ์ ๖๘)

กันมดขึ้นตู้

๑๕ จงเอาน้ำร้อนสักถ้วยแก้วน้ำเย็นขนาดเขื่องผสมกับสานส้ม ๒ ออนซ์ พรมตามข้างฝาที่เป็นทางมดเดิน จะป้องกันไม่ให้มดขึ้นตู้อาหารได้

(ท.ย. ตุล ๖๙)

วิธีกันตัวแมลงในตู้

๑๖ ถ้าจะกำจัดตัวแมลงให้หมดจากตู้ จงพรมตู้ด้วยน้ำมันเบนซิน น้ำมันนี้จะฆ่าไข่เล็ก ๆ ผู้อหมด

(ส. ก. เล่ม ๙)

วิธีเก็บยา

๑๗ ยากันแมลงก้อนกลม ๆ อย่าบรรจุไว้ในตู้ หรือหีบที่มีของกาไหล่ทอง หรือเงินสิ่งนั้นจะดำหมด

(ส. ก. เล่ม ๓๓)

วิธีป้องกันมดคัน

๑๘ วิธีขับไล่มดคันที่ขึ้นตามที่นอน หรือตามของ จงเอาขมิ้นผงโรยให้รอบทั่ว แลทั้งอาจป้องกันไม่ให้มีมารบกวนอีกได้

(ท. ย. พฤศภ ๖๘)

ปลวกกัดพรม

๑๙ จงทำวิธีดังนี้ เอาน้ำครั่งแกลลอนต้มให้เดือดกับแอมโมเนียหิน ๑/๔ ปอนด์ใส่ผสมในถัง หาผ้าสักหลาด ๔ เหลี่ยมผืนใหญ่ ๆ ผืน ๑ จ่มลงในถังให้มมทั้ง ๔ ชั้นข้างบนอย่าให้เปียก แล้วยกเอามมทั้ง ๔ ออกจากถังบิดให้น้ำตก แลเอามาวางทับบนพรมนั้น หาเตารีดที่ร้อนจัดรีดทับผ้าสักหลาดไปมาให้ทั่ว ตัวสัตว์เหล่านี้หรือไข่ของมันจะตายหมดไม่มีเหลือเลย

(ท. ย. ธันว์ ๖๗)

วิธีกำจัดปลวก

๒๐ ขงเอาน้ำมันพาราฟิน หรือน้ำต้มสุกที่กำลังร้อนจัดเทลงที่รังปลวกตลอดทั้งทางที่มันเดินจนถึงที่สุดสัก ๓-๕ ครั้ง มดปลวกจะหมดไม่เกิดขึ้นเลย

(ท.ย. กุมภ์ ๖๘)

วิธีกำจัดมดปลวก

๒๑ ผงการะบูนจะป้องกันมดปลวกไม่ให้รบกวนได้ ถ้าโรยลงในที่ ๆ มดปลวกอาศรัย

(ท.ย. มกร ๖๙)

ยากันมอด

๒๒ การะบูนผง หรือเปลือกผิวส้มโอหั่นให้เปนชิ้น ใส่ไว้ในภาชนะที่สำหรับเก็บหมากแห้ง อาจป้องกันตัวมอดไม่ให้มีเลย

(ท.ย. มิถุน ๖๙)

ทำลายมอดชนกันผ้า

๒๓ กระดาษซับ หรือสิ่งที่อาจดูดน้ำให้ซึมได้ ชุบน้ำมันเทอร์เพนไตน์วางทับลงบนผ้า อาจฆ่าและป้องกันตัวมอดไม่ให้มีเลย

(ท.ย. เมย ๖๙)

วิธีกำจัดยุง

๒๔ ถ้าในห้องของท่านมียุงมากจงเอาการะบูนก้อน (Camphergum) แขวนไว้เหนือตะเกียงหรือเทียนให้ได้รับความร้อน พอกลิ่นการะบูนออกยุงจะหนีไปหมด

(ท. ย. พฤศภ ๖๙)

วิธีรักษาตัวเลือด

๒๕ ดอกไม้เทียนถ้าใช้รมใต้ถุนหรือใต้เตียงนอน (เตียงไม้) ของท่านตัวเลือดจะไม่รบกวนท่านเลย

(ส. ก. เล่ม ๒๙)

วิธีกำจัดเลือด

๒๖ ถ้าตามร่องกระดานพื้นหรือตามเก้าอี้หวายมีเลือดอาศรัยอยู่มาก จงใช้น้ำที่มีกรดคายอลิคเจืออยู่อ่อน ๆ หรือน้ำส้มราด หรือจะใช้รมด้วยไอกำมะถันก็ได้ ถ้าทำดังนี้สักสองครั้งตัวเลือดจะตายและไข่อ่อนจะผ่อหมด ดีกว่าใช้น้ำร้อนราดหลายเท่า

(ท. ย. พฤศภ ๖๙)

ป้องกันตัวสัตว์ขึ้นที่นอน

๒๗ เอาผงการะบูนโรยบนฟูกที่นอนหรือที่ใต้ผ้าปูที่นอน อาจป้องกันไม่ให้มอดหรือตัวสัตว์เล็ก ๆ เกิดมีได้

(ท. ย. เมย ๖๙)

กำจัดหมัดจากสัตว์เลี้ยง

๒๘ สุนัขหรือแมวที่เลี้ยงไว้ เกิดมีหมัดขึ้นจงใช้น้ำมัน (Penny royal) ทาให้ทั่วก็จะหาย หรือมิฉนั้นจะลองต้มต้นหญ้าหรือผักต่าง ๆ เอาน้ำอาบสุนัขหรือแมวอาทิตย์ละ ๑ ครั้ง จะป้องกันได้

(ท. ย. สิงห์ ๖๙)

กำจัดแมลงสาบ

๒๙ ให้เอาน้ำมันสนพรมในสถานที่แมลงสาบเคยมารบกวน หรือในที่อยู่ของแมลงสาย ๆ จะหนีไปหมด หรืออีกวิธีหนึ่งจะใช้เปลือกแตงกวาก็ได้

(ท. ย. กุมภ ๖๗)

วิธีรักษาเหา

๓๐ เสื้อ, ผ้า, มุ้ง, หมอน, ของคนที่เป็นเหานั้น จงใช้ควันกำมะถันรมให้ทั่วสัตว์ชนิดนี้จะอยู่ไม่ได้อีกต่อไป

(ส. ก. เล่ม ๒๘)

วิธีป้องกันตัวแมลงต่าง ๆ

๓๑ ถ้าตามฝาผนังบ้านหรือตามเสาเรือน แลยานหน้าต่างประตู มีหยักไย่หรือแมลงต่าง ๆ เช่นแมลงมุมเป็นต้นเกาะติดอยู่ จงเอาผ้าชุบน้ำมันพาราฟีนเช็ดถู ตัวสัตว์เหล่านี้จะไม่มีมาเกาะอีกเลย

(ท.ย. พฤศจิก ๖๘)

หนอนในกระถางต้นไม้

๓๒ อย่ารดน้ำต้นไม้สัก ๒ หรือ ๓ วัน ค่ำกระถางลงแล้วค่อย ๆ เอาดินออกจะพบตัวหนอนที่อยู่ก้นกระถาง แต่เมื่อเห็นว่าจะทำให้ต้นไม้เฉาก็จงเอาน้ำด่างอย่างอ่อนรดแทนน้ำ ในไม่ช้าตัวหนอนก็จะหนีขึ้นมาบนกระถางหมด

(ท. ย. กุมภ์ ๖๗)

รักษาดอกไม้ให้ถาวร

๓๓ ให้เอาแอมโมเนียหยดลงในแจกันดอกไม้ ๒–๓ หยดจะทำให้ดอกไม้นั้นสดอยู่นาน แลรักษาไม่ให้น้ำในนั้นมีกลิ่นเหม็น หรืออีกนัยหนึ่ง ถ้าเอาแอสไพริน ๑/๔ เม็ดละลายลงในน้ำนั้นก็ใช้ได้ดีเหมือนกัน

(ท. ย. สิงห์ ๖๙)

ปุ๋ยกุหลาบ

๓๔ น้ำฟอกสบู่ซึ่งใช้ฟอกแล้วนั้น เปนของดีอย่างหนึ่งสำหรับต้นกุหลาย ถ้าเอาน้ำมันมะกอก (Olive Oil) ไว้ใกล้ ๆ ต้นเฟอร์น จะทำให้ โตเร็วและงามดี

(ท. ย. สิงห์ ๖๙)

ทำปุ๋ยแลกันตัวสัตว์กินต้นไม้

๓๕ ฟองสบู่หรือน้ำสบู่เปนปุ๋ยอย่างหนึ่งของต้นกุหลาย หรือจะใช้ใส่กระยอกฉีด ๆ กันตัวสัตว์ที่มากินตามดอกไม้ และผลไม้ก็ได้

(ส. ก. เล่ม ๕)

วิธีกำจัดมดหนอนกินต้นไม้

๓๖ ถ้ามดหรือหนอนกินรากต้นไม้ในกระถาง จงเอาเหล้าการะบูน ๑ ช้อนชา ปนน้ำสักครึ่งกระป๋องรดลงที่รากต้นไม้ แล้วเอาน้ำท่ารดตามลงไปด้วย จะป้องกันตัวแมลงเหล่านั้นได้

(ท.ย. ธันว์ ๖๙)

วิธีตอนต้นไม้ที่ออกยาก

๓๗ จงเลือกเอากิ่งกระโดงต้นไม้ที่งาม ๆ ขวั้นด้วยมีดเหนือโคนกิ่งประมาณ ๓—๔ นิ้วให้รอย ขูดผิวออกให้หมดเอาปลายมีบพับเล็ก ๆ แทงตรงกลางกิ่งที่ขวั้นให้ทะลุ จงเอาดินเหนียวหุ้มตรงที่ขวั้นนั้นให้รอย แล้วเอากาบมะพร้าวที่ทุบแช่น้ำแล้วหุ้มพันทับอีกชั้นหนึ่งจนมิด เอาเชือกมัดหัวท้ายให้แน่น รดน้ำให้ชุ่มอยู่เสมอ ต้นไม้นั้นจะออกรากงาม

(ท.ย. สิงห์ ๖๗)

ทำสีจางให้สด

๓๘ ดอกไม้ที่ทำด้วยผ้าหรือกระดาษ เวลายับหรือสีซีดสีจางมาจงเอาไปอังไอน้ำร้อนสักครู่หนึ่งก็จะใหม่ขึ้น

(ท.ย. มกร ๖๘)

วิธีทำงาให้อ่อน

๓๙ จงเอาน้ำแร่ (Spring Water) ๕ ส่วนผสมกับกรดดินประสิว ๑ ส่วนคนให้เข้ากันดีแล้ว เอางาแช่ลงไปไว้สัก ๓—๔ วันงานั้น

จะอ่อนใช้ขันหรือใส่พิมพ์ทำเปนรูปอะไร ๆ ได้ตามความต้องการ ถ้าจะให้งานั้นแข็งอย่างเดิม จงเอากระดาดขาว ๆ ห่อเข้าสัก ๓ ชั้น แล้วนำเอาไปหมกไว้ในกระปุกเกลือสัก ๑ วัน หรือกว่านั้นนิดหน่อยงานั้นจะแข็งอย่างเดิม

(ท.ย. พฤศภ ๖๙)

ผ้าเช็ดผงลอง

๕๐ จงเอาผ้าขัดลองที่สอาดสักผืนหนึ่งจุ่มชุบน้ำมันพาราฟีน แล้วบิดออกให้หมดแลแขวนผึ่งทิ้งไว้ให้แห้งสัก ๒ วัน ถ้าทำโดยวิธีดังนี้ผ้านั้นไม่แต่จะใช้เปนประโยชน์สำหรับขัดเช็ดฝุ่นลองได้อย่างเดียว ยังอาจใช้สำหรับขัดเช็ดวัตถุนั้นเสร็จได้ในตัวในขณะเดียวกัน แลย่อมทำให้ทนทานใช้ได้หลายอาทิตย์โดยไม่ต้องชุบน้ำมันพาราฟีนอีก ถ้านาน ๆ หากสกปรกควรเอาซักน้ำอุ่น แลฟอกด้วยสบู่เสียครั้งหนึ่ง แลเมื่อตากแห้งแล้วจึงจุ่มน้ำมันพาราฟีน ก็อาจใช้การได้ดีดังเดิม

(ท. ย. กรกฎ ๖๘)

วิธีเขียนจดหมายไม่เห็นตัวอักษร

๕๑ ให้เอากระดาษเขียนจดหมายแผ่น ๑ ชุบน้ำจนชื้มทั่วกัน แล้ววางไว้บนกระดานชะนวนหรือกระจก (กันไม่ให้กระดาษขรุขระ) เอากระดาษแห้งอีกแผ่น ๑ (ไม่ต้องชุบน้ำ) วางทาบลงบนกระดาษแผ่น

เบี่ยก เวลาจะเขียนข้อความให้ใช้ดินสอดำเขียนลงบนกระดาษแผ่นแห้ง ที่ทาย กดดินสอหนัก ๆ หน่อย เมื่อเขียนเสร็จแล้วให้ลอกเอาแผ่นแห้งออกทิ้งเสีย ผึ่งแผ่นที่เบี่ยกนั้นไว้ระวังอย่าให้ถูกแดด เมื่อแห้งดีแล้วจะปรากฏว่าเป็นกระดาษเปล่าไม่แลเห็นตัวอักษรเลย ถ้าจะต้องการอ่านข้อความเมื่อใดให้เอากระดาษแผ่นนั้นลงชุบน้ำ จะแลเห็นตัวอักษรเด่นชัดขึ้นทันที

(ท. ย. สิงห์ ๖๗)

วิธีป้องกันลองผงไม่ให้กระจาย

๔๒ วิธีที่ดีผู้นลองที่เกาะติดอยู่ตามผ้าเช็ดเรือนโดยไม่ต้องใช้สบัดให้หล่นปลิวไปในที่ต่าง ๆ มีดังนี้ คือ จงหาหีบใส่หมวกที่ใหญ่แลสูงสักใบหนึ่งเจาะรูย่อม ๆ บนฝาหีบดูให้พอเหมาะกับที่จะรอดเอาชายผ้าขึ้นมาได้ เมื่อเราเอาผ้าเช็ดขี้ผู้นลองแล้ว จงเอาใส่ลงในหีบปิดฝากดให้แน่นให้ชายผ้ารอดขึ้นมาทางรูที่เจาะยาวพอควร เอามือขับชายผ้าเขย่าขึ้นเขย่าลง ผงลองที่ติดอยู่จะหล่นลงในหีบหมด

(ท. ย. ตุล ๖๗)

วิธีป้องกันหูหิ้วแห่งภาชนะที่ร้อน

๔๓ เวลาจับภาชนะที่มีหูหิ้ว เช่นกาต้มน้ำ และหม้อน้ำเป็นต้น อาจทำให้ร้อนมือได้ ในขณะที่ตั้งอยู่บนไฟ วิธีป้องกันที่ดีคือต้องหาเชือกผูกที่หูหิ้วนั้นเข้าให้รอบ และเพื่อที่จะทำให้เรียบร้อยขึ้น ควรเอาเชือก

ที่ยาวพอควรผูกติดไว้กับหูห้วข้างหนึ่ง ทำเปนปมไว้ข้างใต้ ทิ้งปลายเชือกไว้ประมาณสัก ๑๐ นิ้ว ครานั้นจงเอาชายของมันทั้ง ๒ เส้นพันไขว้กันจนรอยถึงปลายหอกข้างหนึ่งให้แน่น จึงผูกปลายเชือกติดกันเข้าและให้ปมอยู่ข้างล่าง ถ้าจะลงน้ำมันวานิชให้แข็งเสียสักครั้งหนึ่งก็จะช่วยป้องกันรักษาเชือกที่พันนั้นได้อย่างดี

(ท. ย. มิถุน ๖๗)

วิธีตอกตะปูในที่ลำบาก

๔๔ ตามมุมฝาก็ดี หรือตามที่อื่น ๆ บางแห่ง เราต้องการจะใช้ตะปูที่สั้น ๆ ตอก แต่ก็เปนการลำบากในการที่จะตอกให้เข้าสนิทได้ง่ายดาย เพราะตะปูมักจะพลาดหลุดตกบ่อย ๆ หรือมิฉนั้นก็มักจะทำให้เจ็บเล็บมือ หนทางแก้ไขที่มีอยู่ก็คือ ให้หาเศษกระดาษชิ้นเล็ก ๆ มาลองเสียก่อนแล้วจึงเอาตะปูกดตอกทับลงไป ตะปูนั้นจะตรึงติดแน่นและจะไม่ทำให้ตะปูนั้นตกหาย หรือทำให้เล็บมือเจ็บปวดซอกซ้ำได้เลย

(ท. ย. พฤศภ ๖๗)

วิธีทำมิดที่หลวมให้แน่น

๔๕ เผากั้นมิดให้ร้อน เอายางเรสซิน (Resin) ๔ ส่วนขี้ผึ้ง ๑ ส่วน ปูนฝรั่งเศส (Plasterof Paris) ๑ ส่วน เคล้าผสมให้เข้ากันให้ดี แล้วใส่ในด้ามมิดให้เต็ม จึงเอากั้นมิดนั้นใส่ลงไปและกดให้แน่น

(ท. ย. มิถุน ๖๗)

วิธีล้างเครื่องทองเหลือง

๔๖ รอยดำด่างเยื่อนนมหรือน้ำชายนภาชนะทองเหลือง จะทำให้หายไปได้ด้วยใช้น้ำมะนาวบิบลงไปตรงนั้นก่อนแล้วเช็ดถูด้วยผ้า

(ส. ก. เล่ม ๑๔)

ทำให้เอ็นแร็กเก็ตแบดมินตันตึง

๔๗ เอ็นแร็กเก็ตแบดมินตันหรือเต็นนิสก็ตาม ถ้าใช้ไปนานเข้าหรือถูกความแฉะชื้นจากลองน้ำนั้น อาจทำให้เอ็นนั้นอ่อนลงหรือย่อนตัวลงได้ แลทางที่ดีที่สุดจะช่วยให้เอ็นนั้นตึงขึ้นบ้างได้ ให้ใช้ ทิงเจอร์เบนซอยทาจนทั่วเอ็นที่ในแร็กเก็ตนั้น เมื่อแห้งดีแล้วเอ็นก็จะกลับตึงขึ้นอีก

(ท. ย. สิงห์ ๖๘)

๔๘ ลูกแบดมินตันนี้ ถ้าจะทำให้ดีได้ทนทานขึ้นอีก ให้ใช้ลูกแบดมินตัน (ทางขนนก) แช่ลงไปในน้ำเมื่อก่อนลงมือเล่นสักครู่ใหญ่ ๆ จะทำให้ขนนกอ่อนไม่ถึงกับหักหรือแตกโดยเร็วกว่าที่จะมีทำตามนี้

(ท. ย. สิงห์ ๖๘)

ซักเน็ตเต็นนิส หรือเน็ตแบดมินตัน

๔๙ ต้มเน็ตเต็นนิสและเน็ตแบดมินตันด้วยน้ำสอาดสัก ๒ ปอนด์ครึ่ง ตั้งทิ้งไว้บนเตาประมาณ ๓๐ นาที ระวังคอยกดให้ส่วนที่ลอยขึ้นมาให้จมลงไป เมื่อเอาขึ้นจากน้ำที่ต้มแล้ว เทเหล้าชนิดหวาน ๆ สัก ๔

แกลลอนลงในภาชนะดินขั้นหรือถาดทองแดง (อย่าใช้ภาชนะที่ทำด้วยเหล็ก) ใส่เนื้อที่กล่าวทั้ง ๒ ชนิดนั้นลงไปหมักไว้ประมาณ ๔๘ ชั่วโมง ในระหว่างเวลาที่หมักอยู่นี้ต้องคอยกลับสักสองสามครั้ง แล้วยิดเอาขึ้นซักในน้ำที่สอาดจนเห็นว่าหมดกลิ่นเหล้าดีแล้ว จงยิดเอาขึ้นผึ่งไว้ให้แห้ง

(ท. ย. สิงห์ ๖๘)

๕๐ ถ้าผสมสิ่งต่อไปนี้ทาตามมือแลเท้าจะป้องกันยุงได้ (แต่ระวังอย่าให้เข้าตา) คือน้ำมันถั่ว (Sweet Oil) ๓ ออนซ์ ผสมกับกรดคาโบลิก ๑ ออนซ์

(ท. ย. ธันว์ ๖๘)

วิธีป้องกันไม่ให้มีเปลวไฟ

๕๑ กองไฟไม่ให้มีเปลว จงผสมด้วยถ่านผงกับถ่านหินส่วนเท่า ๆ กัน

(ท. ย. เมษ ๖๘)

ติดไฟถ่าน

๕๒ ถ่านหินหรือถ่านธรรมดา ก่อนจะใช้ติดไฟควรเอาน้ำเกลือค่อย ๆ เทลาดเสียให้ทั่ว แลทิ้งไว้ให้แห้ง ถ้าต้องการจะใช้ติดไฟเมื่อใดจะทำให้ลุกโชนแลทนได้นาน

(ท. ย. ตุล ๖๗)

ยาทำลายเชื้อเพลิง

๕๓ จงเอาเกลือป่นที่ขาวสอาด ๔๐ ส่วน แอมโมเนียโคลไรด์ (Ammonium Chloride) ๑๘ ส่วน ผสมกับน้ำสอาด ๑๒๔ ส่วน คนให้เข้ากันดีเอาใส่ขวดแก้วเก็บไว้ เมื่อเวลาเกิดเพลิงเล็กน้อย เช่น ไฟไหม้มุ้ง ที่นอน หรือตะเกียงหก ไฟติดน้ำมันลุกตามพื้นเรือนเปนต้น ซึ่งเปนเหตุชั้นแรกของการเกิดอัคคีภัย จงเอาขวดที่บรรจุน้ำยานี้เขย่าเสียก่อน แล้วขว้างไปตรงที่ไฟกำลังลุกโดยแรงให้ขวดแตก พอน้ำยาในขวดไหลถูกไฟ ๆ จะดับทันที ดีกว่าใช้น้ำเปล่าหลายเท่า

(ท.ย. กรกฎ ๖๙)

กรมธรรมการ

ทำเนียบพระอารามฯ

พ.ศ. ๒๕

แจ้งความ

บาญชีลำดับชั้นพระอารามหลวงพร้อมทั้งตำนานและเจ้าอาวาส นี้ กรมธรรมการได้เรียบเรียงขึ้นโดยบัญชา ฯ พณ ฯ เสนาบดี กระทรวงวัง เพื่อได้ใช้เปนสมุดคู่มือสำหรับเจ้าหน้าที่ และเพื่อได้มีเปนหลักไว้หลาย ๆ แห่งสำหรับค้นหาง่าย เปนหนังสือต่างกันกับทำเนียบการปกครองคณะสงฆ์ แลทำเนียบสมณะศักดิ์ที่ได้พิมพ์ไว้แล้วในศก ๒๔๖๖ และศก ๒๔๖๗

นอกจากสารบาญเรื่องที่บอกนามวัดเรียงตามลำดับตัวอักษรไว้ให้ตรงกับหน้าที่พิมพ์ตำนานและเจ้าอาวาสแล้ว ยังมีทางที่จะค้นหาตำนานและเจ้าอาวาสให้ได้ง่ายอีก คือ ในลำดับชั้นพระอารามหลวงซึ่งตั้งต้นที่หน้า ๑ เลขเรียงลำดับพระอารามตรงกันกับเลขลำดับตำนานและเจ้าอาวาสด้วย เช่น ๖ วัดพระปฐมเจดีย์ ถ้าต้องการจะทราบตำนานหรือเจ้าอาวาสของวัดนั้น ก็พลิกไปที่เลข ๖ ในแพนกตำนานพระอารามหลวงโดยสังเขป หรือที่เลข ๖ ในแพนกเจ้าอาวาสพระอารามหลวง จะพบสิ่งที่ต้องการทราบได้ดังประสงค์

ตำนานพระอารามหลวงโดยสังเขปที่รวบรวมมาพิมพ์ไว้ในสมุดเล่มนี้ ได้มาแต่บาญชีที่ท่านเจ้าพระยาวิชิตวงศ์วุฒไกร (ม.ร ว. คลี่ สุทัศน ณอยุธยา) เรียบเรียงทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายพระบาท

สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ ๕ และได้ทรงพระกรุณาโปรดตรวจแก้ไขพระราชทานโดยเรียบร้อยแล้ว พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระดำรงราชานุภาพทรงรวบรวมพิมพ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗ ส่วนที่ยังขาดอยู่บ้าง เพราะต่อแต่นั้นมาบาญชีพระอารามหลวงได้มีเพิ่มขึ้นอีก กรมธรรมการก็ได้สืบค้นมารวบรวมลงไว้ให้ครบตามจำนวนรวมทั้งสิ้น ๑๒๒ พระอาราม ถ้ามีข้อความที่ตรงไหนยังขาดตกบกพร่องอยู่อีกบ้าง ขอท่านผู้รู้ได้โปรดกรุณาให้ข้าพเจ้าทราบด้วยจะเป็นพระคุณเป็นอันมาก เพื่อได้แก้ไขเสียให้ถูกต้อง สมุดเล่มนี้จะได้เป็นประโยชน์มากขึ้น

บาญชีเจ้าอาวาสย่อมจะต้องมีเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ จึงได้ให้พิมพ์แต่หน้าเดียว เว้นที่ว่างไว้เผื่อแก้

กรมธรรมการ

ณวันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๘

(ลงนาม) มหาเสวกตรี พระยาเมธาธิบดี

อธิบดี

สารบาญเรื่อง

ลำดับชั้นพระอารามหลวง

ชั้นเอก	ราชวรมหาวิหาร	หน้า	๑
	ราชวรวิหาร	,,	๑
	วรมหาวิหาร	,,	๒
ชั้นโท	ราชวรมหาวิหาร	,,	๒
	ราชวรวิหาร	,,	๒
	วรมหาวิหาร	,,	๓
	วรวิหาร	,,	๔
ชั้นตรี	ราชวรวิหาร	,,	๕
	วรวิหาร	,,	๕
	สามัญ	,,	๗

ตำนานและเจ้าอาวาสพระอารามหลวง

วัด		ตำนาน	เจ้าอาวาส
กระวิศราราม	หน้า	๓๓	๖๙
กลาง	,,	๓๐	๖๘
กัลยาณมิตร	,,	๒๖	๖๕
กาญจนสิงหาศน์	,,	๔๐	๗๓
ขุนญวน	,,	๔๔	๗๖

วัด	ตำนาน	เข้าอาวาส
เขมาภิรตาราม	หน้า ๒๔	๖๔
เขาแก้ว	,, ๔๔	๗๕
คงคาราม	,, ๓๒	๖๙
คฤหบดีอาวาส	,, ๔๘	๗๗
คูหาสวรรค์	,, ๔๓	๗๕
เครือวัลย์วรวิหาร	,, ๓๘	๗๒
จักรวรรดิราชาวาส	,, ๒๖	๖๖
จันทาราม	,, ๔๒	๗๔
จุฑาทิศธรรมสภาราม	,, ๔๓	๗๕
เฉลิมพระเกียรติ	,, ๒๙	๖๗
ชนะสงคราม	,, ๒๐	๖๓
ชัยพฤกษมาลา	,, ๒๔	๖๔
ชิโนรสาราม	,, ๓๕	๗๐
ชุมพลนิกายาราม	,, ๒๕	๖๔
ไชโย	,, ๓๑	๖๘
ใหญ่สุวรรณาราม	,, ๔๖	๗๖
ดาวดึงสาราม	,, ๔๙	๗๗
ดุสิดาราม	,, ๓๔	๗๐
ตรีทศเทพ	,, ๓๗	๗๑

วัด		ตำนาน		เข้าอาวาส
ตูม	หน้า	๕๑		๗๘
ทรงธิรรม	,,	๒๙		๖๗
ทองธิรรมชาต	,,	๓๖		๗๑
ทองนพคุณ	,,	๔๗		๗๗
ท่าโพธิ์	,,	๕๔		๘๐
เทพธิดาราม	,,	๓๖		๗๑
เทพศิรินทราวาส	,,	๒๓		๖๓
เทวราชกุญชร	,,	๓๖		๗๑
ธรรมามูล	,,	๔๔		๗๕
นรนารถสุนทริการาม	,,	๔๘		๗๖
นวลนรดิศ	,,	๔๑		๗๓
หนัง	,,	๓๓		๖๙
นาคกลาง	,,	๔๒		๗๔
นางชี	,,	๕๐		๗๘
นางนอง	,,	๔๐		๗๓
หน้าพระเมรุ	,,	๕๑		๗๘
นิเวศน์ธรรมประวัติ	,,	๑๖		๖๐
บพิตรพิมุข	,,	๒๗		๖๖
บรมนิวาส	,,	๒๓		๖๒
บรมวงศ์อิศรวราราม	,,	๓๐		๖๘

วัด		ตำนาน		เจ้าอาวาส
ขวรนิเวศวิหาร	หน้า	๑๓		๕๗
ขวรมงคล	,,	๓๒		๖๙
ขางพระ	,,	๔๔		๗๕
ขุญวาทย์วิหาร	,,	๕๒		๗๙
ขุขผาราม	,,	๓๙		๗๒
ขุรณสิริมาตยาราม	,,	๔๗		๗๖
เขญขมขพิตรดุสิตวนาราม	,,	๑๕		๕๙
ปรมัยยิกาวาส	,,	๒๙		๖๗
ประทุมคงคา	,,	๒๒		๖๒
ประทุมวนาราม	,,	๓๓		๖๙
ประยุรวงศาวาส	,,	๒๙		๖๖
ปรินายก	,,	๓๙		๗๒
ปากน้ำ	,,	๕๐		๗๙
ป่าโมก	,,	๓๑		๖๙
ป่าเลไลย	,,	๔๗		๗๖
โปรดเกศเชษฐาราม	,,	๕๑		๗๙
พนัญเชิง	,,	๓๐		๖๙
พระเชตุพนวิมลมังคลาราม	,,	๑๐		๕๕
พระนอนจักรสีห์	,,	๔๔		๗๕

วัด		ตำนาน		เข้าอาวาส
พระปฐมเจดีย์	หน้า	๑๒		๕๗
พระพุทธบาท	,,	๑๒		๕๖
พระมหาธาตุ	,,	๑๙		๖๐
พระยาทำ	,,	๔๒		๗๕
พระศรีรัตนมหาธาตุ	,,	๑๖		๖๐
พิชยญาติการาม	,,	๒๘		๖๗
ไพชยนต์พลเสพย์	,,	๒๕		๖๕
โพธินิมิตร	,,	๔๙		๗๗
ภคินีนาถ	,,	๓๕		๗๐
มกุฎกษัตริยาราม	,,	๒๓		๖๒
มณีชลขันธ์	,,	๕๒		๗๙
มหรรณพาราม	,,	๓๗		๗๑
มหาธาตุ	,,	๔๕		๗๖
มหาธาตุยุวราชรังสฤษดิ์	,,	๑๑		๕๕
มหาพฤฒาราม	,,	๓๘		๗๒
มหาสมณาราม	,,	๒๕		๖๕
มัชฌิมาวาส	,,	๕๔		๗๙
โมลีโลกยาราม	,,	๒๑		๖๑
ยานนาวา	,,	๔๙		๗๗

วัด		ตำนาน		เจ้าอาวาส
ระฆังโฆสิตาราม	หน้า	๒๕		๖๕
รัชฎาธิฐาน	,,	๓๒		๖๙
ราชคฤห์	,,	๔๓		๗๔
ราชนัดดาราม	,,	๓๗		๗๑
ราชบพิธสถิตมหาสีมาราม	,,	๑๔		๕๘
ราชบุรณะ	,,	๒๐		๖๑
ราชประดิศฐสถิตมหาสีมาราม	,,	๑๔		๕๘
ราชสิทธาราม	,,	๒๒		๖๒
ราชโอรสาราม	,,	๑๔		๕๘
ราชาธิวาส	,,	๒๔		๖๔
วรนายกรังสรรค์	,,	๕๑		๗๘
วิเวกวายุพัด	,,	๕๑		๗๘
เวฬุราชิณ	,,	๕๐		๗๗
ศรีสุดาราม	,,	๓๔		๗๐
ศรีสุริยวงศาราม	,,	๔๕		๗๕
ศาลาปูน	,,	๓๐		๖๘
เศวตฉัตร	,,	๓๕		๗๐
สัมเกลียง	,,	๓๘		๗๒
สมุหประดิษฐ	,,	๕๒		๗๙
สระเกศ	,,	๒๐		๖๐

วัด		ตำนาน		เจ้าอาวาส
สังข์กระจาย	หน้า	๓๙		๗๓
สังเวชวิศยาราม	,,	๕๑		๗๕
สัตตนาถปริวัตร	,,	๓๑		๖๙
สัมพันธวงศาราม	,,	๓๘		๗๒
สามพระยา	,,	๔๘		๗๖
สุทัศน์เทพวราราม	,,	๑๑		๕๖
สุรชายาราม	,,	๕๒		๗๙
สุวรรณดาราราม	,,	๑๕		๕๙
สุวรรณาราม	,,	๒๑		๖๑
เสนาสนาราม	,,	๑๖		๕๙
เสาธงทอง	,,	๕๒		๗๙
โสมนัสวิหาร	,,	๒๓		๖๓
หงส์รัตนาราม	,,	๒๒		๖๑
หิรัญรูจี	,,	๔๑		๗๓
อนงคาราม	,,	๒๙		๖๗
อมรินทราราม	,,	๓๔		๗๐
อรุณราชวราราม	,,	๑๒		๕๖
อัษศรสวรรค์	,,	๔๐		๗๓
อัมพวันเจติยาราม	,,	๓๒		๖๙
อินทาราม	,,	๔๒		๗๔

ลำดับชั้นพระอารามหลวง

ชั้นเอก

ราชวรมหาวิหาร ๖ วัด

ในกรุง

๑. วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม อำเภอพระราชวัง จังหวัดพระนคร

๒. วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษดิ์ อำเภอพระราชวัง จังหวัดพระนคร

๓. วัดสุทัศน์เทพวราราม อำเภอสำราญราษฎร์ จังหวัดพระนคร

๔. วัดอรุณราชวราราม อำเภอบางกอกใหญ่ จังหวัดธนบุรี

หัวเมือง

๕. วัดพระพุทธบาท อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี

๖. วัดพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

ราชวรวิหาร ๙ วัด

ในกรุง

๗. วัดบวรนิเวศวิหาร อำเภอชนะสงคราม จังหวัดพระนคร

๘. วัดราชโอรสาราม อำเภอบางขุนเทียน จังหวัดธนบุรี

๙. วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม อำเภอพระราชวัง จังหวัดพระนคร

๑๐. วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม อำเภอสำราญราษฎร์ จังหวัดพระนคร

๑๑. วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม อำเภอดุสิต จังหวัดพระนคร

หัวเมือง

๑๒. วัดสุวรรณดาราราม	อำเภอกรุงเก่า	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๑๓. วัดเสนาสนาราม	อำเภอกรุงเก่า	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๑๔. วัดนิเวศน์ธรรมประวัติ	อำเภอบางปอิน	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วรมหาวิหาร ๒ วัด

หัวเมือง

๑๕. วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ	อำเภอเมือง	จังหวัดพิษณุโลก
๑๖. วัดพระมหาธาตุ	อำเภอเมือง	จังหวัดนครศรีธรรมราช

ชั้นโท

ราชวรมหาวิหาร ๒ วัด

ในกรุง

๑๗. วัดสระเกศ	อำเภอสามยอด	จังหวัดพระนคร
๑๘. วัดชนะสงคราม	อำเภอชนะสงคราม	จังหวัดพระนคร

ราชวรวิหาร ๑๖ วัด

ในกรุง

๑๙. วัดราชบุรณะ	อำเภอพาหุรัด	จังหวัดพระนคร
๒๐. วัดสุวรรณาราม	อำเภอบางกอกน้อย	จังหวัดธนบุรี
๒๑. วัดโมลีโลกยาราม	อำเภอบางกอกใหญ่	จังหวัดธนบุรี
๒๒. วัดหงส์รัตนาราม	อำเภอบางกอกใหญ่	จังหวัดธนบุรี

๒๓.	วัดราชสิทธาราม	อำเภอบางกอกใหญ่	จังหวัดธนบุรี
๒๔.	วัดประทุมคงคา	อำเภอสัมพันธวงศ์	จังหวัดพระนคร
๒๕.	วัดบรมนิวาส	อำเภอประทุมวัน	จังหวัดพระนคร
๒๖.	วัดมกุฎกษัตริยาราม	อำเภอนางเลิ้ง	จังหวัดพระนคร
๒๗.	วัดเทพศิรินทราวาส	อำเภอป้อมปราบศัตรูพ่าย	จังหวัดพระนคร
๒๘.	วัดโสมนัสวิหาร	อำเภอนางเลิ้ง	จังหวัดพระนคร
๒๙.	วัดราชาธิวาส	อำเภอสามเสน	จังหวัดพระนคร

หัวเมือง

๓๐.	วัดชัยพฤกษมาลา	อำเภอบางใหญ่	จังหวัดนนทบุรี
๓๑.	วัดเขมาภิรตาราม	อำเภอนนทบุรี	จังหวัดนนทบุรี
๓๒.	วัดไพชยนต์พลเสพย์	อำเภอพระโขนง	จังหวัดพระประแดง
๓๓.	วัดชุมพลนิกายาราม	อำเภอบางปะอิน	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๓๔.	วัดมหาสมณาราม	อำเภอคลองกระแชง	จังหวัดเพชรบุรี

วรมหาวิหาร ๓ วัด

ในกรุง

๓๕.	วัดระฆังโฆสิตาราม	อำเภอบางกอกน้อย	จังหวัดธนบุรี
๓๖.	วัดกัลยาณมิตร	กิ่งอำเภอบุบผาราม	จังหวัดธนบุรี
๓๗.	วัดจักรวรรดิราชาวาส	อำเภอจักรวรรดิ์	จังหวัดพระนคร

วรวิหาร ๑๖ วัด

ในกรุง

๓๘. วัดบพิตรพิมข	อำเภอจักรวรรดิ์	จังหวัดพระนคร
๓๙. วัดประยุรวงศาวาส	อำเภอคลองสาร	จังหวัดธนบุรี
๔๐. วัดพิชยญาติการาม	อำเภอคลองสาร	จังหวัดธนบุรี
๔๑. วัดอนงคาราม	อำเภอคลองสาร	จังหวัดธนบุรี

หัวเมือง

๔๒. วัดเฉลิมพระเกียรติ	อำเภอนนทบุรี	จังหวัดนนทบุรี
๔๓. วัดปรมัยยิกาวาส	อำเภอปากเกร็ด	จังหวัดนนทบุรี
๔๔. วัดทรงธรรม	อำเภอพระประแดง	จังหวัดพระประแดง
๔๕. วัดกลาง	อำเภอสมุทปราการ	จังหวัดสมุทปราการ
๔๖. วัดพนัญเชิง	อำเภอกรุงเก่า	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๔๗. วัดศาลาปูน	อำเภอกรุงเก่า	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๔๘. วัดยรมวงศ์อิศรวราราม	อำเภอกรุงเก่า	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๔๙. วัดป่าโมก	อำเภอป่าโมก	จังหวัดอ่างทอง

๕๐. วัดไชโย	อำเภอไชโย	จังหวัดอ่างทอง
๕๑. วัดสัตตนาถปริวัตร	อำเภอเมือง	จังหวัดราชบุรี
๕๒. วัดคงคาราม	อำเภอคลองกระแชง	จังหวัดเพชรบุรี
๕๓. วัดอัมพวันเจติยาราม	อำเภออัมพวา	จังหวัดสมุทสงคราม

ชั้นตรี

ราชวรวิหาร ๕ วัด

ในกรุง

๕๔. วัดรัชฎาธิฐาน	อำเภอตลิ่งชัน	จังหวัดธนบุรี
๕๕. วัดบวรมงคล	อำเภอบางพลัด	จังหวัดธนบุรี
๕๖. วัดหนัง	อำเภอบางขุนเทียน	จังหวัดธนบุรี
๕๗. วัดประทุมวนาราม	อำเภอประทุมวัน	จังหวัดพระนคร

หัวเมือง

๕๘. วัดกระวิศราราม	อำเภอเมือง	จังหวัดลพบุรี

วรวิหาร ๔๑ วัด

ในกรุง

๕๙. วัดศรีสุดาราม	อำเภอบางกอกน้อย	จังหวัดธนบุรี
๖๐. วัดอมรินทราราม	อำเภอบางกอกน้อย	จังหวัดธนบุรี
๖๑. วัดดุสิดาราม	อำเภอบางพลัด	จังหวัดธนบุรี
๖๒. วัดภคินีนาถ	อำเภอบางพลัด	จังหวัดธนบุรี

๖๓.	วัดชิโนรสาราม	อำเภอบางกอกน้อย	จังหวัดธนบุรี
๖๔.	วัดเศวตฉัตร	อำเภอคลองสาร	จังหวัดธนบุรี
๖๕.	วัดทองธรรมชาติ	อำเภอคลองสาร	จังหวัดธนบุรี
๖๖.	วัดเทวราชกัญชร	อำเภอสามเสน	จังหวัดพระนคร
๖๗.	วัดเทพธิดาราม	อำเภอสำราญราษฎร์	จังหวัดพระนคร
๖๘.	วัดราชนัดดาราม	อำเภอชนะสงคราม	จังหวัดพระนคร
๖๙.	วัดมหรรณพาราม	อำเภอสำราญราษฎร์	จังหวัดพระนคร
๗๐.	วัดตรีทศเทพ	อำเภอบางขุนพรหม	จังหวัดพระนคร
๗๑.	วัดสัมเกลี้ยง	อำเภอสามเสน	จังหวัดพระนคร
๗๒.	วัดสัมพันธวงศ์	อำเภอสำพันธวงศ์	จังหวัดพระนคร
๗๓.	วัดมหาพฤฒาราม	อำเภอบางรัก	จังหวัดพระนคร
๗๔.	วัดเครือวัลย์วรวิหาร	อำเภอบางกอกใหญ่	จังหวัดธนบุรี
๗๕.	วัดปรินายก	อำเภอนางเลิ้ง	จังหวัดพระนคร
๗๖.	วัดยุบผาราม	กิ่งอำเภอยุบผาราม	จังหวัดธนบุรี
๗๗.	วัดสังข์กระจาย	อำเภอบางกอกใหญ่	จังหวัดธนบุรี
๗๘.	วัดนางนอง	อำเภอบางขุนเทียน	จังหวัดธนบุรี
๗๙.	วัดอัปศรสวรรย์	อำเภอภาษีเจริญ	จังหวัดธนบุรี
๘๐.	วัดกาญจนสิงหาสน์	อำเภอตลิ่งชัน	จังหวัดธนบุรี
๘๑.	วัดหิรัญรูจี	อำเภอคลองสาร	จังหวัดธนบุรี
๘๒.	วัดนวลนรดิศ	อำเภอภาษีเจริญ	จังหวัดธนบุรี

๘๓.	วัดสังเวชวิศยาราม	อำเภอบางขุนพรหม	จังหวัดพระนคร
๘๔.	วัดนาคกลาง	อำเภอบางกอกใหญ่	จังหวัดธนบุรี
๘๕.	วัดพระยาทำ	อำเภอบางกอกน้อย	จังหวัดธนบุรี
๘๖.	วัดอินทาราม	อำเภอบางยี่เรือ	จังหวัดธนบุรี
๘๗.	วัดจันทาราม	อำเภอบางยี่เรือ	จังหวัดธนบุรี
๘๘.	วัดราชคฤห์	อำเภอบางยี่เรือ	จังหวัดธนบุรี
๘๙.	วัดคูหาสวรรค์	อำเภอภาษีเจริญ	จังหวัดธนบุรี
		หัวเมือง	
๙๐.	วัดจุฑาทิศธรรมสภาราม	อำเภอสมุทปราการ ปราการ	จังหวัดสมุท
๙๑.	วัดบางพระ	อำเภอศรีราชา	จังหวัดชลบุรี
๙๒.	วัดขุนญวน	อำเภอกรุงเก่า ศรีอยุธยา	จังหวัดพระนคร
๙๓.	วัดเขาแก้ว	อำเภอเสาไห้	จังหวัดสระบุรี
๙๔.	วัดพระนอนจักรสีห์	อำเภออินทบุรี•	จังหวัดสิงหบุรี
๙๕.	วัดธรรมามล	อำเภอบ้านกล้วย	จังหวัดชัยนาท
๙๖.	วัดศรีสุริยวงศ์	อำเภอเมือง	จังหวัดราชบุรี
๙๗.	วัดมหาธาตุ	อำเภอคลองกระแชง	จังหวัดเพ็ชรบุรี
๙๘.	วัดใหญ่สุวรรณาราม	อำเภอคลองกระแชง	จังหวัดเพ็ชรบุรี
๙๙.	วัดป่าเลไลย	อำเภอท่าพี่เลี้ยง	จังหวัดสุพรรณบุรี

สามัญ ๒๓ วัด

ในกรุง

๑๐๐.	วัดบุรณสิริมาตยาราม	อำเภอสำราญราษฎร์	จังหวัดพระนคร
๑๐๑.	วัดสามพระยา	อำเภอบางขุนพรหม	จังหวัดพระนคร
๑๐๒.	วัดนรนาถสุนทริการาม	อำเภอบางขุนพรหม	จังหวัดพระนคร
๑๐๓.	วัดคฤหบดีอาวาส	อำเภอบางพลัด	จังหวัดธนบุรี
๑๐๔.	วัดดาวดึงสาราม	อำเภอบางพลัด	จังหวัดธนบุรี
๑๐๕.	วัดยานนาวา	อำเภอบ้านทวาย	จังหวัดพระนคร
๑๐๖.	วัดทองนพคุณ	อำเภอคลองสาร	จังหวัดธนบุรี
๑๐๗.	วัดโพธินิมิตร	อำเภอบุคคโล	จังหวัดธนบุรี
๑๐๘.	วัดเวฬุราชิณ	อำเภอบางยี่เรือ	จังหวัดธนบุรี
๑๐๙.	วัดปากน้ำ	อำเภอภาษีเจริญ	จังหวัดธนบุรี
๑๑๐	วัดนางชี	อำเภอภาษีเจริญ	จังหวัดธนบุรี

หัวเมือง

๑๑๑.	วัดโปรดเกศเชษฐาราม	อำเภอพระโขนง	จังหวัดพระประแดง
๑๑๒.	วัดหน้าพระเมรุ	อำเภอกรุงเก่า	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๑๑๓.	วัดตูม	อำเภอกรุงเก่า	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๑๑๔.	วัดวรนายกรังสรรค์	อำเภอบางปหัน	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๑๑๕.	วัดวิเวกวายุพัด	อำเภอบางปอิน	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑๑๖.	วัดสมุหประดิษฐ์	อำเภอเสาไห้	จังหวัดสระบุรี
๑๑๗.	วัดเสาธงทอง	อำเภอเมือง	จังหวัดลพบุรี
๑๑๘.	วัดมณีชลขันธ์	อำเภอเมือง	จังหวัดลพบุรี
๑๑๙.	วัดสรชายาราม	อำเภอเมือง	จังหวัดราชบุรี
๑๒๐.	วัดบุญวาทย์วิหาร	อำเภอเมือง	จังหวัดลำปาง
๑๒๑.	วัดมัชฌิมาวาส	อำเภอเมือง	จังหวัดสงขลา
๑๒๒.	วัดท่าโพธิ์	อำเภอเมือง	จังหวัดนครศรีธรรมราช

ตำนานพระอารามหลวงโดยสังเขป

๑. วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

พระอาราม ชั้นเอก ชนิดราชวรมหาวิหาร ตั้งอยู่ด้านใต้พระบรมมหาราชวัง หน้าวัดออกทางสวนเจ้าเชต อำเภอพระราชวัง จังหวัดพระนคร เดิมชื่อวัดโพธาราม ในรัชกาลที่ ๑ ทรงสถาปนาใหม่ทั่วทั้งพระอาราม พระราชทานนามเปลี่ยนใหม่ว่า วัดพระเชตุพลวิมลมังคลาราม ครั้นต่อมาในรัชกาลที่ ๓ ทรงปฏิสังขรณ์เพิ่มเติมขึ้นอีกเปนอันมาก มีพระอุโบสถและพระวิหารพระพุทธไสยาสน์เปนต้น ทั้งกุฎีก็สร้างขึ้นเปนตึก แล้วทรงปฏิสังขรณ์พระเจดีย์ของเดิมองค์หนึ่ง สร้างใหม่สามองค์ คือ พระมหาเจดีย์ศรีสรรเพ็ชดาญาณ ประดับกระเบื้องเขียว ๑ พระมหาเจดีย์ดิลกธรรมกรกนิพพาน ประดับกระเบื้องขาว ๑ พระมหาเจดีย์มุนีบัตตบริกขาร ประดับกระเบื้องเหลือง ๑ ครั้นในรัชกาลที่ ๔ ทรงสร้างพระเจดีย์อีกองค์หนึ่ง ประดับกระเบื้องสีขาบและทรงปฏิสังขรณ์พระพุทธไสยาสน์อีกด้วย ในรัชกาลที่ ๕ ได้ทรงปฏิสังขรณ์พระอุโบสถและพระวิหารพระระเบียงเปนต้น พระพุทธเทวปฏิมากรหน้าตักกว้าง ๕ ศอก ๑ คืบ ๕ นิ้ว สูงตลอดพระรัศมี ๗ ศอกคืบ เดิมประดิษฐานอยู่ที่วัดคูหาสวรรค์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกโปรดให้เชิญมาเปนพระประธานในพระอุโบสถวัดนี้ พระพุทธไสยาสน์ในพระวิหารยาว ๑ เส้น ๒ วา ๒ ศอก

๒. วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษดิ์

พระอาราม ชั้นเอก ชนิดราชวรมหาวิหาร ตั้งอยู่ด้านเหนือพระบรมมหาราชวัง หน้าวัดออกทางท้องสนามหลวง อำเภอพระราชวัง จังหวัดพระนคร เดิมชื่อวัดสลัก กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาททรงสถาปนาใหม่ ในรัชกาลที่ ๑ พระราชทานนามเปลี่ยนใหม่ว่า วัดนิพพานาราม แล้วเปลี่ยนเปนวัดพระศรีสรรเพ็ชญ์ ภายหลังทรงเปลี่ยนนามว่าวัดมหาธาตุ ครั้นถึงรัชกาลที่ ๓ ทรงปฏิสังขรณ์และสร้างกุฎีเปนตึก รัชกาลที่ ๕ ทรงปฏิสังขรณ์ด้วยเงินของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ แล้วพระราชทานเพิ่มนามว่าวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษดิ์

๓. วัดสุทัศน์เทพวราราม

พระอาราม ชั้นเอก ชนิดราชวรมหาวิหาร อยู่ริมถนนตีทองและถนนบำรุงเมือง หน้าวัดออกทางถนนอุนากรรณ์ อำเภอสำราญราษฎร์ จังหวัดพระนคร ในรัชกาลที่ ๑ ทรงสร้างค้างไว้เพียงรากพระวิหารหลวง ครั้นถึงรัชกาลที่ ๓ ทรงสร้างใหม่ทั้งวัด และทรงขนานพระนามพระพุทธปฏิมากรในพระวิหารหลวงว่า พระศรีสากยมุนี ซึ่งมีขนาดหน้าตักกว้าง ๓ วา ๔ นิ้ว สูง ๔ วาถ้วน พระพุทธปฏิมากรในพระอุโบสถมีพระนามว่า พระตรีโลกเชฐ หน้าตักกว้าง ๓ วา ๑๔ นิ้ว สูง ๔ วา ๑๘ นิ้ว ในรัชกาลที่ ๕ ทรงปฏิสังขรณ์ต่อ

๔. วัดอรุณราชวราราม

พระอาราม ชั้นเอก ชนิดราชวรมหาวิหาร อยู่ริมลำน้ำเจ้าพระยาฝั่งตวันตก เหนือพระราชวังเดิม อำเภอบางกอกใหญ่ จังหวัดธนบุรี เดิมชื่อวัดแจ้ง เปนวัดโบราณ พระอุโบสถเก่าเจ้ากรุงธนบุรีปฏิสังขรณ์ครั้นในรัชกาลที่ ๒ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงสร้างพระอุโบสถใหม่ แล้วพระราชทานนามใหม่ว่า วัดอรุณธาราม ภายหลังเปลี่ยนเปนวัดอรุณราชวราราม ถึงรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างพระปรางค์เปนยอดมงกุฎ มีฐานกลมโดยรอบ ๕ เส้น ๑๗ วา สูงสุดยอด ๑ เส้น ๑๓ วา ๑ ศอก ๑ คืบ ๑ นิ้ว และทรงปฏิสังขรณ์ทั่วทั้งพระอาราม ในรัชกาลที่ ๔ ทรงสร้างเพิ่มเติมบ้าง รัชกาลที่ ๕ ทรงปฏิสังขรณ์มาก เพราะเพลิงไหม้พระอุโบสถ

๕. วัดพระพุทธบาท

พระอาราม ชั้นเอก ชนิดราชวรมหาวิหาร เมืองปรันตปะ อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี เปนวัดโบราณ พระเจ้าทรงธรรม ครั้งกรุงศรีอยุธยาทรงสร้าง แต่รัชกาลที่ ๑ ตลอดมาจนถึงรัชกาลปัตยุบันนี้ ได้ทรงปฏิสังขรณ์ทุกรัชกาล

๖. วัดพระปฐมเจดีย์

พระอาราม ชั้นเอก ชนิดราชวรมหาวิหาร อำเภอเมืองจังหวัดนครปฐม เดิมชื่อวัดประธม เปนวัดโบราณ พระยาพานสร้างไว้ล้างกรรมที่ฆ่าพระยากงผู้บิดาตาย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้

ทรงสถาปนาใหม่ทั่วทั้งพระอาราม พระราชทานนามเปลี่ยนใหม่ว่า วัดพระปฐมเจดีย์ ในรัชกาลที่ ๕ และรัชกาลปัตยุบันได้ทรงปฏิสังขรณ์อีกองค์พระปฐมเจดีย์ฐานกลมโดยรอบ ๗ เส้น ๔ วา ๑ ศอก สูงสุดยอด ๓ เส้น ๑ คืบ ๖ นิ้ว

๗. วัดบวรนิเวศวิหาร

พระอาราม ชั้นเอก ชนิดราชวรวิหาร ตั้งอยู่ริมถนนพระสุเมรุ อำเภอชนะสงคราม จังหวัดพระนคร กรมพระราชวังบวรมหาศักดิพลเสพย์ทรงสร้างใหม่ในรัชกาลที่ ๓ แล้วเชิญพระพุทธชินสีห์ซึ่งมีขนาดหน้าตักกว้าง ๕ ศอก ๑ คืบ ๗ นิ้ว (วัดไว้เดิมว่า ๔ นิ้ว) สูงแต่พระที่นั่งถึงพระจุฬา ๖ ศอก ๑ คืบ ๑๐ นิ้วหย่อน ๑ กระเบียด พระรัศมี ๑ ศอก (วัดไว้เดิมประมวญกัน ๗ ศอกคืบ ๔ นิ้ว) จากเมืองพระพิษณุโลกมาประดิษฐานไว้ในพระอาราม เมื่อพระยาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระผนวชดำรงตำแหน่ง เปนพระราชาคณะแล้วเสด็จมา ประทับอยู่วัดบวรนิเวศน์วิหารได้ทรงสร้างต่อมา และโปรดให้เชิญพระพุทธชินสีห์เข้าไว้เปนพระประธานในพระอุโบสถ พระยาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างพระตำหนักพระราชทานด้วย ต่อมาในรัชกาลที่ ๔ ทรงสร้างเพิ่มเติมและปฏิสังขรณ์ทั่วทั้งพระอาราม โปรดให้เชิญพระศาสดาเมืองพระพิษณุโลกซึ่งเชิญมาไว้วัดสุทัศน์แต่ก่อนนั้น มาไว้ในพระวิหารวัดบวรนิเวศด้วย ในปีขาลอัฐศกจุลศักราช ๑๒๒๗ (พ.ศ. ๒๔๐๙) เมื่อพระยาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ ๕ ทรงพระผนวชเปนสามเณร

ได้เสด็จประทับจำพระวรรษาในพระอารามนี้ ในรัชกาลที่ ๕ ทรงปฏิสังขรณ์ใหม่ทั้งพระอาราม และโปรดให้สร้างตำหนักและโรงเรียนมหามงกุฎราชวิทยาลัยขึ้นใหม่ด้วย

๘. วัดราชโอรสาราม

พระอาราม ชั้นเอก ชนิดราชวรวิหาร อยู่ริมคลองด่านอำเภอบางขุนเทียน จังหวัดธนบุรี เดิมชื่อวัดจอมทอง เปนวัดโบราณ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ยังทรงดำรงพระยศเปนพระองค์เจ้าต่างกรมทรงรอสถาปนาใหม่ทั้งหมด ในรัชกาลที่ ๒ สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยพระราชทานนามใหม่ว่า วัดราชโอรสาราม ในรัชกาลที่ ๕ ก็ได้ทรงปฏิสังขรณ์

๙. วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม

พระอาราม ชั้นเอก ชนิดราชวรวิหาร อยู่ในสวนสราญรมย์ อำเภอพระราชวัง จังหวัดพระนคร ในรัชกาลที่ ๔ ทรงสร้าง รัชกาลที่ ๕ ทรงปฏิสังขรณ์

๑๐. วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

พระอาราม ชั้นเอก ชนิดราชวรวิหาร หน้าวัดออกทางถนนราชบพิธ อำเภอสำราญราษฎร์ จังหวัดพระนคร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงสร้าง

๑๑. วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม

พระอาราม ชั้นเอก ชนิดราชวรวิหาร อยู่ริมคลองเปรมประชากร ฝั่งตวันตก บริเวณสวนดุสิต อำเภอดุสิต จังหวัดพระนคร เดิมชื่อวัดแหลมหรือวัดไทรทอง เปนวัดโบราณ กรมพระพิพิธโภคภูเบนทร์, กรมพระพิทักษ์เทเวศร์, พระองค์เจ้าวงศ์, กรมหลวงภูวเนตนรินทรฤทธิ์, พระองค์เจ้าอินทนิล ทรงปฏิสังขรณ์ ในรัชกาลที่ ๔ พระราชทานนามว่า วัดเบญจบพิตร ต่อมาในรัชกาลที่ ๕ ทรงรื้อสถาปนาใหม่ทั้งหมด พระราชทานนามเติมอักษร ม และเพิ่มสร้อยว่า วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๓ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการโปรดให้ช่างหลวงจัดการหล่อพระพุทธชินราช ถ่ายแบบจากพระพุทธชินราชองค์เดิมที่จังหวัดพิษณุโลก มีขนาดหน้าตักกว้าง ๕ ศอกคืบ ๕ นิ้วมีเศษ สูงตลอดพระรัศมี ๗ ศอกคืบ ๔ นิ้ว เท่ากันกับพระพุทธชินราชเดิม เมื่อจัดการหล่อเสร็จแล้ว ได้อัญเชิญมาประดิษฐานไว้ในพระอุโบสถ

๑๒. วัดสุวรรณดารารวม

พระอาราม ชั้นเอก ชนิดราชวรวิหาร อยู่ในคลองกำแพงเมืองเก่า ริมป้อมเพชร อำเภอกรุงเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สมเด็จพระปฐมบรมมหาไปยกาธิบดีทรงสร้าง รัชกาลที่ ๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงปฏิสังขรณ์พระอุโบสถและเสนาสนะ และกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาททรงปฏิสังขรณ์ด้วย รัชกาลที่ ๒

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงสร้างการเปรียญยังไม่ทันแล้วดี มาสำเร็จในรัชกาลที่ ๓ ครั้นในรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างพระเจดีย์แลพระวิหาร แต่ยังไม่แล้วบริบูรณ์มาสำเร็จในรัชกาลที่ ๕ รัชกาลที่ ๕ ทรงปฏิสังขรณ์การเปรียญ, พระอุโบสถและกุฏิทั้งสิ้นด้วย

๑๓. วัดเสนาสนาราม

พระอาราม ชั้นเอก ชนิดราชวรวิหาร อยู่หลังพระราชวังจันทรเกษม อำเภอกรุงเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เดิมชื่อวัดเสือ เปนวัดโบราณ แต่ครั้งกรุงศรีอโยธยา พระเจ้าอยู่หัวปราสาททองทรงปฏิสังขรณ์ รัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสถาปนาใหม่ ทั่วทั้งพระอาราม รัชกาลที่ ๕ ทรงปฏิสังขรณ์เพิ่มเติม

๑๔. วัดนิเวศน์ธรรมประวัติ

พระอาราม ชั้นเอก ชนิดราชวรวิหาร อยู่ที่เกาะลอย ตรงข้ามกับพระราชวังบางปอิน อำเภอบางปอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รัชกาลที่ ๕ ทรงสร้างสำเร็จเมื่อปีขาลสัมฤทธิศกจุลศักราช ๑๒๔๐ ตรงกับ พ.ศ. ๒๔๒๑ โปรดให้มีการฉลองวัดในปีนั้นด้วย

๑๕ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ

พระอาราม ชั้นเอก ชนิดวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก วัดนี้เปนวัดสำคัญในเมืองพิษณุโลก ครั้งก่อนได้เคยเปนที่

ประดิษฐานพระพุทธชินราช พระพุทธชินสีห์และพระศรีศาสดา ซึ่งเปนพระปฏิมากรสำคัญในกรุงสยามทั้ง ๓ พระองค์ ยังคงอยู่แต่พระพุทธชินราชพระองค์เดียว ซึ่งมีขนาดน่าตักกว้าง ๕ ศอกคืบ ๕ นิ้วมีเศษ สูงตลอดพระรัศมี ๗ ศอกคืบ ๔ นิ้ว อีก ๒ พระองค์เชิญลงมากรุงเทพ ฯ เสียแล้ว พระพุทธรูป ๓ พระองค์นี้ปรากฏในตำนานว่าพระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎกผู้ครองพระนครเชียงแสน เสด็จกรีธาทัพลงมาตีพระนครศรีสัชนาลัย พระเจ้าพสุราชผู้ครองพระนครนั้นยอมอ่อนน้อมอยู่ในอำนาจในคราวที่เสด็จมา พระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎกจึงทรงสร้างพระพุทธรูปทั้ง ๓ พระองค์นั้น พระพุทธชินสีห์แลพระศรีศาสดาหล่อครั้งเดียวสำเร็จ ส่วนพระพุทธชินราชครั้งแรกเสียต้องหล่อใหม่ ตำนานกล่าวว่าหล่อเมื่อพระพุทธศักราช ๑๕๐๐ พระพุทธชินสีห์นั้นสมเด็จพระบวรราชเจ้ากรมพระราชวังมหาศักดิพลเสพย์ในรัชกาลที่ ๓ ทรงเชิญลงมาประดิษฐานไว้ณวัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อราวพระพุทธศักราช ๒๓๖๙ ต่อมาอีกปีหนึ่งเจ้าอธิการวัดบางอ้อยช้างเมืองนนทบุรีเชิญพระศรีศาสดาลงมาเพื่อจะประดิษฐานไว้ณวัดของตน แต่สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติเชิญไปอีกต่อหนึ่ง เพื่อจะประดิษฐานไว้ณวัดประดู่ฉิมพลีในคลองบางน่าชนแขวงกรุงเทพ ฯ ภายหลังพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่พระราชทาน ทรงเชิญมาพักไว้วัดสุทัศน์เทพวรารามคราวหนึ่ง แล้วเชิญมาประดิษฐานไว้ณพระวิหารวัดบวรนิเวศวิหาร เพราะ

ทรงเห็นว่าเปนพระสำคัญมาแต่โบราณกาล วัดนี้มีของก่อสร้างมาก
แต่กุฏิเปนของใหม่ฝากระดานมุงกระเบื้อง การวางแผนถาวรวัตถุทำ
ตามแบบโบราณ คือเจดียสถานกับเสนาสนะอยู่ต่างจังหวัดกัน พระวิหาร
ซึ่งเปนที่ประดิษฐานพระพุทธชินราชใหญ่กว่าพระวิหารในวัดนั้นทุกแห่งมี
๙ ห้องยาวประมาณ ๑๖ วา กว้างราว ๖ วา มีพระวิหารย่อม ๆ ก่อด้วย
อิฐอยู่ ๒ ข้าง เปนที่ประดิษฐานพระพุทธชินสีห์หลังหนึ่งพระศาสดา
หลังหนึ่ง ในบัดนี้ประดิษฐานพระพุทธชินสีห์แลพระศาสดาจำลองซึ่ง
ได้ยินว่าทำขึ้นเมื่อรัชกาลที่ ๔ พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าประดิษฐวรการ
เปนนายช่างอำนวยให้ทำ ข้างหลังพระวิหารพระพุทธชินราชออกไป
มีพระปรางค์ใหญ่องค์หนึ่ง ทำครั้งเจ้าพระยาสุรสีห์วิสิษฐศักดิ์ เปนข้า
หลวงเทศาภิบาลอยู่ที่นั่น แต่ยังไม่สำเร็จ ถัดออกมามีพระวิหารเก่า
เรียกว่าวิหารพระสิทธารถ พังเหลืออยู่แต่กองอิฐและเสาซึ่งก่อด้วย
แลงตั้งซ้อน ๆ กันใหญ่มากแต่ชำรุด มีพระพุทธรูปยืนขนาดใหญ่
อยู่ในนั้น พระอุโบสถสร้างปลีกออกไปในที่อีกแห่งหนึ่งเปนแบบโบราณ
แท้ แต่หาถือเปนหลักวัดเหมือนอย่างในทุกวันนี้ไม่ ถือเจดียสถาน
เปนสำคัญ ในอุโบสถมีพระพุทธรูปก่อด้วยอิฐใหญ่ขนาดพระพุทธชินราช
ตั้งหน้าพระวิหารพระพุทธชินราชข้างซ้ายมีวิหารน้อยขนาดกุฏิหลังหนึ่ง
ไว้พระพุทธรูปองค์เล็ก เรียกว่าพระเหลือ เล่ากันสืบมาว่า หล่อขึ้น
ด้วยทองเหลือจากหล่อพระพุทธชินราช แต่ผิดมือไกลกันมาก ทรงพระ
วิหารและอุโบสถในวัดนี้เปนแบบปูนหลังทั้งนั้น คือ ก่อผนังสูงมีบาน

หน้าต่าง เว้นแต่พระวิหารพระพุทธชินราชหลังเดียวแปลกไปจากแบบนี้ คือก่อผนังค่อนข้างเตี้ย ไม่มีบานหน้าต่าง ทำหลังคาคลุมลงมาจดผนัง นั่งบนอาสนสงฆ์ข้างผนัง หลังคาสูงจากศีรษะไม่กี่มากน้อย ทำอย่างนี้เข้าใจว่าจะให้พระพุทธรูปอยู่ในที่มืดแลดูตระหง่าน หลังคามีช่องกระจกให้แสงสว่างเข้าได้ แต่ปิดให้มืดได้ พึ่งทำเมื่อครั้งเจ้าพระยาสุรสีห์วิสิษฐศักดิ์เป็นข้าหลวงเทศาภิบาล พระยาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลปัตยุบันนี้ ทรงพระกรุณาโปรดให้ยกขึ้นเป็นพระอารามหลวงใน พ.ศ. ๒๔๕๘

๑๖. วัดพระมหาธาตุ

พระอาราม ชั้นเอก ชนิดวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นวัดโบราณ ตามตำนานเมืองนครศรีธรรมราชว่า พระเจ้าศรีธรรมโศกราชผู้สร้างเมืองนครศรีธรรมราช เป็นผู้สถาปนาวัดนี้และสร้างพระมหาธาตุในครั้งรัชกาลพระเจ้าอู่ทองกรุงศรีอยุธยา พระมหาธาตุนั้น ฐานเป็นสี่เหลี่ยม ทำเป็นพระระเบียงหันหน้าออกทั้งสี่ด้าน เรียกว่าทัพเกษตร ที่ผนังของทัพเกษตรยื่นเป็นเรือนแก้วมีพระพุทธรูปยืนยืนในที่นั้น บนฐานที่เป็นที่ทัพเกษตรตั้งองค์พระเจดีย์ วัดล้อมรอบฐานล่างบนทัพเกษตร ๓๓ วา สูง ๓๗ วา ปลียอดหุ้มทองคำ พระมหาธาตุองค์นี้เป็นพระเจดีย์ใหญ่ในมณฑลปักใต้ จึงเป็นที่นับถือของชนทั้งหลายว่าเป็นพระเจดีย์สำคัญของบ้านเมือง ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลปัตยุบัน ได้ทรงพระกรุณาโปรดให้ยกวัดนี้ขึ้นเป็นพระอารามหลวง

๑๗. วัดสระเกศ

พระอาราม ชั้นโท ชนิดราชวรมหาวิหาร อยู่ปากคลองมหานาค อำเภอสามยอด จังหวัดพระนคร เดิมชื่อวัดสระแก เปนวัดโยราณ รัชกาลที่ ๑ ทรงร้อสถาปนาใหม่ พระราชทานนามใหม่ว่าวัดสระเกศ ในรัชกาลที่ ๓ ทรงปฏิสังขรณ์และสร้างภูเขาทอง ฐานกลมโดยรอบ ๗ เส้น ๑๐ วา สูงสุดยอด ๓ เส้น ๑๘ วา ๒ ศอก ถึงรัชกาลที่ ๔ ทรงสร้างพระเจดีย์บนยอดภูเขาทอง พระราชทานนามว่า บรมบรรพต แต่ยังไม่แล้วบริบูรณ์ พึ่งมาสำเร็จในรัชกาลที่ ๕

๑๘. วัดชนะสงคราม

พระอาราม ชั้นโท ชนิดราชวรมหาวิหาร อยู่ริมถนนจักรพงศ์ ตรงถนนเข้าสาร อำเภอชนะสงคราม จังหวัดพระนคร เดิมชื่อวัดตองปุ เปนวัดโยราณ กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาททรงสถาปนาใหม่ใน รัชกาลที่ ๑ พระราชทานนามใหม่ว่าวัดชนะสงคราม ในรัชกาลที่ ๓ ทรงปฏิสังขรณ์ ถึงรัชกาลที่ ๔ ทรงปฏิสังขรณ์อิก

๑๙. วัดราชบุรณะ

พระอาราม ชั้นโท ชนิดราชวรวิหาร อยู่ริมถนนพาหุรัดแลถนนจักรเพ็ชร อำเภอพาหุรัด จังหวัดพระนคร เดิมชื่อวัดเลียบเปนวัดโยราณ เจ้าพ้ากรมหลวงเทพหริรักษ์ทรงปฏิสังขรณ์ รัชกาลที่ ๑ ทรงช่วยและพระราชทานนามใหม่ว่า วัดราชบุรณะ ต่อมาในรัชกาลที่ ๒ โปรดให้

ถอนสีมาเก่าแล้วทรงสร้างพระอุโบสถและพระวิหารใหม่ ครั้นถึงรัชกาลที่ ๓ ทรงสร้างพระปรางค์องค์ใหญ่ รัชกาลที่ ๔ ได้ทรงปฏิสังขรณ์บ้าง รัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระราชชนนี พระพันปีหลวง ทรงปฏิสังขรณ์

๒๐. วัดสุวรรณาราม

พระอาราม ชั้นโท ชนิดราชวรวิหาร อยู่ริมคลองบางกอกน้อยฝั่งใต้ อำเภอบางกอกน้อย จังหวัดธนบุรี เดิมชื่อวัดทอง เปนวัดโบราณ รัชกาลที่ ๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงรื้อสถาปนาใหม่ พระราชทานนามใหม่ว่า วัดสุวรรณาราม รัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิสังขรณ์

๒๑. วัดโมลีโลกยาราม

พระอาราม ชั้นโท ชนิดราชวรวิหาร อยู่หลังพระราชวังเดิมริมคลองบางกอกใหญ่ อำเภอบางกอกใหญ่ จังหวัดธนบุรี เดิมชื่อวัดท้ายตลาดเปนวัดโบราณ ภายหลังเปลี่ยนชื่อว่า วัดพุทไธสวรรยาวาส ในรัชกาลที่ ๒ สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงปฏิสังขรณ์ใหม่โดยมาก และพระราชทานนามใหม่ว่า วัดโมลีโลกยาราม รัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้สร้างรูปสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ขุน) ซึ่งเปนพระกรรมวาจาจารย์ไว้ในหอพระ ในรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิสังขรณ์

๒๒. วัดหงส์รัตนาราม

พระอาราม ชั้นโท ชนิดราชวรวิหาร อยู่ริมคลองบางกอกใหญ่ ฝั่งเหนือ อำเภอบางกอกใหญ่ จังหวัดธนบุรี เดิมชื่อวัดเจ้าขรัวหงส์ ในรัชกาลที่ ๑ กรมสมเด็จพระศรีสุริเยนทรามาตย์ทรงสถาปนาใหม่ ภายหลังสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิสังขรณ์ รัชกาลที่ ๔ ทรงเปลี่ยนนามใหม่ว่า วัดหงส์รัตนาราม

๒๓. วัดราชสิทธาราม

พระอาราม ชั้นโท ชนิดราชวรวิหาร อยู่ริมคลองบางกอกใหญ่ ฝั่งเหนือ อำเภอบางกอกใหญ่ จังหวัดธนบุรี เดิมชื่อวัดพลับเป็นวัดโบราณ ในรัชกาลที่ ๑ พระยาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงสถาปนาใหม่โดยมาก ถึงรัชกาลที่ ๓ พระยาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิสังขรณ์ แล้วพระราชทานนามใหม่ว่า วัดราชสิทธาราม

๒๔. วัดประทุมคงคา

พระอาราม ชั้นโท ชนิดราชวรวิหาร อยู่ถนนสำเพ็งใต้วัดสัมพันธวงศ์ อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร เดิมชื่อวัดสำเพ็ง เป็นวัดโบราณ ในรัชกาลที่ ๑ กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาททรงสถาปนาอุทิศถวายสมเด็จพระชนกาธิบดี พระยาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระราชทานนามใหม่ว่า วัดประทุมคงคา ในรัชกาลที่ ๓ ทรงปฏิสังขรณ์ ต่อมาพระยาพิศาลศุภผลปฏิสังขรณ์

๒๕. วัดบรมนิวาส

พระอาราม ชั้นโท ชนิดราชวรวิหาร อยู่ลึกแยกคลองมหานาค อำเภอประทุมวัน จังหวัดพระนคร พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างแต่ครั้งยังทรงผนวช ครั้นเมื่อทรงเสวยราชย์แล้วทรงบูสร้างใหม่ทั้งวัด รัชกาลที่ ๕ ทรงปฏิสังขรณ์ทั่วทั้งวัด

๒๖. วัดมกุฎกษัตริยาราม

พระอาราม ชั้นโท ชนิดราชวรวิหาร อยู่ริมคลองผดุงกรุงเกษม ฝั่งใต้ อำเภอนางเลิ้ง จังหวัดพระนคร ในรัชกาลที่ ๔ ทรงสร้างค้างพระราชทานนามว่า วัดพระนามบัญญัติ ครั้นต่อมาทรงพระราชปรารภว่าควรจะให้ชื่อว่าวัดมกุฎกษัตริยาราม รัชกาลที่ ๕ ทรงสร้างต่อและโปรดให้เรียกว่าวัดมกุฎกษัตริยาราม ตามพระราชกระแสรในรัชกาลที่ ๔

๒๗. วัดเทพศิรินทราวาส

พระอาราม ชั้นโท ชนิดราชวรวิหาร อยู่ริมคลองผดุงกรุงเกษม ฝั่งตวันตก อำเภอป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร รัชกาลที่ ๕ ทรงสร้างถวายกรมสมเด็จพระเทพศิรินทรามาตย์พระบรมราชชนนี

๒๘. วัดโสมนัสวิหาร

พระอาราม ชั้นโท ชนิดราชวรวิหาร อยู่ริมคลองผดุงกรุงเกษม ฝั่งใต้ อำเภอนางเลิ้ง จังหวัดพระนคร รัชกาลที่ ๔ ทรงสร้าง พระราชทานสมเด็จพระนางเจ้าโสมนัสวัฒนาวดี

๒๙. วัดราชาธิวาส

พระอาราม ชั้นโท ชนิดราชวรวิหาร อยู่ริมลำน้ำเจ้าพระยาฝั่งตวันออก เหนือวัดเทวราชกุญชร อำเภอสามเสน จังหวัดพระนคร เดิมชื่อวัดสมอราย เปนวัดโบราณ ในรัชกาลที่ ๑ กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาททรงสถาปนาใหม่ รัชกาลที่ ๒ ทรงปฏิสังขรณ์ ต่อมาในรัชกาลที่ ๔ เมื่อทรงปฏิสังขรณ์แล้ว ได้พระราชทานนามใหม่ว่าวัดราชาธิวาส รัชกาลที่ ๕ ได้ทรงปฏิสังขรณ์ใหม่ทั่วทั้งพระอาราม

๓๐. วัดชัยพฤกษมาลา

พระอาราม ชั้นโท ชนิดราชวรวิหาร อยู่ปากคลองมหาสวัสดิ์ อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี เดิมชื่อวัดชัยพฤกษ์ เปนวัดโบราณ ครั้นเมื่อรัชกาลที่ ๑ แล้วรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสถาปนาถวายรัชกาลที่ ๒ ซึ่งเปนพระบรมชนกนาถ เพราะได้ทรงรับไว้ว่าจะทรงสถาปนา

๓๑. วัดเขมาภิรตาราม

พระอาราม ชั้นโท ชนิดราชวรวิหาร อยู่ริมลำน้ำเจ้าพระยาฝั่งตวันออก เหนือตลาดแก้วอำเภอนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี เปนวัดโบราณ กรมสมเด็จพระศรีสุริเยนทรามาตย์ทรงสถาปนาขึ้นในรัชกาลที่ ๒ ครั้นรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิสังขรณ์ ต่อมาในรัชกาลที่ ๕ ก็ได้ทรงปฏิสังขรณ์ และโปรดเกล้า ฯ ให้รื้อพระที่นั่งมูลมณเฑียรในพระบรมมหาราชวังไปสร้างเปนโรงเรียนไว้ในพระอารามนี้ด้วย

๓๒. วัดไพชยนต์พลเสพย์

พระอาราม ชั้นโท ชนิดราชวรวิหาร อำเภอพระโขนง จังหวัดพระประแดง กรมพระราชวังบวรมหาศักดิพลเสพย์ทรงสร้าง

๓๓. วัดชุมพลนิกายาราม

พระอาราม ชั้นโท ชนิดราชวรวิหาร อยู่ใกล้พระราชวังบางปอิน อำเภอบางปอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระเจ้าอยู่หัวปราสาททองครั้งกรุงศรีอยุธยาทรงสร้าง เดิมชื่อวัดชุมพล ครั้นถึงรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสถาปนาตามเดิมหมด และพระราชทานนามต่อท้ายว่า วัดชุมพลนิกายาราม ต่อมารัชกาลที่ ๕ ทรงปฏิสังขรณ์อีก

๓๔. วัดมหาสมณาราม

พระอาราม ชั้นโท ชนิดราชวรวิหาร อยู่ที่พระนครเขา อำเภอคลองกระแชง จังหวัดเพชรบุรี เดิมชื่อวัดเขามหาสมณ เปนวัดโบราณ รัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสถาปนาใหม่ พระราชทานนามใหม่ว่า วัดมหาสมณาราม รัชกาลที่ ๕ ทรงปฏิสังขรณ์

๓๕. วัดระฆังโฆสิตาราม

พระอาราม ชั้นโท ชนิดวรมหาวิหาร อยู่ริมลำน้ำเจ้าพระยาฝั่งตวันตก เหนืออู่กำปั่นหลวง อำเภอบางกอกน้อย จังหวัดธนบุรี เดิม

ชื่อวัดบางว้าใหญ่ เปนวัดโบราณ เข้ากรุงธนบุริปฏิสังขรณ์ ถึงรัชกาลที่ ๑ กรมสมเด็จพระเทพสุดาวดีทรงสร้างใหม่โดยมาก พระราชทานนามใหม่ว่า วัดระฆังโฆสิตาราม รัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวและรัชกาลที่ ๕ ทรงปฏิสังขรณ์

๓๖. วัดกัลยาณมิตร

พระอาราม ชั้นโท ชนิดวรมหาวิหาร อยู่ปากคลองบางกอกใหญ่ ฝั่งใต้ กิ่งอำเภอบุบผาราม จังหวัดธนบุรี ที่วัดนี้เดิมเปนแม่น้ำแล้วดอนขึ้น ครั้งกรุงธนบุรียังเปนที่จอดแพได้ เจ้าพระยานิกรบดินทร (โต) สร้างขึ้นในรัชกาลที่ ๓ แล้วถวายเปนพระอารามหลวง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างพระวิหาร ทั้งพระพุทธรูปองค์ใหญ่ซึ่งทรงขนานพระนามว่า พระพุทธตรัยรัตนนายก หน้าตักกว้าง ๒๓ ศอกคืบ สูงตลอดพระรัศมี ๗ วา ๒ ศอกคืบ ๑๐ นิ้ว รัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างหอไตรขึ้นตรงที่จอดแพของกรมสมเด็จพระศรีสุดารักษ์ และในรัชกาลที่ ๕ เจ้าพระยารัตนบดินทร (รอด) บุตรเจ้าพระยานิกรบดินทร ปฏิสังขรณ์

๓๗. วัดจักรวรรดิราชาวาส

พระอาราม ชั้นโท ชนิดวรมหาวิหาร อยู่ริมถนนจักรวรรดิ์และถนนสำเพ็ง อำเภอจักรวรรดิ์ จังหวัดพระนคร เปนวัดโบราณ เดิมชื่อวัดสามปลื้ม เจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์) สถาปนาในรัชกาลที่ ๓ พระราชทานนามใหม่ว่า วัดจักรวรรดิราชาวาส เมื่อเจ้าพระยา

ขดินทรเดชาเปนแม่ทัพไปปราบเวียงจันทร์ได้พระบางเชิญลงมาถวายอีก แต่เพราะมีคติพวกลาวเชื่อถือสืบกันมาว่า ถ้าพระแก้วมรกฎกับพระบางประดิษฐานอยู่ด้วยกันในเมืองใด เมืองนั้นมักเกิดศึกสงครามหรือความจลาจล พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดให้เชิญพระบางไปประดิษฐานไว้ที่วัดจักรวรรดิราชาวาส มาจนถึงรัชกาลที่ ๔ เมื่อปีขาลอัฐศกจุลศักราช ๑๒๒๗ (พ.ศ. ๒๔๐๗) พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบางไปไว้ณเมืองหลวงพระบาง แต่คงมีวิหารและรูปจำลองพระบางอยู่ในวัดจักรวรรดิราชาวาสจนทุกวันนี้

อนึ่งเมื่อณวันจันทร์เดือนอ้ายขึ้นค่ำหนึ่งปีฉลูเอกศกจุลศักราช ๑๒๕๑ (พ.ศ. ๒๔๓๒) พระมงคลทิพยมุนี (มา) ได้สร้างภูเขาและพระบาทจำลองขึ้นในวัดจักรวรรดิราชาวาส นัดให้มหาชนประชุมบูชาในกลางเดือนสามทุกปีมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ ได้ทรงพระกรุณาโปรดให้สร้างมณฑปสรวมรอยพระพุทธบาท เปนจำนวนเงิน ๑,๒๐๐ บาท ส่วนการสร้างพระวิหารและภูเขา เปนทรัพย์ของพระมงคลทิพยมุนีและผู้มีชื่อรวมกัน ๑๐,๐๘๐ บาท รวมทั้งสิ้นเปนเงินที่สร้างพระบาทจำลองนี้ ๑๑,๒๘๐ บาท

๓๘. วัดบพิตรพิมุข

พระอาราม ชั้นโท ชนิดวรวิหาร อยู่ริมปากคลองโอ่งอ่างฝั่งใต้ อำเภอจักรวรรดิ์ จังหวัดพระนคร เดิมชื่อวัดตันเลนหรือวัดเชิงเลน เปนวัดโบราณ กรมพระราชวังหลังทรงสถาปนาใหม่ ในรัชกาลที่ ๑

พระราชทานนามใหม่ว่า วัดยพิตรพิมุข รัชกาลที่ ๓ และรัชกาลที่ ๕ ทรงปฏิสังขรณ์

๓๙. วัดประยุรวงศาวาส

พระอาราม ชั้นโท ชนิดวรวิหาร อยู่ริมคลองบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ฝั่งตวันตก หน้าวัดลงแม่น้ำเจ้าพระยา กิ่งอำเภอบุขผาราม จังหวัดธนบุรี สมเด็จเจ้าพระยามหาประยุรวงศ์สร้างใหม่เมื่อรัชกาลที่ ๓ พระยาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานนามว่า วัดประยุรวงศาวาส สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศริสุริยวงศ์, เจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์, เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ และเจ้าพระยาสุรวงศ์วัฒนศักดิ์ ปฏิสังขรณ์

๔๐. วัดพิชยญาติการาม

พระอาราม ชั้นโท ชนิดวรวิหาร อยู่ริมคลองบ้านสมเด็จองค์น้อย อำเภอคลองสาร จังหวัดธนบุรี เดิมเปนวัดร้างไม่มีพระสงฆ์ สมเด็จเจ้าพระยาองค์น้อยสถาปนาในรัชกาลที่ ๓ พระยาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานนามว่า วัดพระยาญาติการาม ในรัชกาลที่ ๕ พระยาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแก้นามเปนวัดพิชยญาติการาม

๔๑. วัดอนงคาราม

พระอาราม ชั้นโท ชนิดวรวิหาร อยู่ริมคลองบ้านสมเด็จองค์น้อย ฝั่งตวันตก อำเภอคลองสาร จังหวัดธนบุรี เดิมชื่อวัดน้อยขำแถม ท่านผู้หญิงน้อยในสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิชยญาติสร้าง ในรัชกาล

ที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานนามใหม่ว่า วัดอนงคาราม

๔๒. วัดเฉลิมพระเกียรติ์

พระอาราม ชั้นโท ชนิดวรวิหาร อยู่ริมลำน้ำเจ้าพระยาฝั่งตวันตก อำเภอนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี รัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้าง ถวายพระราชชนก และพระราชชนนีคือกรมสมเด็จพระศรีสุลาไลย เพราะเหตุที่บ้านเดิมอยู่ที่นั้น ถึงรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างพระเจดีย์องค์ใหญ่

๔๓. วัดปรมัยยิกาวาส

พระอาราม ชั้นโท ชนิดวรวิหาร อยู่ริมลำน้ำเจ้าพระยาฝั่งตวันตก อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เดิมชื่อวัดปากอ่าว เปนวัดโยราณ กรมสมเด็จพระสุดารัตนราชประยูรทรงสถาปนาใหม่ทั่วทั้งพระอาราม ในรัชกาลที่ ๕ พระราชทานนามใหม่ว่า วัดปรมัยยิกาวาส

๔๔. วัดทรงธรรม

พระอาราม ชั้นโท ชนิดวรวิหาร อำเภอพระประแดง จังหวัดพระประแดง เคยถือกันว่า เปนวัดวังหน้า พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงสร้างเมื่อครั้งไปทำป้อม แต่ป้อมไม่แล้ว กรมหลวงรักษรณเรศรทำต่อ และได้รื้อพระอุโบสถฝากระดานเดิมทำเปนฝาผนัง แต่ก่อไม่ทันแล้ว ในรัชกาลที่ ๔ ไม่ได้ทรงปฏิสังขรณ์ พึ่งได้ทรงปฏิสังขรณ์ใหม่ในรัชกาลที่ ๕ พอสักว่าแล้วในส่วนพระอุโบสถ

๔๕. วัดกลาง

พระอาราม ชั้นโท ชนิดวรวิหาร อำเภอสมุทปราการ จังหวัดสมุทปราการ ในรัชกาลที่ ๓ พระยาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสถาปนา

๔๖. วัดพนัญเชิง

พระอาราม ชั้นโท ชนิดวรวิหาร อยู่ริมลำน้ำเจ้าพระยา อำเภอกรุงเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เปนวัดโบราณ พระยรมราชวงศ์สันก่อนสมเด็จพระปฐมบรมมหาไปยกาธิบดีขึ้นไปหลายชั่ว ได้ปฏิสังขรณ์กันต่อ ๆ มา พระพุทธปฏิมากรองค์ใหญ่ในพระวิหารทรงพระนามว่าพระพุทธตรัยรัตนนายก หน้าตักกว้าง ๒๘ ศอก ๑๐ นิ้ว สูงตลอดพระรัศมี ๓๘ ศอก

๔๗. วัดศาลาปูน

พระอาราม ชั้นโท ชนิดวรวิหาร อยู่ริมคลองเมือง อำเภอกรุงเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เปนวัดโบราณ รัชกาลที่ ๓ พระยาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสถาปนาใหม่โดยมาก รัชกาลที่ ๕ ทรงปฏิสังขรณ์

๔๘. วัดบรมวงศ์อศรวาราม

พระอาราม ชั้นโท ชนิดวรวิหาร อยู่ตำบลบ้านเพนียด อำเภอกรุงเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เดิมชื่อวัดทะเลหญ้า เปนวัดโบราณ กรมสมเด็จพระบำราบปรปักษ์ทรงสถาปนาทั่วทั้งพระอาราม

๔๙. วัดบ่าโมก

พระอาราม ชั้นโท ชนิดวรวิหาร อยู่ตำบลบ่าโมก อำเภอบ่าโมก จังหวัดอ่างทอง เปนวัดโบราณ พระเจ้าอยู่หัวท้าย สระ กรุงศรีอยุธยา ทรงสถาปนาใหม่ เดิมวิหารพระนอนอยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำ โปรดให้พระยาราชสงครามเปนแม่กองชลอขึ้นไปให้ไกลฝั่ง เพื่อให้พ้นอันตราย ครั้นถึงรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และรัชกาลที่ ๕ ทรงปฏิสังขรณ์ พระนอนในพระวิหารนั้นยาว ๑๑ วา ๑ ศอก ๑๐ นิ้ว

๕๐. วัดไชโย

พระอาราม ชั้นโท ชนิดวรวิหาร อยู่ตำบลไชโย อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง เปนวัดโบราณ ในรัชกาลที่ ๔ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) สร้างพระพุทธรูปองค์ใหญ่หน้าตักกว้าง ๓๒ ศอก ๖ นิ้ว สูงตลอดพระรัศมี ๔๕ ศอก ๗ นิ้ว รัชกาลที่ ๕ ทรงปฏิสังขรณ์ พระพุทธรูป และพระวิหารใหญ่ เจ้าพระยารัตนบดินทร (บุญรอด) สร้างพระอุโบสถและบริเวณโดยรอบ

๕๑. วัดสัตตนาถปริวัตร

พระอาราม ชั้นโท ชนิดวรวิหาร อยู่ใต้ที่ว่าการมณฑล ตรงวัดท้ายเมืองข้าม อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี รัชกาลที่ ๔ ทรงสร้างใหม่ ย้ายมาจากเขาสัตตนาถ

๕๒. วัดคงคาราม

พระอาราม ชั้นโท ชนิดวรวิหาร อยู่ริมถนนไปเขายันไดอิฐ อำเภอคลองกระแชง จังหวัดเพ็ชรบุรี เปนวัดโบราณ รัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปฏิสังขรณ์

๕๓. วัดอัมพวันเจติยาราม

พระอาราม ชั้นโท ชนิดวรวิหาร อยู่เหนือปากคลองอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทสงคราม ในรัชกาลที่ ๑ สมเด็จพระรูปศิริโสภาคย์มหานาคนาริทรงสร้างใหม่ ถึงรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปฏิสังขรณ์

๕๔. วัดรัชฎาธิฐาน

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดราชวรวิหาร อยู่ริมคลองบางพรมตรงวัดกาญจนสิงหาสน์ข้าม อำเภอตลิ่งชัน จังหวัดธนบุรี เดิมชื่อวัดเงิน เปนวัดโบราณ กรมสมเด็จพระอมรินทรามาตย์ทรงสถาปนาใหม่ ถึงรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปฏิสังขรณ์ รัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปฏิสังขรณ์อีก แล้วพระราชทานนามใหม่ว่า วัดรัชฎาธิฐาน

๕๕. วัดบวรมงคล

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดราชวรวิหาร อยู่ริมลำน้ำเจ้าพระยาฝั่งตวันตก เหนือวัดคฤหบดี ตรงวัดราชาธิวาสข้าม อำเภอบางพลัด จังหวัดธนบุรี เดิมชื่อวัดลิงขบ เปนวัดโบราณ กรมพระราชวังบวรมหา

เสนานุรักษ์ทรงสถาปนาใหม่ มาในรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปฏิสังขรณ์ พระราชทานนามใหม่ว่า วัดบวรมงคล

๕๖. วัดหนัง

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดราชวรวิหาร อยู่ริมคลองด่านฝั่งเหนือ อำเภอบางขุนเทียน จังหวัดธนบุรี เปนวัดโบราณ กรมสมเด็จพระศรีสุลาไลยทรงสถาปนาใหม่ ในรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปฏิสังขรณ์ และในรัชกาลที่ ๕ ก็ได้ทรงปฏิสังขรณ์ด้วย

๕๗. วัดประทุมวนาราม

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดราชวรวิหาร อยู่ใกล้สระประทุมวัน อำเภอประทุมวัน จังหวัดพระนคร ในรัชกาลที่ ๔ ทรงสร้างด้วยเงินของกรมสมเด็จพระเทพศิรินทรามาตย์เปนส่วนมาก ในวัดนี้พระแสนซึ่งเชิญมาแต่เมืองมหาไชย เปนพระประธานอยู่ในพระอุโบสถ ในพระวิหารประดิษฐานพระเสริมและพระไสย ซึ่งเชิญมาแต่เมืองเวียงจันทร์

๕๘. วัดกระวิศราราม

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดราชวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี พระนารายน์มหาราชเจ้าทรงสร้าง เดิมชื่อวัดขวิด ในรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสถาปนาใหม่ พระราชทานนามใหม่ว่า วัดกระวิศราราม รัชกาลที่ ๕ ทรงปฏิสังขรณ์

๕๙. วัดศรีสุดาราม

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดวรวิหาร อยู่ริมคลองยางกอกน้อยฝั่งใต้ อำเภอยางกอกน้อย จังหวัดธนบุรี เดิมชื่อวัดชีผ้าขาว เปนวัดโบราณ ในรัชกาลที่ ๑ กรมสมเด็จพระศรีสุดารักษ์ทรงสถาปนาใหม่ ถึงรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิสังขรณ์ แล้วพระราชทานนามใหม่ว่า วัดศรีสุดาราม

๖๐. วัดอมรินทราราม

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดวรวิหาร อยู่ปากคลองยางว้าน้อยและคลองยางกอกน้อยฝั่งใต้ อำเภอยางกอกน้อย จังหวัดธนบุรี เดิมชื่อวัดยางว้าน้อย เปนวัดโบราณ กรมพระราชวังหลังทรงสถาปนาใหม่ รัชกาลที่ ๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกพระราชทานนามใหม่ว่า วัดอมรินทราราม ถึงรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิสังขรณ์ รัชกาลที่ ๕ ทรงปฏิสังขรณ์ด้วย ในวัดนี้มีวิหารเปนที่ประดิษฐานพระพุทธบาทจำลอง ได้เคยเบิดให้มหาชนนมัสการในกลางเดือนสามทุก ๆ ปีมา

๖๑. วัดดุสิดาราม

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดวรวิหาร อยู่ริมลำน้ำเจ้าพระยาฝั่งตวันตกเหนือปากคลองยางกอกน้อย อำเภอยางพลัด จังหวัดธนบุรี เปนวัดโบราณ เดิมชื่อวัดเสาประโคน สมเด็จเจ้าฟ้ากรมหลวงศรีสุนทรเทพทรงสถาปนา กรมพระราชวังบวรมหาเสนานุรักษ์ทรงปฏิสังขรณ์ พระ

ราชทานนามใหม่ว่า วัดดุสิดาราม รัชกาลที่ ๓ พระยาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิสังขรณ์อีก

๖๒. วัดภคินีนาถ

พระอาราม ชนิดวรวิหาร อยู่ริมคลองยางจาก ปากคลองยางจาก อำเภอยางพลัด จังหวัดธนบุรี เดิมชื่อวัดยางจาก เปนวัดโบราณ สมเด็จเจ้าฟ้ากรมหลวงเทพยวดีทรงสถาปนา รัชกาลที่ ๒ พระยาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระราชทานนามใหม่ว่า วัดภคินีนาถ ถึงรัชการที่ ๓ พระยาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิสังขรณ์

๖๓. วัดชิโนรสาราม

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดวรวิหาร อยู่ริมคลองมอญฝั่งเหนือ ใกล้สวนนันทอุทยาน อำเภอยางกอกน้อย จังหวัดธนบุรี ในรัชกาลที่ ๓ กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรสทรงสร้าง แต่ยังไม่แล้วเสร็จ ครั้นในรัชกาลที่ ๔ ทรงปฏิสังขรณ์แล้วบริบูรณ พระราชทานนามว่า วัดชิโนรสาราม

๖๔. วัดเศวตฉัตร

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดวรวิหาร อยู่ตำบลบางลำภูล่าง ริมลำน้ำเจ้าพระยาฝั่งตวันตก อำเภอคลองสาร จังหวัดธนบุรี กรมหมื่นสุรินทรรักษ์ทรงสร้าง รัชกาลที่ ๓ พระยาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิสังขรณ์

๖๕. วัดทองธรรมชาติ

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดวรวิหาร อยู่ริมลำน้ำเจ้าพระยาฝั่งตวันตก ตรงวัดประทุมคงคาข้าม อำเภอคลองสาร จังหวัดธนบุรี เปนวัดโยราณ กรมหมื่นนรินทรพิทักษ์ทรงปฏิสังขรณ์ และรัชกาลที่ ๓ โปรดให้กรมหมื่นเดชอดิศรเปนแม่กองทรงปฏิสังขรณ์ เพราะได้ประทับอยู่ที่วังกรมหมื่นนรินทรพิทักษ์ คือวังบูรพาภิรมย์เดี๋ยวนี้ ต่อมาในรัชกาลที่ ๕ ทรงปฏิสังขรณ์อีก

๖๖. วัดเทวราชกุญชร

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดวรหาร อยู่ริมลำน้ำเจ้าพระยาฝั่งตวันออก เหนือปากคลองผดุงกรุงเกษม อำเภอสามเสน จังหวัดพระนคร เดิมชื่อวัดสมอแครง กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาททรงสถาปนาใหม่ภายหลังเข้าพ้ากรมหลวงพิทักษ์มนตรี แล้วกรมพระพิทักษ์เทเวศร์ทรงปฏิสังขรณ์ ในรัชกาลที่ ๔ พระราชทานนามใหม่ว่า วัดเทวราชกุญชร ภายหลังพระองค์เข้าสิงหนาททรงปฏิสังขรณ์ต่ออีก

๖๗. วัดเทพธิดาราม

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดวรวิหาร อยู่ริมถนนมหาไชย และประตูสำราญราษฎร์ อำเภอสำราญราษฎร์ จังหวัดพระนคร รัชกาลที่ ๓ พระยาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้าง พระราชทานพระเจ้าลูกเธอกรมหมื่นอัยศรสุดาเทพ และใช้ทุนของพระองค์ท่านบ้าง

๖๘. วัดราชนัดดาราม

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดวรวิหาร อยู่ริมถนนมหาไชย เคียงกับวัดเทพธิดา อำเภอชนะสงคราม จังหวัดพระนคร ในรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างพระราชทานสมเด็จพระนางเจ้าโสมนัสวัฒนาวดี ได้โปรดให้เจ้าพระยายมราช เชิญพระพุทธรูปไปประดิษฐานเปนพระประธานในวัดนั้น เจ้าพระยายมราชได้เดินนำไปและสั่งการไปพลาง พอเจ้าพระยายมราชประมาทลงตะเฆ่ที่ทรงพระพุทธรูปนั้นก็ทับเจ้าพระยายมราชถึงแก่อสัญกรรม

๖๙. วัดมหรรณพาราม

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดวรวิหาร อยู่ริมถนนบ้านตะนาว อำเภอสำราญราษฎร์ จังหวัดพระนคร กรมหมื่นอุดมรัตนราษีสร้าง ในรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระราชทรัพย์ทรงช่วยเมื่อจวนจะสวรรคต มาในรัชกาลที่ ๔ ทรงสร้างพระเจดีย์องค์ใหญ่หลังพระอุโบสถ

๗๐. วัดตรีทศเทพ

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดวรวิหาร อยู่ใกล้คลองบางลำภูบนฝั่งเหนือตรงวัดรังษีสุธาวาสข้าม อำเภอบางขุนพรหม จังหวัดพระนคร กรมหมื่นวิศนุนาถนิภาธรทรงเริ่มสร้างใหม่ ครั้นสิ้นพระชนม์แล้วกรมหมื่นมเหศวรศิวิลาศทรงทำต่อมาไม่แล้ว ในรัชกาลที่ ๔ ทรงสร้างเพิ่มเติมจนสำเร็จ เพราะเหตุนี้วัดนี้จึงพระราชทานนามว่า วัดตรีทศเทพ แปลว่าเทวดาสามชายสร้าง

๗๑. วัดส้มเกลี้ยง

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดวรวิหาร อยู่ริมลำน้ำเจ้าพระยาฝั่งตวันออก ใต้วัดฝรั่ง อำเภอสามเสน จังหวัดพระนคร เปนวัดโบราณ พวกญวนทหารบินใหญ่ฝ่ายพระราชวังบวร ๆ รือทำวัดฝรั่ง พระยาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รับสั่งให้พระยาทสมเด็จพระบิ่นเกล้าทรงสร้างใช้ใหม่ในที่สวน แต่ยังไม่แล้ว พระยาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้กรมพระราชวังบวรวิไชยเปนนายด้านทำแล้วเสร็จในรัชกาลที่ ๕

๗๒. วัดสัมพันธวงศาวาส

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดวรวิหาร อยู่ริมถนนทรงวาด เหนือวัดประทมคงคา อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร เปนวัดโบราณ เดิมชื่อวัดเกาะแก้วลังการาม เจ้าพ้ากรมหลวงพิทักษ์มนตรีทรงสร้าง ในรัชกาลที่ ๓ พระราชทานนามใหม่ว่า วัดสัมพันธวงศาวาส

๗๓. วัดมหาพฤฒาราม

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดวรวิหาร อยู่ริมคลองผดุงกรุงเกษม อำเภอบางรัก จังหวัดพระนคร เดิมชื่อวัดตะเคียน ในรัชกาลที่ ๕ ทรงสถาปนายังไม่แล้ว พระราชทานนามใหม่ว่า วัดมหาพฤฒาราม รัชกาลที่ ๕ ทรงปฏิสังขรณ์ต่อจนสำเร็จ

๗๔. วัดเครือวัลย์วรวิหาร

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดวรวิหาร อยู่ริมคลองมอญฝั่งใต้ อำเภอบางกอกใหญ่ จังหวัดธนบุรี เจ้าพระยาอภัยภูธรสร้างในรัชกาลที่ ๓

แล้วถวายเปนพระอารามหลวง พระราชทานนามว่า วัดเครือวัลย์วรวิหาร พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงปฏิสังขรณ์ และเจ้าพระยาภูธราภัยปฏิสังขรณ์ต่อมา รัชกาลที่ ๕ ได้ทรงปฏิสังขรณ์ด้วย

๗๕. วัดปรินายก

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดวรวิหาร อยู่ริมถนนราชดำเนินนอก เชิงสพานผ่านพ่าลีลาศ อำเภอนางเลิ้ง จังหวัดพระนคร พระพรหมสุรินทร์สร้าง วัดนี้จึงชื่อว่าวัดพรหมสุรินทร์มาก่อน ภายหลังเจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์) ก่อสร้างเพิ่มเติมไม่สำเร็จ ในรัชกาลที่ ๓ พระราชทานนามใหม่ว่า วัดปรินายก รัชกาลที่ ๕ ทรงปฏิสังขรณ์อีก

๗๖. วัดบุบผาราม

พระอาราม ชนตร ชนิดวรวิหาร อยู่รมคลองวัดบุบผาราม กิ่งอำเภอบุบผารามจังหวัดธนบุรี เดิมชื่อวัดดอกไม้ เปนวัดโบราณ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จเจ้าพระยาบรมหาศริสุริยวงศ์และเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ช่วยกันสร้างเปนสามส่วน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานนามใหม่ว่า วัดบุบผาราม ต่อมาเจ้าพระยาภานุวงศ์ได้ปฏิสังขรณ์

๗๗. วัดสังข์กระจาย

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดวรวิหาร อยู่ในคลองบางกอกใหญ่ฝั่งเหนือ อำเภอบางกอกใหญ่ จังหวัดธนบุรี เปนวัดโบราณ รัชกาลที่ ๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงสถาปนา พระราชทานเจ้าจอมแว่น

หรือนัยหนึ่งเรียกว่าคุณเสือ พระสนมเอก ถึงรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิสังขรณ์

๗๘. วัดนางนอง

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดวรวิหาร อยู่ริมคลองด่านฝั่งใต้ตรงวัดหนังข้าม อำเภอบางขุนเทียน จังหวัดธนบุรี เปนวัดโบราณ รัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงรื้อสถาปนาใหม่ทั้งวัด

๗๙. วัดอัปศรสวรรค์

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดวรวิหาร อยู่ริมคลองด่าน อำเภอภาษีเจริญ จังหวัดธนบุรี เดิมชื่อวัดหมู เปนวัดโบราณ ในรัชกาลที่ ๓ เจ้าจอมมารดาน้อยสุหรานากง บุตรเจ้าพระยาพลเทพ (ฉิม) สถาปนาใหม่ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิสังขรณ์ พระราชทานนามใหม่ว่า วัดอัปศรสวรรค์

๘๐. วัดกาญจนสิงหาสน์

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดวรวิหาร อยู่ริมคลองบางพรม อำเภอตลิ่งชัน จังหวัดธนบุรี เปนวัดโบราณ ทรุดโทรมมาก เดิมชื่อวัดทอง สมเด็จพระรปศิริโสภาคย์มหานาคนารี ทรงสร้างในรัชกาลที่ ๑ มา ในรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานนามใหม่ว่า วัดกาญจนสิงหาสน์

๘๑. วัดหิรัญรูจี

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดวรวิหาร อยู่ริมคลองบางไส้ไก่ อำเภอคลองสาร จังหวัดธนบุรี เดิมชื่อวัดน้อย เปนวัดโบราณ พระชนกในกรมสมเด็จพระศรีสุริเยนทรามาตย์ทรงสร้าง ในรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานนามใหม่ว่า วัดหิรัญรูจี

๘๒. วัดนวลนรดิศ

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดวรวิหาร อยู่ริมคลองบางกอกใหญ่ฝั่งใต้ ตรงวัดฉิมพลีข้าม อำเภอภาษีเจริญ จังหวัดธนบุรี เดิมชื่อวัดมะกอก เปนวัดโบราณ เจ้าคุณนวลและสมเด็จเจ้าพระยาองค์ใหญ่สถาปนาใหม่มาในรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานนามใหม่ว่า วัดนวลนรดิศ ในรัชกาลที่ ๕ เจ้าพระยาสรวงศ์ไวยวัฒน์ และเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ปฏิสังขรณ์

๘๓. วัดสังเวชวิศยาราม

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดวรวิหาร อยู่ปากคลองบางลำภูบน อำเภอบางขุนพรหม จังหวัดพระนคร เปนวัดโบราณ ในรัชกาลที่ ๑ กรมพระราชวังบวรมหาสรสิงหนาททรงสถาปนา พระราชทานนักชื่อพระองค์เจ้ากัมภูฉัตร ถึงรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิสังขรณ์ ต่อมาในรัชกาลที่ ๔ ทรงปฏิสังขรณ์อีก แล้วพระราชทานนามว่า วัดสังเวชวิศยาราม รัชกาลที่ ๕ ทรงปฏิสังขรณ์ด้วย

๘๔. วัดนาคกลาง

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดวรวิหาร อยู่ริมคลองมอญฝั่งใต้ ตรงวัดพระยาทำข้าม อำเภอบางกอกใหญ่ จังหวัดธนบุรี เดิมชื่อวัดกลาง เปนวัดโบราณ ภายหลังเรียกวัดนาคกลาง ในรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิสังขรณ์

๘๕. วัดพระยาทำ

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดวรวิหาร อยู่ริมคลองมอญฝั่งเหนือตรงวัดนาคกลางข้าม อำเภอบางกอกน้อย จังหวัดธนบุรี เดิมชื่อวัดนาคเปนวัดโบราณ ในรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิสังขรณ์

๘๖. วัดอินทาราม

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดวรวิหาร อยู่ริมคลองบางกอกใหญ่ ฝั่งใต้ อำเภอบางยี่เรือ จังหวัดธนบุรี เดิมชื่อวัดบางยี่เรือใต้ เปนวัดโบราณ เจ้ากรุงธนบุรีปฏิสังขรณ์ ในรัชกาลที่ ๓ พระยาศรีสหเทพ (เพ็ง) ปลัดบาญชีกระทรวงมหาดไทยสถาปนาใหม่ ภายหลังพระราชทานนามใหม่ว่า วัดอินทาราม

๘๗. วัดจันทาราม

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดวรวิหาร อยู่ในคลองบางกอกใหญ่ ฝั่งใต้ ริมปากคลองบางยี่เรือ อำเภอบางยี่เรือ จังหวัดธนบุรี เปนวัดโบราณ เดิมชื่อวัดบางยี่เรือกลาง พระยาสุรเสนาสร้าง พระบาท

สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิสังขรณ์ พระราชทานนามใหม่ว่า วัดจันทาราม

๘๘. วัดราชคฤห์

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดวรวิหาร อยู่ริมคลองบางกอกใหญ่ฝั่งใต้เหนือวัดจันทาราม อำเภอบางยี่เรือ จังหวัดธนบุรี เดิมชื่อวัดบางยี่เรือเหนือ เปนวัดโบราณ เจ้ากรุงธนบุรีและเจ้าพระยาคลัง (หน) สร้างใหม่ทั้งหมด ถึงรัชกาลที่ ๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระราชทานนามใหม่ว่า วัดราชคฤห์ ในรัชกาลที่ ๓ กรมสมเด็จพระเดชาดิศรทรงปฏิสังขรณ์

๘๙. วัดคูหาสวรรค์

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดวรวิหาร อยู่ริมคลองบางจาก อำเภอภาษีเจริญ จังหวัดธนบุรี เปนวัดโบราณ เดิมชื่อวัดศาลาสี่หน้า ในรัชกาลที่ ๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โปรดให้เชิญพระประธานในวัดนี้มาเปนพระประธานในพระอุโบสถวัดพระเชตุพน ขนานพระนามว่า พระพุทธเทวปฏิมากร แล้วโปรดให้ปฏิสังขรณ์วัดศาลาสี่หน้าพระราชทานนามใหม่ว่า วัดคูหาสวรรค์ ในรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิสังขรณ์อีกครั้งหนึ่ง

๙๐. วัดจุฑาทิศธรรมสภาราม

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดวรวิหาร อยู่เกาะสีชัง อำเภอสมุทปราการ จังหวัดสมุทปราการ รัชกาลที่ ๕ ทรงสร้าง

๕๑. วัดบางพระ

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดวรวิหาร อยู่ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี เปนวัดโบราณ รัชกาลที่ ๔ พระยาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิสังขรณ์

๕๒. วัดขุนญวน

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดวรวิหาร อยู่ริมคลองเมือง อำเภอกรุงเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เปนวัดโบราณ รัชกาลที่ ๔ พระยาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิสังขรณ์

๕๓. วัดเขาแก้ว

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดวรวิหาร อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี เปนวัดโบราณ รัชกาลที่ ๔ พระยาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิสังขรณ์

๕๔. วัดพระนอนจักรสีห์

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดวรวิหาร อำเภอบางพุทรา จังหวัดสิงหบุรี เปนวัดโบราณ พระเจ้าแผ่นดินครั้งโบราณหลายพระองค์ทรงปฏิสังขรณ์ ในรัชกาลที่ ๕ ได้ทรงปฏิสังขรณ์ด้วย พระพุทธไสยาสน์ในพระวิหารยาว ๑ เส้น ๒ วา ๓ ศอกคืบ ๗ นิ้ว

๕๕. วัดธรรมามูล

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดวรวิหาร ตั้งอยู่ชายเขาธรรมามูล ริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งซ้าย ตำบลธรรมามูล อำเภอบ้านกล้วย จังหวัด

ชัยนาท เปนวัดโบราณ สร้างในรัชกาลไหนไม่ปรากฏ แต่มีหลักพอสันนิษฐานว่าในรัชกาลที่ ๔ ทรงพระราชทานพระกฐิน จึงเข้าใจว่าคงสร้างในรัชกาลที่ ๓ ต่อมาหลวงปลัดโต ตำบลบ้านท่าซุง อำเภอหนองมะโมง จังหวัดอุทัยธานี ปฏิสังขรณ์พระอุโบสถ พระไชยผู้ว่าราชการจังหวัดชัยนาท ปฏิสังขรณ์วิหารและศาลาการเปรียญ พระกำแหงพลล้าน ปฏิสังขรณ์บันไดก่อแต่ชายน้ำถึงชั้นบน พระวินัยธรรม (โต) ปฏิสังขรณ์กุฏิ ๗ ห้องหลังหนึ่ง ๓ ห้องหลังหนึ่ง

๙๖. วัดศรีสุริยวงศ์

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดวรวิหาร อยู่หลังที่ว่าการมณฑล อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง) สร้างในรัชกาลที่ ๕

๙๗. วัดมหาธาตุ

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดวรวิหาร อยู่ตำบลบ้านหม้อ อำเภอคลองกระแชง จังหวัดเพชรบุรี เปนวัดโบราณ เดิมชื่อวัดหน้าประธาตุ ต่อมาในรัชกาลที่ ๕ ทรงพระราชดำริห์ว่า วัดหน้าประธาตุไม่ได้ความว่าอย่างไร จึงทรงเปลี่ยนใหม่ว่า วัดหน้าพระธาตุ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลปัตยบันนี้ทรงพระกรณาโปรดให้ยกขึ้นเปนพระอารามหลวง และเปลี่ยนนามวัดใหม่ว่า วัดมหาธาตุ เพราะมีพระมหาธาตุอยู่หลังพระวิหารใหญ่ ก่อเปนรูปปรางค์ชักเปนมุขสี่ทิศ พระมหาธาตุนี้ทำค้างมาแต่เดิม วิหารใหญ่ ๗ ห้องอยู่ต่อพระมหาธาตุ

ออกมาทางทิศบุรพา พระประธานเปนพระทรงเครื่องต้นประทับนั่ง หน้าตักกว้างประมาณ ๗ ศอก พระวิหารย่อมมีอยู่สองข้างก่ออิฐถือปูน ขนาด ๓ ห้อง หลังคามุงกระเบื้อง หน้าบันและซุ้มประตูซุ้มหน้าต่าง ปั้นลาย ผมอยู่นวิจิตรงดงาม ภาพกลางหน้าบันและกลางซุ้มไม่ซ้ำกันเลย แลดูไม่จืดตา พระอุโบสถอยู่ข้างทิศทักษิณแห่งวิหารใหญ่ ต่อวิหารเล็กออกไปขนาด ๗ ห้อง พระประธานอย่างเดียวกันกับที่กล่าวมาแล้ว แต่ครองจีวร เสนาสนสงฆ์อยู่บริเวณหนึ่งต่างหากทางทิศทักษิณ

๙๘. วัดใหญ่สุวรรณาราม

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดวรวิหาร อยู่ตำบลหน้าพระลาน อำเภอคลองกระแชง จังหวัดเพชรบุรี วัดใหญ่สุวรรณารามนี้ บางทีก็เรียกว่าวัดสุวรรณาราม ไม่มีใหญ่ เปนวัดเก่ามีตำนานว่า สมเด็จพระสังฆราชแตงโม เปนผู้ปฏิสังขรณ์ อุโบสถก่ออิฐถือปูนหลังคามุงกระเบื้องกาบูศาลาการเปรียญฝากระดานมุงกระเบื้องอย่างเดียวกัน เขียนผนังและฝาข้างในทั้ง ๒ แห่ง แต่ที่ศาลาการเปรียญลบเลือนเสียมากแล้วทั้ง ๒ อย่างนี้ผมอยู่ทำประณีตน่าดู แต่ระเบียงล้อมอุโบสถเปนของทำขึ้นใหม่ในรัชกาลที่ ๕ ครั้งพระครมหาวิหารามิรักษ์ (พก) เปนเจ้าอาวาส ศาลาการเปรียญนั้นว่าเปนตำหนักสมเด็จพระสังฆราช แตงโมที่กรุงเก่า รอมาปลูกเมื่อท่านมรณะภาพ นอกจากนี้มีกุฏิฝากระดานหลังคามุงกระเบื้อง ๓ หมู่

๙๙. วัดปาเลไลย

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดวรวิหาร อยู่ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอท่าพี่เลี้ยง จังหวัดสุพรรณบุรี เปนวัดโบราณ ในรัชกาลที่ ๔ ทรงปฏิสังขรณ์ขยายพระวิหารให้ใหญ่กว่าเดิม และทรงปฏิสังณ์พระปฏิมากรซึ่งมีขนาดสูง ๑๐ วา ๓ ศอกคืบ ประทับห้อยพระบาทอยู่บนฐานเรียกว่าพระปาเลไลย แต่ไม่ใช่ประทับบนภูเขา ไม่มีรูปช้างและวานร ผู้มีอันเปนพระครั้งกรุงศรีอยุธยา ขนาดพระพุทธเทวปฏิมากรซึ่งเปนพระประธานอยู่ในพระอุโบสถวัดพระเชตุพน พระวิหารพระปาเลไลย หลังคายกเปน ๓ ชั้น พระปาเลไลยนี้เปนที่นับถือของราษฎรในจังหวัดนั้น มีเทศกาลไหว้เปนงานปี วัดนี้มีเงินทรงพระราชอทิศในงบประมาณแต่เดิมมา และนับว่าเปนวัดสำคัญมีชื่อเสียงปรากฏในตำนานแห่งสุพรรณบุรี สมควรจะรักษาไว้เปนเกียรติยศของจังหวัด จึงทรงพระกรุณาโปรดให้ยกขึ้นเปนพระอารามหลวง แต่วันที่ ๒๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๒

๑๐๐. วัดบุรณสิริมาตยาราม

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดสามัญ อยู่ริมคลองหลอด ตำบลถนนอัษฎางค์และถนนวัดสิริ อำเภอสำราญราษฎร์ จังหวัดพระนคร เจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (บุญศรี) สร้างใหม่เมื่อรัชกาลที่ ๓ แต่เมื่อยังเปนพระยามหาอำมาตย์ พระยาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานนามว่า วัดสิริอำมาตยาราม มาในรัชกาลที่ ๔ พระยาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานนามใหม่ว่า วัดบุญสิริมาตยาราม

แต่ต่อมาในรัชกาลที่ ๕ จนถึงรัชกาลปัตยุบันนี้ใช้เรียกและเขียนเปน วัดบุรณสิริมาตยาราม

๑๐๑. วัดสามพระยา

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดสามัญ อยู่ปากคลองบางขุนพรหมฝั่งใต้ อำเภอบางขุนพรหม จังหวัดพระนคร พระยาราชสุภาวดี (ปาน) ๑ พระยาเทพอรชุน ๑ พระยาพิพิธโภไคย ๑ รวม ๓ คนพี่น้องสร้างในรัชกาลที่ ๓ แล้วถวายเปนพระอารามหลวง ภายหลังพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิสังขรณ์

๑๐๒. วัดนรนารถสุนทริการาม

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดสามัญ อยู่ริมถนนจักรพงศ์เชิงสพานเทเวศร อำเภอบางขุนพรหม จังหวัดพระนคร เดิมชื่อวัดเทพยพล พระยาโชฎึกราชเศรษฐี (เถียน) แต่ยังเปนที่พระยานรนารถกับคุณหญิงสุ่น ภรรยา สถาปนาใหม่ ในรัชกาลที่ ๕ พระราชทานนามใหม่ว่า วัดนรนารถสุนทริการาม

๑๐๓. วัดคฤหบดีอาวาส

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดสามัญ อยู่ริมลำน้ำเจ้าพระยาฝั่งตวันตก ใต้บ้านปน อำเภอบางพลัด จังหวัดธนบุรี พระยาราชมนตรี (ภู่) สร้างขึ้นใหม่ในรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระพุทธรูป อันมีพระนามว่า พระแทรกดำ ซึ่งได้มาแต่เมืองเวียงจันทร์ ไปประดิษฐานไว้เปนพระประธาน

๑๐๔. วัดดาวดึงศาราม

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดสามัญ อยู่ริมลำน้ำเจ้าพระยาฝั่งตวันตก ใต้ปากคลองบางยี่ขัน อำเภอบางพลัด จังหวัดธนบุรี พระยามหาเทพ (ปาน) สร้างในรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานนามว่า วัดดาวดึงศาราม

๑๐๕. วัดยานนาวา

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดสามัญ อยู่ริมลำน้ำเจ้าพระยาฝั่งตวันออก อำเภอบ้านทวาย จังหวัดพระนคร เดิมชื่อวัดคอกกระบือ เปนวัดโยราณ ในรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างสำเภาปูน แล้วพระราชทานนามว่า วัดยานนาวา

๑๐๖. วัดทองนพคุณ

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดสามัญ อยู่ริมลำน้ำเจ้าพระยาฝั่งตวันตก เหนือปากคลองสาร อำเภอคลองสาร จังหวัดธนบุรี เปนวัดโยราณ พระยาโชฎึกราชเศรฐี (ทองจีน) ปฏิสังขรณ์ใหม่โดยมาก

๑๐๗. วัดโพธินิมิตร์

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดสามัญ อยู่ในคลองบางยี่เรือ อำเภอบุคคโล จังหวัดธนบุรี เดิมเปนที่บ้านโยมของสมเด็จพระวันรัต (แดง) วัดสุทัศน์เทพวราราม ภายหลังสมเด็จพระวันรัต (แดง) สร้างเปนพระอารามขึ้นให้นามว่า วัดโพธินิมิตร์ แล้วถวายเปนพระอารามหลวง

ในรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนิรพระราชทานพระกฐินวัดนี้เมื่อรัตนโกสินทรศก ๑๐๘ เปนครั้งแรก พระอุโบสถพึ่งสร้างแล้วยังไม่ได้เขียนผนัง ทรงพระราชศรัทธาพระราชทานพระราชทรัพย์ให้จ้างช่างเขียนและซื้อสิ่งของใช้ในการเขียนภาพที่ผนังพระอุโบสถจนสำเร็จบริบูรณ์

๑๐๘. วัดเวฬุราชิณ

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดสามัญ อยู่ริมคลองบางกอกใหญ่ฝั่งใต้ อำเภอบางยี่เรือ จังหวัดธนบุรี เจ้าพระยาพลเทพ (เอี่ยม) สร้างในรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานนามว่าวัดเวฬุราชิณ พระยาพิศาลผลพานิช (สื่อ) กับขนตาลวโนชากรปฏิสังขรณ์

๑๐๙. วัดปากน้ำ

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดสามัญ อยู่ริมคลองด่าน อำเภอภาษีเจริญ จังหวัดธนบุรี เปนวัดโบราณ รัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิสังขรณ์

๑๑๐. วัดนางชี

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดสามัญ อยู่ริมคลองด่านฝั่งเหนือ นอกวัดหนังออกมา อำเภอบางขุนเทียน จังหวัดธนบุรี เปนวัดโบราณ พระยาราชานุชิต (จ๋อง) ปฏิสังขรณ์ในรัชกาลที่ ๓

๑๑๑. วัดโปรดเกศเชษฐาราม

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดสามัญ อำเภอพระโขนง จังหวัดพระประแดง พระยาเพ็ชรพิไชย (เกษ) สร้างในรัชกาลที่ ๒

๑๑๒. วัดหนาพระเมรุ

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดสามัญ อยู่ริมคลองสระบัว อำเภอกรุงเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เปนวัดโบราณ พระยาไชยวิชิตปฏิสังขรณ์ในรัชกาลที่ ๓

๑๑๓. วัดตูม

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดสามัญ อยู่ฝั่งตวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา อำเภอกรุงเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เปนวัดโบราณครั้งกรุงศรีอยุธยา เปนวัดสำหรับลงเครื่อง

๑๑๔. วัดวรนายกรังสรรค์

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดสามัญ อยู่ตำบลบ้านเขาดิน อำเภอบางปหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เดิมชื่อวัดเขาดิน เปนวัดโบราณ เจ้าพระยาภูธราภัย (นุด) สถาปนา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ ๕ พระราชทานนามใหม่ว่า วัดวรนายกรังสรรค์

๑๑๕. วัดวเวกวายุพัด

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดสามัญ อยู่ตำบลคลองจิก อำเภอบางปอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เปนวัดเก่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ ทรงปฏิสังขรณ์ใหม่ทั่วทั้งพระอาราม

๑๑๖. วัดสมุหประดิษฐ

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดสามัญ อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี เจ้าพระยานิกรบดินทร (โต) สร้างในรัชกาลที่ ๓

๑๑๗. วัดเสาธงทอง

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดสามัญ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี เปนวัดสร้างมาแต่โบราณ

๑๑๘. วัดมณีชลขันธ์

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดสามัญ อยู่ที่เกาะแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี เดิมชื่อวัดเกาะแก้ว พระอาจารย์แสงและเจ้าพระยายมราช (เฉย) สถาปนาใหม่ ในรัชกาลที่ ๕ พระราชทานนามใหม่ว่า วัดมณีชลขันธ์

๑๑๙. วัดสุรชายาราม

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดสามัญ อยู่ปากคลองหลุมดิน อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี เดิมชื่อวัดหลุมดิน เปนวัดโบราณ ท่านผู้หญิงอิ่ม ในเจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ สถาปนาใหม่

๑๒๐. วัดบุญวาทย์วิหาร

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดสามัญ อยู่ตำบลหัวเวียง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เปนวัดโบราณ และนับว่าเปนวัดสำคัญ เพราะเปนที่ประชุมถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา เดิมชื่อวัดกลางเวียง ครั้นต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๗ ในรัชกาลที่ ๑ เจ้าหลวงคำสม เจ้าผู้ครองจังหวัดได้

ร้อพระวิหารของเก่าเสีย แล้วสร้างพระวิหารหลวงหลังหนึ่ง พระประธานองค์หนึ่ง พระอุโบสถหลังหนึ่ง พระเจดีย์องค์หนึ่ง กุฏิหลังหนึ่ง และหอไตรหลังหนึ่ง ครั้นสร้างเสร็จแล้วเจ้าหลวงคำสมได้เปลี่ยนชื่อใหม่ว่า วัดหลวงไชยสัณฐาน ในกาลต่อมาได้เปลี่ยนชื่อใหม่อีกว่า วัดหลวงบุญวาทย์บำรุง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ เจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิต เจ้าผู้ครองจังหวัดนครลำปาง เห็นโบราณวัตถุต่าง ๆ ชำรุดทรุดโทรมมาก จึงได้ร้อพระวิหารหลวง พระอุโบสถ หอไตร กุฏิ และกำแพงวัดทั้งหมด แล้วให้หลวงประสารไมตริราษฎร์ นายช่างลงมาลอกแบบอย่างที่กรุงเทพ ฯ ขึ้นไปจัดการสร้างพระวิหารใหม่หลังหนึ่ง กุฏิพระสงฆ์สองหลัง ก่อและขยายเขตต์กำแพงออกทั้งสี่ด้าน ปฏิสังขรณ์พระปฏิมากรอันเปนพระประธานซึ่งมีพระนามว่า พระเจ้าตนหลวง หน้าตักกว้าง ๑ วา ๓ ศอก สูง ๒ วา ๑๕ นิ้ว แล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗ ครั้นใน พ.ศ. ๒๔๕๘ เจ้าหลวงผู้เปนประธานพร้อมด้วยพระธรรมจินดานายก เมื่อยังดำรงสมณะศักดิ์เปนพระครูภูริโสภณ เจ้าคณะแขวงเมืองผู้ครองวัดนี้ กับพระสงฆ์ ๑๒๐ รูป และเจ้านายข้าราชการได้ทำการฉลอง กับทั้งผูกพัทธสีมาลงในพระวิหารหลังนี้ให้เปนพระอโบสถ เมื่อเสร็จการฉลองและผูกพัทธสีมาแล้วพร้อมกันนำความกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานถวายพระราชกุศลและถวายวัดบุญวาทย์บำรุงเปนพระอารามหลวงสืบไป ทรงพระกรุณาโปรดเกล้ารับไว้แล้วพระราชทานนามใหม่ว่า วัดบุญวาทย์วิหาร

๑๒๑. วัดมัชฌิมาวาส

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดสามัญ อยู่ตำบลบ่อพลับ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เดิมเปนวัดมหานิกาย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๓ พระครูธรรมโมลี (มั่ง) วัดมัชฌิมาวาส กับพระครูวิสุทธิโมลี (ทอง) พระครูธรรมโมลี (จิ้นเส็ง) และพระอื่น ๆ อีกร่วมใจกันเข้ามาขอแปลงเปนธรรมยุตติกาในสำนักสมเด็จพระวันรัต (พุทธสิริ) วัดโสมนัสวิหาร ครั้นกลับออกไปจึงตั้งธรรมยุตขึ้นที่วัดมัชฌิมาวาส พระยาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดให้ยกขึ้นเปนพระอารามหลวง เมื่อวันที่ ๑๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๐

๑๒๒. วัดท่าโพธิ์

พระอาราม ชั้นตรี ชนิดสามัญ อยู่ตำบลท่าซัก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช วัดนี้เดิมเปนบ้านหม่อมเจ้าพัฒน์ ซึ่งไปจากกรุงเก่า หม่อมเจ้าพัฒน์ผู้นี้เปนบุตร์เขยเจ้าพระยาศรีธรรมศกราช ผู้ครองเมืองนครศรีธรรมราช และมีตำแหน่งเปนปลัดจังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งบ้านเรือนอยู่ตำบลท่าโพธิ์ ในรัชกาลกรุงธนบุรี หม่อมเจ้าพัฒน์ได้เปนที่เจ้าพระยาศรีธรรมศกราช แล้วย้ายไปอยู่ที่ขวนเจ้าเมือง ยกที่บ้านท่าโพธิ์ให้สร้างเปนวัดเรียกว่าวัดท่าโพธิ์ ในบัดนี้เปลี่ยนเปนวัดธรรมยุต ทรงพระกรุณาโปรดให้ยกขึ้นเปนพระอารามหลวง เมื่อวันที่ ๑๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๐

เจ้าอาวาสพระอารามหลวง

๑. วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

เจ้าอาวาส พระธรรมวโรดม นามเดิม เข้ม ฉายา ธมฺมสร เปรียญ ๖ ประโยค สังฆนายกเจ้าคณะรองหนใต้ มีฐานานุกรม ๙ รูป คือ พระครูปลัดสุวัฒนสุตคุณ ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑ พระครูศัพทวิมล ๑ พระครูมงคลวิลาศ ๑ พระครูสังฆรักขิต ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

ผู้ช่วย พระเทพมุนี นามเดิม เผื่อน ฉายา ติสฺสทตฺโต เปรียญ ๙ ประโยค เจ้าคณะแขวงนอก จังหวัดธนบุรี พระคณาจารย์โท ในทางคันถธุระ

พระญาณโพธิ นามเดิม ใจ ฉายา จนฺทโชติ ปลัดคณะแขวงใน จังหวัดพระนคร

พระอุดรคณารักษ์ นามเดิมศรี ฉายา พฺรหฺมโชติ เจ้าคณะแขวงล่าง จังหวัดพระนคร

พระวิเชียรกวี นามเดิม ฉัตร์ ฉายา อินฺทสุวณฺโณ เปรียญ ๕ ประโยค กรรมการสนามหลวง

๒. วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษดิ์

เจ้าอาวาส พระธรรมไตรโลกาจารย์ นามเดิม เฮง ฉายา เขมจารี เปรียญ ๙ ประโยค มหาสังฆปาโมกข์ เจ้าคณะมณฑลนครสวรรค์ พระคณาจารย์เอก ในทางคันถธุระ มีฐานานุกรม ๖ รูป คือ พระครูปลัดสุตวัฒน์ ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑ พระครูสังฆพินิต ๑ พระครูมุสห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

ผู้ช่วย พระศรีสมโพธิ์ นามเดิม ช้อย ฉายา ฐานทตฺโต เปรียญ ๖ ประโยค เจ้าคณะหมวดตำบลบางยี่ขัน กรรมการสนามหลวง พระญาณสมโพธิ์ นามเดิม สวัสดิ์ ฉายา กิตฺติสาโร เปรียญ ๕ ประโยค เจ้าคณะหมวดตำบลคลองวัดสุวรรณ

๓. วัดสุทัศน์เทพวราราม

เจ้าอาวาส สมเด็จพระพุฒาจารย์ นามเดิม แพ ฉายา ติสฺสเทโว เปรียญ ๕ ประโยค มหาสังฆนายก เจ้าคณะใหญ่ฝ่ายอรัญวาสี ผู้บัญชาการคณะใหญ่หนใต้ มีฐานานุกรม ๑๐ รูป คือ พระครูปลัดสัมพิพัฒนสมณาจารย์ ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑ พระครูศัพท์สุนทร ๑ พระครูอมรโฆสิต ๑ พระครูวิจิตรสังฆการ ๑ พระครูวิจารณ์โกศล ๑ พระครูธรรมรักขิต ๑ พระครูสมห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

ผู้ช่วย พระปริยัติบัณฑิต นามเดิม ดำ ฉายา อาภารงฺสี เปรียญ ๔ ประโยค

๔. วัดอรุณราชวราราม

เจ้าอาวาส พระเทพสุธี นามเดิม นาค ฉายา สุมนนาโค เปรียญ ๗ ประโยค มีฐานานุกรม ๕ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูสังฆวิชัย ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

ผู้ช่วย พระธรรมสมาจาร นามเดิม ชื่น ฉายา อินทสร

๕. วัดพระพุทธบาท

เจ้าอาวาส พระครูพุทธบาล นามเดิม พุด เจ้าคณะแขวง มีฐานานุกรม ๓ รูป คือ พระปลัด ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๖. วัดพระปฐมเจดีย์

เจ้าอาวาส พระราชสุธี นามเดิม โชติ ฉายา ธมฺมปโชติโก เปรียญ ๗ ประโยค มหาสังฆปาโมกข์ เจ้าคณะมณฑลนครชัยศรี มีฐานานุกรม ๔ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

๗. วัดบวรนิเวศวิหาร

เจ้าอาวาส พระญาณวราภรณ์ นามเดิม หม่อมราชวงศ์ชื่น นพวงศ์ ณอยุธยา ฉายา สุจิตฺโต เปรียญ ๗ ประโยค มหาสังฆปาโมกข์ เจ้าคณะมณฑลอยุธยา และสังฆนายก เจ้าคณะรองหนกลาง มีฐานานุกรม ๘ รูป คือ พระครูปลัดอเนกอรรถธรรมวิธุร ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑ พระครูสังฆกรรมประสิทธิ์ ๑ พระครูวิจิตรสารวัน ๑ พระครูสังฆสิทธิกร ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

ผู้ช่วย พระเทพกวี นามเดิม มณี ฉายา ฉนฺโน เปรียญ ๔ ประโยค ผู้รั้งตำแหน่งเจ้าคณะมณฑลราชบุรี

พระศิริธรรมมุนี นามเดิม ขาย ฉายา เขมโก เปรียญ ๗ ประโยค

พระอมรโมลี นามเดิม อาย ฉายา อุปคุตฺโต เปรียญ ๖ ประโยค กรรมการสนามหลวง

พระสาธุศีลสังวร ฉายา ศีลรัตน เปรียญ ๔ ประโยค

๘. วัดราชโอรสาราม

เจ้าอาวาส พระธรรมุเทศาจารย์ นามเดิม มุ่ย ฉายา ธมฺมปาล เจ้าคณะแขวงล่าง จังหวัดธนบุรี มีฐานานุกรม ๕ รูป คือ พระปลัด ๑ พระวินัยธร ๑ พระธรรมธร ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๙. วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม

เจ้าอาวาส พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ นามเดิม แย้ม ฉายา อุปฺปวิกาโส เปรียญ ๖ ประโยค สังฆนายก เจ้าคณะรองฝ่ายอรัญวาสี มีฐานานุกรม ๖ รูป คือ พระครูปลัดนิพัฒนโพธิพงศ์ ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑ พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

๑๐. วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

เจ้าอาวาส พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า พระนามเดิม หม่อมเจ้า ภุชงค์ พระนามฉายา สิริวฑฺฒโน เปรียญ ๕ ประโยค สกลสังฆปริณายก มีพระราชาคณะและพระครูฐานานุกรม ๑๕ รูป คือ พระมหาคณิศร นามเดิม ภา ฉายา ภาณโก เปรียญ ๓ ประโยค ๑ พระอุลคณิศร ๑ พระครูวินยาภิวุฒิ ๑ พระครูสุตาภิรม ๑ พระครูธรรมาธิการ ๑ พระครูวิจารณธุรกิจ ๑ พระครูวิจิตรธรรมคุณ ๑ พระครูวิบุลธรรมคุต ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑ พระครูโฆสิตสุทธสร ๑ พระครูอมรสรนาท ๑ พระครูสังฆวิธาน ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

ผู้ช่วย พระวินัยมุนิ นามเดิม แปลก ฉายา วุฑฺฒิญาโณ
พระสุวรรณรัสมิ นามเดิม พระยาสิหราชฤทธิไกร ทองคำ
ฉายา โกสลฺลนิโภ

๑๑. วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม

เจ้าอาวาส สมเด็จพระวันรัต นามเดิม จ่าย ฉายา ปุณฺณทตฺโต เปรียญ ๗ ประโยค มหาสังฆนายก เจ้าคณะใหญ่หนใต้ เปนผู้บัญชาการคณะใหญ่หนเหนือ มีฐานานุกรม ๑๐ รูป คือ พระครูปลัดสัมพิพัฒนสุตาจารย์ ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑ พระครูพรหมสร ๑ พระครูอมรคัพท์ ๑ พระครูธรรมคุต ๑ พระครูพุทธยาล ๑ พระครูสังฆกิจจารักษ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

ผู้ช่วย พระราชเวที นามเดิม ปลด ฉายา กิตฺติโสภโณ เปรียญ ๙ ประโยค เจ้าคณะแขวงกลาง จังหวัดพระนคร พระคณาจารย์โท ในทางคันถธุระ
พระอริยมุนิ นามเดิม สว่าง ฉายา ธมฺมโชติ เปรียญ ๓ ประโยค

๑๒. วัดสุวรรณดาราราม

เจ้าอาวาส พระสุวรรณวิมลศีล นามเดิม ลัย ฉายา ติสฺสโชติ มีฐานานุกรม ๓ รูป คือ พระปลัด ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๑๓. วัดเสนาสนาราม

เจ้าอาวาส พระครูโยคานุกูล นามเดิม เจ๊ก มีฐานานุกรม ๒ รูป คือ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๑๔. วัดนิเวศน์ธรรมประวัติ

เจ้าอาวาส พระภัทรศีลสังวร นามเดิม สาตร์ ฉายา อหิสโก มีฐานานุกรม ๓ รูป คือ พระปลัด ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

ผู้ช่วย พระญาณรักขิต นามเดิม ศรี ฉายา นารโท เปรียญ ๕ ประโยค กรรมการสนามหลวง

๑๕. วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ

เจ้าอาวาส พระวรญาณมุนี นามเดิม พร้อม ฉายา ขนฺทโชติ เปรียญ ๗ ประโยค เจ้าคณะจังหวัด มีฐานานุกรม ๕ รูป คือ พระปลัด ๑ พระวินัยธร ๑ พระธรรมธร ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๑๖. วัดพระมหาธาตุ

เจ้าอาวาส พระญาณเวที นามเดิม บุญลือ ฉายา ยติโก เปรียญ ๓ ประโยค เจ้าคณะจังหวัด มีฐานานุกรม ๕ รูป คือ พระปลัด ๑ พระวินัยธร ๑ พระธรรมธร ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๑๗. วัดสระเกศ

ผู้ดูการ พระเทพเวที นามเดิม อยู่ ฉายา ญาโณทย เปรียญ ๙ ประโยค พระคณาจารย์โท ในทางคันถธุระ

ผู้ช่วย พระศีลาจารพิพัฒน์ นามเดิม ช่วย ฉายา อิสฺสรญาณ เปรียญ ๕ ประโยค

๑๘. วัดชนะสงคราม

เจ้าอาวาส พระสุเมธมุนี นามเดิม ลัย ฉายา สงฺกิจฺโจ เปรียญ ๓ ประโยค (รามัญ) มีฐานานุกรม ๓ รูป คือ พระปลัด ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๑๙. วัดราชบุรณะ

ผู้ปกครอง พระราชโมลี นามเดิม ช้อน ฉายา โสนุตฺตร เปรียญ ๖ ประโยค มีฐานานุกรม ๔ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

ผู้ช่วย พระวิเชียรธรรมคุณาธาร นามเดิม โสม ฉายา ฉนฺน เปรียญ ๕ ประโยค

๒๐. วัดสุวรรณาราม

ผู้รักษาการ พระปลัด ผัน

๒๑. วัดโมลีโลกยาราม

เจ้าอาวาส พระประสิทธิศีลคุณ นามเดิม ช้อย ฉายา สิริทตฺโต เปรียญ ๔ ประโยค กรรมการสนามหลวง มีฐานานุกรม ๓ รูป คือ พระปลัด ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๒๒. วัดหงสรัตนาราม

เจ้าอาวาส พระรัตนมุนี นามเดิม บาง ฉายา ธมฺมรสี เปรียญ ๖ ประโยค มีฐานานุกรม ๓ รูป คือ พระปลัด ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๒๓. วัดราชสิทธาราม

เจ้าอาวาส พระสังวรานุวงศเถร นามเดิม ชุ่ม ฉายา ติสฺสรภิกฺขุ มีฐานานุกรม ๓ รูป คือ พระปลัด ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๒๔. วัดประทุมคงคา

ผู้ปกครอง พระครูกัลยาณคุณ นามเดิม จิ๋ย เปรียญ ๓ ประโยค เจ้าคณะหมวดตำบลถนนพลับพลาไชย มีฐานานุกรม ๓ รูป คือ พระปลัด ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๒๕. วัดบรมนิวาส

เจ้าอาวาส พระโพธิวงศาจารย์ นามเดิม จันทร์ ฉายา สิริจนฺโท เปรียญ ๕ ประโยค มีฐานานุกรม ๖ รูป คือ พระครูปลัดโพธิวัฒน์ ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑ พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

ผู้ช่วย พระอมราภิรักขิต นามเดิม ชัย ฉายา ชิตมาโร เปรียญ ๔ ประโยค

๒๖. วัดมกุฎกษัตริยาราม

เจ้าอาวาส พระธรรมปาโมกข์ นามเดิม แจ่ม ฉายา จตฺตสลฺโล เปรียญ ๗ ประโยค พระคณาจารย์เอก ในทางรจนาและแปลพระคัมภีร์ มีฐานานุกรม ๖ รูป คือ พระครูปลัดวิริยวัฒน์ ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑ พระครูสังฆพิชัย ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

ผู้ช่วย พระพินิตพินัย นามเดิม ชั้น ฉายา กมาธิโก เปรียญ ๕ ประโยค

กรรมการสนามหลวง

๒๗. วัดเทพศิรินทราวาส

เจ้าอาวาส พระสาสนโสภณ นามเดิม เจริญ ฉายา ญาณวโร เปรียญ ๗ ประโยค มหาสังฆปาโมกข์ เจ้าคณะมณฑลปาจินบุรี และมณฑลจันทบุรี สังฆนายก เจ้าคณะรอง คณะธรรมยุตติกา มีฐานานุกรม ๘ รูป คือ พระครูปลัดอรรถจริยานุกิจ ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑ พระครูพิสิษฐ์สรเวท ๑ พระครูพิเศษสรวุฒิ ๑ พระครูสังฆวุฒิกร ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

ผู้ช่วย พระอุดมศีลคุณ นามเดิม อินทร์ ฉายา อุคฺคทตฺโต

๒๘. วัดโสมนัสวิหาร

เจ้าอาสวาส สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ นามเดิม ยัง ฉายา เขมาภิรโต เปรียญ ๘ ประโยค มหาสังฆนายก เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ และเปนผู้ช่วยคณะธรรมยุตติกา แต่ในเวลานี้ไม่ได้บัญชาการคณะแล้ว มีฐานานุกรม ๑๐ รูป คือ พระครูปลัดสัมพิพัฒนวิริยาจารย์ ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูวินัยธรรม ๑ พระครูวิมลสรสิทธิ์ ๑ พระครูสลิฐสรคุณ ๑ พระครูบรรณวัตร ๑ พระครูพัทธกิจ ๑ พระครูสังฆบริคุต ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

ผู้ช่วย พระพุทธวิริยากร นามเดิม จันทร์ ฉายา จนฺทกนฺโต

๒๙. วัดราชาธิวาส

เจ้าอาวาส พระธรรมโกศาจารย์ นามเดิม เซ่ง ฉายา อุตฺตโม เปรียญ ๕ ประโยค มหาสังฆปาโมกข์ เจ้าคณะมณฑลสุราษฎร์ พระคณาจารย์โท ในทางแสดงธรรม มีฐานานุกรม ๖ รูป คือ พระครูปลัดศีลวัฒน์ ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑ พระครูสังฆพินัย ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

๓๐. วัดชัยพฤกษมาลา

เจ้าอาวาส พระนันทวิริยะ นามเดิม โพธิ์ ฉายา ติสฺสทตฺโส เจ้าคณะขังหวัด มีฐานานุกรม ๕ รูป คือ พระปลัด ๑ พระวินัยธร ๑ พระธรรมธร ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๓๑. วัดเขมาภิรตาราม

เจ้าอาวาส พระครูเขมาภินันท์ นามเดิม นวล เปรียญ ๔ ประโยค มีฐานานุกรม ๒ รูป คือ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๓๒. วัดไพชยนต์พลเสพย์

เจ้าอาวาส พระครูบวรวิมุต นามเดิม บุญ มีฐานานุกรม ๒ รูป คือ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๓๓. วัดชุมพลนิกายาราม

เจ้าอาวาส พระครูธรรมทิวากร นามเดิม ยั้น เจ้าคณะแขวง มีฐานานุกรม ๓ รูป คือ พระปลัด ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๓๔. วัดมหาสมณาราม

เจ้าอาวาส พระครูมหาสมณวงศ์ นามเดิม เล็ก มีฐานานุกรม ๒ รูป คือ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๓๕. วัดระฆังโฆสิตาราม

เจ้าอาวาส สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ นามเดิม หม่อมราชวงศ์เจริญ อิศรางกูร ณอยุธยา ฉายา ญาณฉนฺท เปรียญ ๕ ประโยค มหาสังฆนายก เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ แต่ในเวลานี้ไม่ได้บัญชาการคณะแล้ว มีฐานานุกรม ๑๐ รูป คือ พระครูปลัดสัมพิพัฒนศิลาจารย์ ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑ พระครูเมธังกร ๑ พระครูวรวงศา ๑ พระครูธรรมราต ๑ พระครูธรรมรัจ ๑ พระครูสังฆวิจารณ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

ผู้ช่วย พระธรรมกิติ นามเดิม นาค ฉายา เมณฺฑกนาม เปรียญ ๕ ประโยค

พระธรรมถาวร นามเดิม ช่วง ฉายา จนฺทโชติ

๓๖. วัดกัลยาณมิตร

เจ้าอาวาส พระวินัยกิจโกศล นามเดิม ตรี ฉายา จนฺทสโร เปรียญ ๗ ประโยค กรรมการสนามหลวง มีฐานานุกรม ๓ รูป คือ พระปลัด ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

ผู้ช่วย พระสุนทรสมาจารย์ นามเดิม พรหม ฉายา อินฺทโชติ

๓๗. วัดจักรวรรดิราชาวาส

เจ้าอาวาส พระมงคลทิพยมุนี นามเดิม มุ้ย ฉายา ปณฺฑิโต มหาสังฆปาโมกข์ เจ้าคณะมณฑลนครราชสีมา มีฐานานุกรม ๕ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

ผู้ช่วย พระอริยกวี นามเดิม สำราญ ฉายา โกสโล เปรียญ ๕ ประโยค

พระสุนทรศีลาจารย์ นามเดิม จุ้ย ฉายา อินฺทสร

๓๘. วัดบพิตรพิมุข

เจ้าอาวาส พระกวีวงศ์ นามเดิม กระแจะ ฉายา วสุตฺตม เปรียญ ๕ ประโยค มีฐานานุกรม ๓ รูป คือ พระปลัด ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๓๙. วัดประยุรวงศาวาส

เจ้าอาวาส พระเทพโมลี นามเดิม อยู่ ฉายา อุตฺตรภทฺโท เปรียญ ๗ ประโยค เจ้าคณะเขวงหลัง จังหวัดธนบุรี พระคณาจารย์โท ในทางแสดงธรรม มีฐานานุกรม ๕ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูสังฆวิชิต ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

ผู้ช่วย พระธรรมปหังสนาจารย์ นามเดิม เชื้อ ฉายา ขนฺทโชติ เปรียญ ๔ ประโยค

๔๐. วัดพิชยญาติการาม

เจ้าอาวาส พระเมธาธรรมรส นามเดิม เสาร์ ฉายา โสริโย เปรียญ ๖ ประโยค กรรมการสนามหลวง มีฐานานุกรม ๓ รูป คือ พระปลัด ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๔๑. วัดอนงคาราม

เจ้าอาวาส พระรัชชมงคลมุนี นามเดิม นวม ฉายา พุทธสโร ผู้รั้งตำแหน่งเจ้าคณะมณฑลพิษณุโลก เจ้าคณะแขวงใต้ จังหวัดธนบุรี มีฐานานุกรม ๔ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

๔๒. วัดเฉลิมพระเกียรติ

เจ้าอาวาส พระครูปริชาเฉลิม นามเดิม แฉ่ง เจ้าคณะแขวง มีฐานานุกรม ๓ รูป คือ พระปลัด ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๔๓. วัดปรมัยยิกาวาส

เจ้าอาวาส พระคุณวงศ์ นามเดิม วอน ฉายา นนฺทิย เปรียญ ๓ ประโยค (รามัญ) มีฐานานุกรม ๕ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

๔๔. วัดทรงธรรม

เจ้าอาวาส พระอุดมวิจารย์ นามเดิม กลั่น ฉายา สิลเตโช เจ้าคณะจังหวัด มีฐานานุกรม ๕ รูป คือ พระปลัด ๑ พระวินัยธร ๑ พระธรรมธร ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๔๕. วัดกลาง

เจ้าอาวาส พระครูสุนทรสมุท นามเดิม เล็ก เจ้าคณะแขวง มีฐานานุกรม ๓ รูป คือ พระปลัด ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๔๖. วัดพนัญเชิง

เจ้าอาวาส พระญาณไตรโลก นามเดิม ฉาย ฉายา คงฺคสุวณฺณ ผู้รั้งตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัด มีฐานานุกรม ๓ รูป คือ พระปลัด ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๔๗. วัดศาลาปูน

เจ้าอาวาส พระครูจันทรรัศมี นามเดิม อยู่ เปรียญ ๓ ประโยค มีฐานานุกรม ๒ รูป คือ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๔๘. วัดบรมวงศอศรวราราม

เจ้าอาวาส พระใบฎีกาบ่วน

๔๙. วัดบ่าโมก

เจ้าอาวาส พระครูปาโมกขมุนี นามเดิม เจิม เจ้าคณะแขวง มีฐานานุกรม ๓ รูป คือ พระปลัด ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๕๐. วัดไชโย

ผู้รั้งตำแหน่งเจ้าอาวาส พระสมุห์ เลียบ เจ้าคณะแขวง

๕๑. วัดสัตตนาถปริวัตร

เจ้าอาวาส พระครูอุดมธิรคุณ นามเดิม เงิน เจ้าคณะแขวง มีฐานานุกรม ๓ รูป คือ พระปลัด ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๕๒. วัดคงคาราม

ผู้ดูการ พระปลัด กรานต์ เข้าคณะแขวง

๕๓. วัดอัมพวันเจติยาราม

เจ้าอาวาส พระครูวัตตโกศล นามเดิม ถม ผู้รั้งตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัด มีฐานานุกรม ๒ รูป คือ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๕๔. วัดรัชฎาธิฐาน

เจ้าอาวาส พระวินัยกิจการิเถร นามเดิม ขัน ฉายา พรหมสร เจ้าคณะแขวงกิตติมศักดิ์ มีฐานานุกรม ๓ รูป คือ พระปลัด ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๕๕. วัดบวรมงคล

เจ้าอาวาส พระครูศีลสังวร นามเดิม พรหมา มีฐานานุกรม ๒ รูป คือ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๕๖. วัดหนัง

เจ้าอาวาส พระภาวนาโกศลเถร นามเดิม เอี่ยม ฉายา สุวณฺณสร มีฐานานุกรม ๓ รูป คือ พระปลัด ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๕๗. วัดประทุมวนาราม

เจ้าอาวาส พระครูประทุมธรรมธาดา นามเดิม หนู มีฐานานุกรม ๒ รูป คือ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๕๘. วัดกระวิศาราม

เจ้าอาวาส พระครูโวทานสมณคุต นามเดิม รุ่ง เจ้าคณะจังหวัด มีฐานานุกรม ๕ รูป คือ พระปลัด ๑ พระวินัยธร ๑ พระธรรมธร ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๕๙. วัดศรีสุดาราม

เจ้าอาวาส พระครูธรรมวิจารณ์ นามเดิม แดง มีฐานานุกรม ๒ รูป
คือ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๖๐. วัดอมรินทราราม

ผู้รั้งตำแหน่งเจ้าอาวาส พระมหา ชื่น เปรียญ ๓ ประโยค

๖๑. วัดดุสิดาราม

เจ้าอาวาส พระวิเชียรมุนี นามเดิม บุญ ฉายา ปุณฺณสุวณฺโณ
เปรียญ ๔ ประโยค กรรมการสนามหลวง มีฐานานุกรม ๓ รูป
คือ พระปลัด ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๖๒. วัดภคินีนาถ

เจ้าอาวาส พระครูวิสุทธิสังวร นามเดิม เซ่ง มีฐานานุกรม ๒ รูป
คือ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๒

๖๓. วัดชิโนรสาราม

เจ้าอาวาส พระครูสารธรรมาจารย์ นามเดิม ปลด มีฐานานุกรม ๒ รูป
คือ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๖๔. วัดเศวตฉัตร

เจ้าอาวาส พระศาสนุเทศาจารย์ นามเดิม บุญ ฉายา ปริปุณฺณสีโล
เปรียญ ๕ ประโยค เจ้าคณะหมวดตำบลดาวคนอง มีฐานานุกรม
๓ รูป คือ พระปลัด ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๖๕. วัดทองธรรมชาติ

เจ้าอาวาส พระวิสุทธิสมาจารย์ นามเดิม เซ็ก ฉายา พุรหฺมสโร เจ้าคณะหมวดตำบลบางลำภูล่าง มีฐานานุกรม ๓ รูป คือ พระปลัด ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๖๖. วัดเทวราชกุญชร

เจ้าอาวาส พระเทพสิทธินายก นามเดิม เลี่ยบ ฉายา ปุณฺณสิริ มีฐานานุกรม ๓ รูป คือ พระปลัด ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๖๗. วัดเทพธิดาราม

เจ้าอาวาส พระครูธรรมรังษี นามเดิม พัน มีฐานานุกรม ๒ รูป คือ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๖๘. วัดราชนัดดาราม

เจ้าอาวาส พระประสิทธิสุตคุณ นามเดิม ทิม ฉายา อุทิโต เปรียญ ๓ ประโยค มีฐานานุกรม ๓ รูป คือ พระปลัด ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๖๙. วัดมหรรณพาราม

เจ้าอาวาส พระวิสุทธิโสภณ นามเดิม โพ ฉายา อินฺทสร เปรียญ ๕ ประโยค มีฐานานุกรม ๓ รูป คือ พระปลัด ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๗๐. วัดตรีทศเทพ

เจ้าอาวาส พระสังฆิคุณ นามเดิม ขำ ฉายา อินฺทวงฺโส มีฐานานุกรม ๓ รูป คือ พระปลัด ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๗๑. วัดส้มเกลี้ยง

เจ้าอาวาส พระธรรมวิโรจน์ นามเดิม เชย ฉายา อหิสโก มีฐานานุกรม ๓ รูป คือ พระปลัด ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๗๒. วัดสัมพันธวงศาราม

เจ้าอาวาส พระครูวิบูลยศีลขันธ์ นามเดิม เทศ มีฐานานุกรม ๒ รูป คือ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๗๓. วัดมหาพฤฒาราม

เจ้าอาวาส พระธรรมธราจารย์ นามเดิม อ่อน ฉายา ปญฺญุตม เจ้าคณะหมวดตำบลยางรัก มีฐานานุกรม ๓ รูป คือ พระปลัด ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๗๔. วัดเครือวัลย์วรวิหาร

เจ้าอาวาส พระครูธรรมสารโสภณ นามเดิม เขียว มีฐานานุกรม ๒ รูป คือ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๗๕. วัดปรินายก

เจ้าอาวาส พระวิสุทธินายก นามเดิม ชุ่ม ฉายา สุวณฺณ เจ้าคณะจังหวัดสมุทปราการ มีฐานานุกรม ๕ รูป คือ พระปลัด ๑ พระวินัยธร ๑ พระธรรมธร ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๗๖. วัดบุบผาราม

เจ้าอาวาส พระครูธิรานันทมุนี นามเดิม ยั้น มีฐานานุกรม ๒ รูป คือ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๗๗. วัดสังข์กระจาย

เจ้าอาวาส พระอริยศีลาจารย์ นามเดิม วัน ฉายา ปณฺฑิโต เปรียญ ๓ ประโยค มีฐานานุกรม ๓ รูป คือ พระปลัด ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๗๘. วัดนางนอง

ผู้ดูแลการ พระปลัด เผื่อน

๗๙. วัดอัปสรสวรรค์

เจ้าอาวาส พระพุทธพยากรณ์ นามเดิม เจริญ ฉายา อุปติสฺโส เจ้าคณะหมวดตำบลคลองภาษีเจริญ มีฐานานุกรม ๓ รูป คือ พระปลัด ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๘๐. วัดกาญจนสิงหาสน์

เจ้าอาวาส พระนิโรธรักขิต นามเดิม อบ มีฐานานุกรม ๒ รูป คือ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๘๑. วัดหิรัญรูจี

ผู้รั้งตำแหน่งเจ้าอาวาส พระจันทร์

๘๒. วัดนวลนรดิศ

ผู้รั้งตำแหน่งเจ้าอาวาส พระปลัด แช่ม

เจ้าอาวาส กิตติมศักดิ์ พระสาสนานุรักษ์ นามเดิม ทิม ฉายา รตฺตนโชติ

๘๓. วัดสังเวชวิศยาราม

เจ้าอาวาส พระครูศีลขันธสุนทร นามเดิม พัน เปรียญ ๓ ประโยค
มีฐานานุกรม ๒ รูป คือ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๘๔. วัดนาคกลาง

เจ้าอาวาส พระครูสมณคณาจารย์ นามเดิม ปั้น เปรียญ ๓ ประโยค
มีฐานานุกรม ๒ รูป คือ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๘๕. วัดพระยาทำ

เจ้าอาวาส พระครูสุนทรากษรวิจิตร นามเดิม แจ้ง เปรียญ ๓ ประโยค
มีฐานานุกรม ๒ รูป คือ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๘๖. วัดอนทาราม

เจ้าอาวาส พระทักษิณคณิศร นามเดิม สาย ฉายา ปุญฺญคงฺโค
เจ้าคณะสำรวจ มีฐานานุกรม ๓ รูป คือ พระปลัด ๑ พระสมุห์ ๑
พระใบฎีกา ๑

๘๗. วัดจันทาราม

เจ้าอาวาส พระครูวิสุทธิศีลาจารย์ นามเดิม ปลอด มีฐานานุกรม ๒ รูป
คือ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๘๘. วัดราชคฤห์

ผู้รั้งตำแหน่งเจ้าอาวาส พระปลัด เมือง
เจ้าอาวาส กิตติมศักดิ์ พระครูสาธุธรรมคุณาธาร นามเดิม แฉ่ง

๘๙. วัดคูหาสวรรค์

เจ้าอาวาส พระวิสุทธิสารเถร นามเดิม ผ่อง ฉายา ธมฺมโชติโก
เจ้าคณะหมวดตำบลคลองบางจาก มีฐานานุกรม ๓ รูป คือ
พระปลัด ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๙๐. วัดจุฑาทิศธรรมสภาราม

ผู้รั้งตำแหน่งเจ้าอาวาส พระวอน

๙๑. วัดบางพระ

เจ้าอาวาส พระอธิการ ปู่

๙๒. วัดขุนญวน

เจ้าอาวาส พระครูกุศลธรรมธาดา นามเดิม ชื่น มีฐานานุกรม ๒ รูป
คือ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๙๓. วัดเขาแก้ว

ผู้รั้งตำแหน่งเจ้าอาวาส พระเหมือย

๙๔. วัดพระนอนจักร์สีห์

เจ้าอาวาส พระครูพุทธไสยาสน์มุนี นามเดิม ดิศ มีฐานานุกรม ๒ รูป
คือ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๙๕. วัดธรรมามูล

เจ้าอาวาส พระธรรมธร โต

๙๖. วัดศรีสุริยวงศาราม

เจ้าอาวาส พระครูธรรมาภินันท์ นามเดิม แดง มีฐานานุกรม ๒ รูป
คือ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๙๗. วัดมหาธาตุ

เจ้าอาวาส พระครูญาณพิลาศ นามเดิม ชิต เจ้าคณะหมวดตำบลบ้านหม้อ เจ้าคณะแขวงอำเภอท่าช้าง มีฐานานุกรม ๓ รูป คือ พระปลัด ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๙๘. วัดใหญ่สุวรรณาราม

เจ้าอาวาส พระครูญาณวิมล นามเดิม แดะ เจ้าคณะหมวดตำบลหน้าพระลาน เจ้าคณะแขวงอำเภอบ้านแหลม มีฐานานุกรม ๓ รูป คือ พระปลัด ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๙๙. วัดปาเลไลย

เจ้าอาวาส พระครูโพธาภิรัต นามเดิม สอน เจ้าคณะแขวง มีฐานานุกรม ๓ รูป คือ พระปลัด ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๑๐๐. วัดบุรณสิริมาตยาราม

ผู้รั้งตำแหน่งเจ้าอาวาส พระปลัด หม่อมหลวง กมล

๑๐๑. วัดสามพระยา

เจ้าอาวาส พระสุธรรมธิรคุณ นามเดิม ขาว ฉายา วราสโย เปรียญ ๖ ประโยค เจ้าคณะแขวงบน จังหวัดพระนคร มีฐานานุกรม ๕ รูป คือ พระปลัด ๑ พระวินัยธร ๑ พระธรรมธร ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๑๐๒. วัดนรนารถสุนทริการาม

เจ้าอาวาส พระครูศรีจันทรคุณ นามเดิม ศรีจันทร์ เปรียญ ๓ ประโยค มีฐานานุกรม ๒ รูป คือ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๑๐๓. วัดคฤหบดีอาวาส

เจ้าอาวาส พระครูธรรมจริยาภิรมย์ นามเดิม ทัด มีฐานานุกรม ๒ รูป คือ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๑๐๔. วัดดาวดึงสาราม

เจ้าอาวาส พระครูโวทานธรรมาจารย์ นามเดิม หวาด มีฐานานุกรม ๒ รูป คือ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๑๐๕. วัดยานนาวา

เจ้าอาวาส พระครูพรหมจริยาจารย์ นามเดิม เทียน มีฐานานุกรม ๒ รูป คือ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๑๐๖. วัดทองนพคุณ

เจ้าอาวาส พระครูวิเศษศีลคุณ นามเดิม ชุ่ม มีฐานานุกรม ๒ รูป คือ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๑๐๗. วัดโพธินิมิตร

เจ้าอาวาส พระครูโพธิไพโรจน์ นามเดิม บาง มีฐานานุกรม ๒ รูป คือ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๑๐๘. วัดเวฬุราชิณ

เจ้าอาวาส พระครูสังฆวิสุทธิคุณ นามเดิม บุศย์ มีฐานานุกรม ๒ รูป คือ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๑๐๙. วัดปากน้ำ

เจ้าอาวาส พระครูสมณธรรมสมาทาน นามเดิม สด มีฐานานุกรม ๒ รูป คือ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๑๑๐. วัดนางชี

เจ้าอาวาส พระครูบริหารธรรมธาตุ นามเดิม ป่วน มีฐานานุกรม ๒ รูป คือ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๑๑๑. วัดโปรดเกศเชษฐาราม

เจ้าอาวาส พระครูวินยานุบูรณาจารย์ นามเดิม เชย เปรียญ ๕ ประโยค เจ้าคณะแขวง มีฐานานุกรม ๓ รูป คือ พระปลัด ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๑๑๒. วัดหน้าพระเมรุ

เจ้าอาวาส พระพุทธวิหารโสภณ นามเดิม อ่ำ ฉายา อินฺทปญฺโญ มีฐานานุกรม ๓ รูป คือ พระปลัด ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๑๑๓. วัดตูม

เจ้าอาวาส พระอธิการ ชุ่ม

๑๑๔. วัดวรนายกรังสรรค์

เจ้าอาวาส พระอธิการ แก้ว

๑๑๕. วัดวิเวกวายุพัด

ผู้ดูแล พระสมุห์ ดิน

๑๑๖. วัดสมุหประดิษฐ์

เจ้าอาวาส พระศีลวิสุทธิดิลก นามเดิม โต ฉายา ธมฺมปญฺโญ
เจ้าคณะจังหวัด มีฐานานุกรม ๕ รูป คือ พระปลัด ๑ พระวินัยธร ๑
พระธรรมธร ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๑๑๗. วัดเสาธงทอง

เจ้าอาวาส พระครูสังฆภารวาหะ นามเดิม เนียม เจ้าคณะจังหวัด
กิตติมศักดิ์ มีฐานานุกรม ๒ รูป คือ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๑๑๘. วัดมณีชลขันธ์

เจ้าอาวาส พระครูวินยาภิรัต นามเดิม เพื่อง มีฐานานุกรม ๒ รูป
คือ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๑๑๙. วัดสุรชายาราม

เจ้าอาวาส พระอธิการ ปลอง

๑๒๐. วัดบุญวาทย์วิหาร

เจ้าอาวาส พระธรรมจินดานายก นามเดิม เทพ ฉายา อกฺกรงฺสี
เจ้าคณะจังหวัด มีฐานานุกรม ๕ รูป คือ พระปลัด ๑ พระวินัยธร ๑
พระธรรมธร ๑ พระสมุห์ ๑ พระใบฎีกา ๑

๑๒๑. วัดมัชฌิมาวาส

เจ้าอาวาส พระราชเมธิ นามเดิม ขู ฉายา อิสฺสรญาโณ เปรียญ
๗ ประโยค เจ้าคณะจังหวัด มีฐานานุกรม ๕ รูป คือ พระครูปลัด ๑
พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

๑๒๒. วัดท่าโพธิ์

เจ้าอาวาส พระรัตนธัชมุนี นามเดิม ม่วง ฉายา รตฺนธโช เปรียญ ๔ ประโยค มหาสังฆปาโมกข์ เจ้าคณะมณฑลนครศรีธรรมราช มีฐานานุกรม ๖ รูป คือ พระครูปลัดศรีธรรมวัฒน์ ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑ พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

